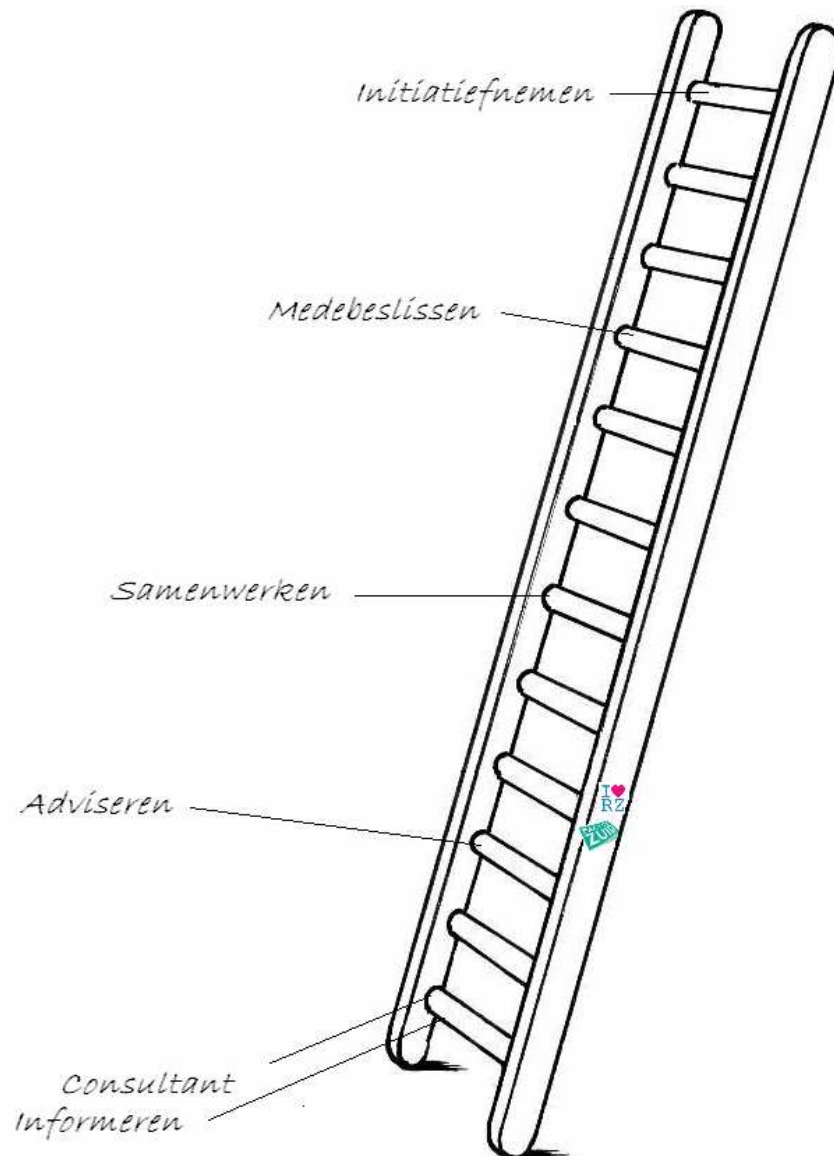

Burgerparticipatie binnen de pijlers van het Pact op Zuid

Onderzoek naar het burgerparticipatie- gehalte binnen de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid

Begeleider| **Dr. J. Edelenbos**

Tweede lezer| **Dr. Ir. J. Eshuis**

Burgerparticipatie binnen het Pact op Zuid| voorwoord

“The road ahead is empty, it is paved with miles of the unknown”
(City to City, 1999)

Met deze afstudeerscriptie sluit ik mijn studie bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam af. De scriptie omvat een onderzoek naar het burgerparticipatie- gehalte binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid. Een onderwerp dat mijn interesse heeft gewekt gedurende het Mastervak ‘beleid en politiek’. In het kader van dit vak verzorgde de bestuursdienst Rotterdam een gastcollege over het Pact op Zuid. Opgemerkt werd dat de burger niet wordt betrokken bij de plannen voor het Pact op Zuid. Gezien de aandacht voor burgerparticipatie en het feit dat de aanpak van Rotterdam Zuid veel bewoners en belanghebbenden treft, vond ik dat een opmerkelijke mededeling. Na de presentatie uitte ik mijn twijfel en ongeloof over deze stelling. Reactie was dat als ik iets met dit onderwerp wilde, een onderzoeksvoorstel kon indienen. Vanuit mijn interesse voor beleidsvorming, de achterliggende processen en betrokken actoren hierbij, heb ik inderdaad een onderzoeksvoorstel ingediend bij de gemeente Rotterdam en zodoende het laatste halfjaar onderzoek verricht naar burgerparticipatie binnen het Pact op Zuid, waar deze scriptie het resultaat van is.

(Af)studeren is geen eenvoudige opgave gebleken en dit voorwoord wil ik dan ook gebruiken om een aantal mensen te bedanken die mij gedurende mijn studie en het afstuderen hebben gesteund, begeleid, opgebeurd, gefinancierd, ontspanning hebben geboden, getraakteerd en ga zo maar door.

Allereerst dank ik mijn hoofdsponsors. Mijn ouders. Voor het bekostigen van mijn studie en het geven van vertrouwen. Ook bedank ik hen voor het bieden van een gezellig onderkomen om zo nu en dan op adem te komen en weer eens goed te eten. Ook bedank ik mijn broer Reinoud, voor het geven van een inspirerend voorbeeld en het relativeren van mijn studiezorgen, maar ook van mijn studiesuccessen. Speciaal dankwoord is voor mijn lief, Derk- Jan. Zijn optimisme, vrolijkheid, energie en begrip hebben gezorgd voor een speciale glans op mijn studietijd. Verder wil ik een blijk van waardering geven aan mijn vrienden, opa, Jessica, schoonouders en overige (schoon)familie.

Bij het uitvoeren van mijn afstudeeronderzoek en het schrijven van mijn scriptie heb ik steun en begeleiding gehad van een aantal mensen en ook zij verdienen een woord van waardering en dank. Allereerst bedank ik de bestuursdienst van gemeente Rotterdam en het programmabureau Pact op Zuid voor het bieden van de gelegenheid voor mijn afstudeeronderzoek. Een speciaal dankwoord richting Erik- Jan Wesemann, Carolien van Eykelen en Ditty Blom is hierbij op zijn plaats. Ook bedank ik de respondenten voor het verlenen van medewerking aan mijn onderzoek.

Tevens bedank ik mijn begeleidend docent vanuit de Erasmus Universiteit, dhr. Edelenbos. Zijn deskundige blik, aansturend vermogen en positieve benaderingswijze hebben ertoe geleid dat het schrijven van mijn scriptie op een soepele wijze is verlopen. Tot slot bedank ik dhr. Eshuis, voor het besteden van tijd en moeite bij het fungeren als tweede lezer.

Miranda van Oosten

Rotterdam, 20 augustus 2008

Burgerparticipatie binnen het Pact op Zuid| **samenvatting**

Burgerparticipatie is een veelbesproken onderwerp binnen het openbaar bestuur. Op lokaal niveau lijkt het steeds meer aandacht te krijgen. Oorzaak voor deze aandacht ligt ten grondslag aan een aantal politiekbestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen. Ten eerste is er de kloof tussen de burger en de politiek te noemen. Gezien het afnemende vertrouwen van de burger in het bestuur is gezocht naar nieuwe vormen om burgers te betrekken, waardoor de overheid haar legitimiteit dient terug te winnen. Tevens zorgen de ontwikkelingen van maatschappelijke fragmentatie, arbeidsdeling, specialisatie en de veranderende aard van maatschappelijke problemen ervoor dat overheden steeds meer met elkaar en met overige partijen dienen samen te werken. Een trend die mede als gevolg hiervan zichtbaar is, is de zogenaamde integrale aanpak. Het Pact op Zuid is een voorbeeld van een dergelijke integrale beleidsaanpak.

Pact op Zuid betreft een integrale beleidsaanpak van Rotterdam Zuid, waarbij gemeente Rotterdam vanuit het programmabureau Pact op Zuid samenwerkt met haar deelgemeenten, gemeentelijke diensten, wooncorporaties en maatschappelijke organisaties. Dit met de hoofddoelstellingen om de migratie uit Rotterdam Zuid terug te dringen en de bewonerstevredenheid te vergroten. Gezien de diversiteit van de problemen die ten grondslag liggen aan het bewerkstelligen van deze hoofddoelstellingen, is de aanpak van Rotterdam Zuid ingedeeld in drie categorieën. Drie 'pijlers', die de fysieke, economische en sociale kwaliteit dienen te optimaliseren. Deze drie pijlers zijn: krachtige buurten, aantrekkelijke wijken en een sterk Zuid. Pijlers die binnen het programmabureau Pact op Zuid worden geconcretiseerd in de pijlers Sociaal, Fysiek en Economisch en waarbij later een vierde pijler is toegevoegd, de pijler Kunst en Cultuur. De projecten van het programmabureau worden binnen deze vier pijlers geschaard en worden pijlerprojecten genoemd.

Binnen de pijlerprojecten van programmabureau Pact op Zuid worden een aantal burgerparticipatiemethoden ingezet om (onder andere) de sociale cohesie, fysieke ruimte en economische gesteldheid te versterken. Programmabureau Pact op Zuid hanteert echter geen eenduidige definitie van burgerparticipatie en de term wordt in verschillende contexten gebruikt. Hierdoor heeft het programmabureau geen inzicht in welke vormen van burgerparticipatie er op dit moment binnen haar verschillende pijlerprojecten worden ingezet. Tevens liggen er bij het programmabureau de vragen in hoeverre deze vormen van participatie binnen de pijlerprojecten meerwaarde kennen voor het bereiken van de projectdoelstellingen, of de participatieactiviteiten ook conform plan worden uitgevoerd, hoeveel burgers er per participatieproject worden bereikt en of deze bereikte burgers een afspiegeling vormen voor de belanghebbenden en populatie van Rotterdam Zuid. Tot slot vraagt het programmabureau om een eindbeoordeling in de vorm van een kwaliteitsverbeteringsadvies over de inzet van burgerparticipatie binnen haar pijlerprojecten. In dit onderzoek zijn de voorgaande vragen van het programmabureau onderzocht.

In het theoretisch deel van het onderzoek is getracht antwoord te geven op de vraag wat burgerparticipatie is, wat de relevantie ervan kan zijn voor overheidsbeleid, welke methoden er zijn te onderscheiden en aan welke voorwaarden de inzet ervan dient te voldoen. Hierbij is gekeken naar verschillende definiëringen van burgerparticipatie. Duidelijk is geworden dat burgerparticipatie een

specifieke verwijzing naar de burger is binnen interactieve beleidsvoering. Voor de uitvoering van het verdere onderzoek is gekozen voor de definiëring waarbij interactieve beleidsvoering wordt gezien “als een wijze van beleid voeren waarbij een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, de uitvoering en/of de evaluatie van beleid te komen.” Deze definitie is gekozen op basis van een aantal visies op democratie, waaruit verschillende rollen voor burgers en bestuurders kunnen worden bepaald. Hierbij is duidelijk geworden dat de rol van de burger als coproductent en de rol van bestuurder als beleidsmaker, het beste past bij dit onderzoek. Hierbij is eveneens gebleken dat er een participatieladder is te onderscheiden die de mate van coproductie (participatie) kan bepalen. Ook is duidelijk geworden dat er binnen coproductie een aantal burgerschapstijlen zijn te onderscheiden waarbij burgers worden onderverdeeld in ‘buitenstaanders’, ‘afhankelijken’, ‘conformisten’ en ‘actieven’. Deze burgerschapstijlen zijn belangrijk bij het bepalen van de representativiteit van betrokken burgers. Tevens is duidelijk geworden dat er verschillende motieven schuil kunnen gaan achter interactieve beleidsvoering: draagvlakvergroting van beleid, verkleinen van de kloof tussen burger en bestuurders, verhogen democratische legitimiteit, verkrijgen van specifieke kennis en informatie, vergroting van het oplossend vermogen, kwaliteitsverbetering van beleid en de vergroting van zelfredzaamheid van de burger. Deze motieven maken duidelijk wat de meerwaarde van interactieve beleidsvoering kan zijn voor het Pact op Zuid. Tevens is duidelijk geworden dat er verschillende methoden en instrumenten voor actieve beleidsvoering zijn te onderscheiden die het Pact op Zuid zou kunnen inzetten. Zo noemt het Instituut voor Publiek en Politiek opties als burgerinitiatieven, burgerplatform, LENS- methode, werkateliers en participatieve begrotingen. Andere voorbeelden die gevonden zijn komen uit een onderzoek naar burgerparticipatie in Rotterdam. Hierin worden onder andere ondernemerspanels, debatten, samenspraak bij wijkactieprogramma en bewonerspanels genoemd. Tot slot heeft het theorieonderzoek duidelijk gemaakt dat het Pact op Zuid bij interactieve beleidsvoering rekening dient te houden met een aantal voorwaarden. Dit betreffen de voorwaarden van openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen.

Het empirische onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat binnen 92 pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid sprake is van enige vorm van participatie. Binnen dit onderzoek zijn 74 projecten buiten beschouwing gelaten omdat inspraakprocedures en actief burgerschap niet vallen binnen de gekozen definiëring. Tevens is gebleken dat sommige projecten nog niet in uitvoering zijn en daardoor niet geschikt zijn bevonden voor het onderzoek. Het programmabureau Pact op Zuid maakt binnen de 18 onderzochte projecten gebruik van traditionele vormen van burgerparticipatie zoals burgerinitiatieven, bewonerspanels, klankbordgroepen, workshops en bewonersavonden. Deze vormen vinden voornamelijk plaats op het laagste niveau van participatie, waarbij de burger kan worden gezien als adviseur en Pact op Zuid als openadviesvrager. Ook is gebleken dat de burger niet wordt betrokken bij de samenstelling van het programma. Zij worden hier slechts over geïnformeerd.

Tevens is duidelijk geworden op welke wijze, met welk doel, motief, bereik en resultaat de burger wordt betrokken. Zo is gebleken dat het binnen het Pact op Zuid niet alleen blijft bij de intentie om burgers te betrekken, maar dat de burger ook daadwerkelijk conform de projectplannen wordt betrokken. Hierbij is eveneens gebleken dat het betrekken van de burger voornamelijk meerwaarde vormt voor het effectief bereiken van de projectdoelen. Dit doordat de burgers blijken te beschikken over specifieke informatie, kennis, know-how en creatief vermogen, wat leidt tot specifieke invulling en uitvoering van de projectplannen. Ook blijkt dat het betrekken van de burger en het geven van eigen rol hierin leidt tot draagvlak voor de projectplannen. Verder kan worden gesteld dat er per participatieproject gemiddeld 30 participanten worden bereikt.

Het empirische onderzoek wijst eveneens succes- en faalfactoren aan binnen de inzet van burgerparticipatie. Meest belangrijke succesfactoren blijken het geven van openheid over het beleidsproces, het werven van participanten in samenwerking met andere participanten en de aanwezigheid van (eigen)belangbesef onder de participanten. Tevens blijkt dat het opbouwen van een vertrouwensband door te investeren in een informele samenwerkings sfeer een succesfactor. Hierbij kan worden opgemerkt dat er een heldere rolverdeling moet worden bepaald en een duidelijke afbakening van het onderwerp moet worden gegeven. Meest voorkomende en belangrijke knelpunten binnen de samenwerking met participanten in de pijlerprojecten, blijkt het gebrek aan openheid over (financiële) obstakels, het ontbreken van belangbesef en het niet (kunnen) inleven in de standpunten van de participanten. Algemene belangrijke faalfactoren zijn dat het hoogste niveau van participatie moeilijk wordt gemaakt voor de burger en dat participanten over het algemeen niet representatief blijken te zijn, doordat beleidsmedewerkers kiezen voor actieve en makkelijk te bereiken burgers.

Aan de hand van deze punten zijn in het concluderende deel een aantal aanbevelingen/ richtlijnen geformuleerd die een mogelijke bijdrage kunnen leveren aan de inzet van burgerparticipatie in de toekomst. Meest belangrijke aanbevelingen zijn dat het programmabureau Pact op Zuid dient te zorgen voor een goede organisatie van interactieve beleidsvoering waarbij de voorwaarden van openheid, rolverdeling, meerwaarde, problematiek, capaciteit en hulpmiddelen in acht moeten worden genomen. Belangrijke aanbeveling is eveneens dat Pact op Zuid dient te zorgen voor eenvoudige mogelijkheden voor burgerinitiatieven. Tevens dient het Pact op Zuid bij de inzet van interactieve beleidsvoering te zorgen voor een gemeenschappelijk doel en belang met de participanten. Ook dient het Pact op Zuid te investeren in de relatie met participanten zodat een informele en vertrouwde sfeer ontstaat. Belangrijk hierbij is dat de rolverdeling en bevoegdheden gedurende het gehele procesverloop gecommuniceerd dienen te worden. Tot slot kan als richtlijn worden genoemd dat Pact op Zuid met het oog op representativiteit, per project moet afwegen welke burgers worden betrokken. Uit het onderzoek blijkt dat bepaalde groepen burgers niet worden betrokken bij het formuleren van oplossingsrichtingen, omdat wordt verondersteld dat deze burgers een dergelijk denkniveau niet kunnen bewerkstelligen. Dit dient vooraf te worden onderzocht zodat kan worden bepaald waarbij dergelijke burgers wel kunnen worden betrokken. Tevens dienen de betrokken burgers die wel over een dergelijk denkniveau beschikken, representatief te zijn voor de bevolkingssamenstelling van Rotterdam Zuid.

Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van Pact op Zuid| inhoudsopgave

Deel I

1. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid een inleiding van het onderzoek	11.
1.1 Het onderzoek inleiding Pact op Zuid	11.
1.2 Het onderzoek aanleiding en probleemanalyse	11.
1.3 Het onderzoek doelstelling	12.
1.4 Het onderzoek onderzoeksvraag en deelvragen	12.
1.5 Het onderzoek wetenschappelijke relevantie	13.
1.6 Het onderzoek onderzoeksaanpak	14.
1.7 Het onderzoek methoden van onderzoek	14.
1.8 Het onderzoek opbouw rapport	15.
2. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid Pact op Zuid	17.
2.1 Pact op Zuid Rotterdam Zuid	17.
2.2 Pact op Zuid aanleiding	17.
2.3 Pact op Zuid betekenis	18.
2.4 Pact op Zuid pijlers en doelstellingen	19.
2.5 Pact op Zuid ontwikkelingen en resultaten van het Pact	19.
2.5.1 Ontwikkelingen en resultaten pijler 1: sterk Zuid	20.
2.5.2 Ontwikkelingen en resultaten pijler 2: aantrekkelijke wijken	21.
2.5.3 Ontwikkelingen en resultaten pijler 3: krachtige buurten	21.
2.5.4 Ontwikkelingen en resultaten pijler 4: kunst en cultuur	21.
2.6 Pact op Zuid programmabureau Pact op Zuid	21.
2.7 Pact op Zuid burgerparticipatie	22.
2.8 Pact op Zuid samenvatting	22.

3. Theoretische benaderingen burgerparticipatie	23.
3.1 Burgerparticipatie maatschappelijk en politiek- bestuurlijke positionering	23.
3.1.1 Maatschappelijke en politiek- bestuurlijke positionering maatschappelijke veranderingen	23.
3.1.2 Maatschappelijke en politiek- bestuurlijke positionering verandering van de overheid	24.
3.2 Burgerparticipatie definiëring en begripsbepaling	25.
3.2.1 Definiëring en begripsbepaling visie op democratie	26.
3.2.2 Definiëring en begripsbepaling rol burger en bestuur	27.
3.2.3 Definiëring en begripsbepaling praktische indeling	27.
3.2.4 Definiëring en begripsbepaling kiezer	28.
3.2.5 Definiëring en begripsbepaling klant	29.
3.2.6 Definiëring en begripsbepaling coproductent	29.
3.2.7 Definiëring en begripsbepaling burgerschapstijlen	32.
3.3 Burgerparticipatie motieven	32.
3.4 Burgerparticipatie bestuurstijlen, methoden en instrumenten	33.
3.4.1 Bestuurstijlen, methoden en instrumenten bestuurstijlen	33.
3.4.2 Bestuurstijlen, methoden en instrumenten methoden en instrumenten	34.
3.5 Burgerparticipatie voorwaarden	36.
3.5.1 Voorwaarden openheid	36.
3.5.2 Voorwaarden duidelijkheid rolverdeling	36.
3.5.3 Voorwaarden meerwaarde van participatie	36.
3.5.4 Voorwaarden constructieve relatie	37.
3.5.5 Voorwaarden geschikte problematiek	37.
3.5.6 Voorwaarden voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen	37.
3.6 Burgerparticipatie samenvatting	37.
4. Burgerparticipatie een terreinafbakening	39.
4.1 Een terreinafbakening definiëring burgerparticipatie	39.
4.2 Een terreinafbakening rol bestuur en rol burger	40.
4.3 Een terreinafbakening plan van aanpak en conceptueel model	41.
4.4 Een terreinafbakening operationalisering	43.
4.5 Een terreinafbakening methoden en technieken	46.
4.5.1 Methoden en technieken inventarisatie en bepaling van onderzoeksprojecten	46.
4.5.2 Methoden en technieken kwalitatief onderzoek	46.
4.5.3 Methoden en technieken type onderzoek	47.
4.6 Een terreinafbakening samenvatting	47.

5. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid een inventarisatie en analyse	48.
5.1 Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid een inventarisatie	48.
5.1.1 Een inventarisatie projecttoelichtingen	49.
5.1.2 Een inventarisatie niet geselecteerde projecten	50.
5.2 Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten een analyse	51.
5.2.1 Een analyse interactieve beleidsvoering op programmaniveau	51.
5.2.2 Een analyse participatieniveaus	52.
5.2.2.1 Participatieniveaus burger als adviseur	53.
5.2.2.2 Participatieniveaus burger als medebeslisser	54.
5.2.2.3 Participatieniveaus burger als samenwerkende partij	54.
5.2.2.4 Participatieniveaus burger als initiatiefnemer	55.
5.2.3 Een analyse niveau van burgerschap en burgerschapsstijlen	56.
5.2.4 Een analyse methoden en instrumenten	57.
5.2.5 Een analyse vroegtijdig betrekken van de burger	58.
5.2.6 Een analyse doelvergelijking	60.
5.2.7 Een analyse motieven	60.
5.2.8 Een analyse voorwaarden	62.
5.2.8.1 Voorwaarden openheid	62.
5.2.8.2 Voorwaarden duidelijkheid rolverdeling	66.
5.2.8.3 Voorwaarden meerwaarde	68.
5.2.8.4 Voorwaarden constructieve relatie	71.
5.2.8.5 Voorwaarden geschikte problematiek	74.
5.2.8.6 Voorwaarden personele capaciteit en hulpmiddelen	75.
5.2.8.7 Voorwaarden een samenvatting	76.
5.2.9 Een analyse bereik	76.
5.2.10 Een analyse representativiteit	78.
5.2.11 Een analyse wijze van uitvoering	80.
5.2.12 Een analyse aandachtspunten	81.

6. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid slotbeschouwing	85.
6.1 Slotbeschouwing conclusies	85.
6.1.1 Conclusies Pact op Zuid, doelstellingen, programmabureau, projecten	85.
6.1.2 Conclusies burgerparticipatie, motieven, methoden en voorwaarden	86.
6.1.3 Conclusies burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten	87.
6.1.4 Conclusies meerwaarde, voorwaarden, succesfactoren en knelpunten	92.
6.2 Slotbeschouwing aanbevelingen	97.
6.3 Slotbeschouwing slotconclusie	102.
6.4 Slotbeschouwing reflectie	103.
Literatuurlijst	105.

Bijlagen

Vragenlijsten	108.
Respondentenlijst	113.
Analyse in schema	116.
Volledige analyse	151.

1. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid| een inleiding van het onderzoek

Dit hoofdstuk geeft een inleiding op het onderzoek naar burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid.

1.1 Het onderzoek| **inleiding Pact op Zuid**

Uit de grote woontest van 2004 komt naar voren dat Rotterdam Zuid haar aantrekkingskracht op haar huidige, maar ook op haar potentiële bewoners verliest. De verschillende wijken in Rotterdam Zuid onderscheiden zich onvoldoende van elkaar omdat ze geen eigen identiteit kennen. Er is te weinig verschil in woningaanbod van de woonwijken, welke een relatief lage waarde hebben. Als gevolg hiervan trekken bewoners met wie het economisch beter gaat naar andere delen van de stad of omliggende regio. Dit met het gevolg dat er een zwakke groep bewoners achterblijft. De werkloosheid op Zuid neemt hierdoor toe wat allerlei negatieve sociaal- economische gevolgen met zich meebrengt.

Het Pact op Zuid, een gezamenlijk extra investeringsprogramma voor Rotterdam Zuid, dat in 2006 is opgesteld door de woningcorporaties, de gemeente en de deelgemeenten op Zuid, geeft een onderbouwing van het grote belang van een extra aanpak van Rotterdam Zuid. Het programma geeft tevens aan welke investeringen van de diverse partijen noodzakelijk zijn.

Omdat er reeds projecten op Zuid liepen, haakt het Pact aan bij bestaande initiatieven en dient het te zorgen voor bijsturing, afstemming en intensivering van het beleid (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006). Met het Pact wordt de afspraak gemaakt om de komende tien jaar gezamenlijk ten minste een miljard extra te investeren in Rotterdam Zuid. Dit vanuit de gezamenlijke visie dat de achterstandpositie van Zuid ten op zichte van Noord Rotterdam het in zich heeft om één van de mooiste en economische krachtige gebieden van de regio te worden.

De hoofddoelstellingen van Pact op Zuid zijn het terugdringen van de migratie uit Zuid en het vergroten van de bewonerstevredenheid in Rotterdam Zuid. Gezien de diversiteit van de problemen die ten grondslag liggen aan het bewerkstelligen van deze hoofddoelstellingen is de aanpak van Rotterdam Zuid ingedeeld in drie categorieën, drie 'pijlers', die de fysieke, economische en sociale kwaliteit dienen te optimaliseren. Deze drie pijlers zijn: krachtige buurten, aantrekkelijke wijken en een sterk Zuid. Later is er een vierde pijler aan toegevoegd: de pijler kunst en cultuur.

1.2 Het onderzoek| **aanleiding en probleemanalyse**

Binnen het Pact op Zuid worden een aantal burgerparticipatie- methoden ingezet om (onder andere) de sociale cohesie, fysieke ruimte en economische gesteldheid te versterken. Programmabureau Pact op Zuid (gemeente Rotterdam) hanteert echter geen eenduidige definitie van burgerparticipatie en de term wordt in verschillende contexten gebruikt. Hierdoor heeft het programmabureau geen inzicht in welke vormen van burgerparticipatie er op dit moment binnen haar verschillende pijlerprojecten

worden ingezet. Tevens liggen er bij het programmabureau de vragen in hoeverre deze vormen van participatie binnen de pijlerprojecten meerwaarde kennen voor het bereiken van de projectdoelstellingen, of de participatieactiviteiten ook conform plan worden uitgevoerd, hoeveel burgers er per participatieproject worden bereikt en of deze bereikte burgers een afspiegeling vormen voor de belanghebbenden en populatie op Zuid. Tot slot vraagt het programmabureau om een eindbeoordeling in de vorm van een kwaliteitsverbeteringadvies over de inzet van burgerparticipatie binnen haar pijlerprojecten.

1.3 Het onderzoek| **doelstelling**

De doelstelling van het onderzoek kan dan ook als volgt worden geformuleerd: vaststellen welke vormen van burgerparticipatie er binnen de projecten van het programmabureau Pact op Zuid worden ingezet, op welke wijze, met welk doel, motief en met welk bereik en resultaat, teneinde te bepalen welke aandachtspunten er zijn aan te wijzen aangaande de inzet van burgerparticipatie binnen de verschillende pijlerprojecten.

1.4 Het onderzoek| **onderzoeksvraag en deelvragen**

Voor het onderzoek aangaande de burgerparticipatieprojecten binnen de pijlers van het Pact op Zuid kan de volgende hoofdvraag worden geformuleerd:

“Welke vormen van burgerparticipatie zijn er binnen de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid te onderscheiden en welke aandachtspunten zijn er aangaande de inzet van burgerparticipatie voor het programmabureau Pact op Zuid aan te wijzen, zodat zij in de toekomst kunnen zorgen voor een kwaliteitsverbetering ervan?”

Deze hoofdvraag kan worden opgedeeld in de volgende deelvragen:

- Wat is het Pact op Zuid, wat zijn haar doelstellingen, wat is het programmabureau Pact op Zuid en wat zijn haar projecten?

Deze deelvraag moet inzicht bieden in de achtergrond van het Pact op Zuid zodat duidelijk wordt binnen welk gebied en in welke context het onderzoek plaatsvindt. Tevens brengt de beantwoording van deze vraag de projecten in kaart waaruit geïnventariseerd wordt binnen welk van deze projecten sprake is van burgerparticipatie.

- Wat is burgerparticipatie, wat kan de relevantie ervan zijn voor overheidsbeleid, welke methoden zijn te onderscheiden en aan welke voorwaarden dient de inzet ervan te voldoen?

De beantwoording van deze deelvraag moet een brug slaan tussen de theorieën over burgerparticipatie en het onderzoek naar de projecten van het programmabureau van Pact op Zuid, dat dient te zorgen voor een duidelijke onderzoeksafbakening.

- Welke vormen en niveaus van burgerparticipatie zijn binnen de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid te onderscheiden, op welke wijze worden de projecten uitgevoerd, met welk motief en welk bereik?

Deze deelvraag bepaalt de selectie van welke projecten er nader onderzocht dienen te worden en geeft tevens een inventarisatie van de lopende participatieprojecten binnen het Pact op Zuid. Door te onderzoeken op 'welke wijze' de projecten worden uitgevoerd kan worden gekeken of er sprake is van een spanning tussen de plannen voor participatie en de daadwerkelijk uitvoer. Door de vraag te stellen met welk motief de burger wordt betrokken, kan worden gekeken in welke gevallen Pact op Zuid de burger betreft. Tevens draagt dit bij aan de beantwoording van de vraag of de inzet van burgerparticipatie van meerwaarde is geweest voor de doelbereiking van de projecten. Het beantwoorden van de vraag welk bereik de participatieprojecten kennen, moet duidelijk maken hoeveel mensen er worden bereikt en of deze bereikte mensen een afspiegeling vormen van de doelgroep.

- Met welk resultaat zijn de participatieprojecten uitgevoerd; in welke mate voldoet de inzet aan de gestelde voorwaarden en welke meerwaarde kent de inzet van burgerparticipatie voor de doelbereiking van de projecten? Welke succesfactoren en knelpunten zijn er aan te wijzen binnen de inzet van burgerparticipatie in de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid?

Deze deelvraag moet inzicht bieden in de sterke en zwakke punten van de inzet van burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid. Tevens geeft de beantwoording van deze vraag achtergrondinformatie voor het geven van een advies aan het programmabureau Pact op Zuid over een verbetering van de inzet van burgerparticipatie binnen het Pact op Zuid.

1.5 Het onderzoek| **wetenschappelijke relevantie**

Burgerparticipatie is een onderwerp dat binnen de bestuurskunde de laatste jaren veelvuldig is genoemd. Het zou een instrument moeten vormen om de kloof tussen de burger en overheid te dichten. In het adviesrapport van de Raad voor het Openbaar Bestuur wordt tevens genoemd dat burgerparticipatie naast de mogelijkheden tot versterking van de democratie ook voordelen biedt voor onder andere agendering, voorbereiding, besluitvorming, uitvoering en de evaluatie van beleid. De voordelen zijn: impuls voor bestuurlijke vernieuwing, acceptatie door participatie, de kwaliteit van beleid verbeteren met de belanghebbenden, en effectief gebruik maken van de kennis en de creativiteit van de burgers (Raad Openbaar Bestuur, 2004: 7). Door erkenning van de meerwaarde van burgerparticipatie zijn steeds meer overheden bezig met het gebruik ervan. Er zijn inmiddels verschillende manieren en methoden ontwikkeld voor burgerparticipatie. Dit onderzoek hoopt een bijdrage aan de bestuurskunde te leveren, door onderzoek te doen naar het bereik en effect van burgerparticipatie binnen gemeentelijke projecten.

1.6 Het onderzoek | **onderzoeksaanpak**

De aanpak van het onderzoek is opgedeeld in een vijftal fasen. Deze fasen worden in de volgende tabel toegelicht:

Fase 1: Algemene (theoretische) verkenning	Fase 2: Eerste empirische verkenning	Fase 3: Kwalitatief Onderzoek	Fase 4: Inzoomen op succesfactoren en verbeterpunten	Fase 4: Concluderen en advies
<ul style="list-style-type: none"> - Verkenning naar het programma Pact op Zuid. - Theoretische verkenning burgerparticipatie. 	<ul style="list-style-type: none"> - Doorlichten welke vormen van burgerparticipatie het programmabureau tot nu toe ingezet. Hoewel er verschillende partijen zijn binnen het programma ligt de focus in dit onderzoek op de projecten die zijn opgenomen binnen het coördinatieprogramma van gemeente Rotterdam; ofwel de pijlerprojecten van het Pact op Zuid. - Vaststellen onderzoeksprojecten. 	<ul style="list-style-type: none"> - Toetsing van de theorieën aan de praktijk middels kwalitatieve interviews. 	<ul style="list-style-type: none"> - Het vervaardigen van een analyse aan de hand van de onderzoeksgegevens. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aan de hand van de analyse een conclusie vervaardigen waarbij de hoofd- en deelvragen worden beantwoord en waaruit een advies dient te worden geformuleerd.

Tabel: onderzoeksfasen

1.7 Het onderzoek | **methoden van onderzoek**

In de eerste fase van het onderzoek zal een verkenning plaatsvinden van het programma Pact op Zuid. Om deze verkenning te bewerkstelligen zal gebruik worden gemaakt van documentstudie en kennismakingsgesprekken.

In deze eerste fase zal tevens een theoretische verkenning aangaande burgerparticipatie plaatsvinden. Dit wordt gedaan door middel van literatuuronderzoek. Het betreft hierbij explorierend literatuuronderzoek waarbij voornamelijk in wetenschappelijke literatuur wordt gezocht naar wat er theoretisch en empirisch over het onderwerp is geschreven. Explorierend, omdat burgerparticipatie een redelijk nieuw onderwerp van onderzoek betreft.

In de tweede fase zal onderzoek worden verricht naar de pijlerprojecten van het Pact op Zuid. Dit is noodzakelijk omdat dit duidelijk moet maken binnen welke pijlerprojecten sprake is van burgerparticipatie. In deze fase dient dan ook duidelijk te worden welke pijlerprojecten relevant zijn voor de doelbereiking van dit onderzoek. Informatie over alle pijlerprojecten dient te worden verkregen aan de hand van beschikbare projectdocumentatie en het voeren van gesprekken met de pijlercoördinatoren van het Pact op Zuid. Indien de pijlercoördinatoren niet met zekerheid kunnen stellen of de burger binnen hun projecten wordt betrokken en op welke wijze, zullen er gedurende deze eerste empirische verkenning ook gesprekken met projectleiders worden gevoerd. Aan het eind van de tweede fase dient duidelijk te zijn binnen welke projecten er sprake is van burgerparticipatie en zodoende binnen het onderzoek vallen.

In de derde fase zal er kwalitatief onderzoek worden gedaan binnen de vastgestelde onderzoeksprojecten. Kwalitatief onderzoek betreft onderzoek waar overwegend gebruik wordt gemaakt van gegevens van kwalitatieve aard omdat op deze wijze onderzoeksproblemen of kenmerken binnen of van situaties goed kunnen worden beschreven of geïnterpreteerd (Baarda en De Goede, 2001: 11). Het onderzoek wordt uitgevoerd door middel van open- interviews. Het betreffen half- gestructureerde interviews waarbij de onderwerpen van te voren zijn vastgelegd en aan de orde worden gesteld door middel van open beginvragen en middels doorvragen worden uitgediept (Baarda en De Goede, 2001: 245).

In de vierde en vijfde fase zal de gevonden informatie worden verwerkt en daar waar nodig nader worden uitgebreid met wetenschappelijke literatuur.

1.8 Het onderzoek| **opbouw rapport**

In dit rapport zal in hoofdstuk 2 worden gekeken naar de inhoud van Pact op Zuid. Hierbij wordt ingegaan op het ontstaan ervan, de betekenis en de doelstellingen van het Pact op Zuid. Tevens wordt gekeken naar de huidige ontwikkelingen binnen het Pact en welke resultaten reeds geboekt zijn. Ook wordt uiteengezet hoe het programmabureau Pact op Zuid (gemeente Rotterdam) is opgebouwd en welke rol zij binnen het Pact op Zuid vervult. Tot slot wordt kort aangestipt wat de relatie is tussen Pact op Zuid en burgerparticipatie.

Hoofdstuk 3 gaat in op de achtergrond van burgerparticipatie. Dit wordt gedaan op basis van verschillende bevindingen uit bestaande wetenschappelijke literatuur over burgerparticipatie. Allereerst wordt gekeken naar de maatschappelijke en politiek- bestuurlijke positionering van het fenomeen. Vervolgens wordt ingegaan op verschillende definities en begripsbepalingen van burgerparticipatie die zijn te onderscheiden. Hierbij wordt aandacht besteed aan de visies op democratie en de verschillende rollen die bestuurders en burgers kunnen aannemen. Ook worden een aantal motieven genoemd voor de inzet van burgerparticipatie en wordt gekeken welke bestuursstijlen, methoden en instrumenten er zoal ingezet worden. Tot slot worden er een aantal voorwaarden genoemd waar burgerparticipatie over het algemeen aan dient te voldoen.

In hoofdstuk 4 wordt een onderzoeksafbakening gegeven. Zo wordt er een keuze gemaakt in een te hanteren definitie van burgerparticipatie. Tevens worden verdere keuzen gemaakt over het uitgangspunt van dit onderzoek. Ook wordt een conceptueel model opgesteld waarin de onderzoekselementen worden opgenomen en de onderzoekselementen meetbaar worden gemaakt door ze te definiëren. Hier worden tevens onderzoeksvragen aan gekoppeld. Tot slot wordt een beschrijving gegeven van het onderzoeksverloop waarbij wordt toegelicht welke methoden en technieken gehanteerd zijn bij het verzamelen van de empirische onderzoeksgegevens. Tot slot wordt het type onderzoek bepaald.

Hoofdstuk 5 omvat een analyse van de onderzoeksbevindingen. Het hoofdstuk geeft een inventarisatie van de gevonden vormen van burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid. Tevens wordt een analyse gegeven van deze betreffende projecten op het gebied participatieniveau, motieven, bereik, representativiteit, voorwaarden voor interactieve beleidsvoering en wijze van uitvoer. Tot slot worden er enkele aandachtspunten genoemd die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen.

Hoofdstuk 6 omvat het afsluitende hoofdstuk waarbij antwoord wordt gegeven op de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. Hierbij worden conclusies getrokken, enkele aanbevelingen gedaan en wordt een reflectie gegeven op het onderzoek waarin eveneens punten voor nader onderzoek worden genoemd.

2. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid| **Pact op Zuid**

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de integrale aanpak van Rotterdam Zuid in het Pact op Zuid.

2.1 Pact op Zuid| **Rotterdam Zuid**

Rotterdam Zuid bestaat uit de deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde. Deelgemeente Charlois kent ca. 63.390 inwoners en bestaat uit de wijken: Carnisse, Heijplaat, Oud- Charlois, Pendrecht, Tarwewijk, Wielewaal en Zuidwijk. Deelgemeente Feijenoord telt ca. 73.378 inwoners en ligt aan de zuidoever van de Maas. Feijenoord kan worden onderverdeeld in de wijken: Afrikaanderwijk, Bloemhof, Feijenoord, Hillesluis, Katendrecht, Noordereiland en Vreewijk. Deelgemeente IJsselmonde ligt in de zuidoosthoek van Rotterdam Zuid en telt ca. 61.617 inwoners. Deze deelgemeente kan worden opgedeeld in Oud- IJsselmonde, Groot- IJsselmonde, Beverwaard en Lombardijen. Rotterdam Zuid kent een divers etnische en jonge bevolkingsamenstelling.

2.2 Pact op Zuid| **aanleiding**

Op diverse indicatoren als inkomen uit arbeid, aantal uitkeringsgerechtigden en veiligheid scoort Rotterdam Zuid in 2006 onder het Rotterdamse gemiddelde. Tevens komt uit de Grote woontest van 2004 naar voren dat er binnen Zuid onvrede heerst over de wijk. De aantrekkingskracht van Zuid neemt af op de huidige, maar ook op potentiële bewoners. Oorzaak die de Stuurgroep Pact op Zuid hiervoor geeft is dat de benodigde potentiële nieuwe bewoners, sociaal economische stijgers, voorkeur hebben voor rustige stedelijk buurten met vooral eengezinswoningen en winkels. Goede voorzieningen en scholen zijn daarbij tevens van belang. Dit plaatje komt in 2006 niet overeen met de fysieke gesteldheid van Rotterdam Zuid en in de toekomstplannen ontbrak het aan tegemoetkoming van deze problemen (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006).

Deze fysieke gesteldheid kreeg volgens de Stuurgroep Pact op Zuid zijn weerslag op de economische situatie van Rotterdam Zuid. Het vertrek en de vestiging van de middeninkomens naar andere delen van de stad zorgde ervoor dat een relatief zwakke groep bewoners in Rotterdam Zuid overbleef. Het zijn immers vaak de groepen als middeninkomens die een belangrijke sociale en economische bijdrage leveren. Rotterdam Zuid kende dan ook een laag opleidingsniveau en een hoge werkloosheid.

Naast deze fysieke en economische tekortkomingen in Rotterdam Zuid, kon de Stuurgroep tevens sociale aandachtspunten aanwijzen. Het gevoel van langs elkaar heen leven, elkaar niet (willen) begrijpen, het geringe contact en een beperkte mate van herkenning resulteerde volgens hen in 2006 tot een toenemende mate van vervreemding (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006). Naast het gebrek aan tevredenheid bij bewoners, was er volgens de Stuurgroep tevens sprake van het ontbreken van een eigen identiteit van de wijken. Zo werd geconstateerd dat er tussen de verschillende wijken te weinig differentiatie in het woningaanbod was aan te wijzen (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006).

Problemen op Zuid dus. De Stuurgroep stelde echter dat Rotterdam Zuid het wel in zich heeft om één van de mooiste en economische krachtigste gebieden van de regio te zijn. Dit omdat Rotterdam Zuid in tegenstelling tot veel vergrijsde regio's, een hoog aantal jonge inwoners kent. Ander positief punt dat genoemd wordt is dat Rotterdam Zuid een hoge ondernemerszin kent wat eveneens potenties en kansen met zich meebrengt. Kansen voor uitbreiding van de bedrijvigheid en de verbreding van de economie en een beter woonmilieu.

2.3 Pact op Zuid| **betekenis**

Eind 2005 en begin 2006 gaan prominente partijen in Rotterdam Zuid rond de tafel. Woningcorporaties De Nieuwe Unie, Woningbedrijf Rotterdam, Com.Wonen, Vestia en Woonbron, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, Jeugd Onderwijs en Samenleving, Sport en Recreatie en de dS+V nemen een integrale, gezamenlijke aanpak voor, die een omslag in Rotterdam Zuid moet bewerkstelligen. Zij zijn te zien als de makers van het Pact (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006). Het Rijk wordt eveneens als partner aangetrokken. Het kabinet maakt met acht steden, waaronder Rotterdam, afspraken om nieuwe bestuurlijke coalities te smeden welke de gezamenlijke leefbaarheid moet verbeteren.

Het Pact op Zuid wordt een gezamenlijk extra investeringsprogramma voor Rotterdam Zuid genoemd, welke is opgesteld door de woningcorporaties, de gemeente Rotterdam en de deelgemeenten op Zuid. Het programma geeft een onderbouwing van het grote belang van een extra aanpak op Zuid en geeft tevens aan welke investeringen van de diverse partijen noodzakelijk zijn. Omdat er reeds projecten op Zuid liepen, haakte het Pact aan bij bestaande initiatieven. Echter diende het te zorgen voor bijsturing, afstemming en intensivering van het beleid (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006). Met het Pact wordt de afspraak gemaakt om de komende tien jaar gezamenlijk ten minste een miljard extra te investeren op Zuid. Dit vanuit de gezamenlijke visie dat de achterstandpositie van Zuid, ten op zichte van Noord Rotterdam, het in zich heeft om één van de mooiste en economische krachtige gebieden van de regio te worden.

De doelgroep van het Pact op Zuid betreffen alle huidige en toekomstige Rotterdammers en ondernemers op Zuid en dient de krachten te bundelen van het Rotterdamse College, corporaties, deelgemeenten, schoolbesturen, bewonersorganisaties, ondernemingsverenigingen, zorg- en welzijnsinstellingen, het Rijk, Waterschap en de Europese Unie (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006).

Dit voornemen om eveneens schoolbesturen, bewonersorganisaties, ondernemingsverenigingen en zorg- en welzijnsinstellingen te betrekken, wordt bewerkstelligd door deze partijen binnen afzonderlijke projecten te betrekken. Op programmaniveau worden deze partijen betrokken door hen jaarlijks uit te nodigen voor de presentatie van het jaarprogramma, waarin de ontwikkelingen en resultaten van het voorgaande jaar en nieuwe projecten worden gepresenteerd. Hierbij wordt achteraf de mogelijkheid geboden om vragen te stellen aan de leden van de Stuurgroep, waaronder de wethouder. Bij de samenstelling van het programma (bepalen van projecten) zijn alleen de partners van het Pact op Zuid betrokken. Te noemen Woningcorporaties De Nieuwe Unie, Woningbedrijf Rotterdam, Com.Wonen, Vestia en Woonbron en gemeente Rotterdam (Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, dienst Jeugd Onderwijs en Samenleving, Sport en Recreatie, dS+V, dK&C).

2.4 Pact op Zuid| pijlers en doelstellingen

De hoofddoelstellingen van Pact op Zuid zijn het terugdringen van de migratie uit Zuid en het vergroten van de bewonerstevredenheid op Zuid. Gezien de diversiteit van de problemen die ten grondslag liggen aan het bewerkstelligen van deze hoofddoelstellingen is de aanpak van Rotterdam Zuid ingedeeld in drie categorieën, drie 'pijlers', die de fysieke, economische en sociale kwaliteit dienen te optimaliseren. Deze drie pijlers zijn: krachtige buurten, aantrekkelijke wijken en een sterk Zuid. Binnen het programmabureau worden deze pijlers vertaald in de sociale, fysieke en economische pijlers.

Door een hogere arbeidsparticipatie, een hoger opleidingsniveau, een hoger aandeel midden en hogere inkomens en een lagere uitval in het beroepsonderwijs te (willen) realiseren, moeten bewoners en ondernemers voldoende perspectieven worden geboden. Dit vanuit de visie dat bewoners en ondernemers zelf de wijk weer economisch bruisend, sociaal aansprekend en veilig kunnen maken (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006).

Het streven naar een hoger percentage grondgebonden woningen, een hogere kwaliteit van water en groen om wijken een eigen gezicht te geven en de variatie te versterken tussen wijken en het verbeteren van de entrees van Zuid moeten resulteren in een hogere waarde van de woningen en een betere waardering van de wijk(en) door de bewoners (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006).

Verder wordt gestreefd naar een toename van de bedrijvigheid en werkgelegenheid en een sterke stijging van de bedrijfsinvesteringen door met name in te spelen op de ontwikkeling van nieuwe stedelijke voorzieningen (Stuurgroep Pact op Zuid, 2006).

In aanvulling op de drie pijlers is er tevens een culturele paragraaf opgesteld. Deze culturele paragraaf is geschreven op verzoek van wethouder Cultuur en Participatie, omdat hij van mening is dat er ook vanuit de kunst- en cultuursector een belangrijke bijdrage kan worden geleverd aan de doelstellingen van het Pact op Zuid. Er is daarom een cultureel programma toegevoegd aan de uitvoeringsprogramma's van de sociale, fysieke en economische pijler. Zo kan het kunst- en cultuurprogramma een bijdrage leveren aan het verhogen van de aantrekkelijkheid van de wijken, het versterken van de kracht van de wijken en het verbeteren van het imago van Rotterdam Zuid. Tevens dient het kunst- en cultuurprogramma een verbindende factor te zijn voor de andere pijlers.

2.5 Pact op Zuid| ontwikkelingen en resultaten van het Pact

Na de ondertekening van het Pact op Zuid in september 2006 heeft er in oktober 2007 een eerste evaluatie plaatsgevonden waarin duidelijk moest worden wat er sinds de ondertekening heeft afgespeeld op Zuid. Duidelijk werd dat er een grote hoeveelheid initiatieven bewerkstelligd waren. Op hoofdlijnen zijn er drie niveaus aan te wijzen waarop er in Zuid wordt gewerkt: Zuid als geheel (pijler 1: Sterk Zuid), Zuid op wijkniveau (pijler 2: Aantrekkelijke woonstad) en Zuid op buurtniveau (pijler 3: Krachtige buurten). Ook is er gekeken naar de bijdrage van het culturele programma (pijler 4: Kunst en Cultuur).

2.5.1 Ontwikkelingen en resultaten | pijler 1: sterk Zuid

Na een jaar Pact op Zuid wordt gesteld dat Rotterdam Zuid een aantal sterke punten heeft geïnterpreteerd die gedurende het Pact moeten worden geoptimaliseerd en ontwikkeld (Stuurgroep Pact op Zuid, 2007). Stuurgroep Pact op Zuid noemt deze sterke punten 'Kanskaarten'. De volgende vijf Kanskaarten worden binnen het Pact aangewezen. Het stadionpark, de Zorgboulevard, het Hart van Zuid, Eat&Meet als uitbreiding van de Kop van Zuid en de A15 Zone.

In het stadionpark bevinden zich voetbalstadion de Kuip, de Pathé- bioscoop en het Topsportcentrum. Deze trekken jaarlijks miljoenen bezoekers. Het stadionpark zal worden bekrachtigd door de beslissing van het college om een 400 meter lange ijsbaan aan te leggen, het sportcomplex Varkenoord te moderniseren. Verder liggen er verregaande plannen voor een nieuwe Kuip. Verder zal het Topsportcentrum worden uitgebreid en zal het nabijgelegen park de Twee Heuvels een sportieve metamorfose ondergaan. Dit alles dient de mogelijkheid te bieden om van Rotterdam (Zuid) een sportstad te maken.

In IJsselmonde liggen de plannen voor een Zorgboulevard. Het nieuwe ziekenhuis dat aan deze boulevard zal liggen, zal worden versterkt met een breed scala aan zorggerelateerde bedrijven, opleidingen en winkels die direct of indirect verbonden zijn met de medische wereld. De ontwikkeling van deze Kanskaart is volgens de Stuurgroep in 2007 sterk gaan leven bij ondernemers in en rondom de zorgsector, het onderwijs, de NS, de deelgemeente en de gemeente. Deze partijen tezamen hebben de kansen van dit gebied geïnterpreteerd. De Zorgboulevard dient in 2010 haar deuren openen.

Het Hart van Zuid is het gebied rondom Zuidplein, Ahoy en de aangrenzende delen van het Zuiderpark. Stuurgroep Pact op Zuid heeft de bedoeling om hier ruim baan te geven aan allerlei vormen van entertainment zodat dit gebied het 'kloppend hart' van Zuid wordt.

Met Eat&Meet wordt het gebied bedoeld van het Afrikaanplein tot aan de Rijnhaven. Dit ter uitbreiding van de Kop van Zuid. Het is de bedoeling dat dit gebied steeds gezelliger wordt om uit te gaan. Met de komst van bijzondere eetgelegenheden en het aanmeren van cruiseschip de SS Rotterdam wordt er naast gezelligheid ook voor veel leer- en werkplekken gezorgd.

Langs de A15 zijn twee bedrijventerreinen sterk in ontwikkeling: de Waalhaven en Ridderster. De stuurgroep Pact op Zuid beoogt de Waalhaven te transformeren tot een overgangszone tussen stad en haven, met ruimte voor veel bedrijvigheid in de kennis- en dienstensector.

De stuurgroep Pact op Zuid constateert dat er kracht te halen valt uit het verbinden van alle partijen die op Zuid aan het werk zijn. Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR) heeft een economische visie voor Zuid gemaakt in nauw overleg met de andere partners. Deze visie is uitgemond in drie prioriteiten: het investeren in kansrijke economische clusters, het stimuleren en faciliteren van ondernemerschap en het benutten van economische mogelijkheden van jongeren.

2.5.2 Ontwikkelingen en resultaten| **pijler 2: aantrekkelijke wijken**

Om Rotterdam Zuid weer op de kaart te zetten als aantrekkelijk woongebied heeft het Pact kritisch gekeken naar de geplande woningopgave voor de komende jaren. De plannen voor de nieuwbouw van appartementen, zijn deels omgezet in projecten voor eengezinswoningen. Tevens zijn er vele initiatieven, projecten en beleid uitgevoerd om de woonomgeving aantrekkelijker en herkenbaarder te maken. Er vinden ook belangrijke investeringen plaats die de voorzieningen in en rondom de wijken moeten verbeteren.

Zo zijn er tussen de gemeente, corporaties en deelgemeenten prestatieafspraken gemaakt die ervoor moeten zorgen dat particuliere eigenaren hun woningen gaan opknappen en beter onderhouden. Verder worden er door de corporaties en de gemeente woningen opgekocht en opgeknapt.

2.5.3 Ontwikkelingen en resultaten| **pijler 3: krachtige buurten**

Pact op Zuid tracht Zuid op buurt- en straat- niveau te versterken door te investeren in voorzieningen en processen die de mensen sterker dienen te doen staan. In 2007, het eerste jaar van Pact op Zuid heeft de focus vooral gelegen op de realisatie van het verbeteren van de fysieke gesteldheid van Zuid. In 2007 is echter eveneens een visie ontwikkeld door de dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS) over hoe de partners de komende jaren de sociale aanpak in de buurten op Zuid dienen vorm te geven. De hoofdlijnen die hierbij zijn uitgezet zijn jeugd, gezondheid en sport, en integratie en participatie.

2.5.4 Ontwikkelingen en resultaten| **pijler 4: kunst en cultuur**

In 2007 is er een kunst en cultuurprogramma opgesteld waarbij is uitgegaan van drie rode draden; de betekenis van het materiele en immateriële erfgoed van Zuid, het stimuleren en inzetten van de creativiteit van Zuid en de beleving en het gebruik van de Openbare Ruimte. De rode draden zijn in het deelprogramma uitgewerkt, welke een onderlinge samenhang hebben. Naast de inhoudelijke programma's is er in 2007 ook een bijdrage geleverd aan de vermaak- en vertiergebiedsontwikkeling; het eerder genoemde Eat&Meet- programma in de Afrikaanderwijk en het Zuidplein.

2.6 Pact op Zuid| **programmabureau Pact op Zuid**

Het programmabureau Pact op Zuid is onderdeel van gemeente Rotterdam en is samengesteld uit een aantal gemeentelijke diensten die bepaalde projecten van Pact op Zuid vanuit de gemeente Rotterdam coördineren. Het gaat hier om de gemeentelijke diensten Jeugd Onderwijs en Samenleving (JOS), het ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR), dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting (ds+V) en de dienst Kunst en Cultuur (dS&R). De projecten die onder deze diensten vallen worden veelal in samenwerking uitgevoerd met de andere partners van het Pact op Zuid (de deelgemeenten en wooncorporaties) en zijn onderverdeeld in de vier thema's. Te noemen economie, kunst en cultuur, sociaal en fysiek, ofwel een concretisering van de pijlers. Binnen het programmabureau wordt in plaats van de pijlers Sterk Zuid, Aantrekkelijk wijken en Krachtige buurten dan ook de pijlers Economie, Fysiek, Sociaal en Kunst en Cultuur gehanteerd.

De pijlerprojecten worden gecoördineerd door een viertal pijlercoördinatoren die wekelijks verantwoording afleggen aan een programmamanager. Deze programmamanager heeft zitting in de directieraad, waar zij verantwoording aflegt en overleg pleegt met de vestigingsmanagers van de

betrokken wooncorporaties, de concerndirecteur van de gemeente, de directeurs van het OBR, JOS, ds+V en dS&R, de secretaris van het programmabureau en de secretarissen van de deelgemeenten. De programmamanager Pact op Zuid heeft tevens zitting in de Stuurgroep Pact op Zuid welke bestaat uit de wethouder Werk, Sociale Zaken en Grootstedenbeleid, de concerndirecteur van Gemeente Rotterdam, de portefeuillehouders van de drie deelgemeenten, de directeurs van de woningbouwcorporaties en een onafhankelijke voorzitter. De stuurgroep bepaalt de koers en neemt de besluiten.

2.7 Pact op Zuid| **burgerparticipatie**

Duidelijk is geworden dat Rotterdam Zuid, mede door het Pact op Zuid, de laatste jaren grondig wordt aangepakt. Middels investeringen, renovatie, sloop en nieuwbouw wordt getracht om kansen te benutten en nieuwe kansen te bieden aan bewoners en potentiële bewoners. Bij het Pact op Zuid is sprake van een integrale wijkaanpak. Het kenmerk van een dergelijke integrale aanpak is het brede karakter. Het gaat zoals gezegd om het ingrijpen in de fysieke ruimte en economische kansen, maar ook om het versterken van sociale cohesie.

Binnen het Pact op Zuid wordt er veelvuldig gesproken over de inzet van burgerparticipatie- projecten om (o.a.) deze sociale cohesie, fysieke ruimte en economische gesteldheid te versterken. Er is echter binnen het programmabureau onduidelijkheid over de term burgerparticipatie. Hoewel in veel beleidsstukken wordt gesproken over de inzet of vergroting van burgerparticipatie wordt er nergens een afbakening of definiëring aan de term gegeven. Ook is de specifieke inzet van burgerparticipatie niet opgenomen in de projectplannen.

2.8 Pact op Zuid| **samenvatting**

In dit hoofdstuk is het investeringsprogramma Pact op Zuid nader bekeken. Er is ingegaan op de aanleiding van het Pact op Zuid en de specifieke inhoud en betekenis ervan. Tevens zijn de doelstellingen en de pijlers van het Pact vermeld en is er gekeken naar de ontwikkelingen die zich binnen het eerste jaar van het Pact op Zuid hebben voorgedaan. Tot slot is gekeken naar de rol van het programmabureau Pact op Zuid en de beperkte betekenis van burgerparticipatie binnen Pact op Zuid. Al deze gegevens dienen als achtergrondinformatie voor het onderzoek.

3. Theoretische benaderingen| **burgerparticipatie**

In dit hoofdstuk worden er verschillende (achtergrond)theorieën over burgerparticipatie belicht. Allereerst zal worden gekeken naar de maatschappelijk en politiek- bestuurlijke veranderingen die ten grondslag liggen aan de aandacht voor burgerparticipatie. Omdat de term burgerparticipatie in menig publicatie naar voren wordt gebracht maar er in praktijk vaak verwarring over het begrip heerst, wordt er ook gekeken naar de verschillende definiëringen van burgerparticipatie. Verder zal er aandacht worden besteed aan de motieven die kunnen worden genoemd om burgerparticipatie in te zetten. Tevens wordt bekeken welke methoden en instrumenten aangaande burgerparticipatie genoemd kunnen worden en welke voorwaarden van belang zijn bij de inzet van burgerparticipatie.

3.1 Burgerparticipatie| **de maatschappelijke en politiek- bestuurlijke positionering**

In vele publicaties wordt de term burgerparticipatie naar voren gebracht. Dit zou voornamelijk het gevolg zijn van het afnemende vertrouwen tussen de burgers onderling en tussen burgers en politiek. Er wordt gezocht naar nieuwe vormen van betrokkenheid van burgers. Deze nieuwe vormen hebben vooral betrekking op het ontwikkelen van het krijgen van meer zeggenschap voor burgers in de aanpak van de alledaagse leefbaarheid. In deze paragraaf worden een aantal trends genoemd die binnen de algemeen maatschappelijke en politiekbestuurlijke omgeving van invloed zijn op de strategische positionering van burgerparticipatie in het openbaar bestuur.

3.1.1 Maatschappelijke en politiek- bestuurlijke positionering| **maatschappelijke veranderingen**

Een kenmerk van de huidige maatschappij is die van een ontwikkeling van maatschappelijke fragmentatie, arbeidsdeling en specialisatie. In sommige literatuur wordt zelfs gesproken van een versplinterende samenleving (Frissen, 1996: 229). Aan de andere kant is er een steeds meer zichtbaar wordende wederzijdse afhankelijkheid en vervlechting (Bekkers et al, 2005: 20). Rondom de aanpak van problemen als een eenzijdig woonaanbod of criminaliteit, kan een netwerk van publieke en private betrokkenen worden gevormd welke allen hun eigen specialistische taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden hebben. Enerzijds trachten deze betrokkenen hun eigen belangen, posities en domeinen veilig te stellen, anderzijds is er sprake van afhankelijkheid en een tot elkaar veroordeelde positie. Er ontstaat een situatie waarbij er noodzaak is tot overleg, coördinatie en samenwerking. De behoefte om informatie te delen over de grenzen van de afzonderlijke actoren en organisaties heen, neemt daardoor toe. Een tweede trend die mede als gevolg hiervan zichtbaar is, is de zogenaamde integrale aanpak. Het gaat hierbij om integraal beleid of een integrale beleidsaanpak (Bekkers et al, 2005: 20). Het Pact op Zuid is een voorbeeld van een dergelijke integrale beleidsaanpak.

Deze ontwikkelingen van maatschappelijke fragmentatie en afhankelijkheid hebben ook gevolgen voor de aard van veel maatschappelijke problemen. De leefbaarheidproblemen in Rotterdam Zuid zijn zogenaamde ‘wicked problems.’ Dit houdt in dat het onduidelijk is welke factoren de problemen veroorzaken, wat de effecten zijn van beoogde beleidsmaatregelen en waar deze effecten door

worden veroorzaakt. Daarbij ontbreekt het ook vaak aan heldere, eenduidige beoordelingscriteria. Dit komt omdat de problemen vanuit verschillende referentiekaders worden gedefinieerd en er vooral sprake is van ambiguïteit. Het ontbreekt aan overzicht en samenhang tussen allerlei factoren (Bekkers et al, 2005: 21).

De ontwikkelingen van maatschappelijke fragmentatie, arbeidsdeling, specialisatie en de veranderende aard van maatschappelijke problemen hebben er aan bijgedragen dat de burger vaker dient te worden ingezet voor het verkrijgen van informatie. Deze informatie dient bij te dragen aan de vergroting van inzicht in de inhoud van problemen, of het vinden van oplossingen voor problemen.

Een andere maatschappelijke verandering is dat de betekenis van een groot aantal ideologische kaders in de afgelopen decennia gerelativeerd zijn en daarmee ook de betekenis van organisatorische en sociale verbanden. Deze verbanden ontleen namelijk vaak hun ontzag en identiteit aan ideologische kaders (Bekkers et al, 2005: 23). Als gevolg hiervan is er een trend van verregaande individualisering ontstaan. De maatschappelijke oriëntatie van de burger wordt niet langer bepaald door ideologisch gekleurde maatschappelijke verbanden waar de burger deel van uitmaakte, maar wordt bepaald door zijn eigen behoeften en voorkeuren. Tevens wordt er in dit verband gerefereerd naar de steeds mondiger wordende burger (Hendriks et al, 2004: 15). Zij noemen dat de burger mondiger wordt door een aantal ontwikkelingen; zo wordt de burger steeds beter opgeleid door de laagdrempeligheid van het onderwijsbestel en is er sprake van een toename van toegang tot informatie door multimediale ontwikkelingen. Daarnaast stellen zij dat er ook sprake is van een veranderende rol van de media, welke steeds kritischer bericht door meer aandacht te besteden aan negatieve- dan aan positieve overheidsprestaties. Dit alles leidt ertoe dat burgers andere verwachtingen heeft ten aanzien van de overheid. Burgers willen meer weten over beslissingen die hen aangaan, verwacht een goede argumentatie voor de ontwikkeling van plannen en beleid en wil daarbij meer nadrukkelijk haar stem laten horen (Bekkers et al, 2005: 22, Hendriks et al, 2004: 15).

3.1.2 Maatschappelijke en politiek- bestuurlijke positionering | **verandering van de overheid**

Door veranderingen in de maatschappij heeft ook de overheid veranderingen ondergaan. Een lage opkomst bij verkiezingen en een teruglopende interesse in politiek maakte duidelijk dat er sprake was van een afnemend vertrouwen van de burger in het bestuur (Hendriks et al, 2004: 16). De overheid diende haar legitimiteit terug te winnen (Bekkers et al, 2005: 29).

In de afgelopen jaren zijn overheden zich steeds meer bewust geworden van de grenzen aan hun besturend vermogen (Bekkers et al, 2005: 30) De gedachte dat de samenleving kan worden bestuurd vanuit een bovengepositioneerd centraal punt is langzaam losgelaten. In plaats daarvan wordt netwerksturing steeds belangrijker. Bij netwerksturing is er sprake van erkenning van de (wederzijdse) afhankelijkheden tussen overheden onderling, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers. Deze hebben allen uiteenlopende belangen ten aanzien van de aanpak en oplossing van maatschappelijke problemen. Er is bij sturing in beleidsnetwerken sprake van het creëren van samenspel tussen belanghebbenden partijen (Bekkers et al, 2005: 31). De aanpak van beleidsproblemen wordt derhalve gezien als een vorm van coproductie van beleid waarbij er gericht wordt op het creëren van draagvlak. Coproductie van beleid wordt door Bekkers et al (2005: 31) gezien als een vorm van procesmanagement; "het creatief mobiliseren van wederzijdse

afhankelijkheden tussen partijen teneinde, door ruil en onderhandeling, te komen tot een gemeenschappelijke gewenste beleidspraktijk". Echter, door andere auteurs wordt procesmanagement gezien als "het aandacht besteden aan het begeleiden van interacties, discussies en onderhandelingen tussen belanghebbenden" (De Bruin et al (1998) in Edelenbos, 1998: 309-316).

Interactieve beleidsvoering kan worden gezien als een onderdeel van netwerksturing. Bekkers et al, (2005: 32) stellen dat deze vorm van beleidsvoering er op is gericht de burger actief in de oordeelsvorming over beleidsvraagstukken te betrekken. Anderen stellen dat het een vorm van beleidsontwikkeling betreft, waarbij de overheid andere overheden, burgers, bedrijven en georganiseerde belangengroepen in een zo vroeg mogelijk stadium betreft voor de gezamenlijke ontwikkeling en uitvoering van beleid (Pröpper & Steenbeek, 1998; Edelenbos, 2000; Edelenbos & Monninkhof, 2001; Krauwel, 1999 uit Dubbeldam & Goedmakers, 2003: 49-50). Burgerparticipatie verwijst specifiek naar de deelname van burgers aan politieke besluitvorming en totstandkoming van beleid (Edelenbos et al 2006: 18) .

In het verlengde hiervan ligt de discussie rond het primaat van de politiek. Zo spreekt Frissen (1996:225, 226, 229) over de verplaatsing en versplintering van het primaat van de politiek. De traditionele opvatting van het primaat van de politiek gaat uit van een piramidale organisatie van politiek, bestuur en verantwoording. Dit strookt echter niet met de ontwikkelingen waarbij de overheid samenwerkt in een netwerk waarin wederzijdse afhankelijkheden en horizontale machtsrelaties zijn ontstaan. Deze versplintering en verplaatsing van het primaat van de politiek in een 'netwerksamenleving' (Castells, 1996) zou dan uiteindelijk ook leiden tot een vermaatschappelijking van de politiek (Bekkers et al 2005: 32). Ofwel, de burger zal meer betrokken raken bij het coproduceren van beleid.

3.2 Burgerparticipatie| **definiëring en begripsbepaling**

Nu uiteen is gezet welke ontwikkelingen er ten grondslag liggen aan de aandacht voor burgerparticipatie in het openbaar bestuur is het van belang dat er tevens wordt gekeken naar de betekenis van burgerparticipatie en de verschillende definities die in omloop zijn aangaande het begrip.

Zoals eerder werd gesteld kan burgerparticipatie worden gezien als een specifieke verwijzing naar de deelname van burgers binnen interactieve beleidsvorming (Edelenbos et al 2006: 18). Echter wordt in de literatuur in dit zelfde verband ook gesproken over 'interactieve beleidsontwikkeling' (van Harberden et al 1999: 16) Tops spreekt over 'coproductie' (1996: 17-18), Hendriks en Tops (2000: 130) over interactieve besluitvorming. Edelenbos (2000: 39) noemt ook een 'open planproces' en Pröpper en Steenbeek spreken over 'interactieve beleidsvoering', omdat zij stellen dat burgers ook betrokken kunnen worden bij de beleidsbepaling, beleidsuitvoering en/of beleidsevaluatie (1998: 293).

Er is binnen de literatuur dan ook een diversiteit aan definities te onderscheiden over interactieve beleidsvorming (Cornelissen en Bogman, 2003: 15-16). Zo heeft Edelenbos (2000: 39) het over 'Het vroegtijdig betrekken van burgers en andere belanghebbenden bij de vorming van beleid, waarbij in openheid en op basis van gelijkwaardigheid en onderling debat problemen in kaart worden gebracht

en oplossingen worden verkend die van invloed zijn op het uiteindelijke politieke besluit'. Van Harberen (2000:22) spreekt over 'Een manier van beleidsvorming waarbij de overheid belanghebbenden (burgers, maatschappelijke organisaties, marktpartijen) vroegtijdig bij het beleidsproces betreft'. Klijn en Koppenjan (1999: 49) spreken van: 'Een manier van werken waarbij besluitvormingsprocessen zodanig worden vormgegeven dat burgers, gebruikers, belangenorganisaties en publieke en private organisaties die bij een beslissing belang hebben, bij de voorbereiding ervan worden betrokken'. Tot slot stellen Pröpper en Steenbeek (1998: 293) dat 'Interactieve beleidsvoering een wijze is van beleid voeren waarbij een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, de uitvoering en/of de evaluatie van beleid te komen' (uit Cornelissen en Bogman, 2003: 15-16).

In praktijk blijkt dat er door de verschillende definities vaak verwarring ontstaat over het begrip interactieve beleidsvorming of meer specifiek, over burgerparticipatie. Om deze verwarring in het onderzoek (grotendeels) te vermijden zal deze paragraaf trachten om een aantal achterliggende theorieën de revue te laten passeren die ten grondslag liggen aan burgerparticipatie. Op deze wijze kan er in een later stadium een keuze worden gemaakt voor een te hanteren definitie binnen dit onderzoek.

3.2.1 Definiëring en begripsbepaling | **visie op democratie**

Een eerste theorie dat ten grondslag ligt aan burgerparticipatie is die van verschillende visies op democratie (Schaap et al, 2002: 11) Zo kan er in de eerste plaats onderscheid worden gemaakt binnen de opvattingen van democratie. Dit is de representatieve democratie enerzijds en de participatieve democratie anderzijds (Lowndes, 1995; uit Schaap et al, 2002: 11). Vanuit de visie van representatieve democratie wordt gesteld dat bestuur in moderne staten niet verricht kan worden door de burgers zelf, zoals dat gedaan werd in de oude Griekse stadsstaten; de zogenaamde directe democratie. De representatieve democratie gaat ervan uit dat burgers niet in staat zijn tot bestuur omdat zij te groot van omvang zijn, het ontbreekt aan de behoefte om mee te besturen en grootschalige participatie negatief zou kunnen uitwerken op de stabiliteit van het openbaar bestuur (Luhmann, 1981; Almond en Verba, 1963; Deamen, 1983; uit Schaap et al, 2002: 11). Binnen deze opvatting kan representatie volgens Schaap et al (2002: 11) als meest passend kader worden gezien. Onderzoek naar participatie wordt in deze context gezien als onderzoek naar de mate van hoe sterk de burger is in haar rol als kiezer.

De tweede opvatting, waar de participatieve bevordering centraal staat, gaat ervan uit dat de burger meer doet dan alleen kiezen, maar dat hij ook participeert in het proces van formuleren, verbinden en implementatie van openbaar beleid (Parry et al, in Lowndes, 1995: 205). Binnen deze visie op democratie wordt er vanuit gegaan dat de burger door deelname in het openbaar bestuur, een vermaatschappelijking van het openbaar bestuur bewerkstelligt (Tops en Delpa, 1993; in Schaap et al, 2002: 12). Dit stellen Schaap et al (2002: 12) omdat de individuele burger middels participatie een rol krijgt in de bindende toebedeling van maatschappelijke waarden. Deze democratievisie sluit dus aan bij de politiek bestuurlijke trends van netwerksturing en de verschuiving van het primaat van de politiek.

Buiten de representatieve democratie en de participatieve democratie, kan ook de directe democratie worden onderscheiden. In deze democratievorm nemen burgers zelf de (belangrijkste) politieke beslissingen door middel van referenda en volksinitiatieven. Het meest belangrijke verschil met de participatieve democratie is dat in de directe democratie de burger optreedt als kiezer en niet als coproductent. Dit omdat er slechts kan worden gestemd met een voor of tegenstem en er geen sprake is van actieve deelname bij de vorming van een plan of beleid (Schaap et. al, 2006: 11).

3.2.2 Definiëring en begripsbepaling | **rol burger en bestuur**

Een tweede theoretische benadering die ten grondslag ligt aan burgerparticipatie is die van het onderscheid in de verschillende visies op de rol van de burgers en de rol van het openbaar bestuur.

In Schaap et al (2002: 12) wordt genoemd dat Lowndes (1995) stelt dat er verschillende perspectieven zijn op burgerschap en op besturen. Lowndes maakt een tweedeling in de visies over burgerschap. Er wordt gesteld dat onderscheid kan worden gemaakt tussen de burger in haar rol als klant enerzijds en de burger in haar rol als lid van de gemeenschap anderzijds. De rollen van het (lokale) bestuur worden door Pratchett (1999) in Schaap et al (2002:12) onderverdeeld in ten eerste zijn rol als democratisch instituut, ten tweede zijn rol als beleidsmaker en ten derde zijn rol als dienstverlener.

Binnen de eerste visie op burgerschap wordt de burger vooral gezien als klant; als de ontvanger van publieke diensten. De traditionele invulling van deze rol is van passieve 'klant' van de overheidsorganen. De overheid (bestuur) bepaalt de aangeboden diensten en de burger heeft deze keuzen te accepteren. Passieve klant kan ook gedefinieerd worden als 'onderdaan' (Schaap et al 2002: 12). De burger kan ook als actieve klant worden gezien. In dit geval wordt de burger in haar rol als klant actief binnen zowel de aanbod- als de vraagkant van de dienstverlening doordat zij adequate informatie verkrijgt. Dit is ook het geval als het dienstbetoon verhoogd wordt of burger de keuze krijgt uit aanbieders. Ook indien de burger beter geïnformeerd wordt over rechten, hun rechten worden vergroot of de burgers in staat gesteld wordt tot reactie bij een onheuse behandeling.

Binnen de tweede visie in de burgerschapskwestie en de bestuursrollen in de vorm van democratisch instituut en beleidsmaker, worden de burgers in de eerste plaats gezien als lid van een gemeenschap. Die gemeenschap bestuurt zichzelf. Burgers worden geacht in dat bestuur een rol in te spelen. Ook hierin is een tweedeling in participatie aan te wijzen volgens Schaap et al (2002:12). Zo kan de rol van burgers bestaan uit het uitbrengen van een stem, hetzij voor een persoon, hetzij voor een beleidsvoorstel. De rol van burgers kan ook verder gaan bijvoorbeeld dat zij inbreng hebben in het formuleren van beleid (Schaap et al 2002: 12).

3.2.3 Definiëring en begripsbepaling | **praktische indeling**

Indien de theoretische visies van paragraaf 3.2.2 in een matrix geplaatst worden, ontstaat het volgende beeld van een indeling van burgerrollen:

	<u>Visies op democratie</u> →	
	Representatie	Participatie
<u>Visie op bestuur</u> ↓		
Democratisch instituut	Burger= kiezer van personen	Burger= medebepaler / kiezer van beleid
Beleidsmaker	Burger= onderdaan	Burger= co- producent
Diensverlener	Burger= passieve klant	Burger= actieve klant

Schema: burgerrollen, Schaap et al, 2002: 13

Uit deze matrix blijkt dat de burgers beschouwd kunnen worden als kiezer, onderdaan, co- producent en klant.

- Kiezer: hierbij is de burger beslisser over de vertegenwoordiging van de gemeenschap over beleidsbeslissingen die door de volksvertegenwoordiging worden voorgelegd.
- Onderdaan: hierbij is de burger een passieve ontvanger van de beslissingen van volksvertegenwoordiging
- Co- producent: hierbij is de burger een actieve meedenker over probleemdefinities, doelen, beslissingen en uitvoering van beleid.
- Klant: degene die hetzij passief diensten ervaart, hetzij actief de dienstverlening mede vorm geeft dan wel corrigeert of zich beklagt.

In de volgende paragrafen worden deze ideaaltypen nader toegelicht.

3.2.4 Definiëring en begripsbepaling | kiezer

Bij het spreken van participatie in een representatieve democratie zijn er door Robert Dahl (1971) een drietal fasen van participatie onderscheden. Het gaat hierbij om participatie in de periode voor de verkiezingen, tijdens de verkiezingen zelf en na de verkiezingen. In schema (Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 14) ziet de rol van de kiezer er zo uit:

Periode	Activiteiten burgers en bestuur
<i>Voor verkiezingen</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een of meer politieke partijen moeten de verlangens van groepen burgers oppakken. 2. De kiezers verzamelen kennis over het programma van partijen of kandidaten. 3. De kandidaatstelling
<i>Tijdens verkiezingen</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het organiseren van verkiezingen. 2. De burger moet besluiten tot het uitbrengen van een stem. 3. De burger moet zijn stem bepalen.
<i>Na verkiezingen</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De burger houdt de gekozen vertegenwoordigers aan hun beloften. 2. De burger onderhoudt contacten met 'zijn' volksvertegenwoordigers. 3. De burger verbindt consequenties aan zijn ervaringen.

Schema: rol kiezer, Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 14

In de laatste jaren is in Nederland echter ook enige ervaring op gedaan met kiesgedrag binnen een directe of participatieve democratie: het stemmen in een referendum. Ook dit brengt een aantal burgeractiviteiten met zich mee. Beukenholdt- ter Mors et al, (2002: 15) vatten alle burgeractiviteiten dan ook als volgt samen:

Periode	Burgerrol bij verkiezing van vertegenwoordigers	Burgerrol bij referendum
<i>Voor verkiezingen</i>	Beïnvloedingpartijprogramma's; Verzamelen van informatie; Stellen/ voordragen van kandidaten	Verzamelen van informatie; Lobbyen voor het houden van een referendum.
<i>Tijdens verkiezingen</i>	Besluiten tot het uitbrengen van stem; Bepalen van voorkeur.	Besluiten tot het uitbrengen van stem; Bepalen van voorkeur.
<i>Na verkiezingen</i>	Informatie verzamelen over gedrag vertegenwoordigers; Participeren in traditionele kanalen voor burgerparticipatie; Consequenties verbinden aan ervaringen.	Consequenties verbinden aan ervaringen.

Schema: burgeractiviteiten kiezer, Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 15

Onder traditionele kanalen voor burgerparticipatie worden vooral de inspraakprocedures verstaan, waarbij burger over beleidsvoornemens worden geïnformeerd en daarop kunnen reageren. Inspraak wordt in deze redenering dus gezien als een aanvullend element van de representatieve democratie en niet als vorm van participatieve democratie (Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 13). Inspraak kan echter ook als coproductie worden gezien. Deze redenering gaat ervan uit dat er sprake is van coproductie op het moment dat burgers invloed krijgen. De rol van de burger als kiezer verandert bij de inzet van inspraakprocedures dan ook in de rol van de burger als coproducent. Dit uitgangspunt gaat richting een vorm van participatieve democratie, echter blijft de kern van het politieke bestel representatief (Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 14).

3.2.5 Definiëring en begripsbepaling| **klant**

In strikte zin kent de overheid geen klanten (Peters en van Eykelenburg, 1998: 119). Dit omdat de overheid veelal over een monopolie positie beschikt in het uitgeven en uitvoeren van haar producten en diensten. Toch is er een klantpositie van de burger te onderscheiden omdat de burger zich kan beklagen over de prestaties van de overheid. Bijvoorbeeld bij de ombudsman. Tevens kan de burger worden gezien als afnemer van producten wat hen tot klant maakt (Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 12). Het gaat hierbij om producten als rijbewijzen, paspoorten, vergunningen etc.

3.2.6 Definiëring en begripsbepaling| **coproducent**

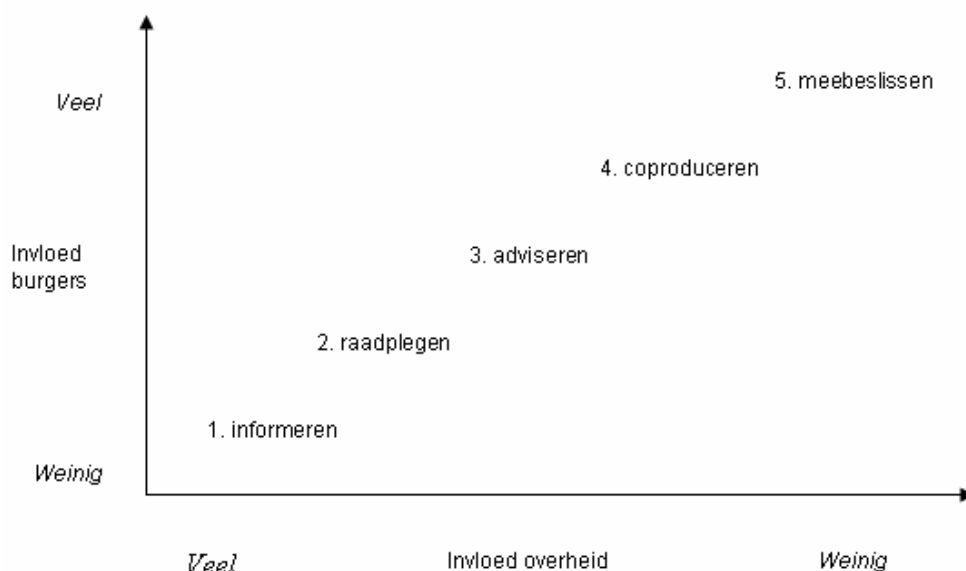
De coproducent heeft een creatieve rol in de beleidsvoorbereiding. Coproductie gaat in de richting van participatieve democratievormen, ook al blijft de kern van het politieke bestel als geheel representatief (Beukenholdt- ter Mors et al, 2002: 14). Coproductie geeft slechts aan dat er deels sprake is van een vermaatschappelijking van het politieke bestel omdat de burgers een bijdrage kunnen leveren aan het

formuleren van probleemdefinities, oplossingsrichtingen en de wijze van uitvoering. De burger kan hier in beginsel worden gezien als gelijkwaardig partner. Belangrijk hierbij is dat zij in een vroegtijdig stadium worden betrokken (Edelenbos 2000: 39). Het beleid komt dus op verschillende niveaus in interactie met burgers en bestuur tot stand. Om deze reden wordt dan ook vaak gekozen voor de term interactieve beleidsvorming.

Coproductie kan op verschillende manieren en niveaus plaatsvinden waarbij de burger en het bestuur een verschillende rol aannemen. Pröpper en Steenbeek (1998: 293) hebben deze verschillende vormen van coproductie geformuleerd aan de hand van een participatieladder, welke is afgebeeld op de volgende pagina.

Bij de faciliterende rol van het bestuur is de invloed van de participanten het grootst te noemen. De invloed neemt af bij de lager wordende treden op de participatieladder. Bij de faciliterende rol beslissen de participanten zelf. Bij de samenwerkende rol beslissen de burgers samen met het bestuur en bij de delegerende rol van het bestuur beslissen zij mee, binnen de randvoorwaarden van het bestuur. Bij de laagste trede, waarbij de burger de rol van adviseur inneemt, beslist het bestuur maar kunnen burgers meepraten over probleemdefinities en oplossingsrichting. Beneden deze trede zit de trede inspraak. Hierbij consulteert het bestuur de burger over een gegeven plan binnen een gegeven probleemomschrijving. Vaak gaat dit via traditionele kanalen van participatie die wettelijke bepaald zijn (Pröpper & Steenbeek, 2001: 53). Een voorbeeld hiervan is het openbaar maken van stukken waar de burger binnen een bepaald termijn op kan reageren of bezwaar kan maken.

Edelenbos en Monnikhof (1998) hebben de participatieladder van Pröpper en Steenbeek samengevat in een participatieladder waarin zij de volgende 'treden' benoemen: meebeslissen, coproduceren, adviseren, raadplegen en informeren (Edelenbos en Monnikhof, 1998: 45)

Schema: participatieladder (Edelenbos & Monnikhof, 1998) (gebaseerd op Arnstein 1969)

Wel interactief		
Rol burger	Rol bestuur	Concretisering
Initiatiefnemer	Faciliterend	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief, strategische keuzen liggen bij de burgers - Bestuur biedt faciliteiten - Interactie: veelal met ambtenaren - Besluitvorming door bestuur: marginaal toetsend
Samenwerkingspartner	Samenwerkend	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen in gezamenlijkheid - Evt. samenwerkingsverband - Interactie met ambtenaren en bestuurders - Besluitvorming door alle partners, geen politiek primaat
Medebeslisser	Delegerend	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen door het bestuur burgers werken uit, ruimte voor eigen invulling - Interactie veelal met ambtenaren en bestuurders
Adviseur	Open- adviesvrager	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen door het bestuur. Burgers kunnen open advies geven, eigen probleemdefinitie en oplossingsrichting inbrengen - Interactie veelal met ambtenaren en bestuurders - Handhaving primaat politieke besluitvorming.
Niet interactief		
Consultant	Gesloten participatief	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuur stelt gesloten vraag over oplossingsdefinitie en oplossingsrichting - Burgers kunnen gesloten advies geven
Doelgroep van onderzoek of Voorlichting	Open autoritair	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuur geeft informatie en voorlichting - Burgers geven kennis/informatie over gedrag, houdingen en opvattingen
Geen	Gesloten autoritair	<ul style="list-style-type: none"> - Zowel bestuur als burgers nemen een passieve houding aan.

Schema: participatieladder Pröpper en Steenbeek, 1998: 293

3.2.7 Definiëring en begripsbepaling| **burgerschapstijlen**

Er kan nog worden opgemerkt dat niet iedere burger betrokken wil worden in haar rol als coproductent (www.minaz.nl). Binnen het rapport van de WWR 'mondiger of moeilijker' wordt er dan ook verder onderscheid gemaakt in een viertal burgerschapstijlen (www.wwr.nl). Zo zijn er burgers te onderscheiden die zich afzijdig houden van politiek, maar ook van de samenleving (de 'buitenstaanders of inactieven'). Ten tweede kunnen de burgers worden genoemd die de overheid op grote afstand ervaren. Niet uit desinteresse, maar omdat het hen ontbreekt aan vaardigheden om om te gaan met de complexiteit van het diffuse moderne bestaan (de 'afhankelijken'). Ze kennen vooral een behoefte aan veiligheid, zekerheid en duidelijkheid en verwachten dat de overheid zich opstelt als regelaar en/of autoriteit. Ten derde zijn er de burgers die in het teken staan van maatschappelijk conformisme (de 'conformisten'). Deze burgers tonen niet veel politieke betrokkenheid en proberen zelden invloed uit te oefenen op overheidsbeleid tenzij hun eigen belang in het geding is. Zij informeren zichzelf goed en gaan vervolgens selectief met de informatie om. Tot slot worden de groep burgers onderscheiden die actieve betrokkenheid en een sterk gevoel van verantwoordelijkheid voelen (de 'actieven').

3.3 Burgerparticipatie| **motieven**

Nu duidelijk is welke ontwikkelingen er ten grondslag liggen aan de aandacht voor burgerparticipatie, welke definities gehanteerd worden en welke achterliggende theorieën er ten grondslag liggen aan burgerparticipatie, zal nu kort uiteen worden gezet wat de literatuur zegt over de motieven voor de inzet van de burger bij de totstandkoming en uitvoering van overheidsbeleid.

Door de eerder genoemde ontwikkelingen blijkt dat de overheden meer samenwerken in een netwerk en niet meer een hiërarchische en eenzijdige sturingrichting hanteert. Ook worden burgers genoemd als deelnemers binnen dergelijke netwerken. Dit zorgt voor het dichten van de kloof tussen burger en overheid (Edelenbos, 2000: 81). Tevens kan als motief worden genoemd dat overheden de kracht en kennis van burgers en maatschappelijke groeperingen nodig hebben om problemen op te kunnen lossen. Overheden hebben niet altijd de specifiek benodigde kennis en informatie tot hun beschikking, iets wat meer direct betrokken mensen wel kunnen hebben. Overheden hebben daarom de kennis, ervaring, creativiteit, maar ook het oplossende vermogen van deze mensen nodig en dienen hen dan ook te betrekken in hun beleidsvoering (Edelenbos et al, 2006: 9, Edelenbos 2000: 86). Het gaat hierbij vaak om beleidsproblemen die controversieel en dubbelzinnig zijn waarbij oplossingen niet voor de hand liggen. Tevens kan burgerparticipatie een motief zijn voor de vergroting van draagvlak van beleid (-splannen) en de vergroting van zelfredzaamheid van de burger (Pröpper & Steenbeek, 1999: 34). Burgers kunnen ontevreden zijn over overheidsbeleid. Door de burger een eigen rol en verantwoording te geven, kan deze ontevredenheid worden aangepakt of door henzelf worden aangestuurd, waardoor de kans kleiner wordt dat zij beleid zullen aanvechten of hindermacht zullen gebruiken (Edelenbos et al, 2006: 20, Edelenbos, 2000: 85, Van Harberden, 2000:23, Berveling 1998: 317, Pröpper & Steenbeek, 1999: 35). Pröpper & Steenbeek (1999: 34) geven ook aan dat het betrekken van de burger een toename betekent van informatie uitwisseling, communicatie, wederzijds begrip en consensus. Dit draagt volgens hen bij aan een beter beleidsproces.

Er worden in de literatuur dus verschillende motieven voor burgerparticipatie genoemd. Edelenbos (2000: 89) spreekt zelfs van een 'motievenketen'. Hij stelt dat er binnen sommige motieven een dusdanige samenhang is aan te wijzen, dat er een keten in is te ontdekken. Hij stelt tevens dat de democratische legitimiteit van beleid wordt verhoogd indien burgers of belanghebbende worden betrokken. Hierdoor ontstaat een vorm van directe democratie wat een meer directe invloed voor hen met zich meebrengt in een representatief democratisch stelsel. Deze directe betrokkenheid verkleint de kloof tussen bestuur en bestuurden en zorgt voor meer kennis, informatie, deskundigheid en ervaring voor een probleemanalyse en oplossingsrichtingen bij beleidsvoering. Dit brengt met zich mee dat ook de kwaliteit en legitimiteit van het beleid wordt vergroot. Kwaliteitsverhoging, omdat oplossingen duurzamer en robuster worden. Legitimiteit wordt vergroot omdat participanten delen van hun wensen en belangen terug kunnen zien in het uiteindelijke beleid en minder snel weerstand zullen bieden tegen het beleid. Dit zorgt voor een versnelling van het beleidsproces (Edelenbos, 2000: 89).

Schema: motievenketen van interactieve beleidsvoering (Edelenbos, 2000:89)

Burgerparticipatie kan een bijdrage leveren bij de vervolmaking van de doelstellingen van het Pact op Zuid. Veel informatie over maatschappelijke problemen in Rotterdam Zuid ligt bij de burger. Tevens kan de inzet van burgers nodig zijn bij de uitvoering van beleid op Zuid. Ook leidt het betrekken van burgers tot draagvlak voor het beleid in Rotterdam Zuid.

3.4 Burgerparticipatie| **bestuurstijlen, methoden en instrumenten**

Deze paragraaf geeft inzicht in de bestuurstijlen, methoden en instrumenten die gebruikt kunnen worden voor interactieve beleidsvoering, of meer specifiek voor burgerparticipatie waarbij de burger kan worden gezien als coproductent. Voordat hier verder op in wordt gegaan, is het wellicht van belang om het verschil tussen methoden en instrumenten uit te leggen. Een methode heeft betrekking op een totaal proces en een instrument is een middel om een gedeelte van dat proces te operationaliseren. Binnen een methode kunnen dus verschillende instrumenten worden ingezet (Cornelissen en Bogman, 2003: 25).

3.4.1 Bestuurstijlen, methoden en instrumenten| **bestuurstijlen**

Pröpfer en Steenbeek (1998: 293) onderscheiden een aantal verschillende soorten bestuurstijlen/methoden. Het betreft hier de faciliterende stijl, een samenwerkende stijl, een delegerende stijl en een open participatieve stijl. Daarnaast onderscheiden zij ook een aantal niet-interactieve stijlen: de gesloten participatieve stijl, de open autoritaire stijl en de gesloten autoritaire

stijl. Er wordt gesteld dat een beleidsaanpak interactief kan worden genoemd indien zij een “voldoende mate van openheid” als kenmerk heeft. Met deze openheid doelen zij op de openheid van het proces (transparantie), de openheid van actoren (ruime arena) en inhoudelijke openheid (formuleren van probleem en beleid).

3.4.2 Bestuursstijlen, methoden en instrumenten | **methoden en instrumenten**

Pröpfer en Steenbeek (1998: 295) verstaan onder methoden van interactieve beleidsvoering een “gedocumenteerde procedure voor interactieve beleidsvoering die is bedoeld om in meerdere gevallen toe te passen”. Zij lichten nader toe dat een dergelijke procedure niet bedoeld is om eenmalig in een bepaalde concrete situatie toe te passen, maar dat de methode op schrift moet zijn gesteld. Er is bij methoden volgens Pröpfer en Steenbeek (1998: 295) sprake van een bepaalde procedure of stappenplan ten behoeve van de invulling van een interactief proces.

Holland et al, (1999: 6) gaan nader in op de kenmerken die instrumenten van interactieve beleidsvoering zouden moeten hebben. Zo spreken zij ten eerste over ‘congruentie’. Zij stellen dat de instrumenten moeten passen in de organisatie en de beleidsdoelen van de initiërende afdeling. Als tweede kenmerk noemen zij ‘interactie’. Er wordt gesteld dat de participanten invloed hebben op de manier van communiceren en hun rol hierin. Ten derde wordt het kenmerk ‘doelgroep en representativiteit’ genoemd. De deelnemers moeten passen in het beleidsnetwerk omtrent het onderwerp en moeten in de gelegenheid zijn om op gelijke basis te kunnen deelnemen aan het debat. Als vierde kenmerk wordt ‘facilitatie’ genoemd. De instrumenten moeten het mogelijk maken dat er op verschillende manieren kan worden omgegaan met de informatie en moet de mogelijkheid bieden dat de betrokken actoren tot een resultaat kunnen komen. Als vijfde wordt ‘transparantie’ genoemd. Indien instrumenten worden ingezet moet het helder zijn wat er met het instrument wordt beoogd. Tot slot is het zesde kenmerk dat wordt genoemd ‘terugkoppeling en leren’. Er wordt gesteld dat instrumenten moet zorgen voor ruimte tot terugkoppeling naar de betrokken actoren en naar het beleidsproces (Holland et al, 1999: 6).

Holland et al, (1999: 6) dichten een belangrijke rol toe aan de overdracht van kennis en informatie, de bruikbaarheid van het instrument en aan een afspiegeling van de betrokken actoren. Zij stellen dat de inzet van instrumenten binnen burgerparticipatie maatwerk vereist. Zij geven een algemene lijst van instrumenten die met kleine aanpassingen voor specifieke gevallen gebruikt kunnen worden. Zij maken hierbij onderscheid tussen traditionele en ICT – instrumenten. Bij traditionele instrumenten noemen zij onder andere expertworkshops, citizens panels, consensusconferenties, citizens jury’s, stadsgesprekken, werkateliers, spelsimulaties, referenda, spreekuren en open planprocessen. Bij de ICT- instrumenten noemen zij onder andere internetdebatten, internet nieuwsgroepen, interactieve geografische informatiesystemen, interactieve voting systems en videoconferencing.

Het instituut voor publiek en politiek (www.publiek-politiek.nl) geeft eveneens een opsomming van mogelijke instrumenten die passen bij de verschillende niveaus van burgerparticipatie. Uiteraard is deze opsomming niet uitputtend maar het geeft een representatieve weergave van mogelijk te hanteren instrumenten. Er kan gesteld worden dat de mate van interactiviteit per instrument kan verschillen.

Indien de burger wordt gezien als kiezer van personen en medebepaler en kiezer van beleid onderscheidt het instituut voor publiek en politiek de volgende mogelijkheden:

Informerend	Opinievorming	Agendavorming
Deliberative Polling	Debatwedstrijd	Burgerinitiatief
Inspiratiebezoeken	Digitale debat en webdiscussie	Burgerpanel
Interviews	Hoorzitting	Focusgroep
Open planprocessen	Opiniewijzer	Scenariomethode
	Stadsdebat	Schouw

Bron: Instrumenten (www.publiek-politiek.nl)

Binnen het betrekken van de burger in haar rol als coproducent worden de volgende instrumenten genoemd:

Adviserend	Samenwerkend	Consultatief	Meebeslissend
Adviesraad	Infra-lab	Enquête	Participatieve begroting
Burgerjury	IPP-methode	Inspraak	Referendum
Burgerplatform	Werkatelier	Referendum	
Consensusconferentie			
LENS-methode			

Bron: Instrumenten (www.publiek-politiek.nl)

Edwards en Schaap (2006: 15-19) noemen ook een aantal voorbeelden van mogelijke instrumenten. Zij hebben deze voorbeelden verdeeld aan de hand van de verschillende opvattingen over democratie. Binnen de opvatting van de representatieve democratie noemen zij het burgerinitiatief (waarbij mensen een onderwerp op de agenda kunnen zetten), diverse vormen van inspraak, ondernemerspanels en jongerenraden. Binnen het kader van de participatieve democratie noemen zij als mogelijkheden debatten, samenspraak, mensen maken de stad, groeibriljanten, samenspraak bij wijkactieprogramma's, diverse vormen van invloed op uitvoering, zoals wijkschouwen, wijkpanels en bewonerspanels. Binnen de directe democratie onderscheiden zij als mogelijkheid de inzet van een referendum.

3.5 Burgerparticipatie| **voorwaarden**

Indien interactieve beleidsvoering aan een aantal bepaalde voorwaarden voldoet, biedt dat bepaalde mogelijkheden (Pröpper en Steenbeek (1999: 183). Dit betekent echter niet dat als er niet of in mindere mate aan deze voorwaarde wordt voldaan, iets niet of minder mogelijk is. Het noemen van voorwaarden is belangrijk omdat het de mogelijkheid biedt om kansen en bedreigingen van de inzet van interactieve beleidsvoering in kaart te brengen (Kuijpers, 2001: 49). Pröpper en Steenbeek (1999: 35-46) hebben aan de hand van een uitvoerige literatuurstudie en een studie naar ervaringen van ontwerpers van interactieve methoden, een zestal kernvoorwaarden geformuleerd: openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen. Pröpper en Steenbeek (1999: 26) noemen dat er zelden wordt voldaan aan alle genoemde voorwaarden. Indien niet aan de voorwaarden kan worden voldaan is de vuistregel dat er in beperkte mate sprake is van de inzet van participatie. Ook noemen zij "flankerend beleid" (Pröpper en Steenbeek, 1999: 114). Dit betekent dat bepaalde voorwaarden omzeild worden.

3.5.1 Voorwaarden| **openheid**

Interactieve beleidsvoering moet 'ergens over gaan' en de inhoud van het beleid moet worden vastgesteld (Pröpper en Steenbeek, 1999: 36). Interactieve beleidsvoering betekent dat het bestuur iets van haar invloed deelt met derde partijen. Als het bestuur al een besluit heeft genomen of als er al is uitonderhandeld, is hier geen sprake van. Voorwaarde is dan ook dat het bestuur bereidt is om een deel van haar autonomie af te staan en ook echt openstaat voor deelname van burgers, belanghebbenden, maatschappelijk organisaties en bedrijven binnen haar beleid. Openheid is dan ook een voorwaarde, zodat de participanten deelgenoot kunnen worden van het beleid. Een doorzichtig en transparant beleidsproces is dan ook een vereiste. Dit geldt ook voor de participanten, ook zij dienen inhoudelijke openheid te bieden en bereidt te zijn tot het delen van invloed en inzicht in hun afwegingen te geven (Pröpper en Steenbeek, 1999: 37).

3.5.2 Voorwaarden| **duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten**

Indien het bestuur weet waaraan de uitkomsten van een interactief traject wordt getoetst, kan er duidelijkheid worden verschaft over de inhoudelijke beleidsruimte. Dit is belangrijk omdat participanten op deze manier weten op welke gronden het bestuur bezwaren kan hebben en waarop zijn hun randvoorwaarden baseren. Dit betekent dat het bestuur op voorhand heeft moeten nadenken over wat het belangrijk vindt en waar men de grenzen stelt. Tevens moet op voorhand een bepaalde rolverdeling worden geconcretiseerd zodat de participanten weten in welke mate zij invloed hebben en waarin. Dit zorgt er tevens voor dat de burger en participant eenduidig kunnen optreden (Pröpper en Steenbeek, 1999: 38, 39)

3.5.3 Voorwaarden| **meerwaarde van participatie**

Een derde voorwaarde is dat het participatietraject meerwaarde dient te leveren aan het project of de doelstellingen van beleid. Participanten dienen een bijdrage te leveren door relevante of ontbrekende kennis te leveren, draagvlak te bieden voor de inhoud van beleid of de communicatie te verbeteren tussen de participanten (Pröpper en Steenbeek, 1999: 40). Voorwaarde bij deze meerwaarde is wel dat de verwachtingen die het bestuur van de participanten heeft reëel is; de participanten moeten in staat en bereid zijn om aan de verwachtingen te voldoen.

3.5.4 Voorwaarden| **constructieve relatie**

Interactieve beleidsvoering waarbij bestuur en participanten met elkaar samenwerken en invloed delen, is alleen zinvol als dit op constructieve basis voltrekt. Ondanks belangentegenstellingen, verschillen in mening, conflict en spanningen, moet het gemeenschappelijk besef bestaan dat men er samen uit dient te komen. Dit besef kan worden bewerkstelligd indien het bestuur en de participant in bepaalde mate afhankelijk van elkaar zijn, er wordt gekozen voor een samenwerkingsstructuur, het bestuur en de participanten een gemeenschappelijke zin- of betekenisgeving hebben en indien de persoonlijke verhoudingen goed zijn (Pröpper en Steenbeek, 1999: 41-43).

3.5.5 Voorwaarden| **geschikte problematiek**

Kernvoorwaarde is dat de problematiek van het project of beleid geschikt is voor interactieve beleidsvoering. Propper en Steenbeek (1999: 43) stellen dat er geen sprake moet zijn van directe urgentie tot besluitvorming en dat de problematiek voldoende belangrijk is en in de belangstelling staat. Verder moet de problematiek hanteerbaar zijn of hiertoe worden teruggebracht. Dit betekent dat de problematiek behapbaar moet zijn en niet al te verweven is met andere problemen, maar afgebakend kan worden. Ook afbakening qua tijd is belangrijk; er dient een begin- en eindmoment te worden bepaald zodat de participatie overzichtelijk blijft voor de betrokkenen. Volledig uitgekristalliseerde problemen zijn niet geschikt voor participatie wegens het uitblijven van toegevoegde waarde. Ook te technische problematiek is niet geschikt voor interactieve beleidsvoering, evenals problemen die geheimhouding vergen (Pröpper en Steenbeek 44-45).

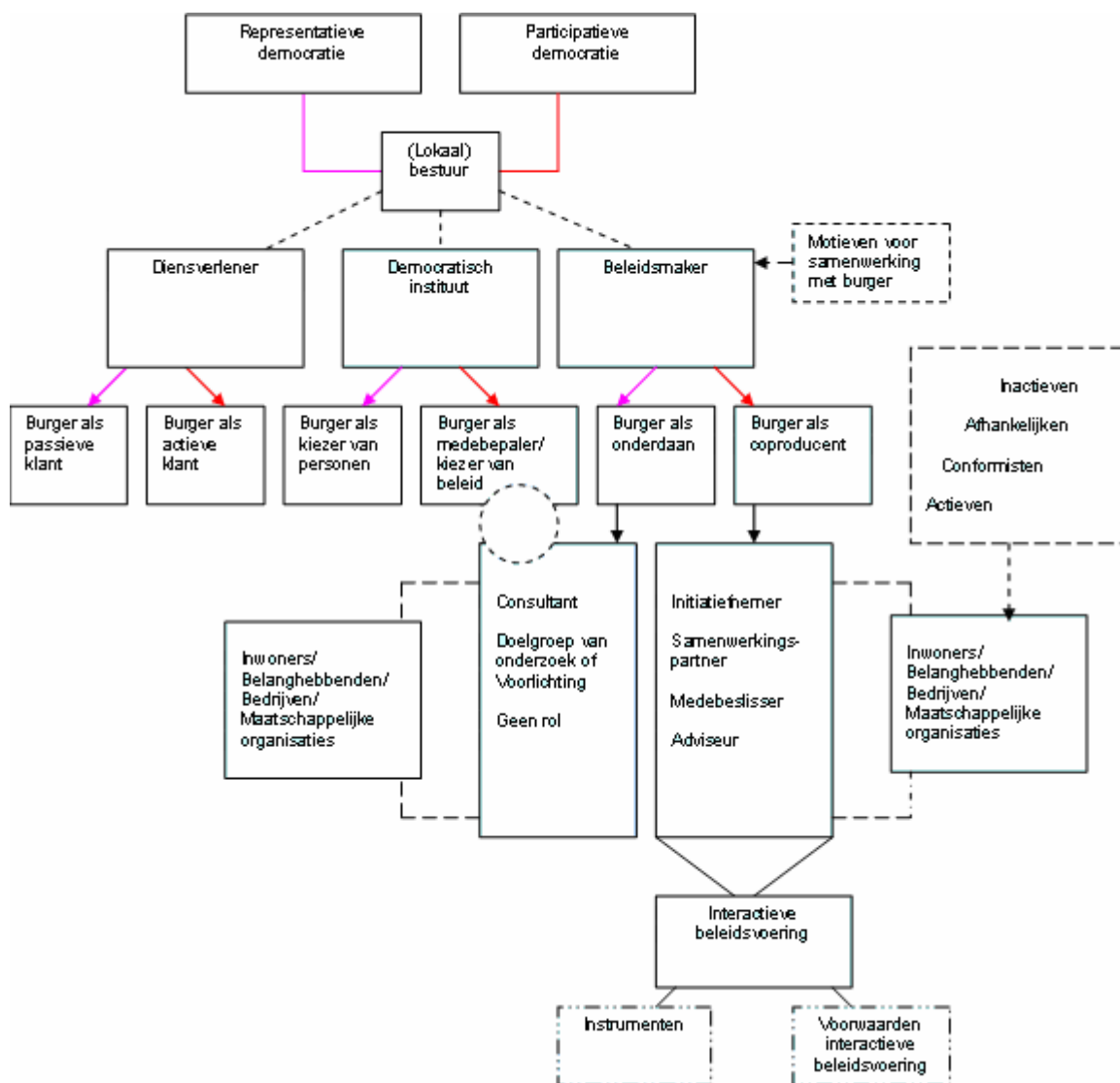
3.5.6 Voorwaarden| **voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen**

De laatste voorwaarde die Pröpper en Steenbeek noemen (1999: 45, 46) is dat zowel bestuurders, politici, beleidsmedewerkers en communicatieadviseurs als de participanten voldoende tijd moeten hebben om aan het interactieve beleid deel te nemen en bij te dragen. Interactief beleid betekent het leveren van extra inspanningen en extra kosten van alle deelnemers.

3.6 Burgerparticipatie| **samenvatting**

In dit hoofdstuk zijn verschillende theorieën genoemd omtrent burgerparticipatie, of anders genoemd interactieve beleidsvoering. Allereerst is de achtergrond van burgerparticipatie verklaard, waarbij gekeken is naar de oorzaak van de toenemende interesse in burgerparticipatie. Tevens zijn er verschillende definities en opvattingen van burgerparticipatie besproken. Verder is dieper op burgerparticipatie ingegaan, door te kijken naar achterliggende visies op democratie en de verschillende rollen van burgers en bestuurders. Ook is gekeken naar niveaus van burgerschap en typen burgers. Tot slot zijn er enkele motieven om burgerparticipatie in te zetten genoemd, is er gekeken naar mogelijke methoden en instrumenten van burgerparticipatie en is er afgesloten door te noemen aan welke voorwaarden burgerparticipatie dient te voldoen.

Alle genoemde theorieën zijn samengevat in volgend schematisch model.

Schema: theorieën in schematisch model

4. Burgerparticipatie | een terreinafbakening

Nu in de voorgaande hoofdstukken het Pact op Zuid is samengevat en een aantal achterliggende theorieën uiteen zijn gezet, zal in dit hoofdstuk een afbakening worden gegeven van het onderzoek naar burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid.

4.1 Een terreinafbakening | definiëring burgerparticipatie

Dit onderzoek richt zich in de eerste plaats op het inventariseren van alle vormen van burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid. De term burger dient daarom duidelijk te worden gedefinieerd. Binnen dit onderzoek kan de burger worden beschouwd als lid van de gemeenschap. Het kunnen inwoners betreffen, maar ook ondernemers of leerlingen uit het betreffende gebied, of leden van overkoepelende organisaties zoals bewonersorganisaties en winkeliersverenigingen. Ergo, er wordt uitgegaan van een brede visie van de term burger. In plaats van de term burgerparticipatie kan dan ook de term interactieve beleidsvoering worden gehanteerd.

De term interactieve beleidsvoering kent verschillende definiëringen. In dit onderzoek is gekozen voor de definiëring van Pröpper en Steenbeek (1998), omdat deze definitie het beste de onderzoekselementen weergeeft. “Interactieve beleidsvoering is een wijze van beleid voeren waarbij een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, de uitvoering en/of de evaluatie van beleid te komen” (Pröpper en Steenbeek 1998: 293). ‘Burgerparticipatie’ omvat binnen deze opvatting een zeer breed en gevarieerd scala aan beleidsinstrumenten (Lelieveldt et al, 2002: 14). Het kan betrekking hebben op alle fasen van het beleidsproces, dus niet alleen op de totstandkoming, maar ook op de uitvoering van beleid. Dit is belangrijk voor het onderzoek, omdat (nog) niet duidelijk is in welke fase van een beleidsproces de burgers worden betrokken binnen de Pact- projecten. Door het hanteren van deze definitie hoeft het onderzoek niet te worden beperkt tot participatie in de beleidsvoorbereiding.

Ander voordeel voor het gebruiken van deze definitie is dat interactief beleid vele verschijningsvormen kent; van consultaties in de vorm van stadsgesprekken, opiniepeilingen en burgerforums tot het daadwerkelijk delegeren van besluitvorming, bijvoorbeeld via het verstrekken van buurtbudgetten aan groepen bewoners (Schaap et al, 2006; Pröpper & Steenbeek, 1999; Instituut voor publiek en politiek 2008).

Ten slotte kent interactief beleid verschillende gradaties in de invloed die de overheid aan belanghebbenden op het beleid toekent. In de participatieladder van Pröpper en Steenbeek (1998: 294) fungeren belanghebbenden als adviseur, medebeslisser, samenwerkingspartner of zelfs als initiatiefnemer. Edelenbos en Monnikhof (1998: 45) vatten dit concreet samen in de termen meebeslissen, coproduceren, adviseren, raadplegen en informeren. Pröpper en Steenbeek (1998) zien raadplegen en informeren echter niet als een vorm van burgerparticipatie. Dit onderzoek gaat eveneens uit van deze visie. De pijlerprojecten van het Pact op Zuid zullen dan ook worden getoetst aan de participatieladder zoals opgesteld door Pröpper en Steenbeek (1998).

4.2 Een terreinafbakening | rol bestuur en rol burger

Zoals eerder gesteld, kan er aan de hand van de visies op democratie onderscheid worden gemaakt tussen de burgers in de opvatting van klant enerzijds en burgers als lid van de gemeenschap anderzijds. De rollen van het (lokale) bestuur kunnen worden onderverdeeld in ten eerste zijn rol als democratisch instituut, ten tweede zijn rol als beleidsmaker en ten derde zijn rol als dienstverlener.

Binnen dit onderzoek wordt uitgegaan van de rol van bestuurder als beleidsmaker. De rol van de bestuurder als dienstverlener en als democratisch instituut worden binnen dit onderzoek buiten beschouwing gelaten omdat dit onderzoek zich niet richt op verkiezingskwesties of kwaliteitkwesties aangaande gemeentelijke dienstverlening. Omdat de rol van het bestuur als dienstverlener en democratisch instituut wordt uitgesloten vervalt automatisch de rol van de burger als klant en kiezer.

De rol van de burger als onderdaan wordt binnen dit onderzoek grotendeels buiten beschouwing gelaten, omdat dit onderzoek zich richt op de participerende burger. Echter, bij het aanwijzen van de mate van participatie binnen de verschillende projecten kan worden geconcludeerd dat er geen sprake is van participatie in bepaalde projecten. In dit verband kan de rol van burger als onderdaan wel binnen het onderzoek worden genoemd.

Uitgangspunt van dit onderzoek is de rol van de burger als coproductent met haar bijbehorende participatieladder.

	Visies op democratie → Representatie	Participatie
Visie op bestuur ↓		
Democratisch instituut	Burger= kiezer van personen	Burger= mede- bepaler kiezer van beleid
Beleidsmaker	Burger= onderdaan	Burger= co- producent
Diensverlener	Burger= passieve klant	Burger= actieve klant

Schema: burgerrollen, (Schaap et al, 2002: 13). Blauwe markering geeft de onderzoeksafbakening weer.

Rol burger	Rol bestuur	Concretisering
Initiatiefnemer	Faciliterend	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief, strategische keuzen liggen bij de burgers - Bestuur biedt faciliteiten - Interactie: veelal met ambtenaren - Besluitvorming door bestuur: marginaal toetsend
Samenwerkingspartner	Samenwerkend	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen in gezamenlijkheid - Evt. samenwerkingsverband - Interactie met ambtenaren en bestuurders - Besluitvorming door alle partners, geen politiek primaat
Medebeslisser	Delegerend	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen door het bestuur burgers werken uit, ruimte voor eigen invulling - Interactie veelal met ambtenaren en bestuurders
Adviseur	Open- adviesvrager	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen door het bestuur. Burgers kunnen open advies geven, eigen probleemdefinitie en oplossingsrichting inbrengen - Interactie veelal met ambtenaren en bestuurders - Handhaving primaat politieke besluitvorming.

Schema: te hanteren participatieladder

4.3 Een terreinafbakening | **plan van aanpak en conceptueel model**

In het eerste hoofdstuk is het doel van dit onderzoek als volgt omschreven: vaststellen welke vormen van burgerparticipatie er binnen de projecten van het programmabureau Pact op Zuid worden ingezet, op welke wijze, met welk doel, motief, en met welk bereik en resultaat, teneinde te bepalen welke aandachtspunten er zijn aan te wijzen aangaande de inzet van burgerparticipatie binnen de verschillende pijlerprojecten.

Om dit doel te bereiken zal er binnen dit onderzoek allereerst worden onderzocht binnen welke projecten van het Pact op Zuid sprake is van interactieve beleidsvoering. Zoals eerder gesteld richt deze inventarisatie van interactieve beleidsvoering zich binnen dit onderzoek op de pijlerprojecten (fysiek, sociaal, economisch, kunst en cultuur) waarbij de burger als coproductent van beleid kan

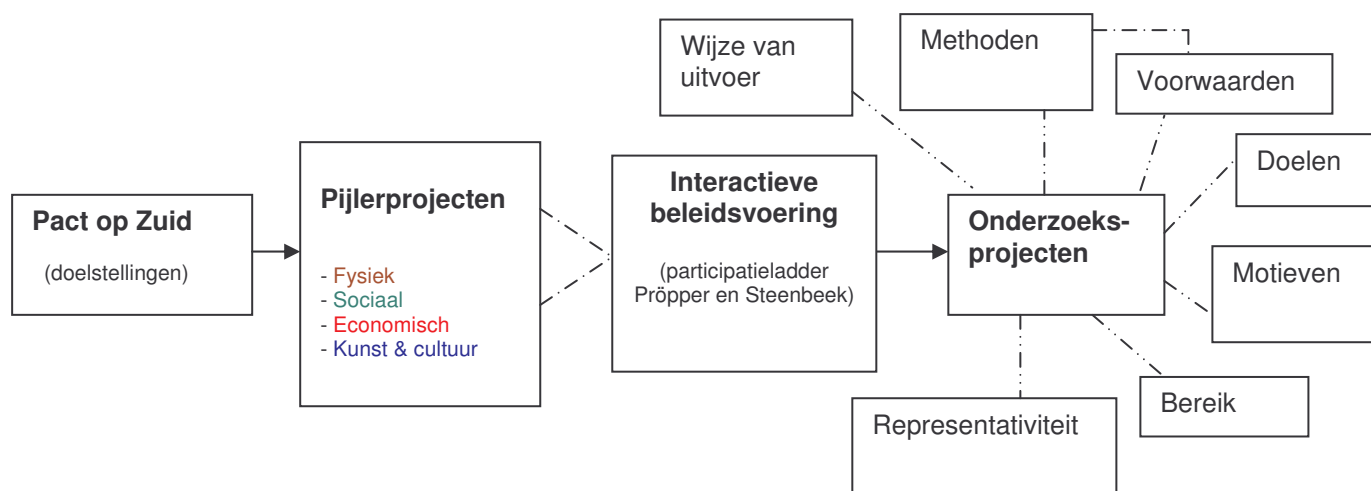
worden gezien. De participatieladder van Pröpper en Steenbeek (1998) is uitgangspunt bij het vervaardigen van deze inventarisatie. Deze eerste fase van het onderzoek zal duidelijk maken van welke participatieniveaus en participatiemethoden er sprake is binnen de pijlerprojecten van Pact op Zuid.

Voor verdere doelbereiking zal er nader onderzoek worden gedaan binnen de in de eerste fase geïnterviewde pijlerprojecten. Er zal per geïnterviewd pijlerproject worden onderzocht met welke motieven er is gekozen voor de inzet van interactieve beleidsvoering. Deze gevonden informatie dient een bijdrage te leveren aan het bepalen van de meerwaarde van het gebruik van interactieve beleidsvoering binnen Pact op Zuid om de projectdoelstellingen te verwezenlijken. Tevens wordt onderzocht in welke mate de gevonden vormen van interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten voldoen aan de voorwaarden van interactieve beleidsvoering die Pröpper en Steenbeek (1999) noemen. Ook deze informatie kan worden gebruikt voor het opstellen van aandachtspunten voor het programmabureau Pact op Zuid aangaande de inzet burgerparticipatie.

Tevens zal worden onderzocht hoeveel mensen er per project zijn bereikt en zal globaal worden gekeken of deze bereikte mensen een afspiegeling vormen voor de bevolking die woonachtig is op Rotterdam Zuid, of representatief is te noemen voor de beoogde doelgroep van het project. Verder zal worden onderzocht op welke wijze de projecten zijn uitgevoerd. Dit houdt in dat er zal worden gekeken of de projecten ook echt zijn uitgevoerd en of ze conform plan zijn uitgevoerd. Deze informatie kan een bijdrage leveren aan het opstellen van de aandachtspunten: wordt de burger echt betrokken, of blijft het bij het voornemen om de burger te betrekken?

Hoewel het zeer nuttig kan zijn om te onderzoeken welke burgerschapsstijlen er te onderscheiden zijn, wordt dit echter binnen dit onderzoek achterwege gelaten. Dit maakt het onderzoek te omvangrijk omdat de burgers die bij de participatieprojecten betrokken zijn eveneens zouden moeten worden benaderd.

Resumerend kan gekomen worden tot volgend conceptueel model:

4.4 Een terreinafbakening| operationalisering

Nu er een afbakening gegeven is van het onderzoek door uiteen te zetten wat er precies zal worden onderzocht, wordt in deze paragraaf een nadere afbakening gegeven van de onderzoeksvariabelen.

<i>Variabele</i>	<i>Conceptualisering</i>	<i>Onderzoeksvragen</i>
Interactieve beleidsvoering (burgerparticipatie)	<p>Interactieve beleidsvoering is een wijze van beleid voeren waarbij een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betrekt om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, de uitvoering en/of de evaluatie van beleid komen” (Pröpper en Steenbeek 1998: 293).</p> <p>Burgerparticipatie verwijst naar het specifiek betrekken van de burger.</p>	Is er binnen dit project sprake van interactieve beleidsvoering?
Burger	Inwoners, ondernemers, scholieren, overkoepelende organisaties als welzijnorganisaties, bewonersorganisaties etc.	Wie wordt er binnen het project betrokken?
Participatieniveau	Wijze van de betrokkenheid van de burgers. Burgers als initiatiefnemer, samenwerkingspartner, medebeslisser of adviseur.	<p>Op welke wijze wordt de burger betrokken:</p> <p>Ligt het initiatief en de strategische keuzen bij de burgers? Biedt het bestuur de faciliteiten en is de interactie veelal met ambtenaren waarbij er sprake is van besluitvorming door het bestuur op marginaal toetsende wijze?</p>

		<p>Of worden de strategische keuzen in gezamenlijkheid genomen waarbij er evt. een samenwerkingsverband is waarbij er interactie plaatsvindt met ambtenaren en bestuurders, en waarbij de besluitvorming geschiedt door alle partners en er geen sprake is van politiek primaat?</p> <p>Of worden de strategische keuzen gemaakt door het bestuur en werken burgers het uit met ruimte voor eigen invulling en er sprake is van interactie met ambtenaren en bestuurders?</p> <p>Of worden de strategische keuzen gemaakt door het bestuur en kunnen burgers open advies geven, eigen probleemdefinitie en oplossingsrichting inbrengen waarbij er sprake is van interactie met ambtenaren en bestuurders en het primaat van politieke besluitvorming gehandhaafd blijft?</p>
Methode	Participatiemethode; ingezet instrument. Bijv. een burgerplatform.	Onder welke noemer kan de participatievorm worden geplaatst; van welke methode/instrument is er sprake?
Motieven	Reden voor de inzet van burgerparticipatie. Bijv. gebruik van kennis van de burger	Waarom is er voor gekozen om de burger bij dit project te betrekken?
Inhoudelijke doelen	Inhoudelijk doel van het project	Met welk doel is het project opgestart? Welke meerwaarde vormt interactieve beleidsvoering voor de doelbereiking van het project?

Voorwaarden	<p>Voorwaarden zoals genoemd door Pröpper en Steenbeek (1998): openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Is het projectplan naar de burger gecommuniceerd? - Is er vooraf nagedacht over de inrichting van het project om de burger te betrekken en is de burger hier over ingelicht? - Is er een motief of doel te noemen waarom de burger is betrokken bij dit project en of dit noodzakelijk was? - Is de samenwerking conform afspraak uitgevoerd? - Heeft de burger de gewenste bijdrage kunnen leveren binnen het project; is het project geschikt bevonden voor participatie? - Is het project conform plan verlopen of zijn er problemen aan te wijzen op het gebied van personele capaciteit en de beschikbaarheid van hulpmiddelen?
Wijze van uitvoering	<p>Conformiteit tussen de schriftelijke plannen van het project en de daadwerkelijke uitvoering.</p>	<p>Is de burger ook echt betrokken of is het gebleven bij de intentie om de burger te betrekken? Wat is er met het aandeel van de burger gedaan?</p>
Bereik	<p>Omvang (aantal)</p>	<p>Hoeveel burgers zijn er bij het project betrokken? Indien hier geen gegevens van zijn een globale schatting.</p>
Representativiteit	<p>De mate van afspiegeling van de burgers die zijn betrokken bij het project en de beoogde inwoners/belanghebbenden van het project het gebied van leeftijd, etnische afkomst, geslacht en belang.</p>	<p>Vormen de burgers die zijn betrokken bij dit project een afspiegeling van de beoogde doelgroep van het project?</p>

4.5 Een terreinafbakening| **methoden en technieken**

Deze paragraaf geeft een beschrijving van het onderzoeksverloop en de gehanteerde methoden en technieken.

4.5.1 Methoden en technieken| **inventarisatie en bepaling van onderzoeksprojecten**

Zoals in het plan van aanpak reeds is aangegeven is het onderzoek uitgevoerd in een tweetal fasen. In de eerste fase is onderzocht welke pijlerprojecten van het Pact op Zuid interactieve beleidsvoering hanteren en welke projecten daarvan passen binnen de afbakening van het onderzoek. Ofwel; passen binnen de definitie van interactieve beleidsvoering en de daarbij behorende participatieladder van Pröpper en Steenbeek (1998). De eerste fase van het onderzoek is uitgevoerd door beschikbare projectdocumentatie door te nemen en door het voeren van gesprekken met de programmamanager en de vier pijlercoördinatoren van het Pact op Zuid. De pijlercoördinatoren zijn namelijk verantwoordelijk voor alle projecten die binnen hun pijlerportefeuille vallen. De programmamanager is eindverantwoordelijk voor alle pijlerprojecten samen. Indien de pijlercoördinatoren niet met zekerheid konden stellen of de burger binnen hun projecten wordt betrokken en op welke wijze, zijn er gedurende deze eerste empirische verkenning ook gesprekken met projectleiders gevoerd. In totaal zijn er in de eerste fase van het onderzoek gesprekken gevoerd met 26 mensen. Een lijst van respondenten is opgenomen in de bijlage.

Na deze inventarisatiefase zijn de onderzoeksprojecten bepaald. Echter is hierbij een nog verdere selectie gemaakt. Dit, omdat bepaalde projecten zijn doorgeschoven naar eind 2008 of 2009. Ook bevonden sommige projecten van de inventarisatielijst zich in de voorstudiefase waarin slechts de haalbaarheid van de projectvoorstellen wordt onderzocht. Binnen de fysieke en economische pijler van Pact op Zuid zijn ook veel projecten aan te wijzen waarbij de burger wordt betrokken door middel van wettelijke bezwaar/inspraak procedures. Het gaat hierbij voornamelijk om de aanleg van sport- en recreatievelden. Deze projecten vallen daardoor niet onder de participatieladder van Pröpper en Steenbeek (1998) en zijn daarom niet opgenomen voor het nadere onderzoek. In de bijlagen is een schema opgenomen waarin alle geïnventariseerde projecten van het Pact op Zuid vermeld staan die enige vorm van interactieve beleidsvoering omvatten, maar dus niet passen binnen de afbakeningcriteria van het onderzoek of zoals gezegd nog niet in uitvoering zijn. In totaal zijn er achttien pijlerprojecten geselecteerd voor het onderzoek.

4.5.2 Methoden en technieken| **kwalitatief onderzoek**

In de tweede fase van het onderzoek is kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de wijze van uitvoer en inhoud van de achttien pijlerprojecten. Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van open diepte-interviews. Hierbij is gebruik gemaakt van half- gestructureerde interviews waarbij de onderwerpen van te voren waren vastgelegd, aan de orde zijn gesteld en verder zijn uitgediept door middel van open beginvragen en doorvragen. In totaal zijn er 29 diepte-interviews gehouden. De vragenlijst en de verslagen van de interviews zijn opgenomen in de bijlagen. De namen van de betrokkenen bij de diepte-interviews zijn opgenomen in de respondentenlijst.

4.5.3 Methoden en technieken| **type onderzoek**

Omdat de verschillende projecten met elkaar zullen worden vergeleken op de specifieke variabelen 'wijze van uitvoer', 'methoden', 'voorwaarden', 'doelen', 'motieven', 'bereik' en 'representativiteit' en het een beperkt aantal projecten betreft, valt dit onderzoek onder een experiment studie (een middelgroot aantal cases en een beperkt aantal variabelen). Ook kan worden gesteld dat dit onderzoek zowel empirisch- analytisch als prescriptief van aard is. Dit omdat het onderzoek zich richt op het in kaart brengen van de bestaande situatie van de inzet van interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid en tot aanbevelingen komt ten aanzien van dit onderwerp.

4.6 Een terreinafbakening| **samenvatting**

In dit hoofdstuk is een afbakening van het onderzoek gegeven. Zo is er een keuze gemaakt in een te hanteren definitie van burgerparticipatie. In dit onderzoek zal vanaf heden dan ook de term interactieve beleidsvoering worden gebruikt. Tevens is bepaald dat de rol van de burger als coproducent met haar bijbehorende participatieladder uitgangspunt is van dit onderzoek. Verder is er een conceptueel model opgesteld waarin de onderzoekselementen zijn opgenomen en zijn de onderzoekselementen meetbaar gemaakt door ze helder te definiëren. Tevens zijn hier onderzoeksvragen aan gekoppeld. Tot slot is een beschrijving gegeven van het onderzoeksverloop en welke methoden en technieken gehanteerd zijn bij het verzamelen van de empirische onderzoeksgegevens en is bepaald onder welk type onderzoek dit onderzoek valt.

5. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid| een inventarisatie en analyse

Dit hoofdstuk geeft een inventarisatie van de gevonden vormen van interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid. Tevens geeft dit hoofdstuk een analyse van deze projecten op het gebied participatieniveau, motieven, bereik, representativiteit, de voorwaarden voor interactieve beleidsvoering zoals opgesteld door Pröpper en Steenbeek (1999) en de wijze van uitvoer. Tot slot worden er enkele aandachtspunten genoemd die zijn voortgekomen uit het onderzoek.

5.1 Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid| een inventarisatie

Onderstaand schema geeft het onderzoeksresultaat van de eerste fase van het onderzoek, waarin is geïnventariseerd welke projecten binnen het programmabureau Pact op Zuid een vorm van interactieve beleidsvoering hanteren. Onderstaande projecten betreffen dan ook de onderzoeksprojecten. In de opvolgende subparagraaf zal worden omschreven wat de projecten inhouden. In paragraaf 5.2.2 wordt een argumentatie gegeven voor de keuze van het participatieniveau waarin de afzonderlijke projecten zijn onderverdeeld.

	Niveau van participatie	→		
	Niveau 'burgerschap'			
↓	1. 'Burger' betrokken als Initiatiefnemer	2. 'Burger' betrokken als samenwerkingspartner	3. 'Burger' betrokken als medebeslisser	4. 'Burger' betrokken als adviseur
1. Inwoners	Pendrecht Universiteit	Pendrecht Universiteit Ramenproject Pendrecht JOLO Vreewijk Rondetafel gesprekken Charlois	Thuis op Straat Rotterdam Zuid Lichtplan Kantendrecht	Bewonersavonden Multifunctionele Accommodaties Kracht op Zuid Aanpak Afrikaanderplein Klankbordgroep beleidsplannen Kanskaarten Hart van Zuid Stadionpark Pleinenonderzoek Zuid; Klankbordgroep beleidsplannen Kanskaarten Hart van Zuid
2. Belanghebbenden (bijv. ondernemers, scholieren etc.)		Aanpak Plein 1953 Ramenproject Pendrecht	Lichtplan Kantendrecht	Bewonersavonden Multifunctionele Accommodaties Kracht op Zuid Aanpak Afrikaanderplein Klankbordgroep beleidsplannen Kanskaarten Hart van Zuid Stadionpark Pleinenonderzoek Zuid Klankbordgroep beleidsplannen Kanskaarten Hart van Zuid Aanpak De Laagjes Aanpak Dordtselaan
3. Vertegenwoordigers van belanghebbenden (bijv. overkoepelende organisaties als scholen, bewonersorganisaties etc.)	Norm op Zuid Pleasure Paasparty Kindercampus Pendrecht	Aanpak Plein 1953		

5.1.1 Een inventarisatie| **projecttoelichtingen**

Binnen de projecten van de economische pijler zijn vier projecten te onderscheiden die passen binnen de afbakening van het onderzoek. De Pleasure Paasparty betreft een initiatief voor een multicultureel dansfestijn dat verschillende achtergronden, culturen, muziek- en dansstijlen bij elkaar brengt en daarmee kansen biedt voor scholieren en ondernemers uit Rotterdam Zuid. De aanpak van de Dordtselaan, Plein 1953 en industrieterrein De Laagjes, zijn projecten waarbij ondernemers en pandeigenaren worden betrokken bij de fysieke aanpak van de gebieden. Tevens worden deze participanten betrokken bij het formuleren van beleid dat moet zorgen voor het aanpassen van de branchering en het economisch renderend maken van deze gebieden.

Binnen de projecten van de sociale pijler is ten eerste het project De Norm voor de Jeugd Op Zuid te onderscheiden. Dit betreft een project wat is ontstaan vanuit de onderwijsinstellingen op Zuid met als uitgangspunt dat er extra inspanningen nodig zijn voor de jeugd op Zuid. Verder is het project Kindercampus Penrecht Veilige Looproutes te noemen. Hierbij zijn op initiatief van de basisscholen en in samenwerking met kinderen, veilige loop- en speelroutes tussen deze samenwerkende scholen vervaardigd. Tevens is het buurtbemiddelingsproject JOLO Vreewijk te onderscheiden waarbij jongeren elkaar begeleiden door elkaar aan te spreken op gewenst en ongewenst gedrag. Tot slot valt het socialepijlerproject TOS Rotterdam Zuid binnen de afbakening van het onderzoek. Hierbij geven inwoners en jongeren mede-invulling aan sociale projecten in hun wijk.

Het project Afrikaanderplein betreft een project dat valt onder interactieve beleidsvoering binnen de fysieke pijler. Hierbij gaat het om de aanpak van het Afrikaanderplein waarbij de beleidsmakers hulp inroepen van bewoners en ondernemers die gebruik maken van het plein, of in de omgeving van het plein gevestigd zijn. Ander project dat kan worden onderscheiden binnen de fysieke pijler is het project Pendrecht Universiteit. Dit betreft een plan van bewoners om een duurzame maatschappelijke organisatie op te zetten die burgerinitiatieven van Pendrecht onderdak en inspiratie moet bieden. De Pendrecht Universiteit is bedoeld als kennis- en ervaringscentrum van bewoners waarbij talent in de wijk dient te worden benut. Verder kan het project Pleinenonderzoek Zuid worden genoemd. Dit is een project waarbij een tweetal journalisten en medewerkers van dS+V, burgers interviewen over het wel en niet gebruik van vier pleinen op Zuid, te weten het Ericaplein, Oleander, het Violierplein in de Oleanderbuurt en het Stichtseplein in Hillesluis. Tot slot vallen de bewonersavonden in het kader van Multifunctionele Accommodaties (MFA's) onder de fysieke pijlerprojecten. Hier zijn bewoners en belanghebbenden betrokken voor het geven van feedback (reacties en ideeën) op de ontwerpen van MFA's van internationale studenten.

Binnen de kunst- en cultuurpijler zijn een drietal projecten te noemen waarbij er sprake is van interactieve beleidsvoering. Zo is er het project Lichtplan Katendrecht en het project Ramenproject Pendrecht. Binnen deze projecten worden kunstenaars en bewoners betrokken om de woningen en appartementen in deze wijken door middel van kunst te verbijzonderen. Ook zijn de Rondetafelgesprekken Charlois te onderscheiden. Binnen dit project zijn, op initiatief van kunstenaars, bewoners en partners van het Pact betrokken om samen een visie over de bedoeling van kunst in Charlois te formuleren, zodat kunst doelgericht kan worden ingezet.

Tot slot is er Kracht van Zuid te noemen, een soort klankbordgroep/adviescommissie dat is samengesteld uit bewoners en ondernemers van Zuid. Deze groep mensen geven vierjaarlijks adviezen aan het programmabureau Pact op Zuid over de koers en de globale plannen van het Pact. Tevens zijn de participatietrajecten van de Spin-off van de Kanskaart Hart van Zuid en de Kanskaart Stadionpark te noemen. Hierbij betrekken de partners van het Pact op Zuid bewoners en ondernemers bij het formuleren van beleidsthema's en oplossingsrichtingen binnen de genoemde Kanskaarten. Alle drie laatst genoemde projecten zijn niet onderverdeeld onder één specifieke pijler, maar hebben betrekking op alle vier de pijlers.

5.1.2 Een inventarisatie| **niet geselecteerde projecten**

Voor de volledigheid van het onderzoek wordt in deze subparagraaf kort ingegaan op de projecten die een mate van participatie omvatten maar niet geselecteerd zijn voor het nadere onderzoek omdat zij niet passen binnen de definitie zoals geformuleerd door Pröpper en Steenbeek (1998) of omdat deze projecten zich nog in de voorstudiefase bevinden of zijn doorgeschoven naar 2009/2010.

Binnen het Pact op Zuid worden (veelal kleine) projecten (54) gerealiseerd die betrekking hebben op de aanleg van groen- en recreatievoorzieningen. Dit betreffen speeltuinen, sportveldjes, groenperken maar ook veranderingen binnen de infrastructuur, zoals het verbeteren van rotondes, straten en panden van wooncorporaties. Binnen deze projecten wordt gewerkt met een zogenaamde gemeentelijke IP- procedure. Deze procedure houdt in dat de gemeente projectplannen openbaar maakt (per brief, huis- aan- huis blad of krant) en waarbij in sommige gevallen de burger de mogelijkheid wordt geboden om binnen een bepaalde tijd bezwaar te maken. Ook worden bij grotere projecten die vallen onder deze IP- procedure (ca. 17) soms informatieavonden georganiseerd waarbij de plannen worden gepresenteerd, maar waarbij er geen mogelijkheid wordt geboden tot inspraak.

Binnen het Pact op Zuid zijn een aantal projecten (ca. 6) aan te wijzen waarin het voornemen is opgenomen om scholen, kinderen en ouders te betrekken bij de aanleg van speeltuinen, speelveldjes en de verbetering van multifunctionele accommodaties en/of buurtgebouwen. Deze projecten bevinden zich echter nog in de voorstudiefase of zijn doorgeschoven naar 2009 en daardoor nog niet geschikt voor nader onderzoek. Ook binnen de economische pijler bevinden zich een aantal projecten (5) waarbij de burger betrokken dient te worden, maar veel van deze projecten zijn nog niet van start gegaan of doorgeschoven. Voorbeelden hiervan zijn de projecten Aanpak Motorstraatgebied en bedrijventerrein Hordijk.

Ook worden de projecten die zich richten op actief burgerschap binnen dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Deze projecten richten zich op het bieden van faciliteiten om burgers te ondersteunen en te begeleiden. Voorbeelden van deze projecten zijn het project 'Ondernemingshuis Zuid' en 'Iedereen Participeert' waarbij (resp.) ondernemers van Rotterdam Zuid op weg worden geholpen om een onderneming te starten en waarbij bewoners worden begeleid bij het integratieproces. Ander niet- geselecteerd project dat genoemd kan worden is het 'foto-ambassadeur' project waarbij de communicatieafdeling van Pact op Zuid bewoners fotografeert. Het is de bedoeling dat deze gefotografeerde bewoners in een later stadium van het Pact op Zuid betrokken worden bij Pactplannen of -projecten, waarbij zij optreden als 'ambassadeurs' van Rotterdam Zuid. Het

projectplan van dit project bevindt zich echter nog in de voorstudiefase waarbij het nog onduidelijk is wat precies de bedoeling van dit voornemen is.

Verder kan worden genoemd dat er enkele projecten (7) binnen de Kunst- en Cultuur pijler enige vorm van participatie bevatten. Dit betreffen veelal aanvragen van kunstenaars voor de organisatie van exposities, of activiteiten met jongeren op het gebied van kunst en cultuur. Deze projecten bevinden zich echter allemaal nog in de aanvraag, concept of beginfase en daardoor nog niet geschikt gebleken voor nader onderzoek.

Tot slot kunnen nog de participatieprojecten worden genoemd die Pact op Zuid in overweging neemt om mede te financieren en zo op te nemen als Pactprojecten. Dit betreffen reeds bestaande gemeentelijke projecten. Voorbeelden hiervan zijn Mensen Maken de Stad, Opzomerme, Veilig Ondernemen en Rotterdam Idee. Deze projecten vielen op het moment van onderzoek nog niet onder de Pactprojecten.

5.2 Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten| **een analyse**

In deze paragraaf wordt allereerst een analyse gegeven van interactieve beleidsvoering op programmabureau. In het merendeel van de paragraaf worden echter in 5.1 genoemde geselecteerde onderzoeksprojecten geanalyseerd. Hierbij worden de onderzoeksresultaten per onderzoeksvariabel nader toegelicht. In het analyseschema in de bijlage wordt een meer uitgebreide samenvatting gegeven van de onderzoeksresultaten. Volledig uitgebreide analyse en verslagen van de interviews zijn eveneens opgenomen in de bijlagen.

5.2.1 Een analyse| **interactieve beleidsvoering op programmaniveau**

Met interactieve beleidsvoering op programmaniveau wordt de betrokkenheid van de burger bij het samenstellen van het programma van Pact op Zuid bedoeld. Hoewel dit onderzoek zich voornamelijk focust op interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid is het ook van belang om stil te staan bij de vraag of de burger ook wordt betrokken bij de bepaling van de projecten, de probleemgebieden, de Kanskaarten etc.

Uit gesprekken met de programmamanager, de secretaris, het hoofd van communicatie, de inleidende presentatie over het Pact op Zuid en de observatie gedurende de presentatie van het jaarprogramma, blijkt dat het Pact op Zuid burgers niet betreft bij de samenstelling van het programma van Pact op Zuid. Bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties worden persoonlijk uitgenodigd voor een jaarpresentatie waarbij zij worden voorgelicht over de ontwikkelingen en resultaten van het Pact op Zuid in het voorgaande jaar. Tevens worden de voorgenomen projecten voor het komende jaar gepresenteerd. Deze presentatie wordt uitgevoerd door prominente leden van de Stuurgroep, waar vooral de wethouder Werk, Sociale Zaken en Grootstedenbeleid een leidende rol aanneemt. Na de presentatie wordt de gelegenheid geboden om vragen te stellen aan de wethouder en de aanwezige directeuren van de wooncorporaties. De genodigden betreffen echter geen 'reguliere' bewoners en ondernemers. Voor deze jaarpresentatie worden vooral medewerkers van de gemeentelijke diensten, de bestuursdienst, deelgemeenten, medewerkers van wooncorporaties en actieve leden van bewonersorganisaties en ondernemingsverenigingen uitgenodigd. Uit observatie gedurende de

presentatie van het jaarprogramma blijkt dat de aanwezigen geen gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid tot het stellen van vragen. Wel waren er wat kritische vragen vanuit de aanwezige (lokale) media.

Tevens kan worden genoemd dat het Pact op Zuid, na het eerste jaar Pact op Zuid een zogenaamde 'feestweek' heeft georganiseerd waarbij er diverse activiteiten in Rotterdam Zuid werden georganiseerd waarin de bewoners werden voorgelicht over voorgenomen projecten. Ook werden gedurende deze week reeds afgeronde projecten feestelijk geopend. De georganiseerde activiteiten gedurende de feestweek hadden verder geen betrekking op inspraak of discussie over het programma of de projecten. Ander voorlichtingsinstrument dat het Pact op Zuid inzet is de website 'Reisburo op Zuid' waarbij de burger informatie kan opzoeken over de Pactprojecten en -activiteiten.

Er kan dan ook worden gesteld dat het bestuur van Pact op Zuid nauwelijks burgers betreft bij de samenstelling van het programma, de invulling van het programma of de inhoud ervan. Het programma wordt samengesteld door de partners van het Pact op Zuid. De burgers worden slechts betrokken door hen (op actieve wijze) te informeren. Reden die door de respondenten van het Pact op Zuid wordt gegeven voor het niet betrekken van burgers bij de samenstelling van het programma, is dat het Pact op Zuid voornamelijk aanhaakt op bestaande projecten van de partners of op bestaande wensen en ideeën van de partners (gemeente, deelgemeenten, wooncorporaties). Dit heeft ervoor gezorgd dat de samenstelling van het programma zich het eerste jaar heeft voltrokken door een keuze te maken in welke bestaande projecten extra investeringen of intensiveringen nodig hadden en welke voorgenomen projecten prioriteit kenden. Deze projecten zijn vervolgens geschaard onder de noemer Pact op Zuid. De samenstelling van het programma in het tweede jaar bestaat voornamelijk uit doorgeschoven- en nog steeds lopende projecten uit het eerste jaar. Uit de interviews blijkt tevens dat de optie om burgers te betrekken bij de samenstelling van het programma niet is overwogen of onderwerp van gesprek is geweest. Wel is vastgesteld burgers te willen betrekken bij de nadere invulling van de projecten zelf.

Deze betrokkenheid van burgers bij de projecten van het Pact op Zuid wordt in de rest van dit hoofdstuk geanalyseerd.

5.2.2 Een analyse| **participatieniveaus**

In de opeenvolgende paragrafen wordt een argumentatie gegeven voor de indeling van de pijlerprojecten op participatieniveau, zoals aangegeven in het schema in 5.1.

De mate van interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid vinden vooral plaats op het laagste niveau van interactieve beleidsvoering waarbij de partners van het Pact kunnen worden gezien als openadviesvrager en de burgers als adviseur. Binnen acht projecten van de in totaal achttien onderzoeksprojecten, wordt de burger betrokken als adviesgever ten aanzien van projectbeleidsplannen van het Pact op Zuid. Hierbij vraagt het Pact bewoners en belanghebbenden om eigen oplossingsrichtingen te formuleren en feedback te geven op de beleidsplannen. Het Pact op Zuid blijft echter koers bepalen en neemt de definitieve besluiten aangaande de vormgeving van beleid en de uitvoer ervan. Het politieke primaat blijft gehandhaafd.

5.2.2.1 Participatieniveaus| **burger als adviseur**

Uit het onderzoek komt naar voren dat binnen de projecten van de economische pijler, de aanpak van de Dordtselaan en industrieterrein De Laagjes, ondernemers en bewoners kunnen worden gezien als de participerende partij. Zij geven advies aan het projectmedewerkers van het Pact op Zuid door specifieke informatie te verstrekken over de problemen waarmee zij kampen in de gebieden. Tevens geven zij aan wat hun wensen zijn binnen de beleidsplannen. In het geval van het industrieterrein De Laagjes is aan de hand van deze informatie een beleidsvisie opgesteld en een plan van aanpak. Bij het opstellen van de aanpak voor de Dordtselaan zijn de bewoners en ondernemers in een later stadium betrokken. Bij dit project heeft dS+V zelf een projectplan vervaardigd over hoe zij de straat willen aanpakken. Deze beleidsaanpak is vervolgens voorgelegd aan ondernemers en bewoners. Er is gevraagd of zij zich kunnen vinden in de plannen en waar zij problemen zien. Deze input heeft geleid tot specifieke invulling van de beleidsplannen, maar niet tot wijzigingen in de hoofdlijnen van de plannen. De bewoners en ondernemers zijn bij de Dordtselaan op een persoonlijke wijze betrokken door de Stadsmarinier. Zij heeft individuele gesprekken gevoerd met de ondernemers en bewoners.

Binnen de projecten van de fysieke pijler zijn een drietal projecten aan te wijzen waarbij burgers worden betrokken als adviesgever. Zo zijn de bewonersavonden te noemen die georganiseerd zijn in het kader van de ontwerpen van nieuwe multifunctionele accommodaties (MFA's) op Zuid. Bij dit project kunnen bewoners en belanghebbenden worden gezien als adviesgevende participerende partij. Zij zijn uitgenodigd om feedback te geven op de ontwerpen. Tevens dienden zij geschikte locaties voor deze MFA's aan te wijzen. Aan de hand van deze input zouden projectmedewerkers van het Pact op Zuid een keuze kunnen maken in de locatiebepaling van de MFA's en definitieve ontwerpen vervaardigen. Dit heeft zich echter nog niet voltrokken vanwege een lage opkomst, geringe input en financiële tekortkomingen.

Voor de aanpak van de pleinen Ericaplein, Oleander, het Violierplein in de Oleanderbuurt en het Stichtseplein in Hillesluis zijn eveneens de bewoners en ondernemers die gevestigd zijn aan het plein betrokken als adviserende partij. Door middel van interviewsessies met betrokkenen, is achterhaald op welke manier zij gebruik maken van het plein en hoe zij de toekomst van het plein zien. Tevens zijn zij gedurende dit onderzoek in de gelegenheid gesteld om suggesties te geven over de aanpak van het plein. De input van de geïnterviewden zal leiden tot een breder bereik binnen de plannen van het Pact, omdat er schokkende informatie over de leefomstandigheden van deze mensen naar voren is gekomen. Ook bij de aanpak van het Afrikaanderplein hebben beleidsmakers hulp ingeroepen van bewoners en ondernemers over hoe de genoemde pleinen beter gebruikt kunnen worden en hoe zij de toekomst van dit plein zien. Bij dit project kunnen de bewoners en ondernemers dan ook eveneens worden gezien als adviserende partij. Aan de hand van de informatie die wordt verstrekt door participanten dient een gerichte beleidsaanpak voor het plein worden gemaakt. Bij dit project kampt men echter met problemen voor het bereiken van de burger. Daarom is de strategie van het project veranderd en gaan de beleidsmakers proberen de burgers te bereiken via een marktkraam op de tweewekelijkse markt op het plein.

Kracht op Zuid is een adviespanel/klankbordgroep welke is samengesteld uit bewoners en ondernemers van Rotterdam Zuid. Ook dit panel kan worden gezien als een participerende partij binnen de beleidsformulering van het Pact op Zuid. Kracht op Zuid geeft vier keer per jaar vrijblijvende adviezen aan de programmamanager over de koers van het Pact op Zuid en de hoofdlijnen van het beleid. Omdat de adviezen vrijblijvend zijn, behoudt Pact op Zuid haar politieke primaat. Ook bij de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en het Stadionpark kunnen de bewoners, ondernemers en belanghebbenden die worden betrokken als adviserende partij worden gezien. De beleidsmakers formuleren op advies van een selecte groep betrokkenen een aantal thema's die om beleid vragen. Aan de hand van deze thema's wordt beleid bedacht dat vervolgens wordt getoetst en specifiek wordt ingevuld door advies te vragen aan een grotere groep betrokkenen in vervolgsessies.

5.2.2.2 Participatieniveaus| **burger als medebeslisser**

Binnen de pijlerprojecten zijn twee projecten aan te wijzen waarbij kunstenaars, bewoners, welzijnsmedewerkers en jongeren de vrijheid wordt gegeven tot uitvoeringsvrijheid. Pact op Zuid bepaald bij deze projecten de koers en geeft toestemming voor de uitvoering van het project. De burgers mogen echter op bepaalde vlakken eigen keuzes maken in de uitvoer.

Binnen het project Thuis op Straat (TOS) Rotterdam Zuid worden de medewerkers van TOS en de buurtbewoners als participerende partij gezien. Zij vervullen de participatierol van medebeslisser binnen het beleid van Pact op Zuid. Het project kan binnen dit participatieniveau worden geschaard omdat het Pact gelden beschikbaar stelt waarmee TOS haar taken met betrekking tot de jeugd en de leefbaarheid kan uitvoeren. Zij helpen het Pact om de doelstellingen van de sociale pijler mede te vervullen. Pact op Zuid behoudt haar regisserende rol door per project toestemming te verlenen tot uitvoer. Tevens heeft het Pact (dienst JOS) inbreng in de samenstelling en invulling van de activiteiten. Ook binnen het kunstproject Lichtplan Katendrecht is er sprake van het participatieniveau waarbij de burger kan worden gezien als medebeslissende partij. Binnen het kunstprojecten worden door kunstenaars ontwerpen vervaardigd voor het verbijzonderen van de Atjehstraat in Katendrecht. Er wordt vrijheid gegeven aan de kunstenaars voor het ontwerpen van het Lichtplan. Pact op Zuid heeft echter de strategie van het project bepaald en stelt bepaalde gemeentelijke eisen aan het project op het gebied van leefbaarheid en veiligheid. Tevens is zij eindbeslisser in de ontwerpkeuze en de uitvoer van het project.

5.2.2.3 Participatieniveaus| **burger als samenwerkende partij**

Binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid zijn een vijftal projecten te onderscheiden waarbij de burgers als samenwerkende partij kunnen worden gezien. Deze projecten vallen onder het niveau waarbij de strategische keuzen in gezamenlijkheid worden genomen en sprake is van een samenwerkingsverband. De besluitvorming dient te geschieden in overleg met alle betrokken partners.

Binnen de kunst en cultuurpijler is het Ramenproject Pendrecht te noemen. Dit project valt onder dit participatieniveau omdat er sprake is van een gelijkwaardige samenwerkingsrelatie tussen kunstenaars, bewoners en het Pact op Zuid. Zo hebben de kunstenaars eindbeslissingsrecht over de kunstontwerpen, de particuliere bewoners eindbeslissingsrecht over de daadwerkelijke uitvoer van het

project en het Pact eindbeslissers over het budget. Interactie vindt vooral plaats tussen kunstenaars, bewoners, ambtenaren (CBK), maar ook de bestuurders (pijlercoördinatoren). Verder valt het kunst- en cultuurproject Rondetafelgesprekken Charlois onder dit participatieniveau. Binnen dit project heeft er een gelijkwaardige samenwerking plaatsgevonden waarbij Pactmedewerkers, ambtenaren die betrokken zijn bij kunst, kunstenaars en bewoners gezamenlijk een visie hebben geformuleerd over de inzet van kunst in Charlois binnen het kader van Pact op Zuid. In een drietal werksessies zijn over en weer visies geformuleerd die zijn samengevoegd tot een eindconclusie over een effectieve inzet van kunst.

De aanpak van Plein 1953 valt onder de projecten van de economische pijler. Dit project valt onder dit participatieniveau omdat het een samenwerking betreft tussen het OBR, De Nieuwe Unie, de deelgemeente en de gevestigde ondernemers en pandeigenaren aan dit plein. Binnen deze samenwerking dienen keuzen in gezamenlijkheid te worden genomen, omdat de aanpak van het plein gevestigde eigenaren en ondernemers treft. Vooral de panden en de branchering dient te worden aangepakt. Omdat de panden particulier eigendom betreffen en ook reeds gevestigde ondernemers wellicht hun branche moeten verbreden, is gelijkwaardige samenwerking noodzakelijk. Plannen kunnen niet worden uitgevoerd zonder toestemming van de betrokken burgers. Daarom worden de plannen gezamenlijk opgesteld, tot uitvoering gebracht en gefinancierd. De betrokken ondernemers en pandeigenaren gaan in gesprek met ambtenaren, maar ook met bestuurders (wethouder, pijlercoördinatoren).

JOLO Vreewijk is een project dat valt binnen de projecten van de sociale pijler. Dit project past binnen het participatieniveau van samenwerkende partijen, omdat het JOLO- pakket de vrijheid biedt aan de jongeren en JOLO- medewerkers om op vrijwillige basis kunnen worden ingezet als conflictoplossers in de wijk. Tevens spelen zij specifieke informatie en problemen door aan maatschappelijke organisaties en het Pact op Zuid, waarmee zij betrokken zijn bij het vervaardigen van beleid. Hiermee vindt interactie plaats met ambtenaren. Omdat de deelnemende jongeren vrijwillig betrokken zijn en een eigen verantwoording kennen, kunnen zij worden gezien als gelijkwaardig samenwerkingspartner.

5.2.2.4 Participatieniveaus | **burger als initiatiefnemer**

Binnen de pijlerprojecten zijn vier projecten die vallen onder het participatieniveau waarbij de burgers kunnen worden gezien als initiatiefnemer en het Pact op Zuid als faciliterende partij. Binnen dit participatieniveau ligt het initiatief, de strategische keuzen en veelal ook de uitvoer bij de burgers. Pact op Zuid treedt slechts op als faciliterende partij in de vorm van financiële ondersteuning. Omdat deze financiële ondersteuning in sommige gevallen beslissend is voor het wel of niet kunnen doorgaan van het project, is het Pact in indirecte zin ook besluitvormer. Het Pact maakt tevens afwegingen aangaande de financiering van de projecten en voert controle over de besteding van haar gelden door de initiatiefnemende partijen.

Binnen het economische pijlerproject Pleasure Paas Party (PPP), kan de organisatie van de PPP als initiatiefnemende partij worden gezien. Zij hebben een plan van aanpak opgesteld voor het organiseren van een festival. Hierbij worden stageplaatsen voor scholieren uit Zuid beschikbaar worden gesteld en worden arrangementen gemaakt met bedrijven en hotels van Rotterdam Zuid.

Pact op Zuid heeft dit plan van aanpak goedgekeurd en zo ook de PPP gefinancierd. Tevens is er controle gehouden over de uitvoering van het plan. Ook het project Norm op Zuid valt onder dit participatieniveau. Binnen dit project kunnen de scholen uit Zuid als initiatiefnemende partij worden gezien. Gezamenlijk hebben zij een aandachtsnorm voor de jeugd opgesteld waarin een aantal doelstellingen zijn geformuleerd. Samen willen zij deze Norm nader invulling geven en zo de doelstellingen proberen te halen. Pact op Zuid is gevraagd het project financieel te ondersteunen door daar waar nodig faciliteiten te bieden. Gedurende het project dient het participatieniveau echter te verschuiven naar het niveau waarbij het Pact (vooral de dienst JOS) als samenwerkingspartner moet fungeren.

De Pendrecht Universiteit betreft een initiatief van en door bewoners. Activiteiten van de Pendrecht Universiteit worden dan ook door bewoners georganiseerd. Indien professionele organisaties, zoals het Pact, in gesprek willen met de bewoners dient dit te worden aangevraagd bij de Pendrecht Universiteit. Zij beoordelen dan of ze medewerking willen verlenen. Dit project valt dan ook onder het participatieniveau waarbij de burgers als initiatiefnemers kunnen worden gezien en Pact op Zuid als mede- facilitateur. Pact op Zuid is mede- financierder van de Pendrecht Universiteit, maar geeft indien gewenst ook professioneel advies. In de toekomst is het de bedoeling dat zij eveneens deelnemer wordt bij bepaalde activiteiten van de Pendrecht Universiteit. Dit zorgt ervoor dat dit project wellicht kan verschuiven naar het participatieniveau waarbij de burgers en Pact op Zuid als samenwerkingspartners kunnen worden beschouwd. Uitgangspunt is echter dat bewoners geestelijk eigenaar blijven van de Pendrecht Universiteit en altijd de rol van eindbeslissers vervullen.

Tot slot valt het project Kindercampus Pendrecht Kindvriendelijke Routes onder dit participatieniveau. Binnen dit project zijn de basisscholen van Pendrecht initiatiefnemende partij. In samenwerking met een onderzoeksbureau en hun leerlingen is een onderzoek verricht naar de loop- en speelroutes van kinderen in Pendrecht. Het onderzoek is mede door het Pact op Zuid gefinancierd. Tevens zijn de uitkomsten van het onderzoeksrapport aan het Pact voorgelegd, waarna is besloten om de veiligheidsverbeteringen en benodigde faciliteiten te financieren.

5.2.3 Een analyse| **niveau van burgerschap en burgerschapsstijlen**

Uit het onderzoek blijkt dat het bereik van de meeste projecten een combinatie is van bewoners en belanghebbenden, zoals ondernemers en kunstenaars. Opvallend is echter, dat deze bewoners en belanghebbenden in eerste instantie worden geworven vanuit overkoepelende organisaties als bewonersorganisaties, ondernemersverenigingen en kunstenaarscollectieven. Op het project Pleinenonderzoek Zuid na, kan dan ook worden gesteld dat Pact op Zuid binnen interactieve beleidsvorming kiest voor bewoners die eenvoudig zijn te bereiken. Hiermee is het risico aanwezig dat alleen de reeds actieve bewoners worden bereikt en dat bewoners die minder actief betrokken zijn op Zuid, of weinig sociale contacten hebben of niet over de juiste middelen, mogelijkheden of communicatieve kwaliteiten beschikken, niet worden betrokken. Binnen het project Pleinenonderzoek Zuid wordt dit risico voorkomen, omdat binnen dit project bewoners op willekeurige wijze worden betrokken. Hier is binnen de gebieden 'afgespeurd' naar bewoners en willekeurig aangebeld bij bewoners.

Sleutelpersonen

Bij projecten als de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark, bij de organisatie van de bewonersavonden van de MFA- ontwerpen, Kracht op Zuid, aanpak Afrikaanderplein en JOLO Vreewijk, worden in eerste instantie zogenoemde sleutelpersonen uit de wijk geworven. Deze personen worden door het WWR ook wel de 'actieven' genoemd. Uit het onderzoek blijkt dat deze sleutelpersonen vaak lid zijn bewonersverenigingen of daar zelfs een besturende rol in vervullen. Met deze sleutelpersonen worden in een later stadium van het project een grotere groep betrokken. Hierbij ligt de vraag of deze nadere betrokken personen ook de minder actieve personen betreffen, of dat dit bekenden zijn van de sleutelpersonen. Bij de aanpak van Plein 1953 en de aanpak van bedrijventerrein De Laagjes, zijn uitsluitend burgers betrokken die lid waren van bewonersorganisaties of winkeliersverenigingen.

Bekenden en bewoners

Bij de Rondetafelgesprekken Charlois zijn alleen bewoners betrokken die bekenden waren van de initiatiefnemende kunstenaars. Bij het lichtplan Katendrecht en het Ramenproject Pendrecht zijn de directe bewoners betrokken. Tevens bereiken deze projecten wel elf kunstenaars. Bij het Pleinenonderzoek Zuid worden bewoners op willekeurige wijze betrokken. Hier is binnen de gebieden 'afgespeurd' naar bewoners en willekeurig aangebeld bij bewoners. Ook bij de Pendrecht Universiteit zijn bewoners betrokken, echter doordat de initiatiefnemende burgers ook actief zijn in de bewonersorganisatie van Pendrecht, worden voornamelijk leden van deze bewonersorganisatie betrokken.

Maatschappelijke instanties

Bij de Norm op Zuid, TOS, Kindercampus Pendrecht en de Pleasure Paas Party zijn maatschappelijke instanties de participerende partij. Deze projecten bereiken bij de uitvoer wel belanghebbenden op Zuid, zoals ondernemers, kinderen en scholieren.

5.2.4 Een analyse| **methoden en instrumenten**

De methoden van interactieve beleidsvoering die binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid worden ingezet zijn divers te noemen. Er wordt overwegend gebruik gemaakt van bewonersavonden, workshops, klankbordgroepen en rondetafelgesprekken. Deze methoden zijn ingezet bij het Ramenproject Pendrecht, het Lichtplan Katendrecht, de aanpak van de Dordtselaan, Rondetafelgesprekken Charlois, Kracht op Zuid, bij de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark. De projecten JOLO en TOS kunnen worden gezien als instrumenten in een wijkactieprogramma. Genoemde methoden zijn grotendeels te scharen onder de methoden zoals genoemd in het onderzoek van Edwards en Schaap (2006). Binnen het kader van de participatieve democratie noemen zij als mogelijkheden: debatten, samenspraak, mensen maken de stad, groeibriljanten, samenspraak bij wijkactieprogramma's en diverse vormen van invloed op uitvoering zoals wijkshouwen, wijkpanels en bewonerspanels. Holland et. al (1999: 6) noemen dit ook wel de traditionele instrumenten.

Er zijn weinig methoden te onderscheiden zoals genoemd door het Instituut voor Publiek en Politiek, zoals de focusgroep, consensusconferentie, adviesraad, burgerjury, burgerplatform,

consensusconferentie, enquête en het referendum. Wel zijn er varianten te onderscheiden op het burgerinitiatief dat het Instituut voor Publiek en Politiek noemt. Norm op Zuid, Kindercampus Pendrecht en de Pleasure Paas Party betreffen activiteiten van een organisatie die niet specifiek gericht zijn op het maken van winst, maar op het samenbrengen van verschillende culturen. Tevens kennen de activiteiten maatschappelijke relevantie, waarbij de initiatiefnemers geestelijke eigenaren blijven en de overheid (Pact op Zuid) financiële ondersteuning biedt. Tevens is er een variant te onderscheiden op de door het Instituut voor Publiek en Politiek genoemde LENS- methode. Binnen de aanpak van het Afrikaanderplein worden in drie sessies burgerpanels samengesteld welke evenwichtig worden ingedeeld. Samen met betrokken beleidsmakers worden de voorstellen besproken en wordt overleg gepleegd. Tevens is er ruimte voor vragen en feedback. De beleidsmakers vatten de besproken voorstellen samen in een verslag en hebben aan de hand van de voorstellen een ontwerp gemaakt voor het plein. In latere sessies wordt hier nader op gereageerd door de burgers en worden eventuele aanpassingen gedaan. Dit komt overeen met de LENS- methode, echter gaat deze uit van een vijftal sessies met burgers.

De methode die ingezet dient te worden voor de aanpak van Plein 1953 is nog niet bepaald. De Pendrecht Universiteit is een unieke methode van participatie. Het betreft een bundeling van burgerinitiatieven; collectieve activiteiten met een maatschappelijk relevant doel, zonder winst oogmerk. De Pendrecht Universiteit kan door haar bijzondere karakter niet onder een specifiekere noemer worden geschaard, zoals gevonden in de verschillende theorieën.

Zoals eerder gesteld vallen de genoemde methoden en instrumenten onder de zogenaamde traditionele instrumenten. Er wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheden van ICT.

5.2.5 Een analyse| **vroegtijdig betrekken van de burger**

Binnen de definitie van Pröpper en Steenbeek van interactieve beleidsvoering, is opgenomen dat de overheid in een *zo vroeg mogelijk* stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft. Ook binnen de andere genoemde definities is opgenomen dat het bij interactieve beleidsvoering gaat om het *vroegtijdig* betrekken van burgers en andere belanghebbenden bij de vorming van beleid.

Uit het onderzoek blijkt dat burgers en belanghebbenden voornamelijk worden betrokken voor het toetsen of nader invullen van de door het Pact op Zuid opgestelde beleidsplannen; ofwel bij de agendering van beleid, bij de beleidsvoorbereiding en de beleidsbepaling. Dit betekent dat het Pact op Zuid bij het hanteren van interactieve beleidsvoering de burger en belanghebbenden in een vroegtijdig stadium betreft. Hiermee voldoen zij aan het kenmerk van het vroegtijdig betrekken van burgers bij beleidsvoering.

Formuleren van Thema's

Zo worden burgers betrokken binnen de projecten Aanpak Dordtselaan, De Laagjes, Afrikaanderplein, MFA's, Lichtplan Katendrecht, Kracht op Zuid en bij de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en het Stadionpark, door hen te informeren over de plannen en hen advies te vragen over specifieke invulling van de voorgenomen beleidsaanpak. Bij de Spin-off van de Kanskaarten en de aanpak van

de Dordtselaan, Afrikaanderplein en industrieterrein De Laagjes, heeft dit vragen van advies betrekking op het formuleren van thema's die binnen deze projectgebieden om een specifieke aanpak vragen. Tevens dient het formuleren van dergelijke thema's in samenspraak met de burger tot het stellen van prioriteiten binnen de voorgenomen beleidaanpak. In de gevallen van voornoemde projecten heeft het Pact op Zuid de beleidsplannen van deze projecten aan de hand van de input van de burgers en belanghebbenden definitieve beleidsplannen geformuleerd. Er kan dan ook worden gesteld dat de burgers binnen deze projecten betrokken zijn bij de beleidsvoorbereiding en de beleidsbepaling.

Beleidsbepaling

Bij het Lichtplan Katendrecht zijn de kunstenaars eveneens betrokken bij de beleidsbepaling. Binnen het Pact op Zuid waren plannen aanwezig voor de aanpak van Katendrecht. De ontwerpen van lichtkunst in de Atjehstraat in Katendrecht hebben bijgedragen aan een specifieke invulling van deze beleidsplannen. De ontwerpen van de kunstenaars kunnen worden gezien als de bepaling van de beleidsmiddelen en de wijze van uitvoering. Omdat de bewoners van de Atjehstraat betrokken zijn bij het kiezen van de kunstenaars en ontwerpen, zijn ook zij als partner aan te wijzen bij de beleidsbepaling. De betrokkenheid van de burgers en belanghebbenden bij de ontwerpen van de MFA's dienden eveneens voor het bepalen van definitieve ontwerpen. Adviescommissie Kracht op Zuid levert eveneens een bijdrage aan het formuleren en bepalen van beleid. Tevens zijn zij betrokken bij de evaluatie van beleid, omdat zij ook adviezen geven over bestaand beleid dat het Pact op Zuid tot uitvoering brengt.

Binnen het Pleinenonderzoek Zuid wordt de burger in een nog vroegtijdiger stadium betrokken. Het onderzoek dient als beleidsvoorbereiding voor het formuleren van de hoofdlijnen van beleid. Binnen het onderzoek wordt de burger betrokken voor het verkrijgen van wensen, behoeften en specifieke informatie over de problemen op het plein. Door de schokkende resultaten van dit onderzoek, zal het Pleinenonderzoek ook fungeren als agendering van problemen op Zuid. Dit maakt dat de burger betrokken is bij het formuleren van de beleidsproblemen.

Agendering

Bij het project Pleasure Paasparty, Norm op Zuid, Kindercampus Pendrecht, Pendrecht Universiteit en de Rondetafelgesprekken Charlois, zijn burgers of belanghebbenden de initiatiefnemers van het project. Dit maakt dat de burgers vroegtijdig betrokken zijn bij beleid, zij hebben problemen, voorname en ideeën op de agenda geplaatst van de beleidsmakers van het Pact op Zuid.

Uitvoering

Binnen de projecten TOS Zuid en JOLO Vreewijk worden de burgers betrokken bij de uitvoering van beleid. TOS en JOLO dienen als instrument om de beleidsdoelstellingen te bereiken. De burgers en belanghebbenden kunnen hierdoor worden gezien als uitvoerders en handhavers van beleid. Gedurende deze uitvoering verkrijgen de betrokken burgers eveneens specifieke informatie, wat wordt besproken met de beleidsmakers. Dit leidt in sommige gevallen tot wijzigingen in beleid, of tot een bredere doorwerking binnen het Pact op Zuid. Hiermee hebben de burgers die betrokken zijn bij TOS en JOLO ook een agenderende functie.

Niet vroegtijdig

Binnen het Ramenproject Pendrecht, worden de bewoners in het laatste stadium van de beleidsbepaling betrokken. Een vijftal kunstenaars is in samenwerking met het Pact op Zuid verantwoordelijk voor de beleidsvoorbereiding en het ontwerpen van het kunstproject in Pendrecht waarbij een aantal appartementen worden verbijzonderd. De bewoners hebben een beslissende eindstem omdat zij unaniem toestemming dienen te geven voor de uitvoering van het project. Zij worden verder niet betrokken bij het vervaardigen of kiezen van de kunstontwerpen. Reden hiervoor is dat het Pact op Zuid en de kunstenaars er een uniek kunstproject van willen maken, waar de uitvoerende kunstenaars geestelijke eigenaar van dienen te blijven.

De activiteiten van de Pendrecht Universiteit betreffen initiatieven van bewoners zelf. Dit maakt dat de burgers vroegtijdig zijn betrokken in de activiteiten. Omdat er nog geen activiteiten hebben plaatsgevonden met het Pact op Zuid is niet te bepalen of ook zij de burgers in een vroegtijdig stadium betrekken.

5.2.6 Een analyse| **doelvergelijking**

Burgerparticipatie kan een bijdrage leveren bij de vervolmaking van de doelstellingen van het Pact op Zuid. Veel informatie over maatschappelijke problemen op Zuid bevindt zich bij de burger. Tevens kan de inzet van burgers nodig zijn bij de uitvoering van beleid op Zuid om meer draagvlak te werven voor het beleid onder andere burgers uit Zuid. Om te kunnen bepalen in welke mate de burger een bijdrage levert aan het bereiken van deze doelstellingen en met welk motief de burger kan worden betrokken is het eerst van belang te analyseren op welke wijze de afzonderlijke projecten zélf een bijdrage leveren aan de hoofddoelstellingen. In de bijlage is een analyse opgenomen waarbij de afzonderlijke projectdoelen worden vergeleken met de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Dit is gedaan omdat op deze wijze achtergrond informatie wordt geworven waardoor in 5.2.6 duidelijker de motieven kunnen worden geformuleerd om de burger te betrekken. Tevens kan in 5.2.7.3 effectiever de meerwaarde van de burgerbetrokkenheid worden geanalyseerd.

Uit het onderzoek blijkt dat de doelstellingen van de pijlerprojecten vooral op directe wijze aansluiten bij de doelstellingen van de pijlers waaronder zij geschaard zijn. Mede omdat deze pijlerdoelstellingen zijn afgeleid van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid, leveren zij ook een bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen, hetzij op indirecte wijze. De bijdrage van burgerparticipatie aan het realiseren van de projectdoelstellingen wordt toegelicht in 5.2.7.3.

5.2.7 Een analyse| **motieven**

In literatuur over interactieve beleidsvoering en meer specifiek over burgerparticipatie worden vele motieven genoemd waarom de overheid dient samen te werken met bewoners, belanghebbenden en overkoepelende organisaties. Uit het beleidsdocumentenonderzoek en de interviews blijkt dat het Pact op Zuid diverse motieven heeft om burgers bij haar beleidsvoering te betrekken. In de bijlagen is een volledige motievenanalyse opgenomen waarin per project wordt aangegeven met welk motief, of welke motieven het Pact op Zuid burgers betreft bij de beleidsvoering. In het onderstaande worden de bevindingen op hoofdlijnen vermeld.

Doeltreffendheid en efficiëntie

Meest voorname motief is dat het Pact op Zuid informatie van de burgers nodig heeft voor het opstellen van doeltreffend en efficiënt beleid. Zo blijkt uit de gesprekken met de projectleiders en de projectdocumentatie dat er van uit wordt gegaan dat bewoners, pandeigenaren, ondernemers en andere belanghebbenden beschikken over specifieke informatie over de problemen in de gebieden, wensen, behoeften en bezwaren. De projectmedewerkers van het Pact op Zuid geven aan deze gegevens te (willen) inventariseren zodat er gekomen kan worden tot een gerichte beleidsaanpak die aansluit bij het profiel van de doelgroep. Dit moet leiden tot effectief beleid en het verkrijgen van draagvlak, en zo ook tot medewerking binnen het beleid. Dit laatste geldt voornamelijk voor de projecten binnen de economische pijler. Bij deze projecten dienen ondernemers en pandeigenaren hun medewerking te verlenen bij de uitvoering van beleid en in sommige gevallen zoals bij de aanpak van de Dordtselaan, Plein 1953 en industrieterrein De Laagjes dienen zij zelf mede-uitvoerder te worden. In dit verband kunnen ook de Spin- Off projecten worden genoemd, het project Rondetafelgesprekken Charlois en het Pleinenonderzoek Zuid.

Specialisme en ervaring

Ander belangrijk motief dat wordt genoemd door de projectleiders en medewerkers is dat het Pact op Zuid op deze wijze gebruik kan maken van het specialisme van andere partijen. Hierbij betreft het vooral samenwerking met maatschappelijke of particuliere organisaties. Voorbeeld hiervan is het project Norm op Zuid. Door de sociale functie die scholen hebben, hun verantwoording, kennis, know-how en netwerk met andere sociale instellingen, geven zij aan te beschikken over de juiste mogelijkheden voor het leveren van een bijdrage aan doelbereiking aangaande de jeugd van Rotterdam Zuid. Ditzelfde geldt voor de samenwerkingsverbanden die het Pact hanteert binnen de projecten TOS Zuid en JOLO Vreewijk. Door input van organisaties met ervaring en specialisme kan de kwaliteit van het beleid van het Pact op Zuid worden vergroot. Door burgers een eigen rol en verantwoording te geven wordt eveneens de kloof tussen het Pact op Zuid en de burgers enigszins gedicht en wordt er naamsbekendheid gecreëerd. Dit dient te leiden tot legitieme beleidsvoering.

Creativiteit en oplossend vermogen

Het Pact op Zuid maakt tevens gebruik van het creatieve en oplossende vermogen van burgers. Zo wordt door de projectmedewerkers en de pijlercoördinator van kunst en cultuur aangegeven dat er binnen de kunst- en cultuurprojecten Lichtplan Katendrecht en Ramenproject Pendrecht vooral wordt samengewerkt met kunstenaars omdat zij door hun bijzondere inbreng de fysieke en sociale doelstellingen mede kunnen bereiken. Ook de Pleasure Paasparty kan in dit verband worden genoemd. De coördinator van de economische pijler geeft aan dat door het betrekken van de organisatie van de PPP op creatieve wijze invulling wordt gegeven aan mede realiseren van de doelen tot het benutten van de potentie van jongeren en het creëren van werkgelegenheid.

Motievenketen

Edelenbos (2000) spreekt van een motievenketen. Deze keten kan enigszins worden herkend in de beleidsvoering van het Pact op Zuid. Omdat het merendeel van het projecten nog niet is afgerond, kan niet worden gesteld dat deze keten ook daadwerkelijk leidt tot een versnelling van het beleidsproces.

Tot op heden blijkt dat het betrekken van de burger in de beleidsvoorbereiding en bepaling een tijdrovende aangelegenheid is. Of dit zich terugbetaald in de beleidsuitvoering is nog niet te bepalen.

5.2.8 Een analyse| **voorwaarden**

Pröpper en Steenbeek (1999) noemen een aantal voorwaarden waaraan interactieve beleidsvoering moet voldoen. Een analyse van de voorwaarden wordt gedaan omdat dit de mogelijkheid biedt om de kansen en bedreigingen van de inzet van interactieve beleidsvoering binnen Pact op Zuid in kaart te brengen. In deze paragraaf wordt geanalyseerd in hoeverre de pijlerprojecten aan de opgestelde voorwaarden voldoen. Hierbij worden een aantal opvallende projecten met elkaar vergeleken en verklaringen voor verschillen gegeven. In de bijlagen is een uitgebreide analyse van voorwaarden opgenomen waarbij de voorwaarden per project uitgebreid zijn geanalyseerd.

5.2.8.1 Voorwaarden| **openheid**

Pröpper en Steenbeek (1999: 36) stellen dat openheid van belang is omdat interactieve beleidsvoering 'ergens over moet gaan' en de inhoud van het beleid moet worden vastgesteld. Interactieve beleidsvoering betekent dat het bestuur iets van haar invloed deelt met derde partijen. Als het bestuur al een besluit heeft genomen, of als er al uitonderhandeld is, is hier geen sprake van. Openheid is dan ook een voorwaarde omdat de participanten op deze wijze deelgenoot kunnen worden van het beleid. Een doorzichtig en transparant beleidsproces is hierbij een vereiste. Dit geldt ook voor de participanten, ook zij dienen inhoudelijke openheid te bieden en bereid te zijn tot het delen van invloed en het geven van inzicht in hun afwegingen (Pröpper en Steenbeek, 1999: 37).

Er kan worden gesteld dat er binnen de samenwerkingsverbanden van de pijlerprojecten van het Pact op Zuid grotendeels wordt voldaan aan de voorwaarde van openheid. Deze openheid van het beleidsproces wordt binnen de meeste projecten gegeven door presentaties en voortgangsrapportages, of projectvoortgangsgesprekken. Toch zijn er ook een aantal opmerkelijke bevindingen gedaan aangaande de voorwaarde openheid. Zo blijkt uit het onderzoek dat Pact op Zuid voornamelijk problemen ondervindt met participanten zodra zij geen openheid geeft over financiële kwesties die zorgen voor vertragingen in de projecten. In de gevallen dat er geen openheid wordt gegeven over deze financiële kwesties ontstaat er onbegrip en ergernis onder de betrokkenen. Participanten spreken deze ergernis in de interviews uit door het Pact op Zuid in verband te brengen met bureaucratische traagheid en muggenzifterij. Vooral omdat het Pact op Zuid in eigen materiaal en in de media wordt neergezet als een extra investeringsprogramma dat beschikking heeft over miljoenen, wordt soms niet begrepen waarom er financiële problemen zouden zijn. In dit verband kunnen de projecten De Laagjes, JOLO Vreewijk en de Pendrecht Universiteit worden genoemd. Tevens blijkt uit de interviews dat Pact op Zuid in bepaalde projecten minder openheid geeft ten op zichte van de participanten. Mogelijke oorzaak hiervoor is dat het Pact binnen deze projecten minder belang heeft bij het geven van openheid, dan de participerende partijen. In dit verband kunnen de projecten Kracht op Zuid en de bewonersavonden voor de MFA's worden genoemd. De mate van openheid binnen Kracht op Zuid wordt later in deze paragraaf nader toegelicht.

Uit de gesprekken met projectmedewerkers en projectleiders blijkt verder dat de participanten over het algemeen wel voldoende openheid geven. Deze openheid wordt voornamelijk door het Pact op Zuid

bereikt, indien er sprake is van vertrouwen, afhankelijkheid en wederzijdse belangen. Dit vertrouwen lijkt vooral te ontstaan indien er een informele sfeer wordt gecreëerd waarbij geïnvesteerd wordt in het geven van aandacht en het besteden van tijd aan de participanten. Ook nazorg blijkt belangrijk. Indien deze factoren aanwezig zijn geven de participanten meer openheid. Tevens blijkt dat participanten meer openheid geven indien duidelijk is gemaakt wat hun eigen belangen en voordelen zijn binnen de doelstellingen van de projecten. In dit verband kunnen de projecten Pleinenonderzoek Zuid, Aanpak Dordtselaan, de Spin- Off van de Kanskaarten, Lichtplan Katendrecht en Ramenproject Pendrecht worden genoemd. Bij de projecten Norm op Zuid en TOS Zuid wordt naar zeggen van de respondenten veel openheid gegeven omdat men op professionele basis gezamenlijk werkt aan het bewerkstelligen van een gezamenlijk doel en belang.

In het onderstaande worden een aantal projecten belicht die voorgaande problemen en succesfactoren nader illustreren. In de bijlage is een volledige analyse te vinden waarbij alle projecten worden geanalyseerd op de voorwaarde van openheid.

De Laagjes

Bij de aanpak van industrieterrein De Laagjes wordt openheid gegeven door de reeds bestaande projectplannen aan de ondernemers en pandeigenaren te presenteren om vervolgens, door middel van workshops, met deze burgers tot de benodigde invulling van de plannen te komen. Binnen deze samenwerking met burgers zijn echter wel problemen aan te wijzen aangaande de voorwaarde van openheid, omdat het OBR geen openheid geeft over de onzekere financiële situatie van het project. Na de organisatie van de workshops en latere overlegsessies en definitieve planpresentaties ligt het project wegens financiële redenen stil. Dit wordt niet naar de betrokken burgers gecommuniceerd en dit leidt tot onbegrip en afnemend vertrouwen.

JOLO

Binnen het project JOLO werkt Pact op Zuid (voornamelijk deelgemeente Feijenoord) samen met jongeren en medewerkers van JOLO. JOLO geeft openheid aan het Pact op Zuid en andere maatschappelijke instanties, zoals de politie, door problemen die aangegeven worden door jongeren naar deze instanties te communiceren. Dit met het doel dat er een gerichte beleidsaanpak kan worden gehanteerd. Pact op Zuid dient openheid te geven aan JOLO door te rapporteren wat de deelgemeente en wooncorporaties aan de gesignaleerde problemen (gaan) doen. Tevens dient het Pact op Zuid openheid te geven over de hoogte van beschikbare gelden die gereserveerd worden voor het JOLO- project. Dit laatste zorgt voor problemen. Deelgemeente Feijenoord heeft geen openheid gegeven over de onzekere financieringssituatie. Door een nieuwe financiële verdeelsleutel was onzeker of JOLO Vreewijk kon worden gefinancierd. Dit heeft voor vertraging gezorgd bij de toezegging van beschikbare gelden aan JOLO. Omdat er geen openheid is gegeven zorgt dit voor een sfeer van onzekerheid en enige spanningen. Er wordt door de respondenten geklaagd over 'bureaucratische traagheid'. Indien deelgemeente Feijenoord (Pact op Zuid) openheid geeft over de financiële situatie kunnen deze spanningen worden voorkomen. Door de afhankelijkheid van JOLO van de financiën van het Pact op Zuid heeft dit gebrek aan openheid verder niet geleid tot verdere problemen in de samenwerking.

Afrikaanderplein

Bij de aanpak van het Afrikaanderplein is het Pact op Zuid in werksessies met professionals en een beperkt aantal bewoners gezamenlijk gekomen tot het formuleren van een aantal beleidsthema's die binnen het opengestelde projectplan van het Pact op Zuid aangepakt dienen te worden. De open inbreng van de professionele participanten is hierbij van belang geweest omdat het Pact op Zuid zelf nog geen thema's had geformuleerd. Zij hadden slechts beleid op hoofdlijnen geformuleerd aan de hand van gesignaleerde problemen. Deze problemen en voorgenomen beleid zijn vooraf aan de werksessies aan de participanten gepresenteerd. Na het formuleren van de thema's is het de bedoeling dat er meer bewoners worden betrokken voor nadere invulling van beleidsaanpak aangaande deze thema's. Dit heeft zich nog niet voltrokken omdat de financiering van de gereserveerde gelden voor het Afrikaanderplein in onzekerheid verkeerde. Het Pact op Zuid heeft in dit geval hier wel openheid over gegeven en er is dan ook in overeenstemming met de reeds betrokken participanten besloten te wachten met het betrekken van meer bewoners en ondernemers, tot deze zekerheid wel kon worden gegeven. Uit de gesprekken met respondenten wordt duidelijk dat door deze openheid de reeds betrokken participanten begrip op konden brengen voor de situatie. Ook omdat er gezamenlijk is besloten te wachten met verdere voortzetting van het project totdat zekerheid kan worden geboden, berusten alle partijen zich in de huidige situatie.

Hier ligt dus een belangrijk verschil aangaande openheid over de onzekere financiële situatie, ten opzichte van het project De Laagjes en binnen het JOLO Vreewijk- project. Omdat in deze projecten verzuimd is openheid te geven, is er binnen de samenwerking een klagerige sfeer ontstaan van onbegrip, ergernis en afnemend vertrouwen in een goede projectafloop. Dit is dus bij het project Afrikaanderplein beter aangepakt. Ook is het belangrijk op te merken dat er door deze keuze ook geen schade is ontstaan in het vertrouwen van de burger aangaande het Pact op Zuid. Zij zijn immers nog niet betrokken.

Pendrecht Universiteit

Ook zijn er problemen in de voorwaarde van openheid aan te wijzen tussen de samenwerking van Pact op Zuid en de Pendrecht Universiteit. Ook hierbij verzuimt het Pact openheid te geven over de onzekere financiële situatie. De deelnemers van de Pendrecht Universiteit zijn naar eigen zeggen in de veronderstelling dat het Pact vrij beschikking heeft 'tot tientallen miljoenen'. De Pendrecht Universiteit heeft openheid gegeven door aan te geven welke projecten zij graag willen uitvoeren met behulp van Pactgelden. Het Pact heeft deze begroting in eerste instantie goedgekeurd en tevens gepresenteerd in het jaarprogramma. Nu blijkt echter dat er gekort dient te worden op het budget voor de Pendrecht Universiteit. Er wordt geen openheid en duidelijkheid gegeven over de reden voor deze budgetbekorting. Dit leidt tot weerstand, ergernis en onbegrip van de initiatiefnemende bewoners van de Pendrecht Universiteit. Ook zij spreken van 'bureaucratische traagheid en geneuzel'. Deze gebrekkige openheid heeft consequenties voor het Pact op Zuid. Pact op Zuid wil de Pendrecht Universiteit gebruiken voor promotie van het Pact. Ook willen zij gebruik maken van het netwerk van de Pendrecht Universiteit voor andere Pactprojecten zoals de Spin- Off van de Kanskaarten. Nu het Pact weinig openheid geeft over de samenwerking met de Pendrecht Universiteit wil de Pendrecht Universiteit ook geen verdere openheid geven aan het Pact. Zij schermt haar netwerk af en weigert mee te werken aan initiatieven van het Pact op Zuid, zoals de bustour die is georganiseerd bij de

Spin- Off van het Stadionpark en een fotoproject van het Pact op Zuid. Dit zorgt ervoor dat de participatie vanuit de Pendrecht Universiteit binnen het Pact op Zuid lijkt af te nemen.

Kracht op Zuid

Binnen de samenwerking van het Pact op Zuid met adviespanel Kracht op Zuid wordt aan de voorwaarde van openheid voldaan, door presentaties te geven gedurende de vierjaarlijkse bijeenkomsten. Kracht op Zuid geeft openheid door een eerste agenda op te stellen met onderwerpen waar zij graag informatie over willen. Pact op Zuid vult deze agenda aan met onderwerpen waarover zij graag advies wil hebben. Aan de hand van deze agenda geeft Pact op Zuid openheid door presentaties te geven over de te bespreken onderwerpen en projecten. Vervolgens vinden er opengesprekken en discussies plaats. De besproken onderwerpen, afspraken worden schriftelijk vastgelegd door de secretaris van het Pact op Zuid en gecommuniceerd naar de deelnemende partijen. Dit maakt dat er ook binnen dit project sprake is van een open proces. Onduidelijk is of beide partijen volledige openheid van zaken geven. Er wordt voornamelijk gesproken over algemene hoofdlijnen en thema's. Wel kan worden vastgesteld dat de participerende bewoners meer waarde aan Kracht op Zuid hechten dan het Pact op Zuid. Uit observatie, gespreksverslagen en het interview met de secretaris van het Pact op Zuid blijkt ook dat de participanten meer gerichte informatie, wensen en ideeën geven. Mogelijke oorzaak hiervan is dat de participanten meer belang hebben bij het Pact op Zuid dan andersom. Het Pact kan meer voor de persoonlijke belangen van de deelnemers betekenen dan dat de deelnemers iets kunnen betekenen voor de belangen van Pact op Zuid. Het advies van Kracht op Zuid is immers vrijblijvend, terwijl beslissingen van het Pact op Zuid bindend zijn en de betrokken bewoners en ondernemers kan treffen. Door deze niet wederzijdse afhankelijkheid is Pact op Zuid in de gelegenheid om beperkte openheid te geven.

Pleinenonderzoek Zuid

Bij het project Pleinenonderzoek Zuid is grote mate van openheid gegeven door de betrokken bewoners en de onderzoekers. Door deze openheid zijn de Pleinenonderzoeksresultaten volgens de respondenten dan ook boven verwachting. De grote mate van openheid door bewoners is gerealiseerd doordat de onderzoekers naar eigen zeggen intensief hebben geïnvesteerd in het winnen van vertrouwen van de ondervraagden. Zij hebben bewoners aangesproken en hen de bedoelingen van het onderzoek en het belang ervan uitgelegd. Door in een periode van vier maanden veel tijd en aandacht te besteden aan de participanten hebben ook zij openheid gegeven door de benodigde onderzoeksinformatie te verstrekken en is er zelfs dieper ingegaan op de oorzaken van problemen. Deze grote mate van openheid heeft ertoe geleid dat het onderzoek voor bredere doeleinden kan worden gebruikt. Succesfactor lijkt dan ook de informele sfeer die is gecreëerd waarmee het vertrouwen van de burger is gewonnen. Hierbij zijn de factoren tijd, aandacht en openheid in nazorg van belang. De burgers hebben namelijk gespreksverslagen ingezien en is de keuze voor anonimiteit geboden.

Rondetafelgesprekken Charlois

Bij het project Rondetafelgesprekken Charlois is binnen de samenwerking tussen de bewoners, kunstenaars en het Pact op Zuid in hoge mate voldaan aan de voorwaarden van openheid. Het project is blanco gestart op initiatief van kunstenaars. Op gezamenlijke wijze is gekomen tot het formuleren

van een eindvisie voor de betekenis van kunst in Charlois. Alle drie partijen hebben openheid gegeven door werkgroepen op te stellen waarin ideeën en visies zijn uitgewisseld. Uit de interviews blijkt dat het Pact openheid heeft gegeven door aan te geven wat de kosten van kunst zijn en wat hun bedoeling van kunst is. De kunstenaars hebben eveneens openheid gegeven door hun bedoelingen met kunst aan te geven. Bewoners hebben hun wensen, visies, eisen en meningen over de inzet van kunst gegeven. Na inventarisatie van deze gegevens en een gezamenlijke discussie over de verschillen is tot overeenstemming gekomen tot een gezamenlijke kunstvisie. Succesfactor tot deze openheid is volgens de respondenten de open sfeer die is gecreëerd door de initiatiefnemende kunstenaars. Op voorhand hebben zij de bewoners en medewerkers van het Pact op Zuid uitgenodigd voor een kunstbezoeking. Ook is er gedineerd. Hierdoor is naar zeggen op voorhand een informele sfeer gecreëerd waardoor alle partijen bereid waren tot openheid. De factoren van tijdsbesteding en aandacht voor de bewoner lijken hierbij wederom van belang. In tegenstelling tot de avonden voor de MFA's, is hier wel nazorg gepleegd. De deelnemers zijn achteraf geïnformeerd over wat er met de input wordt gedaan. Onbekend bij het Pact op Zuid en de deelgemeente Charlois is of de geformuleerde kunstvisie ook daadwerkelijk wordt gehanteerd bij hun kunstbeleid. De betrokken kunstenaars geven te kennen dat zij wel rekening houden met de geformuleerde visie.

Dordtselaan

Uit het onderzoek blijkt dat de Stadsmarinier van de Dordtselaan bij de aanpak van de Dordtselaan een belangrijke rol speelt. Zij geeft openheid van zaken aan de betrokken burgers en speelt de gevonden informatie door aan de beleidsmakers van het OBR. Hoewel stadsmariniers soms een afschrikkend effect hebben bij bewoners, geeft de projectleider aan dat er in dit geval echter sprake lijkt te zijn van een vertrouwensband. De projectleider onderbouwt dit door te vermelden dat betrokken burgers volledige openheid geven over hun wensen ten aanzien van de plannen en de problemen die zij voorzien binnen de voorgenomen plannen van de Dordtselaan. Tevens geven zij aan welke rol zou graag willen vervullen. Uit het onderzoek blijkt dat de plannen ook daadwerkelijk worden vervaardigd aan de hand van de input van de burger. Het OBR dient een stappenplan te doorlopen bij het vervaardigen van haar beleid waarbij de gesprekken met de burgers en de stadsmarinier, of zoals in het geval van De Laagjes de verslagen van de workshops, moeten worden opgenomen in de beleidsverantwoording. Deze resultaten worden ook gecommuniceerd naar de burgers die zijn betrokken. In het geval van de Dordtselaan is dit ook gedaan en dit is waarschijnlijk ook de succesfactor van de genoemde vertrouwensband tussen de bewoners, ondernemers en de stadsmarinier. De stadsmarinier houdt zich aan de afspraken die zij maakt met de betrokken burgers.

5.2.8.2 Voorwaarden| **duidelijkheid rolverdeling**

Propper en Steenbeek (1999: 38-39) stellen dat er duidelijkheid kan worden verschaft over de inhoudelijke beleidsruimte indien het bestuur weet waaraan de uitkomsten van een interactief traject wordt getoetst. Dit betekent dat het bestuur op voorhand heeft moeten nadenken over wat het belangrijk vindt en waar men de grenzen stelt. Tevens moet op voorhand een bepaalde rolverdeling worden geconcretiseerd zodat de participanten weten in welke mate zij invloed hebben en waarin. Dit zorgt er tevens voor dat de participanten eenduidig kunnen optreden.

Uit het onderzoek blijkt dat de rolverdeling binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid duidelijk wordt bepaald in projectplannen en dat dit vooraf aan de samenwerking mondeling en veelal schriftelijk aan haar betrokken participanten communiceert. Slechts binnen twee projecten zijn problemen aan te wijzen aangaande de rolverdeling. Dit betreffen de Spin- Offs van de Kanskaarten Hart van Zuid en het Stadionpark. Over het algemeen kan worden gesteld dat het Pact aan de voorwaarde van duidelijke rolverdeling voldoet. In het onderstaande wordt kort toegelicht op welke wijze aan deze voorwaarde wordt voldaan, door een aantal voorbeelden van projecten uit het onderzoek te geven. In de bijlagen is een volledig uitgebreide analyse opgenomen waarbij er per project wordt beschreven in welke mate er aan de voorwaarde van rolverdeling is gedaan.

Projectplannen

Bij projecten van het OBR zoals de Aanpak van de Dordtselaan, De Laagjes, de aanpak van Plein 1953 is het betrekken van bewoners, ondernemers, pandeigenaren en andere belanghebbenden opgenomen in de projectplannen. Hierbij is tevens aangegeven op welke wijze dit dient te gebeuren. Voorafgaand aan bijeenkomsten met de participanten is dit eveneens schriftelijk en mondeling gecommuniceerd.

Uit gesprekken met projectleiders blijkt dat deze zelfde gang van zaken geldt voor de meeste projecten binnen het onderzoek. De rolverdeling wordt vastgelegd in projectplannen of projectvoorstellen en dit wordt naar de participanten gecommuniceerd. Ook komt het voor dat de participanten de rolverdeling bepalen in een projectvoorstel. In dit verband kunnen de projecten Pleasure Paasparty, Kindercampus Pendrecht en de Rondetafelgesprekken Charlois worden genoemd.

In het geval van het Ramenproject Pendrecht is vastgelegd dat de kunstenaars vrijheid wordt geboden voor het kunstproject, maar wel aan gemeentelijke vereisten dient te voldoen. Tevens is opgenomen dat Pact op Zuid eindbeslissend is omdat zij het project dient te financieren, en dat de bewoners eveneens een uiteindelijke eindstem hebben doordat zij toestemming dienen te verlenen voor de uitvoer van het project. Deze rolverdeling is echter pas in de laatste fase van het project aan de bewoners kenbaar gemaakt, door middel van een projectpresentatie waarin het projectverloop en de uiteindelijke ontwerpen zijn gepresenteerd. Dit heeft echter geen consequenties gehad voor de uitvoering van het project. De projectmedewerker geeft aan dat de bewoners unaniem toestemming hebben gegeven. Oorzaak die de projectmedewerker geeft is dat duidelijk is gecommuniceerd dat het een uniek project moest worden waarbij de kunstenaars geestelijk eigenaar dienden te blijven. Door deze schijnbaar heldere presentatie en toelichting van de keuze voor de rolverdeling heeft de burger de situatie geaccepteerd. Ander belangrijk punt dat hierbij door de projectmedewerker wordt genoemd, is dat duidelijk is gemaakt dat de burger er groot belang bij heeft dat het project tot uitvoering wordt gebracht. Het verbijzonderen van de woningen dient namelijk een verhoging van de huiswaarde op te leveren.

Normafspraken

Bij sommige projecten zoals JOLO, TOS en de Pendrecht Universiteit hebben het Pact op Zuid en de projectmedewerkers te maken met vrijwilligers, bijdragen van jongeren, kinderen en bewoners. Bij de projecten dienen deze vrijwilligers een soort afsprakennorm te ondertekenen waarin de bevoegdheden en de betekenis van hun inbreng in is vastgelegd. De rolverdeling van de samenwerking met de projectmedewerkers van TOS, JOS en de Pendrecht Universiteit zijn eveneens opgenomen in projectplannen die door wederzijdse goedkeuring wordt bekrachtigd door deze deelnemende partijen.

Convenant, visiedocument

De samenwerking tussen het Pact op Zuid met Kracht op Zuid is vastgelegd in een soort convenant, ofwel een visiedocument genoemd. In dit document is aangegeven wat het doel en de betekenis is van de samenwerking. Hierbij is eveneens de rolverdeling opgenomen waarbij is vastgelegd dat de adviezen van Kracht op Zuid vrijblijvend van aard zijn. Ook bij het project Norm op Zuid is de rolverdeling van de deelnemende partijen opgesteld in een soort document die door alle partijen is ondertekend.

Spin- Off Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark

Bij de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark, is de rolverdeling eveneens opgenomen in het projectplan. Gedurende de inleidende presentaties en eerste werksessies is deze rolverdeling aan de participanten gecommuniceerd. In praktijk blijkt volgens de projectleider echter dat de betrokken bewoners de grens steeds meer willen verleggen. Zij willen gedurende het proces steeds meer inbreng op steeds meer onderwerpen. Het niet geheel respecteren en naleven van de rolverdeling is alleen gesignaleerd binnen deze twee projecten. Mogelijk genoemde oorzaak is dat bij deze projecten de bewoners in grote getale deelnemen aan bewonersavonden. Hierdoor hebben zij de neiging zich te verenigen 'tegen' de beleidsmakers en professionals. Zij zien hun kans om meer inspraak 'af te dwingen' of onderwerpen aan te snijden waar zij zelf direct belang bij hebben. Er wordt namelijk aangegeven dat het verschijnsel niet voorkomt bij de eerste werksessies waar een beperkt aantal bewoners betrokken is.

5.2.8.3 Voorwaarden| **meerwaarde**

De derde voorwaarde die Pröpper en Steenbeek (1999: 40) stellen is dat het participatietraject meerwaarde dient te leveren aan het project of de doelstellingen van beleid. In paragraaf 5.2.5 is gesteld dat de doelen van de afzonderlijke pijlerprojecten een bijdrage leveren aan de hoofd- en pijlerdoelen van het Pact op Zuid. In deze paragraaf wordt vermeld welke bijdrage interactieve beleidsvoering levert bij de doelbereiking van de projecten. In bijlage is een volledige analyse opgenomen waarin systematisch per project de meerwaarde is bepaald. Onderstaande tekst geeft de belangrijkste bevindingen weer.

Uit het onderzoek blijkt dat de betrokkenheid van bewoners, ondernemers, pandeigenaren en overige belanghebbenden binnen vrijwel elk onderzoeksproject meerwaarde oplevert bij het bereiken van de projectdoelstellingen. Tevens leveren de betrokkenen op veelal indirecte wijze meerwaarde aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Deze meerwaarde wordt vooral bereikt

omdat de betrokken participanten beschikken over specifieke kennis, wensen, eisen en belangen. Het inventariseren van deze informatie leidt in de meeste gevallen tot de mogelijkheid om een gerichte en specifieke beleidsaanpak op te kunnen stellen. Ook leidt deze betrokkenheid tot het verkrijgen van draagvlak en medewerking voor de voorgenomen plannen. In dit verband kunnen de projecten Dordtselaan, De Laagjes, Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes, TOS Rotterdam Zuid, Pleinenonderzoek Zuid, Rondetafelgesprekken Charlois en de Spin- Off van de Kanskaarten worden genoemd.

Ander voorbeeld van het leveren van meerwaarde door participanten is dat deze betrokken partijen beschikken over de juiste kennis, know- how, netwerk of creatief vermogen. Vaardigheden en bezittingen waarover het Pact op Zuid geen beschikking heeft, of niet eenvoudig kan verkrijgen. In dit verband kunnen de projecten worden genoemd waarbij kunstenaars en maatschappelijke organisaties worden betrokken. Voorbeelden zijn Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht, JOLO Vreewijk en TOS Rotterdam Zuid.

Er zijn ook een drietal projecten aan te wijzen waarbij de participanten (nog) geen meerwaarde lijken te leveren aan de projecten. De projecten Kracht op Zuid, Norm op Zuid en het betrekken van bewoners op de bewonersavonden van de MFA- ontwerpen blijken voornamelijk weinig meerwaarde op te leveren. Oorzaak hiervan ligt volgens de medeorganisator bij een ineffectieve inrichting van de bewonersavonden. Deze hebben meer de vorm van een tentoonstelling gekregen dan van een klankbordsessie. Bij Kracht op Zuid is de oorzaak dat het Pact op Zuid (nog) weinig waarde hecht aan het adviespanel en voornamelijk als voorlichter fungeert in plaats van adviesvrager. Enige meerwaarde dat Kracht op Zuid biedt voor Pact op Zuid is dat zij op deze manier een netwerk opbouwt wat in een later stadium wellicht van pas kan komen. Tot op heden hebben ook de inspanningen van de Norm op Zuid nog niet gezorgd voor enige meerwaarde omdat de initiatiefnemende scholen blijven steken op het punt waarbij de doelstellingen moeten worden vertaald in een beleidsaanpak. Zij geven in de interviews aan hier moeite mee te hebben omdat het een complexe en veelzijdige problematiek betreft. Dit blijkt ook uit een observatie van een bijeenkomst van Norm op Zuid.

In het onderstaande worden een aantal van de projecten uitgelicht waarbij specifiek wordt toegelicht welke kennis, informatie en vormen van creativiteit de betrokken participanten geven die leiden tot de meerwaarde voor de doelbereiking van het project en de doelen van het Pact op Zuid. Zoals reeds vermeld is in de bijlage een analyse opgenomen waarbij voor ieder project de meerwaarde van interactieve beleidsvoering is bepaald en waarbij uitvoerig wordt ingegaan op de specifieke inbreng van de participanten.

Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes

Door de betrokkenheid van de basisschoolkinderen van het project Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes is specifieke informatie verworven over gevaarlijke verkeerspunten, loop- en speelgedrag van de kinderen, kapotte verlichting op de routes, onduidelijke verkeersaanwijzingen, etc. Deze informatie diende te zorgen voor het veiliger maken van de routes tussen de scholen die de kinderen afleggen. Dit is van meerwaarde omdat op deze wijze een gerichte veiligheidsaanpak kan worden

gehanteerd. Uit de interviews blijkt dat de looproutes nu op effectieve wijze veiliger zijn gemaakt omdat de beleidsmakers beschikking hadden tot specifieke informatie, die ze naar eigen zeggen wellicht niet eenvoudig op een andere wijze hadden kunnen verkrijgen.

TOS Rotterdam Zuid

Meerwaarde voor het Pact op Zuid om TOS te betrekken is dat zij bijdrage leveren aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact. TOS beschikt over specifieke informatie door haar directe samenwerking met ouders en kinderen. Aangegeven wordt dat zij beschikking hebben tot informatie over problemen tussen jongeren, maar ook over problemen van jongeren zoals drugsgebruik en schoolverzuim. Andere voorbeelden zijn gegevens over probleemgezinnen en taalachterstanden, maar ook problemen als beperkte speelmogelijkheden voor meisjes. Hierdoor zijn zij in de positie om leefbaarheidsproblemen op Zuid op directe en gerichte wijze aan te pakken en samen te werken met andere sociale partners. In praktijk blijken de activiteiten van TOS ook daadwerkelijk van meerwaarde te zijn en het project draagt dan ook bij aan de doelbereiking van de sociale pijler en de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.

JOLO Vreewijk

De betrokkenheid van het JOLO- project is vooral van meerwaarde omdat binnen dit project jongeren zelf een rol vervullen bij de aanpak van Vreewijk. In het interview met de projectmedewerker komt naar voren dat er is gebleken dat het effectiever is dat jongeren elkaar aanspreken op ongewenst gedrag, dan dat zij door maatschappelijke instanties worden aangesproken. Daarnaast blijkt dat jongeren die hebben deelgenomen aan het JOLO- project meer kansen hebben op de arbeidsmarkt en minder moeite hebben met het vinden van stageplaatsen. Dit maakt dat het JOLO- project en de betrokkenheid van jongeren hierbij, van meerwaarde is voor het Pact op Zuid, doordat er een bijdrage wordt geleverd aan de doelbereiking van de sociale pijler om te investeren in de jeugd en hen perspectief te bieden.

Pleinenonderzoek Zuid

Meerwaarde van de betrokkenheid van bewoners bij het Pleinenonderzoek Zuid is dat de bewoners openheid hebben gegeven over hoe zij de pleinen gebruiken en ook welke problemen zich voordoen op de pleinen. Dit betreft onder andere informatie over drugsoverlast, criminaliteit, speelgelegenheid, ontmoetingsplekken en overige faciliteiten van de pleinen. Tevens hebben zij hun wensen en ideeën aangaande de pleinen kenbaar gemaakt, zoals het plaatsen van openbare toiletten om te voorkomen dat pleinbezoekers hun behoefde doen op straat, ideeën voor speeltoestellen en speelgelegenheden, toezicht, maar ook informatie over de aard van problemen en het aanwijzen van (groepen) personen die voor overlast zorgen. Deze informatie levert een belangrijke bijdrage voor de fysieke en sociale beleidsaanpak van de pleinen. Fraaie pleinen die een effectieve inrichting kennen en waarbij tevens een gerichte sociale aanpak kan worden gehanteerd zal een bijdrage leveren aan de doelbereiking van de fysieke en sociale pijler. Tevens levert dit een bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Omdat het Pleinenonderzoek zeer brede en gedetailleerde uitkomsten kent waarbij schokkende informatie is vrijgekomen over de leefomstandigheden van de bewoners aan deze pleinen, zal het onderzoek een breder effect hebben. De pleinen en de gebieden

rondom deze pleinen zullen wellicht worden opgenomen als losse pijlerprojecten. Het Pleinenonderzoek kent dan ook een brede meerwaarde.

Rondetafelgesprekken Charlois

Het project 'Rondetafelgesprekken Charlois' waarbij kunstenaars en bewoners zijn betrokken om gezamenlijk tot een kunstvisie te komen is van meerwaarde voor het Pact op Zuid, omdat er een aantal duidelijke opvattingen over kunst zijn geformuleerd. Zo is bepaald dat kunst een bijdrage dient te geven aan de status van de wijk en dat kunst nieuwe bewoners dient te trekken. Tevens is duidelijk geworden dat het plaatsen van kunst zeker wordt gewaardeerd, maar geen problemen oplost. Ook is door de bewoners aangegeven dat zij graag betrokken willen worden door de kunstenaars bij hun werk. Hetzij ter inspiratie, hetzij bij de uitvoering. Kunst mag van de bewoners ook functioneel zijn, zoals in de vorm van speeltoestellen. Omdat het vervaardigen en plaatsen van kunst een hoge kostenpost kan zijn is de verkregen informatie van meerwaarde voor het kunstbeleid van het Pact op Zuid. Onbekend is echter of er met deze visie wordt gewerkt. Doordat er een hechte samenwerking heeft plaatsgevonden, levert het project in ieder geval een bijdrage aan de doelstelling van de kunst- en cultuurpijler om mensen met elkaar te verbinden en kwaliteit aan de bestaande leefbaarheid toe te voegen. De inbreng van de participanten levert in mindere mate meerwaarde op voor het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact, al zou het een bijdrage kunnen leveren aan een mogelijkheid voor de vergroting van bewonerstevredenheid; kunst blijkt immers gewaardeerd te worden door de bewoners.

Pröpper en Steenbeek (1999: 40) geven eveneens aan dat de verwachtingen die beleidsmakers van de participanten hebben reëel moet zijn. Uit het onderzoek blijkt dat de verwachtingen die het bestuur van de participanten op voorhand had (af te leiden uit de motieven) grotendeels reëel zijn gebleken.

5.2.8.4 Voorwaarden| **constructieve relatie**

Interactieve beleidsvoering waarbij bestuur en participanten met elkaar samenwerken en invloed delen, is volgens Pröpper en Steenbeek (1999: 41) alleen zinvol als dit op constructieve basis voltrekt. Ondanks belangentegenstellingen, verschillen in mening, conflict en spanningen, moet het gemeenschappelijk besef bestaan dat men er samen uit dient te komen.

Uit het onderzoek blijkt dat het Pact op Zuid bij het voeren van interactief beleid binnen haar pijlerprojecten voldoet aan de voorwaarde van een constructieve relatie. Slechts in een aantal projecten zijn enkele problemen aan te wijzen binnen de samenwerking met participanten. In deze paragraaf worden de succesfactoren en de knelpunten binnen deze samenwerkingsrelaties nader toegelicht. Hierbij wordt tot slot wat uitgebreider ingegaan op de problemen binnen de samenwerking bij het project Pendrecht Universiteit.

Succesfactoren

Uit het onderzoek blijkt dat er over het algemeen sprake is van een constructieve relatie. Vooral als duidelijk is dat er sprake is van gemeenschappelijke en wederzijdse belangen lijken de partijen op vreedzame en effectieve wijze met elkaar samen te werken. In dit verband zijn de projecten Pleasure Paasparty, Aanpak van de Dordtselaan, Aanpak Afrikaanderwijk, De Norm op Zuid, Kindercampus

Pendrecht Veilige Routes, TOS Rotterdam Zuid, JOLO, Pleinenonderzoek Zuid, Rondetafelgesprekken Charlois, Kracht op Zuid, de MFA's Ramenproject Pendrecht, en de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en het Stadionpark te noemen.

Andere opvallende punten zijn dat bij het projecten Pleinenonderzoek Zuid, JOLO Vreewijk en de Rondetafelgesprekken Charlois, extra tijd is besteed aan de participanten en daarmee ook extra aandacht. Zo zijn er binnen het Pleinenonderzoek extra gesprekken gevoerd met bewoners die aangaven grote problemen te hebben. Binnen het project JOLO Vreewijk worden de deelnemende jongeren zo nu en dan beloond met een leuk uitstapje naar een pretpark. Dit leidt tot een bandversterking tussen de jongeren en lijkt eveneens te zorgen voor meer toewijding. Binnen het project Rondetafelgesprekken Charlois is er extra tijd en moeite geïnvesteerd door de participanten op voorhand een avond uit te nodigen voor een expositie en met hen te dineren. Ook is er nazorg geleverd door bij het Pleinenonderzoek de gespreksverslagen aan de respondenten te laten lezen en hen de mogelijkheid tot anonimiteit te bieden. Bij de Rondetafelgesprekken Charlois zijn eveneens de conclusies van die dag ter goedkeuring aan de deelnemers gepresenteerd. Deze zaken hebben geleid tot een vertrouwensband waardoor de samenwerking soepel verliep en waardoor er draagvlak en respect voor het Pact op Zuid is gecreëerd. Zo hebben de participanten aangegeven vaker te willen deelnemen aan dergelijke onderzoeken of overlegsessies. Ook het tonen van respect voor de leefsituatie van de participanten en het inleven in deze leefsituatie lijkt een bijdrage te hebben geleverd aan een succesvolle projectbeëindiging.

Wat als succesfactor is gebleken bij de samenwerking binnen de Spin- Offs van de Kanskaarten is dat de organisatie van het participatietraject vooral een informele vorm heeft aangenomen. Het informeel werven van belanghebbenden wordt als succesvol ervaren, omdat is gebleken dat de belanghebbenden dan zelf voor een sneeuwbaaleffect zorgen bij het aantrekken van meer belanghebbenden en participanten. Een andere succesfactor is het kiezen van een onderwerp dat de belanghebbenden aanspreekt. Tevens is het belangrijk gebleken om resultaat te laten zien en dat de betrokkenen op de hoogte worden gehouden door middel van tussenrapportages. Tot slot is gebleken dat het eveneens van belang is dat het voor de bewoners duidelijk is wie aanspreekpunt is en dat dit een toegankelijk persoon is.

Bij de Norm op Zuid en het project Kindercampus Pendrecht Veilige Routes wordt genoemd dat het samenwerken met professionals van hetzelfde denkniveau ook leidt tot een vreedzame en respectvolle samenwerking.

Knelpunten

Binnen de samenwerking van projecten De Laagjes en de Pendrecht Universiteit zijn wel problemen aan te wijzen in de samenwerking. Binnen deze samenwerking is sprake van afnemend vertrouwen en ergernis. Grootste oorzaak hiervan is de eerder genoemde oorzaak van gebrek aan openheid voor de onzekere financiële situatie en in het geval van de Pendrecht Universiteit een gebrek aan respect, waardering en inlevend vermogen. Bij beide projecten hebben de partijen wel hetzelfde doel voor ogen. Faalfactor binnen de samenwerking bij de Spin-off van Kanskaarten is dat het soms niet duidelijk wie Pact op Zuid is; mensen weten niet met wat ze te maken hebben en weten ook niet waar

het aanspreekpunt is voor verdere participatiemogelijkheden binnen het Pact op Zuid. Ook blijkt dat er niet te veel verwachtingen moeten worden geschept. Dit kan voorkomen dat burgers overenthousiast raken en zo ook steeds meer eisen stellen. Uit het onderzoek binnen de Spin-off van de Kanskaarten is dan ook gebleken dat een duidelijke onderwerpaafbakening noodzakelijk is.

Ondanks het verloop van een constructieve samenwerking bij de projecten Kracht op Zuid en de MFA's, biedt de samenwerking weinig meerwaarde. Oorzaak hiervan is dat er wel sprake is van een mogelijk gemeenschappelijk doel of belang, maar dat (één van) de partijen weinig waarde hecht(en) aan deze mogelijke doelen of belangen. In het geval van Kracht op Zuid hecht het Pact weinig waarde aan de samenwerking en in het geval van de bewonersavonden omtrent de MFA's, dat een lage opkomst kende, zagen de bewoners geen noodzaak tot actieve deelname.

Bij het Lichtplan Katendrecht is de samenwerking soms wat stroef verlopen omdat de kunstenaars zich meer bezig willen houden met het vervaardigen van kunst en financiële kwesties hierbij liever mijden. Toch dienen zij zich aan een bepaald budget te houden of in bepaalde gevallen te wachten op toestemming. De kunstenaars stellen zich hierbij soms ongeduldig op. Dit heeft echter geen consequenties voor de verdere projectvoortgang.

Verder kan worden opgemerkt dat deze constructieve relaties beperkt zijn tot een bepaalde groep burgers, welke niet representatief is te noemen. Later in dit hoofdstuk wordt ingegaan op de samenstelling van deze groep mensen. Vraag is of Pact op Zuid in staat is om een constructieve relatie op te bouwen met andere groepen burgers.

Pendrecht Universiteit

Binnen de Pendrecht Universiteit is de onderlinge relatie tussen de samenwerkende bewoners goed. Er worden veel activiteiten ondernomen en het aantal verzoeken voor initiatieven stijgt. De relatie tussen de initiatiefnemende bewoners en het Pact op Zuid geeft wat problemen. Hoewel de samenwerking zonder conflicten verloopt, kan worden gesteld dat de bewoners weinig vertrouwen hebben in de bedoelingen en intenties van Pact op Zuid, en in de afloop van de voorgenomen samenwerking met het Pact. Wegens diverse problemen met begrotingen van projectaanvragen en het feit dat de Pendrecht Universiteit reeds gekort is op haar beloofde budget is het vertrouwen in en het respect voor het Pact op Zuid aan het dalen. Er wordt in het interview aangegeven dat de Pendrecht Universiteit werkt met geld en inzet van bewoners. Omdat Pendrecht een achterstandswijk is, dient gerealiseerd te worden dat deze inzet en beschikbaar stellen van geld voor deze groep mensen van grote waarde is. Het gaat om geld dat zij eigenlijk niet kunnen missen. Omdat er van dit geld iemand is ingehuurd om de ingediende begrotingen op te stellen en deze vier keer diende te worden aangepast omdat het budget werd gekort, is dit voor de Pendrecht Universiteit een dure aangelegenheid geworden. Dit roept frustratie op. Belangrijk punt in de samenwerking is dat het Pact op Zuid dient te realiseren dat alle activiteiten van de Pendrecht Universiteit zijn gebaseerd op vrijwillige bijdragen en inzet. Dit dient gerespecteerd te worden omdat de initiatiefnemende bewoners het werk verzetten in hun vrije tijd. Indien dergelijk werk wegens ambtelijke regels wordt afgekeurd of traag in behandeling wordt genomen, roept dat weerstand op.

Ander punt van aandacht dat wordt aangegeven, is dat de bewoners weinig vertrouwen hebben in gemeentelijke instellingen zoals het Pact op Zuid. Bewoners hebben het gevoel dat dergelijke initiatieven van korte duur zijn en meer gericht zijn op het communiceren van successen in de media, dan dat zij daadwerkelijk worden geholpen. Ook wordt aangegeven dat zij moeite hebben met bezoeken van beleidsmakers en de aanwezigheid van de media daarbij. Dit voelt als 'aapjes kijken'. Zij zien liever blijvende resultaten. Belangrijk hierbij is nazorg. Ook als er successen bereikt zijn dienen deze te worden behouden door het beleid te handhaven. Door de moeizame relatie met overheidsinstellingen en initiatieven zijn de bewoners die betrokken zijn bij de Pendrecht Universiteit terughoudend en stellen zij zich beschermend op ten aanzien van het vrijgeven van hun netwerk binnen de wijk. Zij weigeren daarom ook mee te werken aan andere initiatieven en projecten van het Pact op Zuid, tenzij duidelijk wordt gemaakt welk belang zij er zelf van ondervinden. Er kan dan ook worden gesteld dat hun participatiebereidheid is gelimiteerd wegens het gebrek aan vertrouwen en negatieve ervaringen. Ander opvallend punt hierbij is dat de mondige (voornamelijk autochtone) burgers het voortouw nemen en de beslissingen maken voor de minder mondige burgers (allochtone burgers). Het Pact op Zuid gaat hierdoor ook alleen in gesprek met deze mondige burgers bij de bespreking van mogelijkheden tot samenwerking binnen de Pendrecht Universiteit.

In de bijlagen zijn in de gespreksuitwerkingen, alle samenwerkingsrelaties binnen de verschillende projecten op uitgebreide wijze belicht.

5.2.8.5 Voorwaarden| **geschikte problematiek**

Kernvoorwaarde is dat de problematiek van het project of beleid geschikt is voor interactieve beleidsvoering. Pröpper en Steenbeek (1999: 43) stellen dat er geen sprake moet zijn van directe urgentie tot besluitvorming en dat de problematiek voldoende belangrijk is en in de belangstelling staat. Verder moet de problematiek hanteerbaar zijn of hiertoe worden teruggebracht. Ook afbakening qua tijd is belangrijk; er dient een begin- en eindmoment te worden bepaald zodat de participatie overzichtelijk blijft voor de betrokkenen.

De beleidsonderwerpen van de pijlerprojecten van het Pact op Zuid lijken te voldoen aan de voorwaarde van geschikte problematiek. De onderwerpen zijn tot hanteerbaarheid teruggebracht. Ook is er bij een merendeel van de projecten sprake van enige urgentie en is er een direct begin- en eindmoment te bepalen. Omdat vele wijken in Rotterdam Zuid achterstandswijken betreffen die een fysieke, sociale en economische aanpak vergen, staan de meeste beleidsonderwerpen van de projecten in de belangstelling en worden zij belangrijk geacht. In onderstaande tekst worden een aantal opvallende onderzoeksresultaten gegeven. In de gespreksuitwerkingen, welke zijn opgenomen in de bijlage is per project bepaald in welke mate het betreffende beleidsonderwerp als geschikt kan worden gezien.

Urgentie

Uit het onderzoek blijkt dat het binnen een aantal projecten ontbreekt aan (enige) urgentie. Dit zorgt er echter voor dat aan deze projecten minder prioriteit wordt gegeven. Dit leidt tot een trage besluitvorming en zo ook tot een traag beleidsproces. In dit verband kunnen de kunst- en cultuurprojecten worden genoemd en het bouwen van nieuwe MFA's.

Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes, is een voorbeeld van een project waarbij er wel sprake is van enige urgentie. De deelnemende liepen gevaar bij het lopen van de routes tussen de deelnemende scholen. Dit leidde tot grote onvrede bij ouders en kinderen. Omdat werd ingezien dat de veiligheid van de kinderen snel moest worden verbeterd om ongelukken te voorkomen, was er binnen de samenwerking sprake van een snelle besluitvorming en snelle beleidsuitvoering. In de interviews wordt aangegeven dat er sprake moet zijn van enige urgentie voor de uitvoering van het project, om binnen de samenwerking het besluitvormingsproces te versnellen.

Complexiteit

Ander punt is dat de problematiek binnen de Norm op Zuid complex lijkt te zijn. De initiatiefnemende scholen en professionals geven aan dat zij er moeite mee hebben om de gestelde doelen om te zetten in een gerichte beleidsaanpak. Omdat het project zich echter nog in de beginfase bevindt kan nog niet goed worden beoordeeld of deze problematiek niet geschikt is voor interactieve beleidsvoering.

Begin- eindmoment

Bij de projecten JOLO, TOS en Kracht op Zuid wordt niet geheel aan de voorwaarden van geschikte problematiek zoals beschreven door Pröpper en Steenbeek (1999) voldaan, omdat er geen duidelijke begin- en eindmomenten zijn te bepalen. Dit is echter logisch omdat deze projecten op langer termijn inzetbaar dienen te zijn. Omdat de projecten echter afzonderlijke activiteiten of problemen omvatten zijn er binnen deze projecten wel begin en eindmomenten te bepalen.

Verder kan over het project JOLO Vreewijk worden gesteld dat het een zeer geschikte problematiek betreft voor interactieve beleidsvoering. Binnen JOLO worden jongeren ingezet om andere jongeren aan te spreken op ongewenst gedrag of om problemen tussen jongeren onderling of tussen jongeren en ouderen op te lossen. Uit de praktijk blijkt dat deze beleidsaanpak effectiever is, dan dat maatschappelijke instanties of de politie ingrijpen.

Afbakening beleidsonderwerp

In vrijwel alle projecten zijn de beleidsonderwerpen duidelijk af te bakenen. Er zijn dan ook nauwelijks bevindingen gedaan waaruit blijkt dat niet aan deze voorwaarde wordt voldaan. Slechts bij de Spin-Offs van de Kanskaarten blijkt dat de thema's soms te breed zijn geformuleerd waardoor de participanten steeds meer onderwerpen aankaarten en gesprekken, bijeenkomsten of werkgroepen ongestructureerd verlopen. Ook leidt dit tot het stellen van steeds meer eisen aan het voorgenomen beleid.

5.2.8.6 Voorwaarden| **personele capaciteit en hulpmiddelen**

De laatste voorwaarde die Pröpper en Steenbeek noemen (1999: 45, 46) is dat zowel bestuurders, politici, beleidsmedewerkers en communicatieadviseurs als de participanten voldoende tijd moeten hebben om aan het interactieve beleid deel te nemen en bij te dragen. Interactief beleid betekent het leveren van extra inspanningen en extra kosten van alle deelnemers.

Uit het onderzoek blijkt dat vrijwel alle projecten voldoen aan de voorwaarde van voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen. Vooral participanten blijken zeer bereidwillig te zijn om een bijdrage te leveren aan de projecten van het Pact op Zuid. Tevens blijken zij zeer toegewijd te zijn. Voorbeeld van deze toewijding en bereidwilligheid is dat reeds ondervraagde participanten bij het Pleinenonderzoek Zuid, de onderzoekers verder hebben geholpen door als tolk te fungeren bij andere participanten die de Nederlandse taal niet (voldoende) leken te beheersen. Ook blijkt de bereidwilligheid uit de opkomstcijfers van diverse bijeenkomsten binnen de projecten. Wel zijn er binnen een aantal projecten financiële problemen aan te wijzen. Zo verkeren de projecten De Laagjes, JOLO Vreewijk, de Pendrecht Universiteit en het Afrikaanderplein in financiële onzekerheid. Hoewel de projecten al in gang zijn gezet, is er nog geen officiële goedkeuring gegeven voor de beoogde begrotingen. Er moet dus nog blijken of de bestuurders van Pact op Zuid bereid zijn om extra kosten te (kunnen) maken.

Andere problemen die gedurende het onderzoek aan het licht zijn gekomen is dat TOS Rotterdam Zuid kampt met capaciteitsproblemen. Wegens gebrek aan personeel zijn de TOS- aanspreekpunten vaak gesloten op tijden dat kinderen gebruik willen maken van de activiteiten van TOS. Ander punt is dat bij de organisatie van de bewonersavonden omtrent de MFA's gebrek was aan personele capaciteit. Er was te weinig personeel beschikbaar voor de organisatie van de avonden en het onbrak eveneens aan ervaring om dergelijke bijeenkomsten te organiseren. Ook waren de betreffende medewerkers pas werkzaam bij Pact op Zuid.

5.2.8.7 Voorwaarden| **een samenvatting**

In voorgaande subparagrafen is een korte analyse gegeven over in welke mate de onderzochte pijlerprojecten voldoen aan de voorwaarden zoals gesteld door Pröpfer en Steenbeek (1999). Over het algemeen valt te stellen dat de projecten in grote mate invulling geven aan deze voorwaarden. In de analyse zijn een aantal succesfactoren en knelpunten binnen interactieve beleidsvoering naar voren gekomen. Er zal nader op deze punten worden ingegaan in paragraaf 5.2.10 waarin de aandachtspunten worden genoemd.

5.2.9 Een analyse| **bereik**

Het programmabureau Pact op Zuid had geen inzicht en overzicht van haar projecten waarbij sprake was van interactieve beleidsvoering. Tevens was onbekend hoe groot het bereik was van deze projecten en of deze bereikte groep mensen representatief kunnen worden bevonden voor de beoogde doelgroep van het project en de bevolkingssamenstelling van Rotterdam Zuid. In de bijlagen wordt een schematisch overzicht gegeven van het aantal bereikte mensen per project. In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op de representativiteit van de bereikte groep mensen. In onderstaande tekst worden een aantal projecten uitgelicht die een bijzonder hoog en een bijzonder laag bereik kennen. Hierbij wordt eveneens bekeken welke oorzaken ten grondslag liggen aan het bereik van deze projecten.

Hoog bereik (ca. 80- 250 participanten)

Uit het onderzoek blijkt dat de projecten een relatief hoog bereik van participanten kennen. Vooral de bijeenkomsten van de Spin- Offs van de Kanskaarten kennen een hoog bereik, per sessie zijn zo'n 80 bewoners en belanghebbenden aanwezig. Mogelijke oorzaak van dit succes is de informele wijze

waarop de participanten worden geworven. Ook dat er eerst zogenaamde sleutelpersonen uit de wijken worden geworven die actief zijn in hun wijk, lijkt te leiden tot een 'sneeuwbal'-effect van deelname. Andere mogelijke oorzaak voor de hoge opkomst bij de Spin- Off van het Stadionpark is dat de bewoners De Kuip en/of voetbalclub Feyenoord bijzonder interessant vinden. Het feit dat de sessies plaatsvinden in en rondom het Feyenoordstadion lijkt een enorme aantrekkingskracht te hebben. Tot slot blijkt uit het onderzoek dat de participanten aangeven affiniteit te hebben met de besproken thema's en voorgenomen beleidsplannen.

Ander project dat een zeer hoog bereik kent is het Pleinenonderzoek Zuid. Bij dit project zijn 150 bewoners intensief ondervraagd. Oorzaak van dit hoge bereik is dat de onderzoekers zijn doorgeslagen met het werven van respondenten totdat zij hun streefaantal hadden bereikt. Hierbij is aangebeeld bij willekeurige bewoners, totdat de onderzoekers vonden dat zij konden spreken over voldoende en representatieve informatie. De onderzoekers geven eveneens aan dat zij de respondenten tot deelname hebben weten te overtuigen door op informele wijze veel tijd en aandacht aan de bewoners te schenken waarmee getracht is een vertrouwensband te scheppen.

Projecten als Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes, Ramenproject Pendrecht en Lichtplan Katendrecht kennen een hoog bereik (resp. ca. 300, 200 en 120) omdat de participanten eenvoudig zijn te bereiken. Er kan ook worden gesteld dat de participanten min of meer 'verplicht' zijn om deel te nemen. Zo zijn de onderzoeken met kinderen binnen het project Kindercampus Pendrecht uitgevoerd gedurende schooltijd. Dit heeft gezorgd voor automatische deelname. Binnen de projecten Ramenproject Pendrecht en Lichtplan Katendrecht worden de participanten automatisch betrokken omdat zij unaniem toestemming dienen te verlenen.

Sommige projecten waarbij het Pact op Zuid slechts met een tiental participanten samenwerkt, kennen wel een zeer brede doorwerking en zo ook een hoog bereik. In dit verband kunnen de projecten Pleasure Paasparty, Norm op Zuid, JOLO Vreewijk en TOS Rotterdam Zuid worden genoemd.

Laag bereik (ca. 5-10)

Enig project dat een relatief laag bereik kent zijn de bewonersavonden die zijn georganiseerd in het kader van de ontwerpen voor MFA's. Deze bewonersavonden kende een opkomst van 5 tot 10 personen, hoewel er 200 bewoners waren verwacht. Er zijn verschillende mogelijke oorzaken te geven van deze lage opkomst. Eerste is dat de beoogde participanten zijn geworven middels brieven aan bewonersorganisaties. Zij dienden deze te verspreiden onder haar leden. Het is echter onbekend of de bewonersorganisaties dat ook daadwerkelijk hebben gedaan. De bewonersavonden zijn wel breed gecommuniceerd naar maatschappelijke organisaties, zoals scholen en naar beleidsmedewerkers van het Pact op Zuid. Dit heeft ertoe geleid dat de bewonersavonden een hoge opkomst kenden van directe betrokkenen, maar dat er nauwelijks bewoners zijn bereikt. Andere mogelijke oorzaak dat door de organisatoren wordt gegeven is dat de bewoners het belang van hun inbreng bij het project niet inzagen, of dat dit niet duidelijk genoeg is overgebracht. Ook wordt aangegeven dat het Pact op Zuid destijds nog weinig bekendheid genoot en de participanten dan ook niet goed begrepen met wie zij te maken hadden en waarom.

5.2.10 Een analyse| **representativiteit**

Een representatief bereik is belangrijk bij interactieve beleidsvoering omdat alleen op deze wijze een breed draagvlak voor beleid kan worden gecreëerd voor gericht beleid en zo effectief beleid kan worden uitgevoerd. Hierbij is het van belang dat de bereikte groep mensen allereerst representatief is te noemen voor de beoogde projectdoelgroep. Indien eveneens wordt bekeken in hoeverre de bereikte groep mensen een afspiegeling vormt van de gehele doelgroep van het Pact op Zuid, de bevolking en potentiële bevolking van Rotterdam Zuid, kan worden geconstateerd welke mensen van deze doelgroep worden bereikt.

Rotterdam Zuid

Algemene opmerking die kan worden gemaakt is dat de pijlerprojecten die een mate van interactieve beleidsvoering omvatten, vooral worden uitgevoerd in Charlois, of worden opgezet vanuit deelgemeente Charlois. Vooral bewoners en belanghebbenden van de wijk Pendrecht worden bereikt. In dit verband kunnen de projecten Pendrecht Universiteit, Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes, Ramenproject Pendrecht, Rondetafelgesprekken Charlois, Aanpak Plein 1953, Dordtselaan en Kanskaart Hart van Zuid worden genoemd.

Onbekend is wat hier de oorzaak van is. Mogelijke oorzaken zijn dat deelgemeente Charlois actief inzet op burgerparticipatie en daardoor een goed klimaat creëert voor interactieve beleidsvoering. Dit is echter ook het geval in deelgemeente IJsselmonde. Meest waarschijnlijk is dan ook dat deelgemeente Charlois de meeste bekende probleem- en aandachtswijken kent en daardoor sneller haar projecten tot uitvoer heeft weten te brengen omdat zij al in een vroeg stadium binnen uitvoering van het Pact op Zuid beschikking had over Pactgelden. Dit, ten opzichte van deelgemeente Feijenoord en IJsselmonde.

Soorten burgers

Uit de interviews met projectleiders blijkt dat de bereikte burgers niet direct representatief zijn te noemen voor de projectdoelgroepen en de doelgroep van Pact op Zuid. Pact op Zuid kiest bij het werven van participanten in de meeste gevallen voor de meest voor de hand liggende personen of voor de meest makkelijke weg. De participanten die worden bereikt binnen het merendeel van de Pactprojecten betreffen veelal medewerkers of leden van maatschappelijke organisaties. In dit verband kunnen de projecten Pleasure Paasparty, Norm op Zuid, Kindercampus Pendrecht, JOLO Vreewijk en TOS Rotterdam Zuid, de MFA's en de aanpak van het Afrikaanderplein worden genoemd. Ook betreffen de bereikte participanten vaak leden van bewonersorganisaties of ondernemersverenigingen. Dit is het geval bij de projecten Plein 1953, Dordtselaan, De Laagjes en de Pendrecht Universiteit. Ook is op te merken dat de participanten vaak bekenden zijn van de beleidsmakers. Het betreffen sleutelfiguren in de wijk of sleutelfiguren in Rotterdam Zuid. Het zijn bewoners of belanghebbenden die zich eerder hebben ingezet voor de gemeente Rotterdam, of voor Rotterdam Zuid in het bijzonder. Dit is in meer of minder mate het geval bij de participanten binnen de projecten Kracht op Zuid, Ramenproject Pendrecht, Lichtplan Katendrecht, Kracht op Zuid en de Spin-Offs van de Kanskaarten Hart van Zuid en het Stadionpark.

Deze manier van werven zorgt ervoor dat vooral de mondige en actieve burger wordt bereikt. Hierbij betreft het volgens het WWR de groep burgers die actieve betrokkenheid en een sterk gevoel van verantwoordelijkheid voelen (de 'actieven'). Ook de 'conformisten' worden bereikt. Dit betreffen volgens het WWR burgers die burgers niet veel politieke betrokkenheid tonen en zelden proberen om invloed uit te oefenen op overheidsbeleid, tenzij hun eigen belang in het geding is. Voorbeelden hiervan zijn de participanten die betrokken zijn bij de projecten Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht en Kindercampus Pendrecht Veilige Routes. Hoewel de burgerschapsstijlen van het WWR niet zijn opgenomen in het onderzoek, kunnen er dus wel enkele uitspraken over worden gedaan. In het verlengde hiervan kan dan ook worden gesteld dat de 'buitenstaanders' en de 'afhankelijken' niet of nauwelijks worden bereikt.

Rotterdam Zuid kent een divers etnische bevolkingssamenstelling. Zo'n driekwart van de bevolking kan worden geschaard onder de noemer jeugd. Op de projecten JOLO Vreewijk, Pleinenonderzoek Zuid, Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes, TOS Zuid en de Spin- Offs van de Kanskaarten na, worden er vaak blanke mannen van Nederlandse afkomst en middelbare leeftijd bereikt. Ook wat dit punt betreft kan dan ook worden gesteld dat het bereik niet volledig representatief is te noemen voor de projectdoelgroep en de doelgroep van Pact op Zuid.

Projecten met een representatief bereik

De projecten JOLO Vreewijk en TOS Rotterdam Zuid zijn voorbeelden van projecten die wel een direct representatief bereik kennen. Oorzaak hiervan is dat de activiteiten van JOLO Vreewijk en TOS gericht zijn op de gehele buurt en ook zodanig worden ingezet. Ook de projecten Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht en Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes zijn representatief te noemen, omdat deze projecten zich hebben gericht op een direct bereikbare doelgroep: de bewoners van de betreffende panden en de kinderen van de deelnemende scholen.

De Pendrecht Universiteit is semi- representatief te noemen. De initiatiefnemende en deelnemende bewoners betreffen namelijk vooral leden van de bewonersorganisatie Pendrecht Zet Door. Ook blijkt uit het interview met een initiatiefnemende bewoner dat de meest mondige burgers bepalen welk projecten en/of initiatieven worden uitgevoerd en welke niet. Deze hiërarchie trekt eveneens de beoogde representativiteit in twijfel.

Meest representatieve project dat kan worden onderscheiden is het project Pleinenonderzoek Zuid. Bij dit project zijn de bewoners willekeurig geworven door willekeurig mensen aan te spreken en willekeurig bij bewoners aan te bellen. Ook zijn door middel van de inzet van tolks, participanten bereikt die niet van Nederlandse afkomst zijn en de Nederlandse taal niet beheersen.

De participanten binnen de Spin- Offs van de Kanskaarten zijn wat samenstelling betreft representatief te noemen. Participanten worden dan ook op informele wijze, maar wel gericht geworven. Indien het thema sport is, worden daar voor de klankbordsessies de juiste mensen bijgezocht. Omdat geworven wordt middels de zogenaamde sleutelpersonen is het echter onduidelijk of ook minder actieve burgers worden bereikt.

5.2.11 Een analyse| **wijze van uitvoering**

Het punt 'wijze van uitvoering' is opgenomen in het onderzoek om te kunnen bepalen of Pact op Zuid daadwerkelijk interactieve beleidsvoering hanteert, of dat het blijft bij de intentie om externe partijen te betrekken. Dit punt dient eveneens te bepalen of Pact op Zuid ook daadwerkelijk iets met de input van de participanten doet. Antwoord op de laatste vraag is reeds gegeven binnen de voorwaardenanalyse waarbij is bekeken of de betrokkenheid van de participanten meerwaarde heeft opgeleverd. In deze paragraaf wordt dan ook alleen bekeken of de projecten conform plan zijn uitgevoerd.

Conformiteit

Uit het onderzoek blijkt dat het bij Pact op Zuid niet alleen bij de intentie blijft om interactief beleid te voeren. Daar waar in de projectvoorstellen of projectplannen is opgenomen dat de burger of externe maatschappelijke instanties dienen te worden betrokken, blijkt dat dit ook wordt gedaan. Binnen alle achttien onderzoeksprojecten is voldaan aan het voornemen tot interactieve beleidsvoering.

Binnen de Spin- Offs van de Kanskaarten zijn zelfs meer participanten betrokken dan vooraf beoogd. De input van de participanten binnen het Pleinenonderzoek Zuid zal een bredere doorwerking hebben dan beoogd.

Binnen twee projecten is echter een kritische kanttekening te maken. Zo blijkt het onderzoek dat de bewoners die betrokken zijn bij Lichtplan Katendrecht dezelfde wensen en eisen hebben geformuleerd gedurende de bewonersavond, als dat de deelgemeente had gedaan. Mogelijke verklaring die hiervoor wordt gegeven door de projectmedewerker, is dat de bewonersavond een sterk geregisseerd karakter kende waarbij op voorhand thema's, onderwerpen en stellingen waren geformuleerd. Hierdoor hadden de bewoners weinig ruimte tot eigen inbreng. Er kan dan ook worden gesteld dat binnen dit project reeds besluiten waren genomen en dat deze 'in de mond zijn gelegd' bij de bewoners. Bij dit project is dan ook beperkt sprake van interactieve beleidsvoering.

Eenzelfde opmerking kan worden gemaakt over het project Kracht op Zuid. Uit het onderzoek blijkt dat Pact op Zuid deze overlegsessies meer als verplichting ziet dan dat zij waarde hechten aan de sessies en iets doen met de input van de participanten. Bij deze twee projecten kan dan ook worden gesteld dat er meer interactief beleid wordt gevoerd voor de vorm, dan dat het daadwerkelijke waarde heeft voor het beleid van Pact op Zuid.

Conformiteit jaarprogramma

Uit het onderzoek komt wat dit punt betreft eveneens een ander aandachtspunt naar voren. De plannen en projecten van het Pact op Zuid worden breed gecommuniceerd naar de media, externe bestuurders en grote groepen belanghebbenden. Uit het onderzoek blijkt echter dat veel van de projecten in financiële onzekerheid verkeren. De projectplannen en bijbehorende begrotingen zijn in veel gevallen nog niet goedgekeurd, maar worden wel als zondanig in het jaarprogramma van het Pact op Zuid gepresenteerd. Kenmerkend voorbeeld hiervan is het Ramenproject Pendrecht. Dit project is met veel aandacht in de jaarpresentatie naar voren gebracht. Echter bleek gedurende het onderzoek dat de bewoners ten tijde van de jaarpresentatie nog geen toestemming hadden gegeven. Tevens zijn er tot op heden nog geen gelden toegezegd door het Pact op Zuid. Een zelfde soort

situatie doet zich voor bij de aanpak van Industrierrein De Laagjes, JOLO Vreewijk en de aanpak van het Afrikaanderplein. Vraag is dan ook of het Pact op Zuid wel projecten uitvoert conform het gepresenteerde jaarprogramma. Indien dit niet het geval is kan dit van grote invloed zijn op het imago van Pact op Zuid en daarmee ook op de vertrouwensband met participanten.

5.2.12 Een analyse| **aandachtspunten**

Tot slot van deze analyse worden er, bij wijze van samenvatting, een aantal aandachtspunten genoemd die zijn af te leiden uit voorgaande onderzoeksbevindingen. De aandachtspunten zijn onder te verdelen in een aantal succesfactoren en een aantal knelpunten.

Succesfactoren

Eerste aandachtspunt dat kan worden genoemd bij de inzet van interactieve beleidsvoering binnen de projecten van Pact op Zuid is het opbouwen van vertrouwen en het investeren in een persoonlijke band. Dit betekent dat er tijd en aandacht dient te worden besteed aan de participanten. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat indien deze factoren aanwezig zijn, de samenwerkingsrelatie soepel verloopt en zo ook meerwaarde levert aan het bereiken van de projectdoelstellingen (Dordtselaan, JOLO Vreewijk, Pleinenonderzoek Zuid, Rondetafelgesprekken Charlois). Uit het onderzoek blijkt tevens dat teambuilding activiteiten leiden tot een effectieve samenwerking en dat de participanten hierdoor ook meer bereid zijn tot verdere samenwerking (JOLO Vreewijk, Pleinenonderzoek Zuid, Rondetafelgesprekken Charlois).

In dit verband is ook te noemen dat er sprake moet zijn van wederzijds respect en erkenning van elkaars positie en kwaliteiten. Zeker indien bewoners worden betrokken lijkt het van belang te zijn dat er respect wordt getoond voor de (armzalige) leefsituatie van deze mensen. Ander punt is dat participanten bereid zijn tot deelname en zich toegewijd opstellen, indien er duidelijk is gemaakt wat de bedoeling is van de samenwerking en welk belang zij zelf hebben bij de samenwerking (Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht, Spin- Off Kanskaarten, Kracht op Zuid, Pleinenonderzoek Zuid). Hierbij is het wel van belang dat er een heldere rolverdeling wordt opgesteld, zodat participanten weten waar hun grenzen en mogelijkheden liggen. Uit het onderzoek blijkt dat participanten deze duidelijkheid ook waarderen, zodat zij weten waar ze het Pact op Zuid om kunnen vragen en waar zij hen op kunnen afrekenen (De Laagjes, Plein 1953, JOLO, TOS). Wel lijkt het belangrijk te zijn dat de participanten enige uitvoeringsvrijheid wordt geboden. Dit leidt tot een creatieve inbreng (PPP, Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht, TOS).

Andere factoren die het beleidsproces ten goede komen is het leveren van nazorg en dat de samenwerkende partijen elkaar op de hoogte houden van het procesverloop (Rondetafelgesprekken Charlois, TOS Zuid). Het gebruik van een elektronisch logboek lijkt hierbij een succesvol middel te zijn om het Pact op Zuid te informeren (TOS Zuid). Participanten willen op haar beurt weten wat er met hun input wordt gedaan. Uit het onderzoek blijkt dat wanneer bewoners weten wat er met hun input wordt gedaan, zij open staan voor verdere samenwerking of dat zij medewerking willen leveren bij andere projecten (Spin- Off Kanskaarten, Rondetafelgesprekken Charlois, Pleinenonderzoek Zuid). In sommige gevallen leidt het helder stellen van belangen voor de participanten, zelfs tot een beweegreden om overige burgers die weerstand bieden te overtuigen (Ramenproject Penrecht).

Andere succesfactor bij interactieve beleidsvoering is dat het belangrijk is dat er een gemeenschappelijk doel en belang aanwezig is en dat dit doel op korte termijn dient te worden bereikt (De Laagjes, Dordtselaan, Kindercampus Pendrecht). Een professionele houding binnen de samenwerking lijkt hierbij van belang (Norm op Zuid, Kindercampus Pendrecht). Ook het boeken van korte termijn successen lijkt zijn weerslag te vinden in het verkrijgen van draagvlak en de participanten tot medewerking te bewegen (De Laagjes).

Op het gebied van het werven van participanten lijkt de methode om allereerst sleutelpersonen te benaderen, een succesvolle werking te hebben. Indien deze personen enthousiast zijn gemaakt, lijkt zich een sneeuwbaaleffect te voltrekken waardoor steeds meer mensen op de hoogte raken van de plannen en de mogelijkheden tot deelname. Belangrijke kanttekening hierbij is dat de sleutelpersonen vaak blanke Nederlandse mannen zijn, van middelbare leeftijd. De olievlek die zij veroorzaken bereikt vaak alleen mensen van Nederlandse afkomst of goed geïntegreerde burgers (Kracht op Zuid, Spin-Off Kanskaarten, Pendrecht Universiteit, Dordtselaan, De Laagjes, Ramenproject Pendrecht, Lichtplan Katendrecht). Succesfactor hierbij is wel dat het voor beleidsmakers in een eerste fase handig blijkt te zijn om slechts met enkele burgers samen te werken, waarmee het beleid op hoofdlijnen kan worden uitgezet (De Laagjes, Spin-Off Kanskaarten, Dordtselaan, JOLO Vreewijk). Ook wordt door de respondenten aangegeven dat het werkzaam blijkt te zijn om te werken met burgers van een redelijk gelijkwaardig denkniveau en burgers die de Nederlandse taal beheersen. In de volgende subparagraaf waarbij de knelpunten worden genoemd, wordt nader aandacht besteed aan dit punt.

Tot slot kan worden opgemerkt dat uit het onderzoek blijkt dat Rotterdam Zuid een goed participatieklimaat lijkt te hebben; de burgers die binnen de pijlerprojecten zijn betrokken blijken graag mee te willen werken om hun leefsituatie te verbeteren en willen hierbij graag hun stem laten horen. Alleen bij de betrokken burgers bij de Pendrecht Universiteit zijn de leidende bewoners echter terughoudend geworden om met het Pact op Zuid samen te werken gezien hun negatieve ervaring en het gebrek aan vertrouwen in overheidsinstanties- en initiatieven.

Knelpunten

Binnen de inzet van interactieve beleidsvoering zijn ook een aantal knelpunten aan te wijzen. Meest voorkomende knelpunt binnen de samenwerking ligt op het gebied van openheid. Uit het onderzoek blijkt dat het Pact op Zuid binnen een aantal projecten beperkte openheid geeft van onzekere financiële situaties. Deze onzekerheid over financiën leidt tot vertragingen in beleidsprocessen. Indien de burger niet op de hoogte wordt gebracht van de reden van projectvertragingen ontstaat er een situatie van onbegrip en ergernis (De Laagjes, JOLO Vreewijk, Ramenproject Pendrecht, Lichtplan Katendrecht, Pendrecht Universiteit).

Ander knelpunt dat kan worden genoemd is dat problemen in de samenwerking ontstaan indien het Pact op Zuid geen belang lijkt te hechten aan de samenwerking, of dat indien zij niet communiceert wat er met de input van de participanten wordt gedaan. Dit leidt tot onbegrip bij participanten en tevens tot een opstandige opstelling gedurende de samenwerking. Ook neemt de wil tot verdere deelname of deelname aan projecten in toekomst, af (Pendrecht Universiteit, Kracht op Zuid). Ander aandachtspunt dat in dit verband is te noemen is dat de manier van interactieve beleidsvoering wel

'eerlijk' moet worden ingericht. In sommige projecten lijken de beslissingen reeds genomen te zijn en betreft het meer een 'ja'-'nee' referendum of een informatiesessie dan dat er daadwerkelijk mogelijkheden zijn tot inspraak (Ramenproject Pendrecht, Lichtplan Katendrecht, Kracht op Zuid, bewonersavonden MFA's).

Indien het beleidsprobleem te complex is, of weinig prioriteit of urgentie kent lijkt interactieve beleidsvoering moeilijk te verwezenlijken. Ander aandachtspunt dat in dit verband kan worden genoemd is dat het belang van deelname moet worden duidelijk gemaakt en dat er ook bekendheid moet worden gegeven aan het participatietraject. Uit het onderzoek blijkt dat participanten soms slecht zijn geïnformeerd over de mogelijkheden tot deelname, of dat zij het belang tot deelname niet inzien (Norm op Zuid, TOS, bewonersavonden MFA's, aanpak Afrikaanderplein).

Aandachtspunt bij projecten waarbij vrijwilligers betrokken zijn, is dat er respect dient te worden getoond voor de inzet en moeite die de vrijwilligers hebben genomen. Tevens dient erkend te worden dat de vrijwilligers niets kan worden opgelegd (Pendrecht Universiteit).

Ook kan worden opgemerkt dat de mogelijkheden voor burgerinitiatieven meer toegankelijk dienen te worden voor de burgers. Gedurende het onderzoek is aangegeven dat aanvragen voor eigen initiatieven aan hoge eisen moeten voldoen. Tevens blijkt het moeilijk voor initiatiefnemers om de juiste personen te bereiken die hen hierbij kunnen helpen. Ook wordt aangegeven dat het indienen van dergelijke initiatieven niet toegankelijk is voor mensen van niet- Nederlandse afkomst (Pendrecht Universiteit). Dit betekent dat de hoogte graad van participatie moeilijk wordt gemaakt voor de burgers in Rotterdam Zuid. In dit verband kan tevens worden genoemd dat er een personeelstekort lijkt te zijn voor de uitvoer van activiteiten voor burgers (TOS). Ander aandachtspunt is dat de organisatie van interactieve beleidsvoering dient te geschieden door ervaren organisatoren (bewonersavonden MFA's).

Ook blijkt dat er bij de inzet van interactieve beleidsvoering niet te veel verwachtingen moeten worden geschept naar de burger. Dit kan voorkomen dat burgers overenthousiast raken en zo ook steeds meer eisen stellen. Uit het onderzoek is dan ook gebleken dat een duidelijke onderwerpaftakening noodzakelijk is (Spin-off Kanskaarten).

Tot slot kan het punt worden genoemd dat het bereik van de projecten over het algemeen niet representatief is te noemen. Zoals reeds aangegeven blijkt uit de interviews met projectmedewerkers dat zij het als werkzaam ervaren indien in de eerste fase van projecten waarbij er samen met bewoners en ondernemers gezocht dient te worden naar oplossingsrichtingen, er wordt gewerkt met burgers van een vergelijkbaar denk- en communicatieniveau en dat er slechts met tientallen burgers wordt samengewerkt. Bij projecten waarbij specifieke informatie nodig is over het projectgebied, problemen, successen en wensen en eisen van bewoners en ondernemers, blijkt dat de projectmedewerkers juist wel op zoek zijn naar allerlei soorten burgers.

Representativiteit is belangrijk binnen interactieve beleidsvoering voor het verkrijgen van een breed draagvlak. Tevens dient brede, representatieve informatie te leiden tot het bepalen van effectief beleid. Echter wordt in sommige projecten afgevraagd of de representatieve burgers van Rotterdam Zuid wel beschikken over de juiste vaardigheden en capaciteiten om mee te kunnen praten en denken over oplossingsrichtingen en of ze dat ook willen. Het wordt door de respondenten dan ook werkzamer geacht om allereerst met actieve burgers samen te werken waarbij het beleid op hoofdlijnen kan worden uitgezet en waarbij later meerdere burgers worden betrokken. Desalniettemin kan worden opgemerkt dat deze actieve burgers wat leeftijd en etnische achtergrond betreft, wel representatief kunnen zijn voor de bevolkingssamenstelling van Rotterdam Zuid. De actieve burgers, ofwel sleutelpersonen dienen dan ook zorgvuldig te worden geselecteerd en geworven. Een dergelijke werkwijze wordt reeds gehanteerd bij de Spin- Off van de Kanskaarten en wordt beoogd bij de aanpak van het Afrikaanderplein.

6. Burgerparticipatie binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid| slotbeschouwing

Dit hoofdstuk geeft de conclusies van het onderzoek en zal aan de hand hiervan enkele aanbevelingen formuleren voor het Pact op Zuid, zodat zij in de toekomst kan zorgen voor een eventuele kwaliteitsverbetering van de huidige manier van interactieve beleidsvoering. Het hoofdstuk geeft voornamelijk antwoord op de in hoofdstuk 1 geformuleerde hoofd –en deelvragen.

6.1 Slotbeschouwing| **conclusies**

In dit onderzoek is beoogd om antwoord te geven op de volgende hoofdvraag:

“Welke vormen van burgerparticipatie zijn er binnen de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid te onderscheiden en welke aandachtspunten zijn er aangaande de inzet van burgerparticipatie voor het programmabureau Pact op Zuid aan te wijzen, zodat zij in de toekomst kunnen zorgen voor een kwaliteitsverbetering ervan?”

Deze hoofdvraag is onderverdeeld in een viertal deelvragen. In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op deze vier deelvragen.

6.1.1 Conclusies| **Pact op Zuid, doelstellingen, programmabureau, projecten**

De eerste deelvraag luidt: “Wat is het Pact op Zuid, wat zijn haar doelstellingen, wat is het programmabureau Pact op Zuid en wat zijn haar projecten?” Deze deelvraag is beantwoord in hoofdstuk 2.

Pact op Zuid

Het Pact op Zuid, betreft een gezamenlijk extra investeringsprogramma voor Rotterdam Zuid, dat in 2006 is opgesteld door de woningcorporaties, de gemeente en de deelgemeenten op Zuid en geeft een onderbouwing van het grote belang van een extra aanpak van Rotterdam Zuid. Het programma geeft tevens aan welke investeringen van de diverse partijen noodzakelijk zijn.

Doelstellingen

Hoofddoelstellingen van Pact op Zuid zijn “het terugdringen van de migratie uit Zuid en het vergroten van de bewonerstevredenheid op Zuid”. Gezien de diversiteit van de problemen die ten grondslag liggen aan het bewerkstelligen van deze hoofddoelstellingen is de aanpak van Rotterdam Zuid ingedeeld in drie categorieën. Drie ‘pijlers’, die de fysieke, economische en sociale kwaliteit dienen te optimaliseren. Deze drie pijlers zijn: krachtige buurten, aantrekkelijke wijken en een sterk Zuid. Pijlers die binnen het programmabureau worden geconcretiseerd in de pijler Sociaal, Fysiek en Economisch. Later is een vierde pijler toegevoegd, de pijler Kunst en Cultuur.

Programmabureau Pact op Zuid

Programmabureau Pact op Zuid is onderdeel van gemeente Rotterdam en samengesteld uit een aantal gemeentelijke diensten die bepaalde projecten van Pact op Zuid vanuit de gemeente Rotterdam coördineren. Dit betreffen de diensten Jeugd Onderwijs en Samenleving (JOS), het ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR), dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting (ds+V) en de dienst Kunst en Cultuur (dS&R). Projecten die binnen deze diensten vallen worden veelal in samenwerking uitgevoerd met de andere partners van het Pact op Zuid (de deelgemeenten en wooncorporaties) en zijn onderverdeeld in de vier voorgenoemde pijlers. De pijlerprojecten worden gecoördineerd door een viertal 'pijlercoördinatoren' die wekelijks verantwoording afleggen aan een programmamanager. Deze programmamanager legt op haar beurt verantwoording af aan de directieraad en de Stuurgroep Pact op Zuid. De stuurgroep bepaalt de koers en neemt de besluiten.

6.1.2 Conclusies | **burgerparticipatie, motieven, methoden en voorwaarden**

De tweede onderzoeksvraag luidt: "Wat is burgerparticipatie, wat kan de relevantie ervan zijn voor overheidsbeleid, welke methoden zijn te onderscheiden en aan welke voorwaarden dient de inzet ervan te voldoen?" Deze vraag is beantwoord in hoofdstuk 3. Deze paragraaf geeft de meest relevante gevonden informatie die deze vraag kan beantwoorden weer.

Burgerparticipatie: maatschappelijke- en politiek bestuurlijke positionering

Duidelijk is geworden de leefbaarheidproblemen in Rotterdam Zuid zogenaamde 'wicked-problems' betreffen en dat de ontwikkelingen van maatschappelijke fragmentatie, arbeidsdeling, specialisatie en deze veranderende aard van maatschappelijke problemen, eraan hebben bijgedragen dat de burger vaker dient te worden ingezet voor het verkrijgen van informatie. Informatie dat dient bij te dragen aan inzichtvergroting van de inhoud van problemen, of het vinden van oplossingen van problemen. Ook is gebleken dat de burger steeds mondiger wordt en om verschillende redenen betrokken wil worden bij overheidsbeleid. In ditzelfde verband is duidelijk geworden dat de overheid daardoor vaker in netwerken samenwerkt en dat er bij het opstellen van beleid steeds meer sprake is van coproductie. Dit onderzoek tracht duidelijk te maken in welke mate er binnen het Pact op Zuid sprake is van coproductie van beleid.

Definities en achtergronden

Duidelijk is geworden dat er binnen de wetenschappelijke literatuur verschillende definities van burgerparticipatie ofwel interactieve beleidsvoering worden gehanteerd. Dit onderzoek gaat uit van de definitie van Pröpper en Steenbeek (1999): "Interactieve beleidsvoering is een wijze van beleid voeren waarbij een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, de uitvoering en/of de evaluatie van beleid te komen."

Aan de hand van een aantal visies op democratie waaruit verschillende rollen voor burgers en bestuurders kunnen worden bepaald, is duidelijk geworden dat de rol van de burger als coproductent en de rol van bestuurder als beleidsmaker, het beste past bij dit onderzoek. Hierbij is eveneens bepaald dat de participatieladder van Pröpper en Steenbeek (1998) uitgangspunt wordt omdat deze ladder de mate van coproductie kan bepalen. Ook wordt duidelijk dat er binnen coproductie een aantal burgerschapsstijlen zijn te onderscheiden waarbij burgers worden onderverdeeld in 'buitenstaanders',

‘afhankelijken’, ‘conformisten’ en ‘actieven’. Deze burgerschapstijlen zijn belangrijk bij het bepalen van de representativiteit van betrokken burgers.

Motieven/relevantie, methoden en instrumenten

Tevens is duidelijk geworden dat er motieven schuil gaan achter interactieve beleidsvoering: draagvlakvergroting van beleid, verkleinen van de kloof tussen burger en bestuurders, verhogen democratische legitimiteit, verkrijgen van specifieke kennis en informatie, vergroting van het oplossend vermogen, kwaliteitsverbetering van beleid en de vergroting van zelfredzaamheid van de burger. Deze motieven maken duidelijk wat de meerwaarde van interactieve beleidsvoering kan zijn voor het Pact op Zuid. Tevens is duidelijk geworden dat er verschillende methoden en instrumenten voor actieve beleidsvoering zijn te onderscheiden die het Pact op Zuid zou kunnen inzetten. Zo noemt het Instituut voor Publiek en Politiek opties als burgerinitiatieven, burgerplatform, LENS- methode, werkateliers en participatieve begrotingen. Andere voorbeelden die gevonden zijn komen uit een onderzoek naar burgerparticipatie in Rotterdam (Edwards en Schaap (2006)). Zij noemen onder andere ondernemerspanels, debatten, samenspraak bij wijkactieprogramma en bewonerspanels.

Voorwaarden

Tot slot heeft het theorieonderzoek duidelijk gemaakt dat het Pact op Zuid bij interactieve beleidsvoering rekening dient te houden met een aantal voorwaarden. Dit betreffen de voorwaarden van openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen.

6.1.3 Conclusies| **interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten**

De derde deelvraag luidt: “Welke vormen en niveaus van burgerparticipatie zijn binnen de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid te onderscheiden, op welke wijze worden de projecten uitgevoerd, met welk motief en welk bereik?” Deze vraag is beantwoord in hoofdstuk 5. In deze conclusie worden de meest opvallende onderzoeksresultaten genoemd.

Participatie op programmabureau

Er kan geconcludeerd worden dat het bestuur van Pact op Zuid nauwelijks burgers betreft bij de samenstelling van het programma, de invulling van het programma of de inhoud ervan. Het programma wordt samengesteld door de partners van het Pact op Zuid. De burgers worden slechts betrokken door hen te informeren. Reden voor het niet betrekken van burgers bij de samenstelling van het programma is dat het Pact op Zuid voornamelijk aanhaakt op bestaande projecten van de partners of op bestaande wensen en ideeën van de partners (gemeente, deelgemeenten, wooncorporaties). Dit heeft ervoor gezorgd dat de samenstelling van het programma zich heeft voltrokken door een keuze te maken in welke bestaande projecten extra investeringen of intensiveringen nodig hadden en welke voorgenomen projecten prioriteit kennen. De optie om burgers te betrekken is niet overwogen, noch onderwerp van gesprek geweest.

Participatieve projecten

Duidelijk is geworden dat er achttien pijlerprojecten zijn te onderscheiden die binnen de onderzoeksafbakening vallen. Hierbij zijn 74 pijlerprojecten buiten beschouwing gelaten omdat zij niet interactief genoeg zijn om binnen de participatieladder te vallen (betreft inspraak), niet binnen de definiëring van interactieve beleidsvoering vallen, of omdat de projecten nog niet in uitvoering zijn. Hierbij kan worden vermeld dat het Pact op Zuid voorstudies verricht waarbij wordt onderzocht of de burger betrokken kan worden bij de aanleg van sportveldjes, speeltuinen en de verbetering van MFA's.

De overgebleven achttien pijlerprojecten vormen de onderzoeksprojecten. Dit betreffen vier projecten uit de economische pijler (Aanpak De Laagjes, Plein 1953, Dordtselaan en de Pleasure Paasparty (PPP), vier uit de sociale pijler (JOLO Vreewijk, TOS Zuid, Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes, Norm op Zuid), vier uit de fysieke pijler (Pleinenonderzoek Zuid, MFA's, Afrikaanderplein, Pendrecht Universiteit) en drie uit de kunst- en cultuurpijler (Ramenproject Pendrecht, Lichtplan Katendrecht, Rondetafelgesprekken Charlois). Tevens is duidelijk geworden dat er nog drie onderzoeksprojecten te onderscheiden die niet kunnen worden onderverdeeld onder één specifieke pijler, maar betrekking hebben op alle pijlers (Kracht op Zuid, Spin- Offs Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark).

Participatieniveaus

Wat participatieniveaus betreft, is de meest belangrijke conclusie die kan worden getrokken, dat de mate van interactieve beleidsvoering binnen de achttien pijlerprojecten van het Pact op Zuid vooral plaatsvindt op het laagste niveau van interactieve beleidsvoering, waarbij de partners van het Pact kunnen worden gezien als openadviesvrager en de burgers als adviseur. Binnen acht projecten van de in totaal achttien onderzoeksprojecten, wordt de burger betrokken als adviesgever ten aanzien van de projectbeleidsplannen van het Pact op Zuid (MFA's, Kracht op Zuid, Spin- Off Kanskaarten Stadionpark en Stadionpark, aanpak Afrikaanderplein, Pleinenonderzoek Zuid).

Tevens is duidelijk geworden dat er twee projecten onder het participatieniveau vallen waarbij de burger kan worden gezien als medebeslisser (TOS Zuid, Lichtplan Katendrecht). Er zijn een vijftal projecten te onderscheiden zijn die vallen onder het participatieniveau waarbij de burgers als samenwerkende partij kunnen worden gezien (Pendrecht Universiteit, Ramenproject Pendrecht, JOLO Vreewijk, Aanpak Plein 1953, Rondetafelgesprekken Charlois).

Opvallend is dat slechts vier van de onderzoeksprojecten zijn geschaard onder het participatieniveau waarbij de burgers kunnen worden gezien als initiatiefnemer en het Pact op Zuid als faciliterende partij (Pendrecht Universiteit, Norm op Zuid, Kindercampus Pendrecht, Pleasure Paasparty). Uit het onderzoek is tevens duidelijk geworden dat deze hoogste graad van participatie moeilijk wordt gemaakt voor de burger. Respondenten geven aan dat zij te maken krijgen met moeilijk te bereiken voorwaarden bij het indienen van initiatieven. Ook blijkt dat het voor de burger onduidelijk is op welke wijze zij initiatieven kunnen indienen en waar. Tot slot kan worden opgemerkt dat de mogelijkheden voor aanvragen vooral gericht zijn op Nederlandssprekende, actieve burgers met een groot sociaal netwerk. Dit profiel sluit niet aan bij het profiel van de gemiddelde burger van Rotterdam Zuid.

Vormen

De ingezette methoden en instrumenten binnen de pijlerprojecten zijn divers te noemen maar er wordt overwegend gebruik gemaakt van bewonersavonden, workshops, klankbordgroepen en rondetafelgesprekken. Een tweetal projecten vallen onder instrumenten in een wijkactieprogramma (JOLO Vreewijk, TOS Zuid) en drie projecten kunnen worden gezien als variant op een burgerinitiatief (Norm op Zuid, PPP, Kindercampus Pendrecht). Tevens is een variant te onderscheiden op de door het Instituut voor Publiek en Politiek genoemde LENS- methode (Aanpak Afrikaanderplein). Verder kan worden geconcludeerd dat de gevonden vormen van interactieve beleidsvoering binnen de pijlerprojecten voornamelijk traditionele instrumenten betreffen en dat er geen gebruik wordt gemaakt van ICT mogelijkheden.

Wijzen van uitvoering

Pact op Zuid betreft burgers en belanghebbenden voornamelijk bij het toetsen of nader invullen van voorgenomen beleidsplannen; ofwel bij de agendering van beleid, bij de beleidsvoorbereiding en de beleidsbepaling. Het gaat hierbij om het formuleren van beleidsthema's, het maken van beleidskeuzen, het leveren van initiatieven en ideeën of dat de participanten mede-uitvoerder van beleid zijn. Dit betekent dat het Pact op Zuid bij het hanteren van interactieve beleidsvoering de burger en belanghebbenden in een vroegtijdig stadium betreft en daardoor voldoet aan het kenmerk van het vroegtijdig betrekken van burgers bij beleidsvoering. Er wordt slechts één project aangewezen waarin bewoners niet vroegtijdig worden betrokken (Ramenproject Pendrecht). Reden hiervoor is dat het Pact op Zuid en de betrokken kunstenaars er een uniek kunstproject van wilden maken waarvan de kunstenaars geestelijk eigenaar van dienden te blijven.

Tevens is duidelijk geworden dat het bij Pact op Zuid niet alleen bij de intentie blijft om interactief beleid te voeren. Daar waar in de projectvoorstellen of projectplannen is opgenomen dat de burger of externe maatschappelijke instanties dienen te worden betrokken, wordt dit ook wordt gedaan. Binnen alle achttien onderzoeksprojecten wordt voldaan aan het voornemen tot interactieve beleidsvoering. In het verlengde hiervan blijkt dat er een tweetal projecten zijn aan te wijzen waarbij meer burgers zijn betrokken dan beoogd en waarbij het betrekken van de burger leidt tot een verdere doorwerking dan aanvankelijk was voorgenomen (Spin-off Kanskaarten en Pleinenonderzoek Zuid). Toch kan er wat het punt van conformiteit betreft, ook wat kritische kanttekeningen worden genoemd. Zo blijkt dat een bewonersavond van een bepaald onderzoeksproject (Lichtplan Katendrecht) een zodanig sterk geregisseerd karakter kende, dat de bewoners weinig eigen inbreng hadden en daardoor eenzelfde wensen en eisen formuleerden als de deelgemeente. Hierbij wordt geconstateerd dat er nauwelijks sprake is van interactieve beleidsvorming, maar dat de keuzen reeds door het bestuur waren genomen. Andere kanttekening die binnen een ander onderzoeksproject (Kracht op Zuid) wordt gemaakt, is dat hierbij meer sprake is van een verplichte informatiesessie, dan van de beoogde klankbordsessie. Er kan dan ook gesteld worden dat interactief beleid bij deze projecten meer voor de vorm is georganiseerd dan dat het daadwerkelijk waarde oplevert voor het Pact op Zuid.

Andere belangrijke conclusie wat het punt 'wijze van uitvoering' betreft, is dat de plannen en projecten van het Pact op Zuid breed gecommuniceerd worden naar de media, externe bestuurders en grote groepen belanghebbenden, maar dat uit het onderzoek blijkt dat veel van de projecten in financiële

onzekerheid verkeren. De projectplannen en bijbehorende begrotingen zijn in veel gevallen nog niet goedgekeurd, maar worden wel als zondanig in het jaarprogramma van het Pact op Zuid gepresenteerd. Vraag die dan ook kan worden gesteld is of het Pact op Zuid wel projecten uitvoert conform het gepresenteerde jaarprogramma. Een punt voor eventueel nader onderzoek.

Motieven

Pact op Zuid kent diverse motieven om burgers bij haar beleidsvoering te betrekken. Meest voorname motief dat wordt genoemd is dat het Pact op Zuid informatie van burgers nodig heeft voor het opstellen van doeltreffend en efficiënt beleid. Uit het onderzoek blijkt dat het Pact op Zuid bewoners, pandeigenaren, ondernemers en andere belanghebbenden betreft om zo beschikking te krijgen tot specifieke informatie, wensen, behoeften en bezwaren (De Laagjes, Afrikaanderplein, JOLO Vreewijk, TOS Zuid, Lichtplan Katendrecht, Dordtselaan, Rondetafelgesprekken Charlois, Kracht op Zuid, Spin-Offs van de Kanskaarten, Pleinenonderzoek Zuid, Kindercampus Pendrecht). Deze informatie moet leiden tot effectief beleid, het verkrijgen van draagvlak en zo ook tot medewerking binnen het beleid. Ander belangrijk motief is dat het Pact op Zuid door het betrekken van participanten, gebruik kan maken van het specialisme van andere partijen (Norm op Zuid, Peasure Paasparty). Hierbij betreft het vooral samenwerking met maatschappelijke of particuliere organisaties. Door de input van organisaties met ervaring en specialisme kan de kwaliteit van het beleid van het Pact op Zuid worden vergroot. Voor alle projecten geldt dat indien burgers een eigen rol en verantwoording wordt gegeven de kloof tussen het Pact op Zuid en de burgers enigszins kan worden gedicht en zo ook naamsbekendheid kan worden gecreëerd. Dit dient te leiden tot legitieme beleidsvoering. Ander motief is dat het Pact op Zuid gebruik maakt van het creatieve en oplossende vermogen van burgers (Ramenproject Pendrecht, Lichtplan Katendrecht, Pleasure Paasparty, Afrikaanderplein, Spin-off Kanskaarten). Tot slot kan nog worden gerefereerd aan de motievenketen. Deze keten kan enigszins worden herkend in de beleidsvoering van het Pact op Zuid. Omdat het merendeel van de projecten nog niet is afgerond kan echter niet worden gesteld dat deze keten ook daadwerkelijk leidt tot een versnelling van het beleidsproces. Er kan wel geconcludeerd worden dat tot op heden blijkt dat het betrekken van de burger in de beleidsvoorbereiding en bepaling een tijdrovende aangelegenheid is. Of dit zich terugbetaald in de beleidsuitvoering is nog niet te bepalen.

Bereik

Uit het onderzoek blijkt dat de projecten een relatief hoog bereik van participanten kennen (ca. 80 tot 150 participanten per project). Dit hoge bereik wordt bewerkstelligd indien Pact op Zuid op directe en informele wijze participanten werft. Duidelijk wordt dat hierbij eerst sleutelpersonen worden geworven die zorgen voor een sneeuwbaaleffect aan deelname. Ook kan worden genoemd dat de factoren locatie, soort beleidsonderwerp, communicatie, timing, aandachtsbesteding, tonen van respect en aanwezigheid van belangbesef bijdragen lijken te leveren aan het verkrijgen van een hoog bereik.

Er kan één onderzoeksproject worden genoemd dat een laag bereik kent (ca. 8 bewoners) (MFA's). Oorzaak van dit lage bereik is dat de, in dit geval bewoners, indirect zijn benaderd, dat er geen controle is uitgevoerd of de participanten daadwerkelijk zijn uitgenodigd, er voor hen geen direct belang aanwezig was en dat Pact op Zuid destijds nog weinig bekendheid genoot en zodoende nog geen betekenis had voor de bewoners.

Representativiteit

Wat het punt van representativiteit betreft, is duidelijk geworden dat de pijlerprojecten die een mate van interactieve beleidsvoering omvatten, vooral worden uitgevoerd in deelgemeente Charlois, of worden opgezet vanuit Charlois. Er kan worden geconcludeerd dat zodoende vooral bewoners en belanghebbenden uit deelgemeente Charlois en voornamelijk uit de wijk Pendrecht worden bereikt. Mogelijke oorzaak die hiervoor wordt gegeven is dat Charlois de meeste probleem- en aandachtswijken kent en zodoende als eerste beschikking over Pactgelden heeft gekregen.

Tevens maakt het onderzoek duidelijk dat de bereikte burgers niet direct representatief zijn te noemen voor de projectdoelgroepen en de doelgroep van Pact op Zuid. Het blijkt dat Pact op Zuid bij het werven van participanten in de meeste gevallen kiest voor de meest voor de hand liggende personen of kiest voor de meest makkelijke weg tot interactieve beleidsvoering. De participanten die worden bereikt binnen het merendeel van de Pactprojecten betreffen veelal medewerkers, of leden van maatschappelijke organisaties (Pendrecht Universiteit, Pleasure Paasparty, Norm op Zuid, Kindercampus Pendrecht, De Laagjes, MFA's, Kracht op Zuid, Rondetafelgesprekken Charlois, aanpak Afrikaanderplein). Deze manier van werven zorgt ervoor dat vooral de mondige en actieve burger wordt bereikt. Ook de 'conformisten' worden bereikt; burgers die niet veel politieke betrokkenheid tonen en zelden proberen om invloed uit te oefenen op overheidsbeleid, tenzij hun eigen belang in het geding is (Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht, Kindercampus Pendrecht). In het verlengde hiervan kan dan ook geconcludeerd worden dat de 'buitenstaanders' en de 'afhankelijken' niet of nauwelijks worden bereikt. Ook wordt duidelijk dat het bereik niet representatief is te noemen voor de bevolkingssamenstelling van Rotterdam Zuid, dat voor driekwart uit jongeren (beneden de 30 jaar) bestaat. Er worden voornamelijk blanke mannen van Nederlandse afkomst en middelbare leeftijd bereikt (Kracht op Zuid, Norm op Zuid, Pendrecht Universiteit, Rondetafelgesprekken Charlois, Plein 1963, De Laagjes, Dordtselaan, MFA's).

Eerste reden voor deze lage representativiteit die kan worden gegeven, is dat enkele van deze projecten, initiatieven van actieve bewoners betreffen en door hen zelf worden ingevuld (Kracht op Zuid, Pendrecht Universiteit, Rondetafelgesprekken Charlois). Uit het onderzoek blijkt tevens dat de projectmedewerkers en projectleiders beseffen dat representativiteit van belang is, maar het "natuurlijk wel makkelijk is als je met participanten kunt praten" of dat ze "de problemen wel moeten begrijpen". Ook wordt aangegeven dat het voor 'de kwaliteit van de input' belangrijk is dat de participanten enig 'niveau' hebben. Dit is waarschijnlijk ook de reden waarom het Pact op Zuid voornamelijk representatieve bewoners betreft voor het geven van specifieke informatie van de leefsituatie, wensen en eisen (laagste participatiegraad) en minder voor het verzinnen van oplossingsrichtingen of samenwerking. Andere redenen die gegeven zijn voor de verklaring van het lage representativiteitgehalte is dat de projectmedewerkers/leiders niet goed weten hoe ze participanten moeten werven en daardoor kiezen voor reeds opgedane contacten, of participanten uitnodigen via overkoepelende organisaties als bewonersorganisatie en ondernemingsverenigingen. Ook is een aantal keer naar voren gekomen dat de projectmedewerkers bepaalde groepen bewoners 'eng' vinden om te benaderen. Reden voor deze angst zijn dat zij de cultuur van deze mensen niet kennen en daardoor niet weten of deze bewoners benaderd willen worden. Andere redenen die worden gegeven is dat de projectmedewerkers het als onprettig ervaren dat deze mensen zich vaak scharen in

groepen. Tevens is er angst omdat het vermoeden bestaat dat deze mensen zich bezighouden met criminele activiteiten. Resumerend kan dan ook worden gesteld dat de bevolkingssamenstelling van Rotterdam Zuid voor de medewerkers van Pact op Zuid een moeilijke doelgroep voor participatie betreft, omdat de projectmedewerkers zich moeilijk met hen kunnen identificeren en ook enige afstand (willen) bewaren ten opzichte van deze doelgroep.

Tot slot kan worden gesteld dat de projecten die wel een representatief bereik kennen, zich bewust richten op een afgebakende doelgroep die op directe wijze is te bereiken (Kindercampus Pendrecht, Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht). Ook het bewust selecteren en gericht werven van participanten waarbij ook de 'niet' actieve burger wordt benaderd lijkt bij te dragen aan een verhoging van de representativiteit (Spin- Offs Kanskaarten, Pleinenonderzoek Zuid). Projectmedewerkers van deze projecten geven eveneens aan enige 'angst' te hebben gehad bij het benaderen van participanten, maar dat deze angst bij de uitvoering ongegrond leek. De projectmedewerkers hebben bij het benaderen van participanten hulp van maatschappelijk werkers. Hierbij kan worden opgemerkt dat de projectmedewerkers zich moesten verplaatsen in de participanten waarbij zij bijvoorbeeld hun taalgebruik hebben aangepast (voornamelijk bij het Pleinenonderzoek). Tevens is hierbij geïnvesteerd in het opbouwen van vertrouwen door te investeren in persoonlijke gesprekken waarbij interesse is getoond in de participant en waarbij het belang van het onderzoek en de medewerking hierbij is uitgelegd. Andere oorzaak van het creëren van een representatief bereik is dat de projecten zich bewust op een specifieke doelgroep richten waarmee problemen dienen te worden opgelost (JOLO Vreewijk, TOS Zuid). Deze projecten richten zich op (probleem)jongeren die woonachtig zijn in Rotterdam Zuid. Nadeel voor het verkrijgen van een representatief bereik is dat dergelijke intensieve wervingsmethoden veel tijd en (professionele) mankracht kosten.

6.1.4 Conclusies|**meerwaarde, voorwaarden, succesfactoren en knelpunten**

De vierde en laatste deelvraag luidt: "Met welk resultaat zijn de participatieprojecten uitgevoerd; in welke mate voldoet de inzet aan de gestelde voorwaarden en welke meerwaarde kent de inzet van burgerparticipatie voor de doelbereiking van de projecten? Welke succesfactoren en knelpunten zijn er aan te wijzen binnen de inzet van burgerparticipatie in de pijlerprojecten van het programmabureau Pact op Zuid?" Deze vraag is eveneens beantwoord in hoofdstuk vijf. De voorwaarden waaraan de onderzoeksprojecten zijn getoetst betreffen de voorwaarden van Pröpper en Steenbeek (1999).

Openheid

Uit het onderzoek blijkt dat er binnen de samenwerkingsverbanden van de pijlerprojecten van het Pact op Zuid grotendeels wordt voldaan aan de voorwaarde van openheid. Gesteld wordt dat deze openheid van het beleidsproces binnen de meeste projecten wordt gegeven door middel van presentaties en voortgangsrapportages, of projectvoortgangsgesprekken. Toch zijn er ook een aantal opmerkelijke bevindingen gedaan aangaande de voorwaarde openheid. Zo blijkt uit het onderzoek dat Pact op Zuid voornamelijk problemen ondervindt met participanten zodra zij geen openheid geeft over financiële kwesties die zorgen voor vertragingen in de projecten. In de gevallen dat er geen openheid wordt gegeven over deze financiële kwesties ontstaat er onbegrip en ergernis onder de betrokkenen (De Laagjes, JOLO Vreewijk, Pendrecht Universiteit). Vooral omdat het Pact op Zuid in eigen materiaal en in de media wordt neergezet als een extra investeringsprogramma dat beschikking heeft over miljoenen en omdat de burger niet wordt betrokken bij de samenstelling van het programma,

wordt soms niet begrepen waarom er financiële problemen zouden zijn. Het gebrek aan openheid heeft bij de Pendrecht Universiteit ertoe geleid dat participanten niet meer mee werken aan andere Pact op Zuid- projecten vanwege het gebrek aan vertrouwen. Ook zeggen zij het bewonersnetwerk af te schermen voor het Pact op Zuid en is eveneens de kans aanwezig dat zij het wantrouwen aangaande het Pact op Zuid naar haar netwerk communiceert. Dit kan leiden tot imagoschade en tot een grote groep dat niet bereid is tot deelname bij participatieactiviteiten.

Tevens blijkt uit het onderzoek dat Pact op Zuid in bepaalde projecten minder openheid geeft ten op zichte van de participanten (Kracht op Zuid, MFA's). Mogelijke oorzaak die hiervoor wordt genoemd is dat het Pact binnen deze projecten minder belang heeft bij het geven van openheid, dan de participerende partijen. Zo blijkt bijvoorbeeld bij het project Kracht op Zuid dat het Pact liever geen specifieke openheid geeft over voorgenomen projecten of de inhoud van het programma, om te voorkomen dat de burgers hier eisen aan gaan stellen ("geen slapende honden wakker maken"). Het Pact op Zuid wil echter wel de algemene houding weten ten aanzien van voorgenomen ideeën voor het verkrijgen van informatie over eventuele knelpunten bij de uitvoer van deze ideeën en om te voorkomen dat deze groep prominente burgers weerstand gaan bieden. Ook blijkt dat de verhoudingen binnen dit project anders liggen. De input van de burgers is niet bindend, terwijl het beleid van het Pact op Zuid wel bindend kan zijn voor de burgers.

Gebrek aan openheid kan consequenties hebben voor de kwaliteit van het Pactbeleid omdat indien het Pact op Zuid geen volledige openheid geeft de kans aanwezig is dat participanten eveneens beperkte openheid geven, of alleen openheid geven in hun eigen belang. Dit zorgt ervoor dat de motieven tot samenwerking, zoals verkrijgen van brede specifieke kennis, op minder effectieve wijze kunnen worden bewerkstelligd en het tevens kan leiden tot een afname van vertrouwen en zo ook tot een afname van draagvlak.

Verder blijkt dat de betrokken participanten over het algemeen wel voldoende openheid geven. Deze openheid wordt voornamelijk door het Pact op Zuid bereikt, indien er sprake is van vertrouwen, afhankelijkheid en erkenning en/of aanwezigheid van wederzijdse belangen. Ook nazorg blijkt belangrijk. Indien deze factoren aanwezig zijn geven de participanten meer openheid. Tevens blijkt dat participanten meer openheid geven indien specifiek duidelijk is gemaakt wat hun eigen belangen en voordelen zijn binnen de doelstellingen van de projecten.

Duidelijke rolverdeling

Uit het onderzoek blijkt dat er een duidelijke rolverdeling binnen de pijlerprojecten van het Pact op Zuid wordt bepaald in projectplannen en dat dit vooraf aan de samenwerking mondeling en veelal schriftelijk aan haar betrokken participanten communiceert. Slechts binnen twee projecten zijn problemen aan te wijzen aangaande de rolverdeling (Spin-off Stadionpark en Hart van Zuid). Duidelijk wordt dat deze problemen betrekking hebben de informele samenwerkings sfeer waarbij de participanten een steeds meer dominante positie innemen. Deze dominante positie lijkt te ontstaan doordat de participanten in grote getale aanwezig zijn waardoor zij een 'verenigd gevoel' lijken te krijgen. Andere mogelijke oorzaak die door de respondenten wordt genoemd is dat de besproken

beleidsthema's te breed zijn geformuleerd waardoor de participanten steeds meer (persoonlijke) onderwerpen aanstippen.

Constructieve relatie

Bij het voeren van interactief beleid binnen haar pijlerprojecten, voldoet Pact op Zuid aan de voorwaarde van een constructieve relatie. Slechts in een aantal projecten zijn problemen aan te wijzen binnen de samenwerking met participanten (Pendrecht Universiteit, Kracht op Zuid, MFA's, De Laagjes). Wel kan worden opgemerkt dat de participanten over het algemeen niet representatief zijn te noemen voor de bevolking van Rotterdam Zuid. Vraag is dan ook of het Pact op Zuid ook een constructieve relatie kan onderhouden met meer representatieve burgers, zoals jonge allochtone bewoners. Hoewel bij meer representatieve projecten als het Pleinenonderzoek Zuid, JOLO Vreewijk, TOS Zuid eveneens nauwelijks problemen zijn aan te wijzen binnen de samenwerking, kan hierbij worden opgemerkt dat deze projecten voornamelijk worden (zijn) uitgevoerd door maatschappelijk medewerkers en niet door projectambtenaren van het Pact op Zuid.

Succesfactoren voor een soepele samenwerking blijken: aanwezigheid van gemeenschappelijk belangbesef, extra tijd en aandachtsbesteding aan de participanten, teambuilding activiteiten wederzijds respect, erkenning en waardering van elkaars kwaliteiten/specialisme, informele sfeer maar duidelijke rolverdeling, openheid over procesvoortgang, inputverwerking, duidelijkheid over aanspreekpunt en toegankelijkheid van het aanspreekpunt.

Knelpunten binnen de samenwerking met participanten zijn: afwezigheid van belang, ontbreken urgentie, verschillende interesses, belangen en prioriteiten, afnemend vertrouwen, ergernis en gebrek aan openheid over financiële kwesties. Verder kan het ontbreken van respect/erkenning voor de leefsituatie van participanten, het ontbreken van inlevend vermogen en geven van waardering worden genoemd. Overige faalfactoren zijn het scheppen van hoge verwachtingen en het ontbreken van naamsbekendheid zodat de participanten niet weten met wie of wat zij te maken hebben en wat het Pact voor hen kan betekenen.

Geschikte problematiek

Wat betreft de voorwaarde van geschikte problematiek is duidelijk geworden dat de beleidsonderwerpen van de pijlerprojecten van het Pact op Zuid lijken te voldoen aan de voorwaarde van geschikte problematiek. Zo blijkt dat de onderwerpen tot hanteerbaarheid zijn teruggebracht. Slechts bij één project (Norm op Zuid) blijkt de problematiek te complex om te komen tot een praktische invulling van het project. Ook blijkt dat er bij een merendeel van de projecten directe begin- en eindmomenten zijn te bepalen. Tevens komt naar voren dat vele wijken in Rotterdam Zuid probleem- of achterstandswijken betreffen die een fysieke, sociale en economische aanpak vergen en dat daardoor de meeste beleidsonderwerpen in de belangstelling staan en belangrijk worden geacht. Wat betreft het punt van urgentie kan worden opgemerkt dat uit het onderzoek blijkt dat projecten toch enige urgentie dienen te hebben. Dit lijkt bij te dragen aan een versnelling van de besluitvorming en het stellen van prioriteiten en gezamenlijke belangen.

Gezien de conclusie dat burgers niet betrokken worden bij het bepalen van de samenstelling van het programma van Pact op Zuid, kan wat het punt geschikte problematiek worden afgevraagd, of het samenstellen van een dergelijk programma als het Pact op Zuid wel geschikt is voor interactieve beleidsvoering. Uit het onderzoek blijkt dat de Stuurgroep niet heeft overwogen om de burger hierbij te betrekken en vraag voor nader onderzoek of onderwerp van discussie binnen het Pact op Zuid, is dan ook of dit wel zou moeten. Wellicht dat de samenstelling van het programma te omvangrijk en te complex is voor interactieve beleidsvoering.

Voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen

Wat betreft deze voorwaarde blijkt uit het onderzoek dat vrijwel alle projecten hieraan voldoen. Duidelijk is geworden dat vooral participanten zeer bereidwillig blijken te zijn om een bijdrage te leveren aan de projecten van het Pact op Zuid. Tevens blijken zij toegewijd te zijn. Knelfactoren binnen deze voorwaarde die genoemd kunnen worden zijn dat er binnen een aantal projecten financiële problemen zijn aan te wijzen. Er is gebleken dat sommige projecten in financiële onzekerheid verkeren doordat zij (nog) geen officiële goedkeuring hebben gekregen (Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht, Pendrecht Universiteit, Aanpak de Laagjes, Aanpak Afrikaanderplein, JOLO Vreewijk). Indien dit knelpunt voorkomt blijken de participanten enigszins opstandig, minder flexibel en geïrriteerd te worden. Tevens daalt het vertrouwen in de samenwerking. Andere knelpunten die worden genoemd zijn het gebrek aan begeleidend personeel of gebrek aan ervaring onder het personeel (TOS Zuid, MFA's).

Meerwaarde

Uit het onderzoek blijkt dat de betrokkenheid van bewoners, ondernemers, pandeigenaren en overige belanghebbenden binnen vrijwel elk onderzoeksproject meerwaarde oplevert voor het bereiken van de projectdoelstellingen. Tevens blijkt dat de bijdrage van de participanten eveneens, op veelal indirecte wijze, van meerwaarde blijken te zijn voor het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Deze meerwaarde ontstaat doordat de betrokken participanten blijken te beschikken over specifieke informatie, kennis, wensen, eisen en belangen. Duidelijk wordt dat het inventariseren van deze informatie in de meeste gevallen leidt tot de mogelijkheid om een gerichte en specifieke beleidsaanpak op te stellen (Spin- off Kanskaarten, De Laagjes, Dordtselaan, Afrikaanderplein, Kindercampus Pendrecht, TOS Zuid, JOLO Vreewijk, Rondetafelgesprekken Charlois). Ook blijkt dat deze betrokkenheid leidt tot het verkrijgen van draagvlak en medewerking voor de voorgenomen plannen. Andere factor dat leidt tot meerwaarde is dat de participanten beschikken over de juiste know- how, netwerk of creatief vermogen (PPP, Lichtplan Katendrecht, Ramenproject Pendrecht). Tot slot kan worden genoemd dat er een drietal projecten zijn aan te wijzen waarbij de participanten (nog) geen meerwaarde lijken te leveren aan de doelbereiking van de projecten (MFA's, Kracht op Zuid, Norm op Zuid). Genoemde oorzaken hiervoor hebben betrekking op een ineffectieve inrichting van het samenwerkingsproces, het ontbreken van waardebesef en de complexiteit van de beleidsproblematiek. In hoofdstuk vijf (5.2.7) wordt hier uitgebreid op ingegaan.

Succesfactoren en knelpunten binnen de inzet van interactieve beleidsvoering

Uit het onderzoek zijn een aantal succesfactoren en knelpunten aan te wijzen bij de inzet van interactieve beleidsvoering binnen de achttien pijlerprojecten van het Pact op Zuid.

Meest belangrijke succesfactoren die genoemd kunnen worden zijn: openheid over het procesverloop en het zorgvuldig werven van sleutelpersonen. Het geven van openheid dient onbegrip en ergernis onder participanten te voorkomen. Het werven van sleutelpersonen zorgt voor een olievlek aan deelname. Aandachtspunt hierbij is dat deze sleutelpersonen wel representatief dienen te zijn voor de doelgroep, zodat ook 'de olievlek' een representatief bereik kent. Andere belangrijke succesfactor blijkt het opbouwen van een vertrouwensband en het investeren in een informele samenwerkings sfeer waarbij een heldere rolverdeling moet worden bepaald, en een duidelijke afbakening van het onderwerp moet worden gegeven. Dit voorkomt dat de participanten te hoge eisen gaan stellen. Ander punt is de aanwezigheid van wederzijds respect en erkenning van elkaars positie en kwaliteiten. Dit versoepelt de samenwerking. Ook lijkt de aanwezigheid van belangbesef onder de participanten een succesfactor te zijn. Dit lijkt te zorgen voor een toename in de bereidheid tot deelname.

Overige succesfactoren die uit het onderzoek blijken, zijn het creëren van een duidelijk en toegankelijk aanspreekpunt voor participanten, het bieden van enige uitvoeringsvrijheid aan participanten dat zorgt voor creatieve oplossingen en inbreng, het geven van duidelijkheid over wat er met de input van participanten wordt gedaan (nazorg), helder stellen van belangen, bepalen van een gemeenschappelijk doel, aanwezigheid van enige urgentie voor de doelbereiking, het boeken van korte termijn successen en de aanwezigheid van een participatieklimaat.

Duidelijk is geworden dat het meest voorkomende knelpunt het gebrek aan openheid over financiële kwesties is, wat leidt tot ergernis, wantrouwen en vertragingen in de beleidsprocessen. Ander belangrijk knelpunt is dat het bereik van een merendeel van de projecten niet representatief is te noemen omdat de participanten worden geworven op een voor de hand liggende manier, gekozen wordt voor voor de hand liggende burgers, of omdat de projectmedewerkers willen werken met burgers van hun eigen denkniveau. Andere reden is dat de projectmedewerkers enige angst kennen om bepaalde groepen mensen te benaderen. Dit betreffen voornamelijk jongeren en niet Nederlandssprekende bewoners. Tevens kunnen als belangrijke knelpunten worden genoemd, dat de mogelijkheden voor burgerinitiatieven er niet zijn, of onvoldoende worden gecommuniceerd en dat het scheppen van verwachtingen leidt tot het stellen van hoge eisen onder de participanten.

Ander knelpunt is het ontbreken van belangbesef wat leidt tot weerstand, vertraging en onbegrip. Ook kan als knelpunt een 'oneerlijke' inrichting van het interactieproces worden genoemd. Indien sprake is van een te sterk geregisseerd participatieklimaat is er nauwelijks sprake van interactieve beleidsvoering. Ook het volledig ontbreken van enige urgentie lijkt een faalfactor te zijn. Indien een project geen prioriteit kent of een te complex beleidsonderwerp betreft leidt dit tot vertraging en een moeizame concretisering van beleidsplannen. Ander knelpunt is dat participanten slecht op de hoogte worden gesteld van de mogelijkheid tot deelname en het ontbreken van respect voor participanten.

6.2 Slotbeschouwing| **aanbevelingen**

Laatste onderdeel van de onderzoeksvraag luidt: “welke aandachtspunten kunnen er aangaande de inzet van burgerparticipatie voor het programmabureau Pact op Zuid worden aangewezen, zodat zij in de toekomst kunnen zorgen voor een kwaliteitsverbetering ervan”. Aan de hand van eerdergenoemde succes- en faalfactoren kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan voor het programmabureau Pact op Zuid aangaande de inzet van interactieve beleidsvoering, of zoals zij het noemen; burgerparticipatie.

Organisatie van interactieve beleidsvoering

- Zorg voor een goede organisatie van interactieve beleidsvoering waarbij de genoemde voorwaarden van openheid, rolverdeling, meerwaarde, problematiek, capaciteit en hulpmiddelen in acht worden genomen.

Zo is het mogelijk dat bij projecten waarbij duidelijk is dat externe partijen betrokken dienen te worden, de voorwaarden van interactieve beleidsvoering geïntegreerd worden in het projectvoorstel, of onderdeel worden van de haalbaarheidsstudies. Op deze wijze worden de voorwaarden voorafgaand aan de start van het project uitgedacht en gecommuniceerd naar de betrokken medewerkers. Het is hierbij denkbaar om een stappenplan of checklist te ontwikkelen, die bij het opstellen van ieder projectvoorstel kan worden gebruikt.

- Indien er in wordt gegaan op initiatieven van burgers, dient de samenwerking oprecht te zijn.

Uit het onderzoek is gebleken dat Pact op Zuid in bepaalde gevallen (voornamelijk Kracht op Zuid) geen waarde hecht aan de samenwerking of inbreng van de burger, maar meer voor de vorm aan projecten deelneemt. Om dit te voorkomen kan voorafgaand aan de samenwerking door Pact op Zuid de meerwaarde van de samenwerking worden bepaald. Hierbij dient niet alleen te worden geredeneerd vanuit eigen belangen, maar ook vanuit de belangen voor de participanten. Indien duidelijk is met welk motief er wordt samengewerkt kan op basis hiervan worden samengewerkt. Dit motief dient dan intern aan alle betrokken projectmedewerkers te worden gecommuniceerd. Bijvoorbeeld in de wekelijkse werkbesprekingen.

- Zorg voor een gemeenschappelijk doel en belang.

Het hebben van een gemeenschappelijk doel en belang draagt er aan bij dat de neuzen van de samenwerkende actoren dezelfde richting op wijzen. Op deze wijze is er altijd een bindende factor aanwezig tussen de participanten. Het vormen van een gemeenschappelijk doel en belang zou dan ook in samenwerking met de participanten moeten worden bepaald. Dit kan worden gedaan in eerste overlegsessies met de participanten en dient dan (schriftelijk) naar alle betrokkenen te worden gecommuniceerd. Ook moet het dan worden opgenomen in het projectplan.

- Zorg voor een goede communicatie van de rolverdeling.

Een goede rolverdeling maakt duidelijk dat de participanten weten in welke mate zij invloed hebben en waarin. Belangrijk hierbij is dat alle participanten op de hoogte zijn van deze rolverdeling. Dus ook participanten die in een later stadium worden betrokken. Wellicht dat projectmedewerkers voorafgaand aan iedere bijeenkomst de rolverdeling moeten noemen. Meer praktische oplossing is dat voorafgaand aan samenwerking met participanten een convenant of afsprakennorm wordt opgesteld en dat deze wordt ondertekend door alle betrokken partijen. Hiermee is de zekerheid geboden dat iedere deelnemer op de hoogte is van de rolverdeling.

- Maak aan de participanten duidelijk welke belang zij hebben bij de samenwerking en geef hen een duidelijke rol of taak.

Indien duidelijk is welk belang de participanten hebben bij samenwerking, blijkt dat zij meer welwillend zijn tot medewerking. Uit het onderzoek blijkt dat participanten zelfs zélf overige deelnemers die weerstand bieden proberen te overtuigen (Ramenproject Pendrecht). Het geven van een rol of taak zorgt ervoor dat de participanten ook echt deelnemen aan het project en meer toewijding zullen leveren. Ook bij dit punt is het denkbaar om voorafgaand aan de samenwerking in samenspraak met de participanten een convenant of samenwerkingsvisie op te stellen waarin de taken worden verdeeld en het belang van de participanten wordt vastgesteld. Dit document dient dan wel onder de participanten en projectmedewerkers te worden verspreid en te worden ondertekend.

- Werf representatieve sleutelpersonen, maar zorg ook dat de 'niet actieve' en meer representatieve burgers worden bereikt, door tijd te investeren om deze mensen te benaderen. Hierbij is het eveneens van belang dat projectmedewerkers hun angsten of bezwaren overwinnen door specialisten (maatschappelijk medewerkers) te betrekken om de meer representatieve burger te bereiken.

Uit het project Pleinenonderzoek Zuid blijkt dat 'niet actieve' burgers bereikt kunnen worden door willekeurig aan te bellen bij bewoners en ondernemers en hen persoonlijk uit te nodigen voor samenwerking. Belangrijk hierbij is dat de bedoeling van het project wordt uitgelegd. Inzet van tolken, folders in meerdere talen of beeldend materiaal kan hierbij een ondersteunende functie hebben. Hoewel sleutelpersonen niet altijd representatief zijn gebleken is het wel van belang om ook hen te betrekken omdat zij vaak beschikken over kennis over de buurt en bewoners; werf overige participanten met reeds betrokken burgers.

- Zorg voor naamsbekendheid van aanspreekpunten van het Pact op Zuid en zorg dat dit toegankelijke personen zijn.

Hier ligt een opdracht voor de afdeling communicatie van het Pact op Zuid. Wellicht dat er loketten voor het Pact op Zuid kunnen worden ingericht op de deelgemeente-kantoren, of dat er een direct telefoonnummer wordt opengesteld voor bewoners en belanghebbenden die informatie willen over het Pact op Zuid. Uit het onderzoek blijkt dat participanten vaak welwillend zijn om mee te werken maar

niet weten waar zij terecht kunnen (Pendrecht Universiteit). Wellicht dat deze informatie kan worden verspreid door huis- aan- huis folders (in verschillende talen).

- Zorg voor brede communicatie van het project en de mogelijkheden tot deelname, maar schep niet al te hoge verwachtingen.

Dit ligt in het verlengde van voorgaand punt. Het scheppen van hoge verwachtingen in communicatie over de projecten leidt tot hoge eisen en zo ook tot mogelijke teleurstellingen.

- Projecten waarvan onzeker is of ze worden uitgevoerd dienen niet breed gecommuniceerd te worden.

Ook dit ligt in het verlengde van voorgaande punten. Pact op Zuid kan haar geloofwaardigheid verliezen of haar imago schaden indien zij geschapte verwachtingen of beloftes niet na kan komen. Externe communicatie dient dan wellicht ook voorzichtig en vanuit één afzender (afdeling) te geschieden, waarbij de programmamanager of communicatiehoofd toe dient te zien op uitgaande berichten of op de inhoud van te geven presentaties/bijeenkomsten.

Uitvoering van interactieve beleidsvoering

- Zorg voor openheid van het beleidsproces en met name over de financiële situatie van het project.

Openheid van het beleidsproces kan worden gegeven door gedurende het beleidsproces tussenrapportages te vervaardigen en deze ook naar de participanten te communiceren. Belangrijk hierbij is om vaste perioden te plannen waarin deze tussenrapportages dienen te worden opgesteld. Het verslag doen van de projectvoortgang kan door middel van presentaties, maar ook door schriftelijke verslagen te verspreiden. Indien er sprake is van samenwerking met maatschappelijke organisaties kan ook gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden van ICT. Bij bewoners en ondernemers ligt dit anders omdat deze mensen wellicht geen computer hebben of dit niet kunnen bekostigen.

- Geef openheid aan participanten over problemen en obstakels.

Dit punt ligt in het verlengde van voorgaand punt. Er kunnen problemen in de samenwerking worden voorkomen indien het Pact op Zuid openheid geeft over problemen en obstakels die zorgen voor vertragingen in het beleidsproces. Ook dit kan door middel van presentaties, besprekingen of tussentijdse verslagen over de projectvoortgang.

- Investeer in de relatie met participanten.

Uit het onderzoek blijkt dat participanten een meer toegewijde houding innemen indien de relatie met ambtenaren ook wat informeel van aard is. Voorbeelden van deze investering is dat beleidsmedewerkers gedurende de samenwerking niet alleen interesse tonen in het project, maar ook

in de mensen zelf. Activiteiten als lunchen, dineren of 'koffie drinken' kan al voldoende zijn. Deze manier van werken kan worden bewerkstelligd door een dergelijke aanpak intern met projectmedewerkers te bespreken.

- Beloon vrijwillige deelname door het geven van waardering of directe hulp.

Dit punt heeft eveneens betrekking op voorgaand punt. Uit het onderzoek blijkt dat participanten graag waardering krijgen (Pendrecht Universiteit, Rondetafelgesprekken Charlois, JOLO Vreewijk). Een informele benadering naar participanten toe, kan hieraan een bijdrage leveren. Ook blijkt dat participanten graag erkenning willen voor hetgeen wat ze voor het project doen, of dat zij graag ondersteuning willen op punten die niet naar wens verlopen. Om dit te bewerkstelligen zal door projectmedewerkers geïnvesteerd moeten worden in informele gesprekken en niet alleen presentaties. Een dergelijke aanpak wordt reeds gehanteerd bij de Spin-off van de Kanskaarten.

- Zorg voor een informele sfeer, maar blijf wel de rolverdeling en bevoegdheden communiceren.

Ook dit punt ligt in de aard van voorgaande punten. Belangrijk is wel dat de projectmedewerkers de participanten blijven wijzen op de rolverdeling. Verwijzing naar een convenant, normafspraken of samenwerkingsvisie zou hierbij kunnen helpen.

- Zorg voor goede nazorg; maak duidelijk wat er met de input van de participanten wordt gedaan.

Het leveren van nazorg blijkt belangrijk. Participanten willen zien wat er met hun tijdsbesteding en/of moeite is gedaan. Dit kan worden gedaan door voor de participanten een eindpresentatie te organiseren, of de participanten uit te nodigen voor een opening. Andere mogelijke optie is het schriftelijk verslag doen van het projectverloop. Een dergelijke activiteit zou een vaste plaats kunnen krijgen in projectvoorstellen, of worden opgenomen als onderdeel van projectbeëindiging.

- Erken dat het grootste deel van participanten leeft op de armoedegrens; toon respect en begrip en realiseer dat deze mensen andere prioriteiten stellen en andere referentiekaders hanteren.

Dit punt dient intern te worden gecommuniceerd naar projectmedewerkers of kan worden opgenomen in het projectvoorstel als aandachtspunt.

- Biedt enige uitvoeringsvrijheid aan de participanten; dit kan leiden tot een creatieve inbreng en draagt bij aan het bouwen van een vertrouwensband en kan zorgen voor toewijding.

In dit verband kan worden genoemd dat er richtlijnen gegeven kunnen worden als budget, tijd en gemeentelijke vereisten (bijvoorbeeld veiligheid), maar dat nadere invulling van de beleidsbepaling of beleidsuitvoer ligt bij de participanten of in samenwerking met de participanten wordt ingevuld.

- Zorg voor korte termijn successen, dit zorgt voor vertrouwen en kan bijdragen aan het binden van de participanten.

Uit het onderzoek is gebleken dat bij de aanpak van De Laagjes allereerst gehoor is gegeven aan de wens van ondernemers om het bedrijventerrein schoon te maken en wat meer entree te bieden. Zo is in de eerste fase van project, het terrein fysiek opgeknapt en zijn er enkele bloembakken en vlaggenmasten geplaatst. 'Echte' beleidsplannen waren toen nog niet opgesteld of ingevuld, maar er was wel reeds vertrouwen opgebouwd bij de betrokken participanten. Dit leidde later tot een meer intensieve samenwerking en een hogere opkomst bij overlegsessies. Het boeken van korte termijn successen kan dan ook worden opgenomen in het beleidsproces en moet worden gecoördineerd door projectleiders.

- Houdt in de gaten dat de deelnemers een representatieve afspiegeling blijven vormen van de bevolking van Rotterdam Zuid.

Door bijvoorbeeld in beleidsvoorstellen op te nemen dat er gedurende het projectverloop tussentijds wordt gecontroleerd of de betrokken participanten representatief zijn te noemen voor de doelgroep, kan aan dit punt worden voldaan. Indien blijkt dat dit niet het geval is, kan door de beleidsmedewerkers op meer gerichte wijze participanten worden geworven. Wellicht dat het voorgenomen foto/ambassadeur- project van de afdeling communicatie een bijdrage kan leveren aan het gericht en representatief werven van participanten.

Algemeen

- Benut het participatieve klimaat van Rotterdam Zuid.

Uit het onderzoek blijkt dat de betrokken bewoners, belanghebbenden en ondernemers in Rotterdam Zuid in ieder project zich welwillend hebben opgesteld om mee te werken aan de projecten. Gezien de vele motieven die er zijn voor Pact op Zuid om burgers te betrekken in haar beleidsvoering, kan worden gesteld dat het Pact op Zuid dit participatieve klimaat dient te benutten. Dit kan door bij ieder voorgenomen project af te vragen of het betrekken van burgers van meerwaarde kan zijn voor de doelbereiking van het project. In het verlengde hiervan kan eveneens worden opgemerkt dat dient af te worden gewogen welke burgers worden betrokken. Uit het onderzoek blijkt dat bepaalde groepen burgers niet worden betrokken bij het formuleren van oplossingsrichtingen, omdat wordt verondersteld dat deze burgers een dergelijk denkniveau niet kunnen bewerkstelligen. Wellicht dat dan ook vooraf kan worden onderzocht of dit inderdaad het geval is en dat kan worden bepaald waarbij dergelijke burgers wel kunnen worden betrokken.

- Blijf afgeronde projecten monitoren en probeer contacten te onderhouden.

Belangrijk blijkt dat afgeronde projecten bijgehouden dienen te worden, omdat beleidsproblemen terug kunnen keren of dat zich andere problemen voordoen (Plein 1953, JOLO Vreewijk, TOS Zuid). Door contact te onderhouden met betrokken participanten kunnen de beleidsmakers op de hoogte blijven van de situatie. Ook kunnen gedane contacten wellicht in de toekomst wederom een bijdrage leveren.

Het realiseren van dergelijke monitorprocessen kan geschieden door in projectplannen op te nemen dat projectleiders jaarlijks of halfjaarlijks controleren hoe het gesteld is met de projectsituatie van reeds afgeronde projecten of activiteiten.

6.3 Slotbeschouwing| **slotconclusie**

Terugverwijzend naar de vraag- en doelstelling van dit onderzoek kan als algemene slotconclusie worden gesteld dat dit onderzoek heeft vastgesteld welke vormen van burgerparticipatie binnen de projecten van het programmabureau Pact op Zuid inzet. Hierbij is duidelijk geworden dat het Pact op Zuid voornamelijk gebruik maakt van traditionele vormen van burgerparticipatie zoals burgerinitiatieven, bewonerspanels, workshops, klankbordgroepen en bewonersavonden en dat deze vormen voornamelijk plaatsvinden op het laagste niveau van participatie, waarbij de burger kan worden gezien als adviseur en Pact op Zuid als openadviesvrager. Ook is gebleken dat de burger niet wordt betrokken bij de samenstelling van het programma. Zij worden hier slechts over geïnformeerd.

Tevens is duidelijk geworden op welke wijze, met welk doel, motief, bereik en resultaat dit wordt gedaan. Zo is gebleken dat het binnen het Pact op Zuid niet alleen blijft bij de intentie om burgers te betrekken, maar dat de burger ook daadwerkelijk conform de projectplannen wordt betrokken. Hierbij is eveneens gebleken dat de betrokkenheid van de burger voornamelijk meerwaarde oplevert voor de doelbereiking van de projecten, omdat de burgers blijken te beschikken over specifieke informatie, kennis, know- how en creatief vermogen. Dit leidt tot specifieke invulling en uitvoering van de projectplannen. Ook blijkt dat het inventariseren van eisen en wensen van de burger en het geven van een eigen rol in het project leidt tot draagvlak voor de projectplannen. Verder kan worden gesteld dat de projecten het vooraf beoogde bereik behalen. Per project worden gemiddeld 30 participanten bereikt.

Ook zijn er succes- en faalfactoren aangewezen aangaande de inzet van burgerparticipatie. Het geven van openheid over het beleidsproces, het werven van participanten in samenwerking met andere participanten, de aanwezigheid van (eigen)belangbesef onder de participanten, het opbouwen van een vertrouwensband door te investeren in een informele samenwerkings sfeer waarbij een heldere rolverdeling moet worden bepaald en een duidelijke afbakening van het onderwerp moet worden gegeven, zijn als meest belangrijke succesfactoren gebleken. Meest voorkomende en belangrijke knelpunten binnen de samenwerking met participanten, blijken het gebrek aan openheid over (financiële) obstakels, het ontbreken van belangbesef en het niet (kunnen) inleven in de leefsituatie en standpunten van de participanten. Algemene belangrijke faalfactoren zijn dat het hoogste niveau van participatie moeilijk wordt gemaakt voor de burger en dat participanten over het algemeen niet representatief blijken te zijn doordat beleidsmedewerkers kiezen voor actieve en makkelijk te bereiken burgers.

Ook zijn aan de hand van deze punten een aantal aanbevelingen/ richtlijnen geformuleerd die een mogelijke bijdrage kunnen leveren aan de inzet van burgerparticipatie in de toekomst. Meest belangrijke aanbevelingen zijn dat het Pact op Zuid dient te zorgen voor een goede organisatie van interactieve beleidsvoering waarbij de genoemde voorwaarden van openheid, rolverdeling,

meerwaarde, problematiek, capaciteit en hulpmiddelen in acht moeten worden genomen. Tevens dient het Pact op Zuid bij de inzet van interactieve beleidsvoering te zorgen voor een gemeenschappelijk doel en belang. Belangrijke aanbeveling is eveneens dat Pact op Zuid dient te zorgen voor eenvoudige mogelijkheden voor burgerinitiatieven. Ook dient het Pact op Zuid te investeren in de relatie met participanten zodat een informele en vertrouwde sfeer ontstaat. Belangrijk hierbij is dat de rolverdeling en bevoegdheden gedurende het gehele procesverloop gecommuniceerd dienen te worden. Tot slot kan als richtlijn worden genoemd dat Pact op Zuid met het oog op representativiteit, per project moet afwegen welke burgers worden betrokken. Uit het onderzoek blijkt dat bepaalde groepen burgers niet worden betrokken bij het formuleren van oplossingsrichtingen, omdat wordt verondersteld dat deze burgers een dergelijk denkniveau niet kunnen bewerkstelligen. Dit dient vooraf te worden onderzocht zodat kan worden bepaald waarbij dergelijke burgers wel kunnen worden betrokken.

Hiermee is de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord en zo ook het doel van het onderzoek bereikt.

6.4 Slotbeschouwing|reflectie

In hoofdstuk 1 is omschreven in welke fasen het onderzoek uitgevoerd diende te worden. In deze paragraaf wordt een korte reflectie gegeven op het onderzoeksverloop.

Literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek heeft de mogelijkheid geboden voor een afbakening van het onderzoek. Omdat er tegen de verwachting in redelijk veel literatuur te vinden was over interactieve beleidsvoering, was het niet eenvoudig om keuzen te maken in de beschikbare literatuur voor het theoretische kader. Tevens was het lastig om de onderzoeksafbakening op te stellen. Dit onderdeel is dan ook ervaren als het moeilijkste onderdeel van het onderzoek.

Praktijkonderzoek

Het praktijkonderzoek is uitgevoerd door middel van beleidsdocumentonderzoek en interviews. Aan de hand van het documentenonderzoek is duidelijk geworden welke projecten vallen binnen het programmabureau en of er binnen deze projecten sprake was van interactieve beleidsvoering. Omdat sommige documentinformatie niet duidelijk maakte of de projecten binnen de onderzoeksafbakening pasten, is het documentonderzoek ook aangevuld met korte (telefonische) interviews waarin is gevraagd naar de inhoud, inrichting en projectstatus van de projecten. Zodoende is gekomen tot een inventarisatie van participatieve projecten en konden de onderzoeksprojecten worden bepaald. Er kan worden opgemerkt dat de noodzaak tot interviews en gesprekken in deze eerste fase veel tijd heeft gekost en dat er veel mensen zijn benaderd.

Het verloop van de interviews is goed te noemen. Reden hiervoor is dat de interviews halfgestructureerd waren, zodat vooraf duidelijk was welke informatie verkregen diende te worden. Gedurende het onderzoek is steeds duidelijker geworden op welke wijze de meeste informatie kan worden verkregen. Er kan dan ook worden gesteld dat de interviews naarmate het onderzoek vorderde, kwalitatief beter werden en zodoende ook een meer gericht resultaat opleverde.

Betrouwbaarheid en geldigheid

Tot slot wordt in deze paragraaf nog gereflecteerd op de betrouwbaarheid en geldigheid van dit onderzoek. Baarda et al (2000: 34) verstaan onder de betrouwbaarheid van onderzoek “de mate waarin de onderzoeksresultaten onafhankelijk zijn van toeval”. De betrouwbaarheid van het onderzoek is getracht te vergoten door per project meerdere respondenten te benaderen en projectoverleggen bij te wonen. Hierbij is gebruik gemaakt van de observatiemethode. Kritische kanttekening wat betreft de betrouwbaarheid is dat het onderzoek is uitgevoerd door één onderzoeker. De onderzoeker heeft geurende het onderzoek echter wel begeleiding gehad vanuit het programmabureau Pact op Zuid en de Erasmus Universiteit. Tevens kan als kanttekening worden gesteld dat er gebruik is gemaakt van kwalitatief onderzoek en niet van kwantitatief onderzoek, dat een hogere betrouwbaarheid kent.

Geldigheid wordt door Baarda et al (2000: 34) omschreven als “de mate waarin onderzoeksgegevens de juiste afspiegeling vormen van de bestaande werkelijkheid die is onderzocht.” De geldigheid van dit onderzoek is niet met zekerheid vast te stellen omdat het onderzoek voornamelijk is gebaseerd op uitspraken, belevingen en visies van de respondenten. De scriptie vormt dan ook een afspiegeling van de werkelijkheid van de respondenten. Hierbij kan tevens worden opgemerkt dat de respondenten voornamelijk ambtenaren betreffen. Binnen een vijftal projecten zijn eveneens initiatiefnemers, bewoners of ondernemers ondervraagd. Dit zorgt ervoor dat de onderzoeksresultaten een enigszins vertekend beeld kunnen geven omdat de visie van de participanten minder is vertegenwoordigd. Omdat de ambtenaren echter gedurende het onderzoek grote openheid hebben gegeven over de sterkten en zwakten van de gehanteerde aanpak van interactieve beleidsvoering, draagt dit bij aan de vergroting van de geldigheid van het onderzoek. Ook is er binnen enkele onderdelen van het onderzoek gebruik gemaakt van de observatieaanpak. Zo is de onderzoeker aanwezig geweest bij een bijeenkomst van Kracht op Zuid, Norm op Zuid, wekelijkse werkbijeenkomsten van de pijlercoördinatoren en de presentatie van het jaarprogramma van Pact op Zuid.

Ook hier gaat op dat er geen gebruik is gemaakt van de multimethode- aanpak, waarin eveneens kwantitatief onderzoek is opgenomen. Ook hierbij geldt dat getracht is om per project meerdere respondenten te benaderen, zodat uitspraken en stellingen van eerdere respondenten nader zijn getoetst wat een bijdrage dient te leveren aan de geldigheid van het onderzoek.

Suggesties voor vervolgonderzoek

Uit het onderzoek komt naar voren dat een aantal projecten die vallen onder het uitvoeringsprogramma van Pact op Zuid, nog niet in uitvoering zijn gebracht omdat er onduidelijkheden zijn over de financiering van deze projecten. Punt voor nader onderzoek kan dan ook zijn wat de reden van deze financiële onzekerheid is en waarom de projecten wel worden gepresenteerd in het jaarprogramma.

Ander punt van onderzoek is dat kan worden bekeken op welke wijze de aanbevelingen structureel en praktisch kunnen worden ingevuld door het programmabureau van Pact op Zuid.

Tot slot is punt voor onderzoek, of punt voor discussie, de vraag of het reëel is om burgers te betrekken bij de samenstelling van het programma van Pact op Zuid, gezien de complexiteit van deze integrale beleidsaanpak.

Arnstein, S., (1969) Eight rungs on the ladder of citizen participation, in: Cahn/Passett (eds.), *Citizen participation - Effecting community change*, 1971, pp. 69-91

Baarda, D.B., De Goede, M.P.M. en A.G.E. van der Meer- Middelburg, (2000). *Open interviews, praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*, Stenfert Kroese, Houten.

Baarda, D.B., De Goede, M.P.M. en J. Teunissen, (2001). *Kwalitatief onderzoek, praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, Stenfert Kroese, Houten.

Bekkers, V.V.H.J., Lips, M., Zuurmond, L., (2005) *ICT en Openbaar Bestuur*, Uitgeverij LEMMA BV, Utrecht.

Beukenholdt- ter Mors, M.A., Deamen, H.H.F.M. Schaap, L., (2002). *Participatiebevordering in het Nederlands Openbaar Bestuur, 1975-2000: Een nadere analyse van evaluaties*, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit

Bruijn, J.A. de, E.F. ten Heuvelhof en R.J. in 't Veld. (1998). *Procesmanagement: over procesontwerp en besluitvorming*. Academic Service: Schoonhoven

Bruin de, J., Harberden van, P., Bongers, F., Bragt B., van., Riel, R. van (1998). *Burgerpanels en de ontwikkeling van stadsvisies*, in *bestuurskunde*, jrg. 7, nr. 7: 323-329.

Cornelissen, E.M.H., Bogman R. (2003). *Raadsleden op interactieve toer*.
<http://rechten.uvt.nl/stedennetwerk/publicaties/overig/scripties/Cornelissen>

Dubbeldam M., Filippine M., Goedemakers G.W. (2003). *Burgers als beleidsadviseurs*. Uitgeverij Van Gorcum, Groningen.

Edelenbos, J. (1998). *Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming*, in: *Bestuurskunde*, jrg. 7, nr. 7: 309-316

Edelenbos, J. (2000). *Proces in vorm: procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*. Proefschrift. Lemma Uitgeverij BV, Utrecht

Edelenbos, J. & R. Monnikhof (red.)(1998). *Spanning en Interactie - Een analyse van interactief beleid in lokale democratie*. Printpartners Ipskamp Amsterdam

Edelenbos, J. & R. Monnikhof (red.)(2001). *Lokale interactieve beleidsvorming*. LEMMA, Utrecht.

Edelenbos, J. Domingo, Klok, van Tatenhove en het Instituut voor Publiek en Politiek (2006). *Burgers als beleidsadviseurs*. Printpartners Ipskamp, Amsterdam.

Edwards, A., Schaap, L. (2002) *Burgerparticipatie in Rotterdam*. Erasmus Universiteit, Rotterdam.
<http://publishing.eur.nl/ir/repub/asset/1118/CLD004.pdf>

Frissen, P. (1996) *De virtuele staat*, Academic Press, Schoonhoven.

Hendriks, P., Eijssermans, K.M. (2004). *Burgerparticipatie, een handleiding voor gemeenten*. Sdu Uitgevers BV, Den Haag.

Holland, C., Bongers, F., Bouwman, H. (1999). *Nieuwe instrumenten voor interactieve beleidsvorming: een verkenning van beleidsinnovaties in bits en bytes*, Senter, Den Haag.

Hupe, P. (2006) *Overheidsbeleid als politiek*. Gorcum b.v., Konink. Van Assen

Instituut voor Publiek en Politiek (2008), overzicht methoden en instrumenten burgerparticipatie.
http://www.publiek-politiek.nl/Thema-s/Lokaal_regionaal/Burgerparticipatie/Overzicht/Burgerpanel

Joldersma, F. (1998). Faciliteren van interactieve beleidsvoering. Balans tussen imitatie en interventie, in: *Bestuurskunde*, jrg. 7, nr. 7: 326-334

Klein, E.H., Koppenjan, J.F.M. (1998). Interactieve besluitvorming en 'de politiek', in: *Bestuurskunde*, jrg. 7, nr. 7: 302-308

Kuijpers, E.C.E. (2001) *De interne connectie, een onderzoek naar de mogelijkheden en beperkingen van interne communicatie bij interactieve beleidsvoering op lokaal niveau*. Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg.

Lelieveldt, H.T., Baerends J., de Laat, E.J.G.J. (2002). De interactiviteit van het grotestedenbeleid. In *Bestuurskunde*, jrg. 11, nr. 1: 13-22

Lowndes V., Pratchett, I., Stoker G. (2001). *Trends in Public Participation: Part1 Local Government Perspectives*, *Public Administration*, 79(1): 205-222

Ministerie van Algemene Zaken (2001). Kabinetsreactie op het rapport 'In dienst van de democratie' van de Commissie Toekomst Overheidscommunicatie.
http://www.minaz.nl/Actueel/Kamerstukken/2001/11/Kabinetsreactie_op_het_rapport_In_dienst_van_de_democratie_van_de_Commissie_Toekomst_Overheidscommunicatie

Peppel, R.A., van de, Prummel, M.T. (2000) De selectiviteit van interactief beleid. In *Bestuurskunde*, jrg. 9, nr. 1: 15-24

Peters, E., van Eykelburg C., (1998). *Mag de burger ook een klant zijn? Dienstverlening in de Informatie Beheer Groep*. In: *Bestuurskunde*, jrg. 7, nr. 3: 119-126

Pröpper, I. M.A.M, Steenbeek, D.A. (2001). *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Coutinho, Bussum.

Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A. (1998). *Interactieve beleidsvoering: typering, ervaringen en dilemma's*, in: Bestuurskunde, jrg. 7, nr. 7: 292-301.

Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A. (1999). *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Coutinho, Bussum.

Raad Openbaar Bestuur, (2004). *Burgers betrokken, betrokken burgers*. www.rob-rfv.nl

Stuurgroep Pact op Zuid, (2006). *Pact op Zuid.*, Branson& Guevara, Drukkerij G.B. 't Hooft BV, Rotterdam.

Tiel, S, van, (2007). *Bestuurskundig Onderzoek, een methodologische inleiding*. Coutinho, Bussum

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Brink, G, van den (2002) *Mondiger of moeilijker: een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers*. University Press, Amsterdam.

Bijlagen| **vragenlijsten**

VRAGENLIJST INVENTARISATIEGESPREKKEN

Naam:

Project:

Organisatie:

Functie:

1. Wat houdt het project in?
2. Wat is het doel van het project?
3. Wordt binnen dit project op enige wijze bewoners, belanghebbenden of vertegenwoordigers van belanghebbenden (maatschappelijke organisaties betrokken)?
4. Op welke wijze? Welke rollen nemen de burgers en het bestuur in?

<u>Wel interactief</u>		
Rol burger	Rol bestuur	Concretisering
Initiatiefnemer	Faciliterend	<ul style="list-style-type: none"> - Initiatief, strategische keuzen liggen bij de burgers - Bestuur biedt faciliteiten - Interactie: veelal met ambtenaren - Besluitvorming door bestuur: marginaal toetsend
Samenwerkingspartner	Samenwerkend	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen in gezamenlijkheid - Evt. samenwerkingsverband - Interactie met ambtenaren en bestuurders - <u>Besluitvorming door alle partners, geen politiek primaat</u>
Medebeslisser	Delegerend	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen door het bestuur burgers werken uit, ruimte voor eigen invulling - Interactie veelal met ambtenaren en bestuurders
Adviseur	Open- adviesvrager	<ul style="list-style-type: none"> - Strategische keuzen door het bestuur. Burgers kunnen open advies geven, eigen probleemdefinitie en oplossingsrichting inbrengen - Interactie veelal met ambtenaren en bestuurders - Handhaving primaat politieke besluitvorming.
<u>Niet interactief</u>		
Consultant	Gesloten participatief	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuur stelt gesloten vraag over oplossingsdefinitie en oplossingsrichting - Burgers kunnen gesloten advies geven
Doelgroep van onderzoek of Voorlichting	Open autoritair	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuur geeft informatie en voorlichting - Burgers geven kennis/informatie over gedrag, houdingen en opvattingen
Geen	Gesloten autoritair	<ul style="list-style-type: none"> - Zowel bestuur als burgers nemen een passieve houding aan.

	Niveau van participatie →			
Niveau 'burgerschap'				
↓	1. 'Burger' betrokken als initiatiefnemer	2. 'Burger' betrokken als samenwerkingspartner	3. 'Burger' betrokken als medebeslisser	4. 'Burger' betrokken als adviseur
1. Bewoners				
2. Belanghebbenden (bijv. ondernemers, scholieren etc.)				
3. Vertegenwoordigers van belanghebbenden (bijv. overkoepelende organisaties als scholen, bewonersorganisaties etc.)				

VRAGENLIJST DIEPTE- INTERVIEWS

Naam:

Project:

Functie:

Telefoon:

1. Achtergrondinformatie:

- Hoe is het project ontstaan?
- Wat is het precieze doel van het project?
- Op welke wijze zijn de burgers betrokken?
- In welk stadium van het project?
- Met welk motief?

2. Voorwaarden:

- *Openheid*

- Is het projectplan naar de burger gecommuniceerd en op welke wijze?
- Welke projectinformatie is voor de participanten vrijgegeven en welke niet? (plus reden)
- Op welke wijze is er gedurende de uitvoering met de betrokkenen gecommuniceerd?
- Op welke wijze hebben de participanten openheid gegeven en waarover?
- Is gebleken dat er informatie achterwege is gelaten?

- *Duidelijkheid in rolverdeling*

- Is er vooraf nagedacht over de inrichting de samenwerking? Zo ja, hoe zag deze verdeling eruit en waarom.
- Hoe is de rolverdeling kenbaar gemaakt aan de participanten? Of hoe is deze rolverdeling ontstaan?
- Is deze rolverdeling door alle partijen geaccepteerd?

- *Motief en meerwaarde*

- Is er een motief of doel te noemen waarom de participanten zijn betrokken bij dit project en of dit noodzakelijk was?
- Welke bijdrage is gegeven door de participanten?
- Op welke manier is deze bijdrage van meerwaarde geweest voor het project of voor de doelbereiking van het project?

- *Constructieve samenwerking*

- Hoe is de samenwerking verlopen?
- Zijn er problemen aan te wijzen binnen de samenwerking? Oorzaken hiervan?
- Succesfactoren voor goede samenwerking?

- *Geschikte problematiek*

- Is het project geschikt bevonden voor participatie? waarom wel/niet?
- Onderwerp afgebakend? begin- eindpunt? Urgent?

- *Problemen op het gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen*

- Zijn er problemen aan te wijzen op het gebied van personele capaciteit en de beschikbaarheid van hulpmiddelen?

3. Wijze van Uitvoer:

- Is het project conform projectplan verlopen? Is de betrokkenheid van de participanten verlopen zoals beoogd?
- Zijn er resultaten geboekt: Wat is er met het aandeel van de burger gedaan?

4. Bereik:

- Hoeveel burgers zijn er bij het project betrokken? Indien hier geen gegevens van zijn een globale schatting

5. Representativiteit:

- Vormen de burgers die zijn betrokken bij dit project een afspiegeling van de doelgroep van dit project?

6. Aandachtspunten:

- Succesfactoren binnen de samenwerking? knelpunten? Ideeën over toekomst of hoe samenwerking effectiever kan verlopen, etc.

Bijlagen| **respondentenlijst**

RESPONDENTENLIJST

1. Andre de Wit Mensen, projectleider Maken de Stad Rotterdam Zuid, deelgemeente Charlois
2. Annemarie Sour, mede-uitvoerder onderzoek Pleinenonderzoek Zuid, journaliste
3. Ans Stolk, mede- initiatiefnemer Norm op Zuid
4. Bianca Tol, projectcoördinator Pact op Zuid, Nieuwe Unie
5. Bien Hofman, initiatiefnemende burger Pendrecht Universiteit
6. Caro van der Pluim, projectmedewerker Ramenproject Pendrecht, CBK
7. Carolien van Eykelen, hoofd communicatie programmabureau Pact op Zuid
8. Chantal Nap, projectmedewerker Kanskaart Eat&Meet, programmabureau Pact op Zuid
9. Csaba Zsiros, projectmedewerker Pleinenonderzoek Zuid, dS+V
10. Debby Smit, communicatie en participatiemedewerker, Nieuwe Unie
11. Ditty Blom, programmamanager Pact op Zuid
12. Emile Klep, projectcoördinator wooncorporatie- projecten
13. Esmā Bayrakdar, p.a. programmamanager Pact op Zuid
14. Frank Does, organisator Pleasure Paas Party
15. Fred Hoeksema, projectleider JOLO Vreewijk, deelgemeente Feijenoord
16. Geert Bruinen, projectmedewerker Gezonde scholen, GGD
17. Gerben Vrijkorte, projectmedewerker De Laagjes, OBR
18. Hamida Akchar, communicatiemedewerker Pact op Zuid, Vestia
19. Herman van Wamelen, pijlercoördinator Kunst en Cultuur, programmabureau Pact op Zuid, CBK
20. Iris van der Lee, projectleider Spin- Offs van de Kanskaarten, programmabureau Pact op Zuid
21. Ivo van den Baar, initiatiefnemende kunstenaar Rondetafelgesprekken Charlois
22. Jaap van Goor, projectleider De Laagjes, OBR
23. Jacolien Vogelzang, communicatiemedewerker Pact op Zuid, Vestia
24. Katja Horeman, projectcoördinator Kindercampus Pendrecht, deelgemeente Charlois
25. Lex Bezemer, hoofd communicatie deelgemeente IJsselmonde
26. Marco Boender, projectmedewerker Afrikaanderplein, Nieuwe Unie
27. Marco van den Berg, pijlercoördinator Economie, programmabureau Pact op Zuid, OBR
28. Marijke van Seggelen, projectcoördinator TOS, deelgemeente Feijenoord
29. Marijn Eggen , projectmedewerker TOS, deelgemeente IJsselmonde
30. Marjolein van der Meijden, projectmedewerker Lichtplan Katendrecht, CBK
31. Mark van Bommel, projectmedewerker Gezonde scholen, GGD
32. Marleen ten Vergert, projectmedewerker Afrikaanderplein, deelgemeente Feijenoord
33. Mw. Schreur, stadsmarinier Dordtselaan, gemeente Rotterdam
34. Rabiaa Bouhalhoul, projectleider Mensen Maken de Stad Rotterdam, JOS
35. Radmila Rapaic, secretaris Pact op Zuid, programmabureau Pact op Zuid
36. Robbert Aarts, projectmedewerker Pact op Zuid, deelgemeente IJsselmonde
37. Rosemarie Maas, medewerker Pact op Zuid Sport en Recreatie projecten, (dS+V)
38. Ruud Raaijmakers, projectmedewerker Rotterdam Idee, JOS
39. Sabine Kuiper, pijlercoördinator Sociaal, programmabureau Pact op Zuid, JOS

40. Sander Berkers, projectmedewerker aanpak Hordijk, Motorstraat, OBR
41. Saskia Rietveld, communicatiemedewerker deelgemeente IJsselmonde
42. Siebe Thissen, projectleider Ramenproject Pendrecht, CBK
43. Susan Dekker, communicatiemedewerker, programmabureau Pact op Zuid.
44. Susane Verboon, medewerker afdeling participatie en communicatie, JOS
45. Thea Klop, hoofd communicatie Com.wonen
46. Thea Kroon, secretaris sociale pijler, JOS
47. U Yong Hu, pijlercoördinator Fysiek, programmabureau Pact op Zuid
48. Yvonne Trip, projectmedewerker Dordtselaan, dS+V

Bijlagen| **analyse in schema**

Onderzoeksvariabelen ↓	Onderzoeksprojecten →		
	Pleasure Paas Party	Aanpak Dordtselaan	Aanpak Plein 1953
Projectstatus	Afgerond	Beleidsvoorbereidingfase	Conceptfase van project
Methode	Soort burgerinitiatief.	Participatie in wijkactieprogramma.	Nog onbekend. Project bevindt zich in de conceptfase. Wordt sterk nagedacht over geschikte methode.
Participatieniveau	De organisatie van de Pleasure Paas Party (PPP) kan worden gezien als initiatiefnemende burger. Pact op Zuid fungeert als facilitateur en procesbewaarder.	In haar huidige vorm onder het participatieniveau waarbij de burgers (ondernemers+ pandeigenaren) kunnen worden gezien als adviseur. Pact op Zuid (dS+V) is open-adviesvrager.	Bij de aanpak van Plein 1953 dient het OBR, De Nieuwe Unie en de deelgemeente de gevestigde ondernemers en pandeigenaren te worden betrokken. Zij willen dit doen door een intensieve samenwerkingsband te bewerkstelligen waarbij de partijen op gelijkwaardige basis met de ondernemers en eigenaren samen dienen te gaan werken. Dit is tevens noodzakelijk, omdat het particulier eigendom betreft.
Doelvergelijking	De doelen van de PPP sluiten aan bij de doelstellingen van de economische pijler om de potentie van jongeren te benutten en te investeren in kansrijke clusters. Het project geeft geen directe bijdrage aan	De functieverandering van de detailhandel op de Dordtselaan moet bijdragen aan een beter economisch renderend gebied. Dit doel sluit aan bij de doelstelling van de economische pijler om te investeren in kansrijke economische clusters.	Plein 1953 dient te worden aangepakt op het gebied van branchering zodat het winkelgebied zelfstandig sterk kan worden en haar winkelfunctie kan behouden. Dit doel sluit aan bij de economische

	het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.	Project geeft indirecte bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid	pijlerdoelstelling van het Pact om te investeren in kansrijke economische clusters en het stimuleren en faciliteren van ondernemerschap. Een beter winkelgebied sluit ook aan bij de hoofddoelstelling van het Pact op Zuid om de bewonerstevredenheid te vergroten.
Motieven	Pact op Zuid maakt gebruik van het creatieve vermogen van de PPP dat een bijdrage levert aan het bereiken van haar economische doelstellingen.	Verkrijgen van draagvlak voor medewerking bij de uitvoer van de plannen en het verkrijgen van steun van de plannen; voorkomen van bezwaar.	Betreffen particuliere ondernemers en particuliere pandeigenaren. Samenwerking daarom onvermijdelijk. Verder samenwerking voor verkrijgen van draagvlak en specifieke informatie voor het vervaardigen van gerichte plannen.
Fase van uitvoering waarin de burger is betrokken	Omdat dit een eigen initiatief betreft is de organisatie van PPP vanaf de agendering van het project betrokken.	Ondernemers worden betrokken bij de conceptfase van het project.	Nog onbekend.
Wijze van Uitvoering	Conform plan van aanpak, welke is opgesteld door PPP.	Conform uitvoeringsplan dS+V.	Nog onbekend.
Voorwaarden (<i>openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie,</i>	Openplan proces; veel vrijheid voor de initiatiefnemers. Rollen, doelen, meerwaarde en uitvoeringswijze vastgelegd in een plan van aanpak. Project van	Openheid door persoonlijke gesprekken tussen stadsmarinier, ondernemers en projectmedewerkers. Rollen vastgelegd in projectaanpak, gecommuniceerd naar burger in de	Nog onbekend.

<p><i>geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen)</i></p>	<p>meerwaarde geweest bij doelbereiking: heeft stageplaatsen gecreëerd voor scholieren uit Zuid. Tevens deals gesloten met bedrijven uit Zuid. Beperkte samenwerking tussen Pact en de organisatie van PPP; slechts faciliterend. Geen aanwijsbare problemen ondervonden op gebied van de samenwerkingsrelatie, of wat betreft personele capaciteit en hulpmiddelen.</p>	<p>contactmomenten. De meerwaarde ligt voornamelijk in het verkrijgen van draagvlak voor de uitvoering van het project en het verkrijgen van informatie over de mogelijkheden van de straat en de wensen van de ondernemers. Tot op heden goede samenwerkingsrelatie, lijkt geschikte problematiek te zijn. Persoonlijke benadering door stadmarinier speelt hierbij een belangrijke rol. Geen problemen ondervonden op het gebied van capaciteit en hulpmiddelen.</p>	
<p>Bereik</p>	<p>Zes hotels uit Zuid, twee restaurants uit Zuid, 11 leerlingen van het Albeda College, duizenden bezoekers.</p>	<p>Hoge opkomst inloopsessies: 48 ondernemers.</p>	<p>Nog onbekend.</p>
<p>Representativiteit</p>	<p>Goede afspiegeling van de doelgroep.</p>	<p>Goede afspiegeling van de doelgroep.</p>	<p>Nog onbekend.</p>
<p>Sterke- en zwakke punten (aandachtspunten)</p>	<p>Veel vrijheid voor de organisatie van PPP, toch succesvol verlopen en van meerwaarde voor het Pact op Zuid. Persoonlijke factor van uitspreken van vertrouwen bij de samenwerking lijkt oorzaak te zijn van deze succesvolle samenwerking.</p>	<p>De persoonlijke factor van direct contact tussen de ondernemers en de stadmarinier binnen dit project lijkt een belangrijke succesfactor te zijn. Tevens lijkt het een succes om eerst sleutel- personen te bereiken die zorgen voor een sneeuwbal effect. Deze punten lijken tevens de verklaring te</p>	<p>Voordat het een Pactproject betrof, is het plein reeds aangepakt in een samenwerking met de pandeigenaren en de ondernemers. Deze samenwerking (niet gericht op branchering maar veiligheidsproblemen en ondersteuning in fysieke aanpak van de</p>

		zijn voor het hoge bereik.	panden) is 'doodgebloed' nadat er successen werden geboekt. Gemeente stelde andere prioriteiten. Aandachtspunt is dan ook om contact en samenwerking te blijven onderhouden.
Aanvullende opmerkingen	Ook bedrijven buiten Rotterdam Zuid bereikt.	Nog in beginfase, nog geen zicht op de wijze waarop de ondernemers in de volgende fasen worden betrokken en waarbij.	Kans aanwezig dat het Pact deels vertrouwen moet terugwinnen van de ondernemers en pandeigenaren door verwaarlozing van de eerdere samenwerking. Succesfactor leek intensief contact met de ondernemersvereniging aldaar.

Onderzoeksvaariabelen ↓	Onderzoeksprojecten →
--------------------------------	------------------------------

	Aanpak De Laagjes	Norm op Zuid	Kindercampus Pendrecht
Projectstatus	Ontwerpfase van beleid	Ontwerpfase van beleid	Afgerond
Methode	Workshop en klankbordsessie	'Burgerinitiatief'	'Burgerinitiatief' plus zgn. draadjesmethode.
Participatieniveau	De ondernemers en pandeigenaren zijn deelnemers aan een workshop en leden van een klankbordgroep. Gedurende de workshop geven zij mede vorm aan de beleidsvoorstellen van het OBR. Bij de klankbordsessie kunnen zij reageren op voorstellen van het	De samenwerkende scholen kunnen als participant worden gezien bij het bereiken van de doelstellingen van het Pact op Zuid. Betreft een initiatief van de scholen zelf. Geven tevens zelf nader invulling aan de Norm en het realiseren van de Normafspraken.	Dit project betreft een initiatief van de basisscholen uit Pendrecht, waarbij de kinderen een wezenlijke bijdrage leveren en het bestuur van Pact op Zuid slechts fungeert als mede- financierder en uitvoerder. Dit maakt dat dit project valt onder het participatieniveau

	<p>OBR. OBR blijft verantwoordelijk en maakt de uiteindelijke keuzen. Ondernemers en pandeigenaren kunnen gezien worden als adviseur en het OBR als adviesvrager.</p>	<p>Project past in haar huidige vorm dan ook binnen het participatieniveau waarbij de scholen als initiatiefnemende en uitvoerende partij kan worden gezien en het Pact op Zuid als facilitator. Dit omdat zij in deze beginnende fase slechts financiële steun verlenen. Niveau wel aan het verschuiven naar samenwerkend.</p>	<p>waarin de scholen kunnen worden gezien als initiatiefnemer en Pact op Zuid als faciliteur voor de uitvoer van de plannen in de vorm van het verstrekken van financiële middelen en als opdrachtgever aan gemeentelijke uitvoeringsdiensten.</p>
Doelvergelijking	<p>Het bedrijventerrein dient economisch verbeterd te worden. Er wordt echter begonnen om het terrein fysiek aan te pakken. Deze doelen sluiten aan bij de doelen van de economische pijler om te investeren in kansrijke economische clusters en het stimuleren en faciliteren van ondernemerschap. OBR zorgt er immers voor dat de aantrekkelijkheid van het bedrijventerrein wordt vergroot.</p>	<p>Doel Norm op Zuid is dat alle leerlingen goed Nederlands spreken bij schoolverlating, hun opleiding afmaken en beschikken over voldoende sociale vaardigheden. Dit doel sluit aan bij de doelstellingen van de sociale pijler om te investeren in de jeugd zodat hen voldoende perspectief kan worden geboden. Sluit ook aan bij het doel om gezondheid, sport en maatschappelijke participatie van jongeren te bevorderen. Eén derde van de bevolking van Rotterdam Zuid kan onder jeugd worden geschaard. De Norm op Zuid sluit dan ook goed aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Goede</p>	<p>Doel is het creëren van veilige loop- en speelroutes tussen de scholen die deelnemen aan Kindercampus Pendrecht. Dit doel sluit aan bij het doel van de sociale pijler om te investeren in de jeugd zodat hen voldoende perspectief kan worden geboden. Ook sluit het project aan bij de doelstelling van het Pact op Zuid om de bewonerstevredenheid te verhogen. Het feit dat er veilige loop- en speelroutes zijn voor hun kinderen zal bijdragen aan bewonerstevredenheid.</p>

		<p>onderwijsvoorzieningen voor jeugd draagt bij het terugdringen van migratie en het vergroten van bewonerstevredenheid.</p>	
<p>Motieven</p>	<p>Verkrijgen van draagvlak. De ondernemers en burgers in dit gebied moeten zorgen voor verandering en economische potentie.</p>	<p>Scholen meest aangewezen instituties om de doelstellingen van de sociale pijler mede te bereiken. Door hun sociale functie, verantwoording, kennis, know-how en netwerk met andere sociale instellingen kunnen zij een belangrijke bijdrage leveren aan het bereiken van de doelstellingen aangaande de jeugd van Rotterdam Zuid.</p>	<p>De projecten van kindercampus (verenigde basisscholen) dragen bij aan de verwezenlijking van de hoofddoelstelling van het Pact op Zuid. Ook het creëren van veilige loop- en speelroutes draagt bij aan de verwezenlijking van de doelstellingen van het Pact op Zuid. Motief om de kinderen in het project te betrekken is dat zij over specifieke informatie beschikken. informatie die nodig is voor het effectief opstellen van veilige speel- en looproutes.</p>
<p>Fase van uitvoering</p>	<p>De pandeigenaren en de ondernemers zijn reeds betrokken bij het opstellen van de economische visie, wat als basis dient voor het opstellen van de ruimtelijke visie en het projectplan.</p>	<p>Betreft een initiatief van de scholen zelf, uitvoering ligt ook bij scholen. Dus scholen betrokken gedurende het gehele beleidsproces.</p>	<p>Betreft een initiatief van de basisscholen in Pendrecht zelf, dus betrokken gedurende het gehele beleidsproces. Kinderen betrokken gedurende de ontwerpfase.</p>
<p>Wijze van Uitvoer</p>	<p>In de beleidsdocumenten en het interview wordt het streven uitgesproken van een 'nauwe samenwerking' waarbij 'op basis van coalitie'</p>	<p>Nog geen concreet uitvoeringsprogramma opgesteld. Alleen de doelstellingen zijn bepaald. Uitvoeringsconformiteit daarom nog niet te</p>	<p>Project uitgevoerd conform projectplan. Pact op Zuid heeft het projectvoorstel voor de veilige loop- en speelroutes volledig overgenomen.</p>

	wordt gewerkt. Bij de uitvoering blijkt dat de gemeente de uiteindelijke beslissingen neemt en koers bepaald.	bepalen.	Gemeentelijke uitvoeringsdiensten hebben routes veiliger gemaakt en Pact op Zuid heeft het project gefinancierd.
Voorwaarden (<i>openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen</i>)	Openheid gegeven door middel van presentaties. Geen openheid gegeven over onzekere financiële situatie. Rolverdeling helder gesteld in beleidsdocumenten en gepresenteerd aan de ondernemersvereniging. Meerwaarde betrekken van pandeigenaren en de ondernemers ligt in het verkrijgen van draagvlak en inventariseren van wensen, prioriteiten en problemen voor een effectieve aanpak. Problemen in samenwerking: meningsverschil over bestemming van het terrein en ongeduld bij ondernemers en pandeigenaren wegens trage proces. Geen problemen bij de organisatie van de workshop en klankbordgroep op gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen. Project zelf kampt wel met financiële problemen.	Openheid wordt gerealiseerd door overlegbijeenkomsten waarbij de samenwerkende partijen hun ideeën en mening geven. Er is duidelijkheid gegeven over de inbreng van de scholen en het Pact door normafspraken en een gezamenlijke visie op te stellen. Deze zijn ondertekend. In de visie is de gedachte van eigen initiatief door de scholen gewaarborgd. Meerwaarde van dit initiatief voor het realiseren van de Pactdoelstellingen is dat de scholen een belangrijke partij zijn die op gerichte wijze de jeugd concreet kunnen helpen bij het bieden van perspectieven. Samenwerkingsrelatie goed te noemen, één school is echter niet betrokken wegens slechte onderwijsprestaties en interne problemen op deze school. Partijen geven aan dat	Er is openheid van het proces gegeven door een gezamenlijk plan van aanpak op te stellen. Hierbij is eveneens duidelijk gesteld het Pact (JOS) financierder is, de scholen opdrachtgever en de kinderen en SOAB uitvoerder van het onderzoek. Meerwaarde is dat het project een bijdrage levert aan de veiligheid van de kinderen in Rotterdam Zuid. Meerwaarde om de kinderen te betrekken bij het onderzoek is dat zij de gewenste informatie hebben verschaft over hun loop- en speelroutes en veiligheidsproblemen hebben gesignaleerd. Is geschikte problematiek gebleken, factor van urgentie heeft geleid tot snelle besluitvorming en uitvoer. Geen problemen ondervonden op gebied van samenwerking. Partijen hadden hetzelfde doel voor ogen en vervulden

		<p>het een complexe problematiek betreft. Project verloopt daardoor langzaam. Moeilijk om de doelstellingen te vertalen naar uitvoeringsprogramma's. Geen problemen ondervonden op het gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen gedurende vergadersessies.</p>	<p>allen een belangrijke maar aparte functie in het proces. Hoge mate van toegewijde en flexibele samenwerkingspartners. Er zijn geen problemen ondervonden op het gebied van capaciteit en hulpmiddelen bij de uitvoer van het project.</p>
Bereik	Ca. 30 ondernemers en pandeigenaren.	13 scholen (ca.17.000 leerlingen)	4 scholen. Op elke school zijn alle kinderen uit groep 6,7 en 8 bereikt. Tevens extra onderzoek gedaan naar specifieke knelpunten met circa 30 leerlingen.
Representativiteit	Representatief.	Ontbreekt één middelbare school op Zuid.	Representatief.
Sterke- en zwakke punten (aandachtspunten)	<p>Sterk is dat deze manier van beleidsvorming leidt tot het verkrijgen van gedetailleerde informatie voor de aanpak van het gebied. Sterk punt is ook dat de gemeente korte termijn successen heeft geboekt in de fysieke aanpak waardoor de aandacht/medewerking van de pandeigenaren en ondernemers behouden blijft. Aandachtspunt is dat er geen openheid</p>	<p>Alleen doelstellingen en voornemens bepaald en ondertekend. Nog geen concrete aanpak opgesteld. Nu bijna jaar na dato. Verklaring voor het trage proces is dat de partijen het eens zijn over de norm, maar het moeilijk vinden om te komen tot een concreet uitvoeringsprogramma. De scholen kampen met verschillende afzonderlijke problemen. daardoor hebben zij allen verschillende</p>	<p>Een succesfactor van deze samenwerking is de harmonieuze samenwerking tussen de betrokken partijen. Er is aangegeven dat het een samenwerking betrof met toegewijde en flexibele mensen. Dit heeft bijgedragen tot het succes van het project. Ook de mate van urgentie heeft er voor gezorgd dat het project snel en succesvol is afgerond.</p>

	<p>aangaande de onzekere financiële situatie is gegeven. Deze financieringsproblemen hebben gezorgd voor een vertraging van het proces. Wegens gebrek aan openheid begrijpen de burgers de trage besluitvorming binnen het project niet.</p>	<p>prioriteiten, visies en invalshoeken. Dit leidt steeds tot een breed geformuleerde beleidsaanpak. De scholen hebben daarom aangegeven dat de dienst JOS (Pact op Zuid), steeds meer betrokken moet worden als meedenker en samenwerkingspartner. Sterk punt is dat de Norm potentie heeft tot een breder bereik. Bij het opstellen van de uitvoeringstrajecten kunnen ook ouders en ondernemers worden bereikt.</p>	
<p>Aanvullende opmerkingen</p>	<p>OBR wil de wethouder inzetten om duidelijkheid te verschaffen aan de betrokken ondernemers en pandeigenaren. Dit zou volgens het OBR ook een goed signaal zijn naar haar eigen medewerkers.</p>	<p>Participatieniveau van dit project verschuift naar samenwerkend. Ook hebben de scholen aangegeven dat ze in de toekomst willen fungeren als adviesorgaan van de stuurgroep van het Pact op Zuid, waarbij zij gerichte adviezen kunnen geven bij projectplannen binnen de sociale pijler. Hier ligt dus een kans voor Pact op Zuid. Trage proces vooral te wijten aan moeilijkheid problematiek. Dit leidt tot het formuleren van een te brede, en niet concrete beleidsaanpak, wat</p>	<p>-</p>

		uitvoeringsproblemen geeft.	
--	--	-----------------------------	--

Onderzoeksvariabelen ↓	Onderzoeksprojecten →
-------------------------------	------------------------------

	Thuis Op Straat	JOLO	Aanpak Afrikaanderplein
Projectstatus	In uitvoering	In uitvoering	Ontwerpfase van beleid
Methode	TOS is een instrument dat zich richt op het organiseren van activiteiten voor jeugd en leefbaarheidproblemen signaleert. Betreft een instrument in een wijkactieprogramma.	Unieke methode ontwikkelt door CoCon. Vorm van actief burgerschap.	LENS- methode. 3- tal werksessies met professionals en maatschappelijke organisaties waarbij zij een visie voor de pleinen ontwikkelen en waarbij zij elkaars meningen verkennen. Vervolgens een drietal sessies met bewoners uit de wijk waarbij zij de resultaten van hun visies en meningen delen, feedback vragen van de burger en de gemaakte plannen voorleggen aan de burger.
Participatieniveau	Binnen dit project worden TOS en de buurtbewoners als participerende partij gezien. Zij vervullen de participatierol van medebeslisser binnen het beleid van Pact op Zuid. Het Pact stelt gelden beschikbaar waarmee TOS haar taken mbt. tot jeugd en leefbaarheid kan uitvoeren en zo de doelstellingen van de sociale pijler mede kan vervullen. Pact behoudt regisserende rol.	Jongeren kunnen worden gezien als samenwerkende partij van het Pact op Zuid. Medewerkers (JOLO-projectleiders) werven jongeren en bieden hen een speciale JOLO-training aan. Na het volgen van deze training worden de jongeren ingezet als conflictoplossers in de wijk.	Binnen dit project kunnen de bewoners en ondernemers worden gezien als adviseur en programmabureau Pact op Zuid als open-adviesvrager. De burgers worden betrokken voor feedback en advies over de plannen. Pact op Zuid maakt uiteindelijke beslissingen en keuzen.

<p>Doelvergelijking</p>	<p>Doel van TOS is om de leefbaarheid in de wijken te vergroten op het gebied van veiligheid, aanspreekbaarheid en speelklimaat. Het vergroten van de leefbaarheid in de wijken sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Een goed leefklimaat draagt immers bij aan de bewonerstevredenheid op Zuid en het tegengaan van immigratie. Het doel van TOS sluit ook aan bij de doelstellingen van de sociale pijler om te investeren in de jeugd en het bereiken van maatschappelijke participatie van de jeugd.</p>	<p>Doel van het JOLO- project is om de relaties tussen jongeren en volwassenen en jongeren onderling te verbeteren. Het doel van het JOLO- project past bij de hoofddoelstellingen van de sociale pijler om te investeren in jeugd en hen perspectief te bieden. Tevens is het doelstelling van de sociale pijler om maatschappelijke participatie te bevorderen.</p>	<p>Doel is om het Arikaanderplein te verbeteren op het gebied van handel en ondernemen, sport en spel, kunst en cultuur, familie en burens, en de fysieke gesteldheid van het plein.</p> <p>Deze doelstelling sluit aan bij de pijlerdoelstellingen en de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.</p>
<p>Motieven</p>	<p>Motief voor Pact op Zuid om samen te werken met TOS, is omdat zij door hun directe samenwerking met kinderen en ouders over specifieke informatie beschikken. Deze informatie kan bijdragen tot een gerichte aanpak die bijdraagt aan het bereiken van de doelstellingen van het Pact op Zuid. De kwaliteit van het</p>	<p>Motief voor het Pact om een JOLO- pakket aan te schaffen is dat jongeren een belangrijke informatiebron zijn bij het aanwijzen van problemen in hun wijk/buurt. JOLO biedt een goede manier om de jongeren hun eigen problemen te laten oplossen. Tevens</p>	<p>Motief om burger te betrekken is voor het creëren van draagvlak van de plannen. Daarbij kan de inbreng van de burger zorgen voor effectief beleid. De bewoners en ondernemers beschikken immers over specifieke informatie over problemen op het plein en hebben specifieke wensen, behoeften en ideeën. Deze gegevens kunnen leiden tot een gerichte pleinaanpak.</p>

	Pactbeleid wordt vergroot.	verstrekken zij informatie aan politie en maatschappelijke organisaties, wat kan bijdragen aan een effectieve beleidsaanpak.	
Fase van uitvoering	TOS, jeugd en buurtbewoners betrokken gedurende het gehele project.	Jongeren betrokken bij uitvoering.	Maatschappelijke organisaties zijn betrokken bij het ontwerpproces van de beleidsplannen. Bewoners en ondernemers worden betrokken bij het toetsen van de beleidsvoorstellen en nadere invulling van de plannen.
Wijze van Uitvoer	Conform projectplan. TOS, jeugd en buurtbewoners zijn uitvoerder, Pact is facilitator en geeft sturing en toestemming voor de projectplannen.	Conform JOLO- Kit en gemeentelijk projectplan.	Tot op heden conform projectplan. Bij laatste werksessie, ook alvast een aantal burgers bij wijze van proef uitgenodigd. Opkomst laag. Daarom wijziging in plannen om de burger te betrekken. Er is bedacht om extra burgers te werven voor de werksessies middels een marktkraam op de tweewekelijkse markt op het plein.
Voorwaarden <i>(openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en</i>	Partijen geven openheid op vierjaarlijkse bijeenkomsten. TOS onderhoudt tevens een elektronisch logboek zodat het Pact kan controleren waar haar gelden aan worden besteed. Duidelijkheid over de	Er wordt openheid gegeven door voornamelijk informele gesprekken tussen jongeren onderling en gesprekken tussen de jongeren, JOLO-medewerkers, politie,	Werk sessies met de burgers nog niet van start gegaan, daarom geen analyse mogelijk. Wel analyse van werksessies met maatschappelijke professionals en enkele burgers. Hierbij is openheid gegeven door doel aanpak aan te geven. gezamenlijk gekomen tot

<p><i>hulpmiddelen)</i></p>	<p>rollen en inbreng is vastgelegd in projectlijsten. Ook is er een geldpost vastgelegd voor TOS. De participerende jeugd, ouders en buurtbewoners tekenen een gedragovereenkomst bij deelname aan activiteiten. Meerwaarde is dat TOS een bijdrage levert bij het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact. Zij hebben de mogelijkheid om te beschikken over specifieke informatie en kunnen leefbaarheidproblemen direct en gericht aanpakken. Samenwerkingsrelatie Pact op Zuid en TOS is goed. TOS ondervindt soms problemen met ouders. Lijkt geschikte problematiek. Problemen op het gebied van personele capaciteit bij de uitvoering van TOS-activiteiten.</p>	<p>deelgemeente, woningcorporatie en maatschappelijke instellingen. er wordt duidelijkheid gegeven over de rolverdeling en inbreng van de samenwerkende partijen gedurende de training. Dit is tevens vastgelegd in het handboek. Meerwaarde van dit project is dat de jongeren zelf een rol vervullen bij de aanpak van Vreewijk. Er is gebleken dat het effectiever is dat jongeren elkaar aanspreken dan dat zij door maatschappelijke instanties worden aangesproken op hun gedrag. samenwerkrelatie is goed. Jongeren zijn vrijwilligers dus vrijblijvende samenwerking. Geschikte problematiek; jongeren zeer welwillend om deel te nemen. Geen problemen op gebied van personele capaciteit. Wel</p>	<p>aanwijsbare problemen en aandachtspunten. Deze zijn voorgelegd aan enkele burgers in de derde werksessie. Hierbij is ook de rolverdeling aan de maatschappelijke organisaties en burgers vermeld. Dit is eveneens opgenomen in het projectplan. Betrekken maatschappelijke organisaties en de burgers is van meerwaarde omdat zij feedback kunnen geven op de beleidsplannen. Zij beschikken over specifieke informatie en eigen ideeën kunnen aandragen. Deze gegevens kunnen leiden tot een gerichte aanpak van het plein. Ook verkrijgen van draagvlak van belang; er wordt aangegeven dat de deelgemeente bang is om te worden afgerekend op verkeerde of ineffectieve plannen. Relatie met burgers en maatschappelijke organisaties goed. Relaties tussen bestuurders onderling minder. Deelgemeente heeft gezorgd voor vertraging: financieringsdiscussie. Lijkt geschikte problematiek te zijn. Geen problemen ondervonden op gebied van personele capaciteit en</p>
-----------------------------	---	---	--

		financiële problemen. Pact op Zuid geeft geen zekerheid voor vervolfinanciering.	hulpmiddelen. Alleen financieringsproblemen aan te wijzen.
Bereik	TOS wordt ingezet in vijf wijken. Per activiteit worden er ca. 30 mensen bereikt.	Ca. 30 jongeren.	In de derde sessie waren tientallen bewoners uitgenodigd, slechts 3 bewoners waren present. Omdat de échte sessies met bewoners nog niet zijn gestart, is hier nog geen informatie over.
Representativiteit	Semi- representatief. Vooral gericht op activiteiten voor jongens. Ook geen activiteiten en aandacht voor kinderen rond de 13 jaar.	Representatief. Samenstelling participerende jongeren zeer divers.	Niet vast te stellen.
Sterke- en zwakke punten (aandachtspunten)	Problemen die TOS ondervindt is vooral dat er gebrek is aan personeel. Hierdoor kunnen er weinig activiteiten worden georganiseerd. Ook communicatie rond activiteiten niet goed bevonden. Kinderen, ouders en buurtbewoners zijn vaak niet op de hoogte van activiteiten. Dit zorgt echter wel voor spontane deelname. Activiteiten vooral gericht op jonge kinderen en jongens. Probleemgroep wordt niet bereikt. Sterk punt is dat activiteiten hoge	Sterk punt is de persoonlijke factor binnen het werven van jongeren. JOLO- leiders selecteren zgn. sleutel-jongeren. Dit zorgt voor een sneeuwbaaleffect in aanmeldingen. Ook werven zij jongeren die problemen veroorzaken in de wijk zodat er sprake is van een direct effect in leefbaarheid. Ander sterk punt is de persoonlijke binding die wordt gecreëerd door	Aandachtspunt is dat de betrokken bewoners niet op de hoogte waren van de betekenis van Pact op Zuid. Wellicht verklaring voor lage opkomst. Er zijn dan ook voorlichtingssessies gepland bij de bewonersorganisatie. Tevens is belsloten om de werksessies breder te communiceren, wat eveneens moet zorgen voor een hogere opkomst. Niet alleen werven via bewonersorganisatie zoals in oorspronkelijk plan was opgenomen, maar nu ook via huis- aan huiskrant en de marktkraam. Ander punt is dat er gewacht is

	opkomst kennen (indien zij bekend zijn). Activiteiten worden gewaardeerd door burgers.	middel van uitstapjes. Dit zorgt ervoor dat jongeren langer vrijwilliger blijven. Sterk punt is ook de sterke mate van representativiteit aan deelnemende jongeren. Knelpunt is dat volwassen de JOLO's niet erkennen. Zij benaderen alleen formele organisaties bij problemen. Reden is dat JOLO niet echt bekend is bij volwassenen.	met het communiceren van de werksessies met bewoners en ondernemers, wegens de onzekere financiële situatie. Het bestuur wilde geen burgers betrekken indien zij niets konden beloven.
Aanvullende opmerkingen	Wegens gebrek aan personeel, kantoren van TOS niet geopend op tijden dat kinderen, ouders en buurtbewoners vrij zijn.	-	-

Onderzoeksvaariabelen ↓	Onderzoeksprojecten →
--------------------------------	------------------------------

	Pendrecht Universiteit	Pleinenonderzoek Zuid	Bewonersavonden Multifunctionele Accommodaties
Projectstatus	Gestart met uitvoeringsfase.	Afgerond.	Afgerond.
Methode	Unieke methode, soort burgerinitiatief. Betreft een collectieve activiteit met een maatschappelijk relevant doel, zonder winstoogmerk.	Soort focusgroep.	Bewonersavonden (vorm van bewonerspanel).
Participatieniveau	Tweedelig. Project betreft initiatief van en door bewoners. Pact op	Binnen het Pleinenonderzoek fungeert de	Bij de bewonersavonden aangaande de MFA's

	<p>Zuid is faciliteur. Echter Pact soms ook deelnemer bij activiteiten van de Pendrecht Universiteit en dus ook samenwerkingspartner. Echter uitgangspunt van de Pendrecht Universiteit is dat het een project voor en door bewoners betreft en zij geestelijk eigenaar blijven.</p>	<p>projectgroep als open-adviesvrager. De ondervraagden nemen de rol in van adviseur.</p>	<p>kan de burger worden gezien als adviseur en Pact op Zuid als open-adviesvrager. De studenten die de ontwerpen van de MFA's hebben vervaardigd kunnen eveneens worden beschouwd als adviseurs. Pact op Zuid heeft de ontwerpen immers gezien als inspiratiebron voor MFA ontwerpen, niet als definitieve ontwerpen.</p>
Doelvergelijking	<p>Doel van de Pendrecht Universiteit is om kennis, informatie en ervaringen uit te wisselen tussen bewoners onderling en tussen bewoners en professionals. Dit dient te leiden tot betere verstandshoudingen tussen bewoners in de wijk en het meer vruchtbaar maken van relaties met professionals. Doel van betere verstandhoudingen sluit aan bij het hoofddoel van het Pact om bewonerstevredenheid te vergroten. Sluit eveneens aan bij het doel van de fysieke pijler om accommodaties te faciliteren. De Pendrecht Universiteit kan immers worden gezien als accommodatie. Ook</p>	<p>Doel is om de kwaliteit van de openbare ruimte op deze pleinen te verbeteren. Openbare ruimte zijn van grote invloed op het woonmilieu en woonplezier van bewoners. Doel sluit dan ook aan bij de doelstelling van de fysieke pijler en de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.</p>	<p>Doel van de MFA's is om belangrijke voorzieningsplekken op Zuid te creëren. Dit betreffen vooral voorzieningen op gebied van educatie. Dit doel sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Goede educatievoorzieningen dragen bij aan het terugdringen van migratie van jonge, kansrijke gezinnen. Ook draagt dit bij aan het verhogen van de woontevredenheid.</p>

	<p>omdat de Pendrecht Universiteit een fysieke faculteit heeft waarbij het draait om inspraak rond herstructurering en beheer van de fysieke leefomgeving in Pendrecht, sluit ook dit goed aan bij de doelen van de fysieke pijler.</p>		
Motieven	<p>Motief voor Pact op Zuid om de Pendrecht Universiteit mede te faciliteren en af en toe te fungeren als samenwerkingspartner is dat Pact op Zuid informatie van de bewoners nodig heeft voor het opstellen van gericht beleid. Daarbij is het van belang voor Pact op Zuid om te investeren in de potentie van bewoners. Indien mensen betere sociale vaardigheden aangeleerd krijgen en beter de Nederlandse taal spreken zal de onderlinge cohesie van de bewoners toenemen. Dit zal een bijdrage leveren aan de doelbereiking van het Pact.</p>	<p>Verkrijgen van wensen, behoeften en informatie voor opstellen van een effectieve pleinaanpak.</p>	<p>Motief voor het betrekken van burgers is vooral omdat zij de plaatsen kunnen aanwijzen waar MFA's nodig zijn. Met het betrekken van burgers kan informatie, wensen en ideeën worden verkregen. Dit kan leiden tot gepaste ontwerpen van MFA's en de bepaling van meest geschikte locaties.</p>
Fase van uitvoering	<p>Betreft een initiatief van en door bewoners. Burgers dus bij elk project betrokken. Indien initiatief vanuit professionals komt, dienen zij hiervoor een</p>	<p>Burgers betrokken gedurende het gehele onderzoeksproces. Onderzoek wordt gebruikt voor opstellen van plannen. De burger is betrokken bij het</p>	<p>Studenten zijn betrokken bij de ontwerpfase van dit project. Zij zijn immers verantwoordelijk voor de eerste ontwerpen van de MFA's. De</p>

	aanvraag te doen. Dit zorgt ervoor dat de burger altijd vroegtijdig betrokken is.	beleidsontwerp.	burgers zijn eveneens betrokken bij de ontwerpfase van het project; zij mogen een oordeel geven over de ontwerpen.
Wijze van Uitvoer	Eerste fase van plan uitgevoerd: er zijn vier faculteiten opgestart. De fysieke pijler dient betrokken te zijn bij de Faculteit van Vernieuwing. Het betreft hier inspraak rond herstructurering en beheer. Echter om financiële redenen zijn de activiteiten die de Pendrecht Universiteit aan het Pact wil verbinden nog niet in uitvoering.	Conform projectplan. Krijgt waarschijnlijk nog een verdere doorwerking. Onderzoeksgegevens dusdanig schokkend dat het ook gebruikt zal worden voor ander beleid binnen het Pact.	Conform plan van aanpak. Echter onduidelijk wat er nu met de input van de burgers wordt gedaan. Project ligt al een jaar stil. Resultaten of projectvoortgang zijn ook niet naar de burger gecommuniceerd.
Voorwaarden (<i>openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen</i>)	Er wordt openheid gegeven door per project uitgebreide kennis, informatie en ervaringen met elkaar te delen. Deze bijeenkomsten worden schriftelijk vastgelegd en onder de deelnemers verspreid. Er wordt vooraf weinig duidelijk verstrekt over de rol en inbreng. Uitgangspunt is dat iedere burger vrij is om deel te nemen en de deelname te bevestigen. Indien professionals worden uitgenodigd worden er wel afspraken gemaakt over wat het doel van de	Burgers hebben grote mate van openheid gegeven aan de onderzoekers. Onderzoekers hebben openheid gegeven door hun onderzoeksdocumenten naar de ondervraagden te sturen. Rolverdeling op voorhand van interviews gecommuniceerd. Meerwaarde van het ondervragen van de burger over de aanpak van het plein is dat zij specifieke informatie hebben verstrekt die kan leiden tot een gerichte beleidsaanpak.	Er is openheid en duidelijkheid over de rolverdeling gegeven aan de studenten, door een heldere opdracht aan het te formuleren. De burgers hebben openheid verkregen door hen vooraf te informeren over de bedoeling van de bewonersavond middels een brief. De burgers zijn echter achteraf niet geïnformeerd over de projectvoortgang, of over wat er met hun input is gedaan. Meerwaarde van het betrekken van de

	<p>bijeenkomst en de rollen van de verschillende betrokkenen. Openheid van bewoners hierbij beperkt; strenge selectie bij aanvragen. bewoners worden afgeschermd om 'aapjes kijken' te voorkomen.</p> <p>Meerwaarde van de Pendrecht Universiteit is dat de bewoners informatie aan de fysieke pijler kunnen verstrekken dat kan zorgen voor gericht beleid.</p> <p>Door opendeur- beleid is de samenwerkingsrelatie tussen bewoners goed.</p> <p>Door de vrijblijvende sessies is er altijd sprake van een enthousiaste opkomst.</p> <p>Samenwerkingsrelatie met Pact gespannen.</p> <p>Problemen liggen vooral in het feit dat bewoners vinden dat Pact en deelgemeenten veel bureaucratische regels hanteren. Aantal keren bekort op budget.</p> <p>Professionele instanties schijnen volgens hen niet te begrijpen dat bewoners er eigen geld en tijd insteken. Betreft een achterstandswijk dus prioriteiten liggen daarbij anders. Voelen zich soms bekeken en hebben het idee dat zij betrokken worden voor</p>	<p>Tevens is er onbedoeld bredere informatie geworven die bij kan dragen bij de algemene visie voor het Pact op Zuid.</p> <p>Samenwerkingsrelatie met burger verliep goed. Soms problemen op het gebied van taal. Ook hadden onderzoekers soms angst om bepaalde groepen mensen aan te spreken. Deze angst leek later ongegrond. Het geven van uitleg en het tonen van respect was hierbij van belang. Lijkt geschikte problematiek te zijn voor interactieve beleidsvorming; veel gerichte informatie geworven. Behalve op gebied van taalproblemen geen problemen op het gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen.</p>	<p>burger was dat zij gerichte informatie konden verstrekken dat diende bij te dragen aan een gepast ontwerp voor de MFA's. Door de lage opkomst en beperkte input hebben de inloopavonden echter weinig meerwaarde gegeven aan de projectplannen omtrent de MFA's. Relatie tussen bestuur en ontwerpende studenten is succesvol verlopen. Bestuur stond erg open voor creatieve ontwerpen van de studenten. Relatie met de burgers gedurende de inloopavond was ook goed. Dit betroffen vooral 'bekende' bewoners. Actieve burgers uit bewonersorganisaties en leden van schoolbesturen. Problemen op het gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen aanwezig. Organistoren waren onderbemand en nog onervaren bij Pact op Zuid.</p>
--	--	---	--

	<p>de vorm, niet met daadwerkelijk doel. Vinden dat veel geld verkwist wordt en niet besteed daar waar nodig. Weinig respect en daardoor schermt de organisatie haar bewonernetwerk scherp af voor professionals. Fysieke aanpak lijkt toch geschikte problematiek gezien verkeerd besteed geld in verleden: bewoners kunnen als belangrijke informatiebron fungeren. Pendrecht Universiteit en actieve bewoners beschikken over weinig budget.</p>		
Bereik	Ca. 9 bewoners per activiteit. Zo'n 7 activiteiten per maand.	Binnen het onderzoek zijn 150 bewoners en belanghebbenden ondervraagd.	Laag, slechts tientallen bewoners, hoewel er meer dan 200 waren uitgenodigd.
Representativiteit	Representatief voor bevolkingssamenstelling. Wel hogere deelname van vrouwen en leden van bewonersorganisatie Pendrecht Zet Door.	Representatief. Ook niet- actieve burgers zijn bereikt door aan te bellen bij huizen met gesloten gordijnen etc.	Niet representatief. Betroffen voornamelijk blanke mannen van middelbare leeftijd. Actieve personen in bewonersorganisaties en schoolbesturen.
Sterke- en zwakke punten (aandachtspunten)	Zwak punt is dat bewoners openstaan voor initiatieven maar teleurgesteld zijn in professionals. Indien van initiatieven tijdrovend en te hoge eisen. Door deze ervaringen zijn zij terughoudend in samenwerking met het	Sterke punt is het grote bereik. Succesfactor hierbij is de persoonlijke, gerichte en open benadering van de ondervraagden. Welwillende deelname komt omdat belang van deelname benadrukt is. Nazorg en het besteden van tijd en aandacht	Zwak punt is dat de bewonersavonden een lage opkomst kenden en niet de gewenste input heeft opgeleverd. Oorzaak hiervan is waarschijnlijk omdat het Pact op Zuid destijds nog geen bekendheid genoot. Ook waren de burgers uitgenodigd via

	<p>Pact indien het Pact op eigen initiatief bewoners vraagt. Bewoners wel enthousiast indien zij zelf hulp willen van het Pact. Vertrouwen dient dat ook te worden gewonnen door het bewonersnetwerk te respecteren, beloftes na te komen en rolverdeling helder te stellen. Openheid over financieën is hierbij van belang omdat bewoners in de veronderstelling zijn dat het Pact over miljoenen beschikt, maar niet in hen wil investeren. Onbegrip hierover. Professionals kunnen volgens heb weinig verwachten van de eigen bijdrage van de bewoners omdat zij leven op de armoedegrens. Daarbij zijn alle activiteiten op vrijwillige basis, bewoners steken hier tijd in. Indien plannen dan om bureaucratische reden worden afgekeurd of traag worden behandeld roept dit weerstand op.</p>	<p>aan de bewoners heeft ervoor gezorgd dat er veel informatie is geworven.</p> <p>Onderzoek heeft veel tijd en inspanning gekost.</p>	<p>scholen en bewonersorganisaties. Niet op directe wijze. Er is niet gecontroleerd of de scholen en bewonersorganisaties ook actief mensen hebben uitgenodigd en geïnformeerd. Het kiezen voor werven via deze kanalen was de meest voor de hand liggende en snelste weg, maar niet de meest effectieve, zo blijkt. Andere redenen die worden gegeven voor tegenvallende opkomst is dat mensen het belang van hun inbreng niet inzagen en hierdoor geen tijd wilde vrij maken. Aanwezigen gaven slechts reactie op de maquettes en ontwerpen. Geen suggesties over de inhoudelijke invulling van de MFA's of de locatie. Hier werd ook niet op aangestuurd. Was meer een presentatie van de ontwerpen van de studenten.</p>
<p>Aanvullende opmerkingen</p>	<p>Faculteit Kunst en Cultuur kent nog weinig invulling. wellicht dat hier een opening ligt voor de kunst- en cultuurpijler van het Pact op Zuid.</p>	<p>Uit het onderzoek komt naar voren dat bewoners het belangrijk vinden dat zij persoonlijk worden benaderd. Er is aangegeven dat formele</p>	<p>Pact op Zuid heeft tot op heden niets gedaan met de ontwerpen van de studenten en de feedback van de bewoners. Reden hiervoor is dat er geen</p>

		kanalen als inloopavonden hen wegens situationele omstandigheden niet aanstaan. Ook geven zij aan het fijn te vinden als er met foto/filmmateriaal wordt gewerkt. Dit is effectiever wegens taalproblemen/barrières. Ook komt uit het onderzoek naar voren dat zij het belangrijk vinden om te weten wat er met hun aandeel wordt gedaan.	budget is voor het bouwen van MFA's. Er is besloten om bestaande MFA's op te knappen. Op welke wijze dit dient te gebeuren is nog niet bekend. Pact op Zuid heeft naar aanleiding van de tegenvallende opkomst en resultaat gekozen om meer naamsbekendheid te geven aan het Pact op Zuid. Dit is voornamelijk bereikt door de organisatie van een feestweek waarin o.a. de projecten van het Pact zijn gepresenteerd, of feestelijk zijn geopend.
--	--	---	--

Onderzoeksvaariabelen ↓	Onderzoeksprojecten →
--------------------------------	------------------------------

	Rondetafelgesprekken Charlois	Ramenproject Pendrecht	Lichtplan Katendrecht
Projectstatus	Afgerond.	Vorbereidingsfase.	Ontwerpfase.
Methode	Rondetafelgesprekken.	Bewonersavond	Bewonersavond.
Participatieniveau	Kunstenaars (10), Pact op Zuid (10) en bewoners (10) als samenwerkingspartners. Geen politiek prismaat. Initiatief vanuit de kunstenaars, omarmt en gefinancierd door Pact op Zuid.	Beoogd wordt om een samenwerkrelatie te bewerkstelligen waarbij er op gelijkwaardige wijze keuzen worden gemaakt. Pact op Zuid is eindfinancierder en zo ook eindbeslissler. Kunstenaars zijn eindbeslissler over het ontwerp, particuliere bewoners dienen	Bewoners en kunstenaars kunnen worden gezien als medebeslissers. Er wordt hen enige uitvoeringsvrijheid gegeven. Uiteindelijke keuzen liggen echter bij de betrokken partners van het Pact op Zuid.

		<p>toestemming te geven en zo ook eindbesliser. Dit maakt het dat onder het participatieniveau kan worden geschaard waarbij de partijen als samenwerkingspartners kunnen worden gezien.</p>	
Doelvergelijking	<p>Doel van het project is in kaart brengen van de visies op kunst van de drie genoemde partijen. Aan de hand van deze visie kan kunst meer doelgericht worden ingezet op Zuid. Dit doel sluit aan bij het doel van de kunst- en cultuurpijler om mensen met elkaar te verbinden en kwaliteit aan de bestaande leefbaarheid toe te voegen. Project sluit in mindere mate aan bij aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact, al zou het een bijdrage kunnen leveren aan de bewonerstevredenheid.</p>	<p>Doel is om bepaalde appartementsgebouwen in Pendrecht een onderscheidend karakter te geven. De huidige appartementsgebouwen zijn eenduidig van aard en kennen weinig uitstraling. Dit doel sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact. Aantrekkelijke woningen dienen een bijdrage te leveren aan het terugdringen van migratie uit Zuid en het vergroten van de bewonerstevredenheid. Projectdoelstelling sluit eveneens aan bij het doel van de Kunst- en Cultuurpijler. Het project dient een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving. Tevens verbindt het mensen omdat er een samenwerking plaatsvindt tussen kunstenaars, bewoners en het Pact op Zuid.</p>	<p>Doel is het verbijzonderen van de Atjehstraat als tegenhanger van het populaire Kop van Zuid. Het moet ervoor zorgen dat het een gewilde woonlocatie wordt. Dit draagt bij aan de hoofddoelstellingen van het Pact. Tevens sluit het aan bij de doelstellingen van de kunst- en cultuurpijler om kwaliteit aan de leefomgeving toe te voegen. Omdat dit project een samenwerking beoogd tussen partners van het Pact, kunstenaars en de bewoners draagt het ook bij aan de doelstelling van de kunst en cultuur pijler om mensen te verbinden.</p>
Motieven	<p>Motief voor Pact op Zuid om deel te nemen aan dit project is omdat dit</p>	<p>Motief voor het Pact op Zuid om kunstenaars te betrekken in het project</p>	<p>Motief voor het Pact om samen te werken met de kunstenaars is</p>

	<p>project kan bijdragen om kunst meer doelgericht in te zetten. Kunst is vaak duur en daarom is het van belang te weten wat bewoners ervan vinden. Het plaatsen van kunst binnen het Pact is namelijk voornamelijk bedoeld voor de bewoners. Tevens draagt het bij aan het verkleinen van de kloof tussen Pact op Zuid, de kunstenaars en de bewoners.</p>	<p>is dat zij beschikken over creatieve vaardigheden om de appartementsgebouwen te verbijzonderen. Pact op Zuid beschikt zelf niet over dergelijke creatieve input. Motief om de bewoners te betrekken is dat zij toestemming dienen te geven voor de plannen.</p>	<p>omdat zij op deze wijze gebruik kunnen maken van hun creatieve vermogen om de Atjehstraat aan te pakken. Motief om de bewoners te betrekken is omdat er draagvlak voor de plannen verkregen moet worden. Het project heeft immers betrekking op de huurwoningen van deze bewoners.</p>
Fase van uitvoering	<p>Burgers zijn betrokken gedurende het gehele project.</p>	<p>De kunstenaars zijn vanaf het begin betrokken. Via het CKB hebben zij Pact op Zuid kennis laten maken met de kunst van glasapplicaties. Hierbij hebben zij aangegeven inzetbaar te willen zijn binnen Pactprojecten. Bewoners zijn in laatste fase betrokken waar het eindontwerp is gepresenteerd en toestemming is gevraagd.</p>	<p>De kunstenaars zijn vanaf het begin van het project betrokken. De bewoners zijn betrokken nadat de ontwerpen een eerste goedkeuring kregen van het Pact.</p>
Wijze van Uitvoer	<p>Niet geheel volgens projectplan. In projectplan opgenomen dat er sprake moest zijn van willekeurig, maar representatief geselecteerde burgers. Er zijn echter alleen burgers benaderd die bekenden waren van de</p>	<p>In projectplan is opgenomen dat het Pact eindbeslissend is. Verder is opgenomen dat er vrijheid ligt bij de kunstenaars om ontwerpen te maken, Bewoners dienen in een vroegtijdig stadium te worden betrokken. Dit is</p>	<p>In projectplan is opgenomen dat het een samenwerking dient te worden tussen kunstenaars, bewoners en het Pact. Vooralnog betreft het voornamelijk een samenwerking tussen het Pact en de kunstenaars. Bewoners</p>

	<p>initiatiefnemende kunstenaars.</p>	<p>niet gebeurd. Bewoners pas betrokken bij de presentatie van de definitieve ontwerpplannen.</p>	<p>worden tot op heden minimaal betrokken.</p>
<p>Voorwaarden (<i>openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen</i>)</p>	<p>Openheid gegeven door burgers een dag van te voren mee te nemen naar ateliers waar de bedoeling van de gesprekken zijn toegelicht en de burgers een eerste kennismaking met kunst is gegeven. Hier is ook de rol van de burgers nader uitgelegd. De verhoudingen zijn opgenomen in het projectplan, maar dit projectplan is alleen gecommuniceerd naar de deelnemende mensen van Pact op Zuid en de kunstenaars. Project heeft meerwaarde opgeleverd omdat er een aantal duidelijke opvattingen over kunst zijn geformuleerd: kunst dient bij te dragen aan wijkstatus. Dient nieuwe bewoners te trekken. Lost geen problemen op. Kunst wordt gewaardeerd, bewoners geven aan door de kunstenaars te worden betrokken bij hun werk. Hetzij ter inspiratie, hetzij bij de uitvoering. Kunst mag ook</p>	<p>Openheid gegeven door projectplan Pact aan kunstenaars te presenteren. Kunstenaars presenteren hun ontwerpen en ideeën. Deze ontwerpen zijn uiteindelijk voorgelegd aan de bewoners. Zij dienen toestemming te geven. Rolverdeling duidelijk gemaakt in projectplan tussen kunstenaars en Pact. Rolverdeling in eindstadium duidelijk gemaakt aan bewoners gedurende de bewonersavond. Meerwaarde is gegeven doordat de kunstenaars speciale glaskunst hebben ontworpen voor de appartementen. Meerwaarde door de bewoners is gegeven doordat zij met hun enthousiasme breder draagvlak hebben gecreëerd voor de plannen. Dit werven heeft geleid tot een grotere sociale cohesie in de buurt. Samenwerkingsrelatie goed, lijkt geschikte problematiek te zijn.</p>	<p>Er is openheid gegeven in een zgn. 'kleine commissie'. Hierin hebben de kunstenaars, deelgemeente Feijenoord en Woonbron zitting. Door middel van presentaties en overleg wordt openheid verstrekt. Vooraf is gesteld dat de partners van het Pact de eindbeslissers zijn. Bewoners zijn tot op heden minimaal betrokken. Duidelijkheid blijft behouden door de betrokkenen schriftelijk op de hoogte te stellen indien er besluiten zijn gemaakt over het project. Kunstenaars leveren meerwaarde door hun creatieve lichtontwerpen voor de Atjehstraat. Het betrekken van de bewoners op de bewonersavond is ook van meerwaarde geweest. Hier zijn de eisen en wensen van de bewoners kenbaar gemaakt. Deze bijdrage zorgt ervoor dat de bewoners minder snel geneigd zullen zijn om bezwaar te maken</p>

	<p>functioneel zijn, bijv. in de vorm van speeltoestellen. Samenwerkingsrelatie goed, wederzijds respect. Door vooravond een drempelverlagende sfeer ontstaan. Zeer open gesprekken. Gezien bruikbare input, lijkt het een geschikte problematiek te zijn voor interactieve beleidsvoering. Geen problemen ondervonden op gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen.</p>	<p>Duidelijk begin en eindpunt te bepalen. Geen directe urgentie, daarom sprake van enige traagheid bij het projectproces. Geen problemen aan te wijzen op het gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen gedurende de bewonersavond.</p>	<p>tegen de plannen. Samenwerkingsrelatie is goed te noemen. Sterke mate van afhankelijkheid. Kunstenaars vooral financieel afhankelijk en dienen op toestemming te wachten. Dit zorgt soms voor wat ongeduld. Bewoners minimaal betrokken, maar enthousiast over de plannen. Lijkt geschikte problematiek, veel creatieve ruimte voor kunstenaars. Geen sprake van directe urgentie. Dit verklaart ook de trage besluitvorming. Bij de organisatie van de bewonersavond en de bijeenkomsten met de kleine commissie zijn geen problemen ondervonden om het gebied van personele capaciteit en hulpmiddelen.</p>
Bereik	10 kunstenaars, 10 medewerkers van het Pact op Zuid, 10 bewoners.	5 kunstenaars, bewonersavond ca. 20 bewoners, uiteindelijk alle 120 bewoners door handtekeningactie georganiseerd door de 20 aanwezige bewoners.	7 kunstenaars, 25 bewoners.
Representativiteit	Bewoners niet representatief te noemen. Bekenden van kunstenaars, meeste	Niet representatief. Aanwezigen vormden een geen goede afspiegeling van de	Opkomst bewonersavond representatief te noemen voor de

	<p>woonachtig in dezelfde straat. Niet representatief wat multiculturele samenstelling van Charlois betreft. Wel uiteenlopend geslacht en leeftijden.</p>	<p>bewoners van de appartementen. Vooral mensen van Nederlandse afkomst en particuliere bewoners. Hurende bewoners hadden dan ook geen invloed: Nieuwe Unie had als Pactpartner al toestemming gegeven.</p>	<p>doelgroep. Betrof een goede afspiegeling van de bewoners van de Atjehstraat.</p>
<p>Sterke- en zwakke punten (aandachtspunten)</p>	<p>Sterk punt is dat er gekomen is tot een aantal concrete visies op de inzet van kunst op Zuid. Er was sprake van een goede samenwerking wat gezorgd heeft voor een goede input. Duidelijk begin en eindpunt bepaald door goede nazorg: verslagen verzonden van de conclusies die dag. Zwak punt is dat de bewoners niet representatief zijn te noemen. Gekozen voor eenvoudige werving.</p>	<p>Sterk punt is dat de kunstenaars een creatieve bijdrage leveren aan de plannen van het Pact om Pendrecht meer karakter te geven. Bewoners uiteindelijk goed geïnformeerd en enthousiast gemaakt. Aandachtspunt is dat proces traag verloopt vanwege geen directe urgentie. Opvallend is dat bewoners wel veel vragen hadden over de vraag waarom zij niet echt zijn betrokken. Echter toch begrip gekregen voor het procesverloop (diende kunstproject te zijn, geen bewonersproject) en enthousiast gemaakt. Bewoners zelf breder draagvlak gecreëerd onder andere bewoners. Informele factor tussen bewoners onderling en relatie tussen de</p>	<p>Bewoners later betrokken dan beoogd en worden minimaal betrokken (slechts één persoon vertegenwoordigt de straat in de kleine commissie), maar toch zijn de burgers enthousiast over de plannen. Opvallend punt is dat de inwoners dezelfde wensen en eisen stellen aan het project als de deelgemeente en woonbron. Oorzaak is de gestructureerde manier waarop de bewonersavond was georganiseerd. Er was weinig ruimte voor eigen inbreng; vooraf geformuleerde thema's, onderwerpen en stellingen.</p>

		projectmedewerker en bewoners lijkt hierbij van belang.	
Aanvullende opmerkingen	Vervaardigde visies zijn opgenomen in de visie van het kunst- en cultuurprogramma. Bij deelgemeente Charlois is niet bekend of men rekening houdt met de visie bij het nemen van beslissingen aangaande kunst en cultuur. Kunstenaars geven wel aan rekening te houden met de opgestelde visie bij het vervaardigen van nieuwe kunst voor de (deel)gemeente (Pact op Zuid).	Het op eigen initiatief werven van breder draagvlak van bewoners, heeft naar zeggen van de bewoners ertoe geleid dat sociale cohesie in de wijk is gegroeid. Belangrijk neveneffect.	Nog geen weerstand geboden tegen plannen door bewoners; één en al enthousiasme.

Onderzoeksvaariabelen ↓	Onderzoeksprojecten →
--------------------------------	------------------------------

	Kracht op Zuid	Klankbordgroep beleidsplannen kanskaarten Hart van Zuid;	Klankbordgroep beleidsplannen kanskaarten Stadionpark;
Projectstatus	In Uitvoering.	Ontwerpfase in uitvoering.	Ontwerpfase in uitvoering.
Methode	Adviespanel, kwaliteitsteam.	Klankbordgroep.	Klankbordgroep.
Participatieniveau	Kracht op Zuid kan worden gezien als open adviseur. Pact op Zuid behoudt politiek primaat en kan worden gezien als adviesvrager.	Bewoners en ondernemers die worden betrokken bij de spin-off van de kanskaarten kunnen worden gezien als openadviseur. Pact op Zuid kan worden gezien als open adviesvrager.	Bewoners en ondernemers kunnen worden gezien als openadviseur. Pact op Zuid is dan de openadviesvrager. Beslissingsprimaat ligt bij het Pact.
Doelvergelijking	Doel van Kracht op Zuid is een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het	Doel van de Spin-off is om het potentieel van de bewoners en ondernemers binnen	Doel van de Spin-off is om het potentieel van de bewoners en ondernemers binnen het gebied rondom

	<p>uitvoeringsprogramma van Pact op Zuid. Dit door middel de focus van het Pact op Zuid te verscherpen en middels hun netwerk het beleid maatschappelijk te verankeren.</p> <p>Verhoud zich indirect met de doelstellingen van het Pact op Zuid. Kan worden gezien als adviesinstrument ter ondersteuning bij het bereiken van de doelstellingen van het Pact op Zuid.</p>	<p>het gebied rondom Ahoy optimaal te benutten.</p> <p>Dit doel sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Indien de bewoners en ondernemers voldoende kansen worden geboden is er een kans dat de neiging tot migratie zal afnemen. Het bieden van werkgelegenheid, goede onderwijsmogelijkheden en het optimaliseren van de voorzieningen rondom het Hart van Zuid zal eveneens bijdragen aan de verhoging van bewonerstevredenheid.</p>	<p>het stadionpark optimaal te benutten.</p> <p>Doel sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact. Kansen voor bewoners en ondernemers rondom het Stadionpark op het gebied van werkgelegenheid, scholing en voorzieningen kan een bijdrage leveren aan de vergroting van bewonerstevredenheid en het terugdringen van migratie uit Rotterdam Zuid.</p>
Motieven	<p>Motief om Kracht op Zuid bij het Pact te betrekken is omdat zij door hun netwerk draagvlak genereren voor beleid van Pact op Zuid. Daarnaast geven zij aan waar het Pact haar prioriteiten moet stellen. Snel zichtbare successen leidt tot langer termijn draagvlak. Kan eveneens gebruik worden gemaakt van ervaring en creatieve inbreng van de leden van Kracht op Zuid.</p>	<p>Motief om bewoners en ondernemers te betrekken bij is om het voorgenomen beleid aangaande Hart van Zuid te toetsen aan het wensenprofiel en verachtingpatroon van de bewoners en ondernemers aldaar. Deze toetsing dient bij te dragen aan een kwaliteitsverhoging van het beleid. Bovendien leidt het geven van een rol aan bewoners bij de plannen tot een grotere garantie dat ze het beleid zullen ondersteunen en</p>	<p>Bij het beleid omtrent het Stadionpark worden bewoners en ondernemers betrokken omdat zij een bijdrage dienen te leveren aan de afstemming van het beleid. Zij beschikken over specifieke informatie, wensen en behoeften. Het beleid voor het stadionpark kan worden getoetst aan deze genoemde aspecten. Zo kan er effectief beleid worden opgesteld. Tevens kunnen de sessies een bijdrage leveren aan het verkrijgen van draagvlak voor de uitvoering van het beleid. Dit is belangrijk omdat het doel allen kan worden behaald als</p>

		medewerking verlenen bij de uitvoering van het beleid; een belangrijk punt voor het bereiken van het doel van de spin-off.	de burgers een rol vervullen binnen de plannen.
Fase van uitvoering	n.v.t. Kracht op Zuid kan niet worden gezien als project, maar als instrument.	Ondernemers en omwonenden betrokken gedurende het gehele project.	Ondernemers en omwonenden betrokken gedurende het gehele project.
Wijze van Uitvoer	Grotendeels conform afspraaknotitie. Feedback van Kracht op Zuid op beleid van het Pact wordt schriftelijk vastgelegd. In volgende bijeenkomst dient het Pact te verantwoorden wat zij met de feedback hebben gedaan. Dit wordt echter vaak verzuimd. Formeel dient hier ook schriftelijk verslag van worden gedaan maar ook dat gebeurt sporadisch.	Conform projectplan. Echter zijn er gedurende het project steeds meer burgers betrokken dan beoogd.	Tot dusver conform projectplan. Na succes spin-off Hart van Zuid, zelfde plan van aanpak gehanteerd. De aanpak van het stadionpark trekt echter nog meer burgers dan bij het Hart van Zuid.
Voorwaarden (<i>openheid, duidelijkheid vooraf over rol en inbreng van het bestuur en participanten, meerwaarde van participatie, constructieve relatie, geschikte problematiek en voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen</i>)	Er wordt door het Pact openheid gegeven door middel van voortgangspresentaties. Kracht op Zuid geeft openheid door het geven van feedback op de plannen vanuit hun eigen ervaring en marktpositie. Er is duidelijkheid verschaft over de rol en inbreng van het Pact en de participanten door afspraken vast te leggen in een zgn.	Er is openheid gegeven doormiddel van inleidende presentaties aan een aantal sleutelbewoners en ondernemers uit het gebied. Tevens zijn er tussenreportages onder de betrokken burgers verspreid. Gedurende deze inleidende presentaties is eveneens de rol voor de betrokken burgers uiteengezet. De betrokken burgers zijn	Er wordt openheid gegeven in inleidende planpresentaties waarin een selecte groep sleutelpersonen worden voorgelicht aangaande de voorgenomen plannen. Hierin wordt ook de rol van de bewoners en ondernemers toegelicht. Ook hier worden er tussenrapportages verstrekt aan de deelnemende burgers waarin is toegelicht wat er wel en niet met hun feedback is gedaan en waarom. Meerwaarde is moeilijk te

	<p>afsprakennotitie. Kracht op Zuid geeft meerwaarde aan de doelstellingen van het Pact door het verstrekken van specifieke kennis en informatie over de wensen, behoeften, leefcultuur en gebeurtenissen op Zuid. Tevens klankbord voor de beleidsplannen en goed middel voor verkrijgen van draagvlak/bekendheid voor het Pact op Zuid. Betreft een groep mondige burgers, toch is de relatie goed te noemen. Sprake van wederzijds respect. Besproken problematiek betreffen algemene onderwerpen. Breed geformuleerd beleid. Geen problemen op het gebied van personele capaciteit of hulpmiddelen te onderscheiden.</p>	<p>van meerwaarde geweest omdat zij concrete onderwerpen en voorstellen naar voren brengen binnen de plannen waaraan de beleidsmakers niet aan hadden gedacht. Er zijn geen problemen aan te wijzen in de samenwerkingsrelatie. Er was sprake van enthousiaste burgers. Rolverdeling was geaccepteerd. Wel duidelijke wens tot verantwoording van het Pact indien plannen of ideeën niet waren overgenomen: mondige burgers. Lijkt geschikte problematiek te zijn echter dient helder afgebakend te worden om olievlek- effect te voorkomen. Burgers gaan steeds meer verwachten en willen op steeds meer beleidsgebieden worden betrokken waardoor de lijn en het doel van de spin- off uit het zicht raakt. Geen problemen op het gebied van personele capaciteit en/of hulpmiddelen.</p>	<p>bepalen bij de twee bewonerssessies. Deelnemers gebruiken de sessies vooral om hun eigen belangen op de agenda te krijgen. Er wordt snel ingestemd met de voorgenomen beleidsplannen om vervolgens geheel andere problemen op de agenda van de beleidsmakers te krijgen. De bustour is van meerwaarde geweest omdat jongeren hierbij duidelijk hebben aangegeven welke plekken verbetering behoeven en welke plekken zij geschikt achten voor nieuwe sportaccommodaties of - faciliteiten. Deze informatie kan bijdragen aan de effectiviteit van de beleidsplannen. Goede samenwerkingsrelatie; ook hierbij sprake van een sneeuwbaaleffect. Wegens enthousiasme van de burgers steeds meer burgers gedurende procesverloop betrokken. Problematiek geschikt, echter heldere afbakening van de te bespreken onderwerpen noodzakelijk. Burgers hebben door hun enthousiasme de neiging af te wijken van het onderwerp. Geen problemen ondervonden op gebied van personele capaciteit of hulpmiddelen.</p>
--	--	---	--

Bereik	16 leden. 13 bewoners, 1 basisschooldirecteur, directeur van Ahoy en een persoon die werkzaam is op Zuid.	Eerste sessies met 20 zgn. sleutel- burgers. daarna een 6-tal vervolg bijeenkomsten georganiseerd waar steeds ca. 80 mensen aanwezig waren.	Eerste sessie 'sportlaboratoria 1' 15 burgers. Tweede sessie 'sportlaboratoria 2' zo'n 90 deelnemers. Aan de tour met de tourbus deden 50 jongeren mee.
Representativiteit	Niet representatief. Betreffen voornamelijk blanke mannen van middelbare leeftijd en van Nederlandse afkomst. Vrijwel allemaal woonachtig of werkzaam in Vreewijk.	Eerste sessies niet representatief; voornamelijk mondige, blanke mannen van middelbare leeftijd. Latere sessies wel representatief. Getracht om gericht mensen te werven van verschillende klassen, etniciteit, geslacht en leeftijd en die passen bij het te bespreken thema.	Eerste sessie niet representatief. Vooral sleutel- personen. Mondige, blanke burgers van Nederlandse komaf. 2 ^e sessie wel representatief. Gericht samengesteld. Mensen persoonlijk benadert en uitgenodigd. Dit geldt ook voor de bustour.
Sterke- en zwakke punten (aandachtspunten)	Sterk is de open sfeer en de mogelijkheid die dit panel biedt voor het verkrijgen van informatie. Goed middel om beleid op hoofdlijnen te toetsen. Zwak is dat de samenstelling niet representatief is en er geen concrete voorbeelden kunnen worden gegeven van wat er met de feedback van de panelleden is gedaan. Lijkt meer formaliteit te zijn dan dat er echt iets met de input van het panel wordt gedaan.	Wat als succesfactor is gebleken is dat de organisatie van participatie vooral een informele vorm dient aan te nemen. Het informeel werven van belanghebbenden wordt als succesvol ervaren omdat de belanghebbenden dan zelf voor een sneeuwbaaleffect zorgen bij het aantrekken van meer belanghebbenden. Een andere succesfactor is het kiezen van een onderwerp dat de belanghebbenden aanspreekt. Tevens is het belangrijk gebleken	Succes blijkt de informele wervingswijze en de open sfeer die wordt gecreëerd gedurende de werksessies. Ook het eerst benaderen van key- personen is wederom succesvol gebleken. Deze hebben gezorgd voor een steeds groter wordende deelname. Onbekend of de minder actieve burger met kleiner sociaal bereik ook wordt bereikt.

		<p>om resultaat te laten zien en dat de belanghebbenden op de hoogte worden gehouden door middel van tussenrapportages. Tot slot is gebleken dat het eveneens van belang is dat het voor de bewoners duidelijk is wie aanspreekpunt is en dat dit een toegankelijk persoon is. Faalfactoren zijn dat soms niet duidelijk wie het Pact is; mensen weten niet met wat ze te maken hebben; weten het aanspreekpunt niet. Ook dienen er niet te veel verwachtingen te worden geschept; voorkomen dat burgers overenthousiast raken en steeds meer eisen stellen. Duidelijke onderwerpafbakening noodzakelijk.</p>	
<p>Aanvullende opmerkingen</p>	<p>Wordt aangegeven dat er meer uit dit panel gehaald zou moeten worden. Onderwerpen vaak te breed en te algemeen. Echter is de vraag of dit panel geschikt is voor specifieke problematiek, gezien de niet-representatieve samenstelling. Er wordt tevens aangegeven dat er vaker ontmoetingen</p>	<p>Lijkt succesvolle formule. Ook is opgevallen dat de burger die wordt benaderd zeer welwillend is om mee te werken en zijn/haar stem wil laten horen.</p>	<p>Aandachtspunt is dat er heldere onderwerpafbakening moet worden gegeven zodat de burgers ook wordt betrokken zoals beoogd, en de besproken onderwerpen niet te breed worden, zoals nu het geval bleek te zijn. Houden aan de rolverdeling. Goed klimaat voor participatie, maar conclusie van beleidsmaker is dat er niet te veel verwachtingen</p>

	zouden moeten zijn.		moeten worden geschept ivm. overload aan verwachtingen/eisen/wensen.
--	---------------------	--	--

Bijlagen | **volledige analyse**

Uitgebreide analyse | **doelstellinganalyse**

(5.2.1) Doelstellingen analyse

De hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid is het vergroten van de bewonerstevredenheid en het terugdringen van migratie uit Zuid. In navolging hierop zijn eveneens vier pijlerdoelstellingen geformuleerd. Doelstelling van de economische pijler is zorg dragen voor het investeren in kansrijke economische clusters, het stimuleren en faciliteren van ondernemerschap en het benutten van economische mogelijkheden van jongeren. De sociale pijler heeft als doel om Rotterdam Zuid op buurt- en straatniveau te versterken door te investeren in de jeugd (via onderwijs, jongerenwerk, vroegtijdig schoolverlaten, etc.) zodat de jeugd extra perspectief wordt geboden. Ook is doelstelling van de sociale pijler zich te richten op het bevorderen van gezondheid, sport en maatschappelijke participatie. Doelstelling van de fysieke pijler is zorg dragen voor de verbetering van woningen, accommodaties (MFA's en buurtcentra), buitenruimten en sport- en recreatievoorzieningen van Rotterdam Zuid. De kunst- en cultuurpijler tracht mensen met elkaar te verbinden en kwaliteit aan de bestaande leefbaarheid toe te voegen. Tevens is doelstelling dat kunst en cultuur een belangrijke bijdrage dient te leveren aan het verhogen van de aantrekkelijkheid van de wijken, het versterken van de kracht van de wijken en het verbeteren van het imago van Zuid.

Doelstelling van de Pleasure Paasparty is om verschillende culturen en muziek- en dansstijlen samen te brengen. Doelstelling met betrekking tot het Pact op Zuid is om stageplaatsen beschikbaar te stellen en arrangementen samen te stellen met ondernemers op Zuid. Deze doelen sluiten aan bij de doelstellingen van de economische pijler om de potentie van jongeren te benutten en te investeren in kansrijke clusters. Het project geeft geen directe bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.

De functieverandering van de detailhandel en fysieke aanpak van de Dordtselaan, De Laagjes en Plein 1953 moet een bijdrage leveren aan het beter economisch renderend maken van de gebieden. Dit doel sluit aan bij de doelstelling van de economische pijler om te investeren in kansrijke economische clusters. Project geeft een indirecte bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Een beter winkelgebied levert een bijdrage aan de hoofddoelstelling van het Pact op Zuid om bewonerstevredenheid te vergroten. Indien ondernemers perspectief wordt geboden zal ook de kans op migratie doen afnemen.

Doel van de Norm op Zuid is dat alle leerlingen goed Nederlands spreken bij schoolverlating, hun opleiding afmaken en beschikken over voldoende sociale vaardigheden. Dit doel sluit aan bij de doelstellingen van de sociale pijler om te investeren in de jeugd zodat hen voldoende perspectief kan worden geboden. Het doel sluit ook aan bij het doel om gezondheid, sport en maatschappelijke participatie van jongeren te bevorderen. Eén derde van de bevolking van Rotterdam Zuid kan onder jeugd worden geschaard. De Norm op Zuid sluit dan ook goed aan bij de *hoofddoelstellingen* van het Pact op Zuid. Goede onderwijsvoorzieningen voor jeugd draagt bij het terugdringen van migratie en het vergroten van bewonerstevredenheid.

Bij het project Kindercampus Pendrecht Veilige Routes is het doel om veilige loop- en speelroutes tussen de scholen te creëren die deelnemen aan Kindercampus Pendrecht. Dit doel sluit aan bij het doel van de sociale pijler om te investeren in de jeugd. Ook sluit het project aan bij de doelstelling van het Pact op Zuid om de bewonerstevredenheid te verhogen. Het feit dat er veilige loop- en speelroutes zijn voor hun kinderen zal bijdragen aan bewonerstevredenheid.

Doel van TOS is om de leefbaarheid in de wijken te vergroten op het gebied van veiligheid, aanspreekbaarheid en speelklimaat. Het vergroten van de leefbaarheid in de wijken sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Een goed leefklimaat draagt immers bij aan de bewonerstevredenheid op Zuid en het tegengaan van immigratie. Het doel van TOS sluit ook aan bij de doelstellingen van de sociale pijler om te investeren in de jeugd en het bereiken van maatschappelijke participatie van de jeugd. Doel van het JOLO- project is om de relaties tussen jongeren en volwassenen en jongeren onderling te verbeteren. Het doel van het JOLO- project past bij de hoofddoelstellingen van de sociale pijler om te investeren in jeugd en hen perspectief te bieden. Tevens is doelstelling van de sociale pijler om maatschappelijke participatie te bevorderen.

Bij de aanpak van het Afrikaanderplein is het doel om het plein te verbeteren op het gebied van handel en ondernemen, sport en spel, kunst en cultuur, familie en burens, en de fysieke gesteldheid van het plein. Deze doelstelling sluit aan bij de pijlerdoelstellingen en de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.

Doel van de Pendrecht Universiteit is om kennis, informatie en ervaringen uit te wisselen tussen bewoners onderling en tussen bewoners en professionals. Dit dient te leiden tot betere verstandshoudingen tussen bewoners in de wijk en het meer vruchtbaar maken van relaties met professionals. Het doel van betere verstandshoudingen sluit aan bij het hoofddoel van het Pact om bewonerstevredenheid te vergroten. Sluit eveneens aan bij het doel van de fysieke pijler om accommodaties te faciliteren. De Pendrecht Universiteit kan immers worden gezien als accommodatie. Ook omdat de Pendrecht Universiteit een fysieke faculteit heeft waarbij het draait om inspraak rond herstructurering en beheer van de fysieke leefomgeving in Pendrecht, sluit ook dit goed aan bij de doelen van de fysieke pijler.

Pleinenonderzoek Zuid heeft als doel de kwaliteit van de openbare ruimte op deze pleinen te verbeteren. Openbare ruimte zijn van grote invloed op het woonmilieu en woonplezier van bewoners. Doel sluit dan ook aan bij de doelstelling van de fysieke pijler en de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.

De ontwerpen voor MFA's dienen om belangrijke voorzieningsplekken op Zuid te creëren. Dit betreffen vooral voorzieningen op gebied van educatie. Dit doel sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Goede educatievoorzieningen dragen bij aan het terugdringen van migratie van jonge, kansrijke gezinnen. Ook draagt dit bij aan het verhogen van de woontevredenheid.

Doel van het project Rondetafelgesprekken Charlois is het in kaart brengen van de visies op kunst van de drie genoemde partijen. Aan de hand van deze visie, kan kunst meer doelgericht worden ingezet

op Zuid. Dit doel sluit aan bij het doel van de kunst- en cultuurpijler om mensen met elkaar te verbinden en kwaliteit aan de bestaande leefbaarheid toe te voegen. Project sluit in mindere mate aan bij aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact, al zou het een bijdrage kunnen leveren aan de bewonerstevredenheid.

Bij het Lichtplan Katendrecht en Ramenproject Pendrecht is het doelstelling om bepaalde appartementsgebouwen in Pendrecht en woningen in Katendrecht een onderscheidend karakter te geven. De huidige appartementsgebouwen in Pendrecht zijn eenduidig van aard en kennen weinig uitstraling. Ditzelfde geldt voor de woningen in Katendrecht, waardoor zij schraal afsteken bij de aangrenzende woningen van de kop van Zuid. De doelen sluiten aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact. Aantrekkelijke woningen dienen een bijdrage te leveren aan het terugdringen van migratie uit Zuid en het vergroten van de bewonerstevredenheid. Projectdoelstelling sluit eveneens aan bij het doel van de Kunst- en Cultuurpijler. Het project dient een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving. Tevens verbindt het mensen omdat er een samenwerking plaatsvindt tussen kunstenaars, bewoners en het Pact op Zuid.

Kracht op Zuid dient een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het uitvoeringsprogramma van Pact op Zuid. Dit door middel de focus van het Pact op Zuid te verscherpen en middels hun netwerk het beleid maatschappelijk te verankeren. Deze doelstelling verhoudt zich indirect met de doelstellingen van het Pact op Zuid. Kracht op Zuid kan worden gezien als adviesinstrument ter ondersteuning bij het bereiken van de doelstellingen van het Pact op Zuid.

Doelstelling van de Spin-off van Hart van Zuid en het Stadionpark is om het potentieel van de bewoners en ondernemers binnen het gebied rondom Ahoy en het Feijenoord Stadion optimaal te benutten. Dit doel sluit aan bij de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Indien bewoners en ondernemers voldoende perspectieven worden geboden is er een kans dat migratie zal afnemen. Het bieden van werkgelegenheid, goede onderwijsmogelijkheden en het optimaliseren van de voorzieningen rondom het Hart van Zuid en het Stadionpark zal eveneens bijdragen aan de verhoging van bewonerstevredenheid.

De doelstellingen van de pijlerprojecten sluiten dus vooral op directe wijze aan bij de doelstellingen van de pijlers waaronder zij geschaard zijn. Mede omdat deze pijlerdoelstellingen zijn afgeleid van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid, leveren zij toch ook een bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen, hetzij op indirecte wijze.

(5.2.6) Uitgebreide analyse | **motievenanalyse**

Doelstelling van de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark is dat de mogelijkheden die de projecten van de Kanskaarten met zich meebrengen op het gebied van faciliteiten, werkgelegenheid en onderwijs, voornamelijk benut dienen te worden door bewoners, scholieren en ondernemers binnen deze gebieden. Bij de Spin- Off van de Kanskaarten is het dan ook van belang dat deze doelgroep betrokken wordt in de beleidsplannen om dit doel te realiseren. Bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden dienen specifieke informatie te geven over het aanwijzen van zogenaamde 'sociale plekken' zodat de juiste faciliteiten op de juiste plaats kunnen worden gerealiseerd. Tevens is het van belang dat zij problemen aangeven die belemmerend kunnen

werken voor de ideeën van de beleidsmakers etc. Motief om de burgers te betrekken bij het formuleren van beleid binnen de Kanskaarten is dan ook voornamelijk dat de kracht en kennis van burgers en maatschappelijke groeperingen worden gebruikt om te komen tot beleidsoplossingen. Omdat er sprake is van terugkoppelingsmogelijkheden over en weer, dient ook het draagvlak van de beleidsplannen te worden vergroot. Gezien het enthousiasme van de burgers binnen de Spin- Off van de Kanskaarten lijkt dit ook te worden bereikt.

Binnen de kunst- en cultuurprojecten Lichtplan Katendrecht en Ramenproject Pendrecht wordt vooral samengewerkt met kunstenaars. Meest voorname motief dat hiervoor te noemen is, is dat er gebruik wordt gemaakt van het creatieve vermogen van de kunstenaars. Doelstelling van het Pact is om Katendrecht en Pendrecht fysiek gezien, een onderscheidend karakter te geven wat moet bijdragen aan een imagoverbetering van deze gebieden. De kunstenaars worden betrokken om deze doelstelling op praktische wijze te realiseren. Bijkomend feit is dat een aantal van deze betrokken kunstenaars eveneens woonachtig zijn in deze gebieden. Door hen een eigen rol te geven kunnen zij een eigen bijdrage leveren aan de ontevredenheid over de fysieke gesteldheid van de gebieden. Dit zelfde geldt voor de betrokkenheid van de bewoners bij deze projecten. Door de bewoners een eigen rol en verantwoording te geven kan de ontevredenheid over de fysieke gesteldheid worden aangepakt of door henzelf worden aangestuurd, waardoor de kans kleiner wordt dat zij de kunstprojecten zullen aanvechten of hindermacht zullen gebruiken.

Motief voor het Pact om samen te werken met kunstenaars en bewoners in het projecten Rondetafelgesprekken Charlois is omdat dit project kan bijdragen om kunst meer doelgericht in te zetten. De inzet van kunstprojecten is een dure aangelegenheid en daarom is het van belang te weten wat bewoners ervan vinden. Het plaatsen van kunst binnen het Pact dient namelijk een bijdrage te leveren aan de bewonerstevredenheid over de fysieke gesteldheid. Door de visies van bewoners te inventariseren kunnen kunstenaars gericht kunst vervaardigen en het Pact kunst gericht inzetten. Doordat Pactmedewerkers binnen dit project intensief hebben samengewerkt met bewoners en kunstenaars, kan er ook gesteld worden dat er een bijdrage is geleverd aan een kloofverkleining tussen het Pact, de kunstenaars en de bewoners.

Door een (financiële) bijdrage te leveren aan de Pendrecht Universiteit investeert het Pact op Zuid in de potentie van bewoners aldaar. Indien mensen betere sociale vaardigheden aangeleerd krijgen en beter de Nederlandse taal spreken zal de onderlinge cohesie van de bewoners toenemen. Dit dient te leiden tot zelfredzaamheid en bewonerstevredenheid. Motief voor het Pact om betrokken te zijn bij de Pendrecht Universiteit is dan ook dat dit project helpt om de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid te verwezenlijken. Indien het Pact eveneens vanuit de Faculteit van Vernieuwing bewoners kan betrekken bij de fysieke aanpak van Pendrecht, kan dit eveneens een bijdrage leveren aan de doeltreffendheid van het fysieke beleid van het Pact op Zuid. Bewoners beschikken over specifieke informatie van de buurten en het biedt tevens de mogelijkheid van een wenseninventarisatie. Dit samen kan leiden tot een gerichte, doeltreffende en legitieme fysieke beleidsaanpak. Betrokken burgers kunnen delen van hun wensen en belangen terug kunnen zien in het uiteindelijke beleid en daardoor minder snel weerstand bieden tegen het beleid. Uit het onderzoek blijkt dat er een grote kloof is tussen de bewoners van Pendrecht en Pact op Zuid. Actieve deelname van het Pact in de

Pendrecht Universiteit kan deze kloof verkleinen omdat het betrekken van bewoners kan leiden tot een toename van informatie-uitwisseling en communicatie. Dit kan een bijdrage leveren aan wederzijds begrip en consensus.

Motief voor het Pact op Zuid om in overleg te gaan met 'adviespanel' Kracht op Zuid is voornamelijk voor het verkrijgen van draagvlak voor het Pact op Zuid in het algemeen en het werven van naamsbekendheid. Kracht op Zuid is samengesteld uit een aantal belangrijke en mondige burgers van Zuid, die beschikken tot een groot sociaal netwerk. Pact op Zuid kan gebruik maken van dit netwerk voor de uitvoering van projecten. Hiermee kan tevens een kloof worden gedicht tussen het Pact op Zuid en de belanghebbenden op Zuid. Daarnaast kan Kracht op Zuid aangeven waar het Pact haar prioriteiten moet stellen. Snel zichtbare successen kan leiden tot vertrouwen voor langer termijnbeleid. Tevens kan het Pact gebruik maken van de ervaring die de deelnemers op Zuid hebben en hun creatieve inbreng. Dit kan bijdragen aan de vergroting van het oplossende vermogen van het Pact op Zuid. Ook wordt de legitimiteit van het Pactbeleid vergroot omdat de leden aspecten van hun wensen en belangen wellicht terug zien in het uiteindelijke beleid.

Motief voor het betrekken van burgers bij de ontwerpen van MFA's op zuid is vooral omdat bewoners en belanghebbenden de plaatsen kunnen aanwijzen waar de MFA's gebouwd zouden moeten worden. Tevens kan met het betrekken van burgers informatie, wensen en ideeën worden verkregen voor de functie die MFA's zouden moeten vervullen. Deze input dient te leiden tot gepaste ontwerpen en de bepaling van meest geschikte locaties.

Motief voor Pact op Zuid om samen te werken met TOS is dat zij door hun directe samenwerking met kinderen en ouders over specifieke informatie beschikken. Deze informatie kan bijdragen tot een gerichte aanpak dat bijdraagt aan het bereiken van de doelstellingen van het Pact op Zuid en de kwaliteit van beleid vergroot. Ditzelfde motief geldt voor de aanschaffing van het JOLO- pakket in Vreewijk. Jongeren vormen een belangrijke informatiebron bij het aanwijzen van problemen in hun wijk/ buurt. Omdat de deelnemende jongeren deze informatie aan politie en maatschappelijke organisaties communiceren levert dat een bijdrage aan een meer effectieve beleidsaanpak. Omdat JOLO de mogelijkheid biedt aan jongeren om hun eigen problemen op te lossen, draagt het ook bij aan de verhoging van zelfredzaamheid van de burger.

Scholen zijn de meest aangewezen instituties om de doelstellingen van de sociale pijler mede te bereiken. Dit is dan ook het motief voor het Pact op Zuid om de Norm op Zuid (financieel) te ondersteunen. Door de sociale functie die scholen hebben, hun verantwoording, kennis, know-how en netwerk met andere sociale instellingen, kunnen zij een belangrijke bijdrage leveren aan het bereiken van de doelstellingen aangaande de jeugd van Rotterdam Zuid. Met het omarmen van de Norm op Zuid wordt het probleemoplossende vermogen van het Pact vergroot en zo ook de kwaliteit van het Pactbeleid.

Motief om de organisatie van de Pleasure Paasparty bij het Pact op Zuid te betrekken is dat het Pact op Zuid gebruik maakt van het creatieve vermogen van deze organisatie. De ideeën van de PPP leveren een bijdrage aan de doelbereiking van de economische pijler. Potenties van ondernemers en

scholieren van Zuid zijn benut. Daarnaast is het de bedoeling dat het een terugkerend evenement is, zodat de continuïteit van deze potenties jaarlijks wordt gewaarborgd.

De projecten van kindercampus (verenigde basisscholen) dragen bij aan de verwezenlijking van de hoofddoelstelling van het Pact op Zuid. Dit is dan ook het voornaamste motief voor het Pact om dit project te ondersteunen. Pact op Zuid maakt gebruik van het oplossende en creatieve vermogen van de scholen. Tevens worden de kinderen betrokken voor het verstrekken van de benodigde informatie voor het effectief opstellen van veilige speel- en looproutes. Door de scholen en kinderen een eigen rol en bijdrage te geven wordt de kwaliteit van de oplossingen voor het bereiken van de Pactdoelstellingen duurzamer en robuster.

Er kan worden gesteld dat het Pact op Zuid diverse motieven heeft om burgers bij haar beleidsvoering te betrekken. Meest voorname motief is dat het Pact op Zuid informatie van de burgers nodig heeft voor het opstellen van doeltreffend en efficiënt beleid. Het Pact op Zuid maakt tevens gebruik van het creatieve en oplossende vermogen van burgers. Door deze input kan de kwaliteit van het beleid van het Pact op Zuid worden vergroot. Door burgers een eigen rol en verantwoording te geven wordt eveneens de kloof tussen het Pact op Zuid en de burgers enigszins gedicht en wordt er naamsbekendheid gecreëerd. Dit dient te leiden tot legitieme beleidsvoering.

Edelenbos (2000) spreekt van een motievenketen. Deze keten kan enigszins worden herkend in de beleidsvoering van het Pact op Zuid. Omdat het merendeel van het projecten nog niet is afgerond kan niet worden gesteld dat deze keten ook daadwerkelijk leidt tot een versnelling van het beleidsproces. Tot op heden blijkt dat het betrekken van de burger in de beleidsvoorbereiding en bepaling een tijdrovende aangelegenheid is. Of dit zich terugbetaald in de beleidsuitvoering is nog niet te bepalen.

(5.2.7) Uitgebreide analyse| **openheid**

Bij de samenwerking tussen het Pact op Zuid en de Pleasure Paasparty (PPP) wordt aan de voorwaarde van openheid voldaan. Er is sprake van een openplan proces. Omdat het een initiatief vanuit de organisatie zelf betrof waren zij verantwoordelijk voor het opstellen van het projectplan. Pact op Zuid heeft openheid gegeven door haar economische pijlerdoelstellingen naar de organisatie te communiceren. Aan de hand hiervan heeft de organisatie van de PPP een plan van aanpak opgesteld. Dit plan is ingediend bij het Pact, welke er vervolgens goedkeuring aan hebben gegeven. Tevens heeft de organisatie van de PPP een evaluatierapport opgesteld zodat het Pact op Zuid controle kon uitvoeren over de gemaakte afspraken. Er was sprake van veel uitvoeringsvrijheid voor de initiatiefnemers. Pact op Zuid heeft hierbij veel vertrouwen gehad in de organisatie van de PPP. Bij dit project was het eenvoudig om te voldoen aan de voorwaarde van openheid omdat het Pact op Zuid zelf vooraf geen plannen had voor de organisatie van een dergelijk festival. Het Pact kon eenvoudig openheid bieden, omdat er weinig informatie was te geven. Omdat het belang dat de organisatie van PPP had voor de betrokkenheid van het Pact eveneens duidelijk was, hoefde ook hier geen nadere openheid over worden geschaft. Duidelijk was dat de partijen van elkaar konden profiteren bij het bereiken van hun afzonderlijke doelstellingen.

Bij de aanpak van de Dordtselaan en industrieterrein De Laagjes wordt door het Pact aan de voorwaarde van openheid voldaan, door in persoonlijke gesprekken met bewoners en ondernemers aan te geven wat de plannen voor de Dordtselaan en De Laagjes zijn en waar de vraagstukken liggen die dienen te worden beantwoord door de bewoners, pandeigenaren en ondernemers. Uit het onderzoek blijkt dat de Stadsmarinier van de Dordtselaan bij de aanpak van de Dordtselaan een belangrijke rol speelt. Zij geeft openheid van zaken aan de betrokken burgers en speelt de gevonden informatie door aan de beleidsmakers van het OBR. Hoewel stadsmariniers soms een afschrikkend effect hebben bij bewoners, blijkt in dit geval echter sprake te zijn van een vertrouwensband. De betrokken burgers geven namelijk openheid over hun wensen ten aanzien van de plannen en de problemen die zij voorzien binnen de voorgenomen plannen van de Dordtselaan. Tevens geven zij aan welke rol zou graag willen vervullen. Uit het onderzoek blijkt dat de plannen ook daadwerkelijk worden vervaardigd aan de hand van de input van de burger. Het OBR dient een stappenplan te doorlopen bij het vervaardigen van haar beleid waarbij de gesprekken met de burgers en de stadsmarinier, of zoals in het geval van De Laagjes de verslagen van de workshops, moeten worden opgenomen in de beleidsverantwoording. Deze resultaten worden ook gecommuniceerd naar de burgers die zijn betrokken. In het geval van de Dordtselaan is dit ook gedaan en dit is waarschijnlijk ook de succesfactor van de vertrouwensband tussen de bewoners, ondernemers en de stadsmarinier. De stadsmarinier houdt zich aan de afspraken die zij maakt met de betrokken burgers.

Bij de aanpak van De Laagjes wordt openheid gegeven door de reeds bestaande projectplannen aan de ondernemers en pandeigenaren te presenteren en vervolgens door middel van workshops met deze burgers tot de benodigde invulling van deze plannen te komen. Binnen deze samenwerking met burgers zijn echter wel problemen aan te wijzen aangaande de voorwaarde van openheid. OBR geeft geen openheid over de onzekere financiële situatie van het project. Na de organisatie van de workshops en latere overlegsessies en definitieve planpresentaties ligt het project wegens financiële redenen stil. Dit wordt niet naar de betrokken burgers gecommuniceerd en dit leidt tot onbegrip en afnemend vertrouwen.

Bij de Norm op Zuid geven de participerende scholen openheid aan het Pact op Zuid door middel van overlegsessies en vergaderingen waarin zij de voortgang van hun initiatief bespreken. Het Pact hoeft nauwelijks openheid te geven omdat zij op voorhand geen eigen ideeën hadden over de Norm. Wel heeft het Pact openheid gegeven door aan te geven dat zij praktische ideeën voor de invulling van de Norm wil zien. De samenwerkende scholen hebben deze openheid beantwoord door aan te geven dat zij moeite hebben met deze invulling. Zij hebben dan ook gevraagd om de expertise van het Pact (dienst JOS). Succesfactor van deze open samenwerkingsrelatie is volgens de betrokkenen het feit dat er wordt samengewerkt met bekwame professionals die gezamenlijk hetzelfde doel willen bereiken. Er zijn geen tegenstrijdige belangen aan te wijzen en daardoor is er geen reden om geen openheid te geven.

Binnen de samenwerking in het project Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes is voldaan aan de voorwaarde van openheid, doordat de partijen gezamenlijk een plan van aanpak hebben opgesteld. Omdat het een initiatief betrof vanuit de basisscholen hebben zij in deze voorbereidingsfase vooral openheid gegeven over hun bedoeling van het project. Tevens hebben zij

de onderzoeksresultaten aan het Pact gepresenteerd en hebben zij aangegeven welke punten binnen de looproutes van de kinderen verbetering behoeven op het gebied van veiligheid. Pact op Zuid heeft openheid gegeven door de hoogte van het beschikbare budget te vermelden en toegelicht welke eisen zij stellen aan het onderzoek omtrent de veilige looproutes. Tevens hebben zij gedurende de realisatie van de veiligheidsroutes de voortgang hiervan gecommuniceerd. Binnen het project hebben ook de schoolgaande kinderen openheid gegeven door de benodigde onderzoeksinformatie te verstrekken. Er zijn binnen dit project geen negatieve factoren aan te wijzen op het gebied van openheid. Alle betrokken partijen hebben voldoende mate van openheid gegeven omdat zij een eenduidig en gezamenlijk doel voor ogen hadden. Het hebben van een gezamenlijk doel en gezamenlijke belangen lijkt binnen dit onderzoek dan ook de succesfactor voor openheid te zijn.

Bij de samenwerking tussen het Pact en de medewerkers van TOS Rotterdam Zuid wordt voldaan aan de voorwaarde van openheid door vier keer in het jaar de projectvoortgang met elkaar te bespreken. TOS onderhoudt tevens een elektronisch logboek zodat het Pact kan controleren waar haar gelden aan worden besteed en hoe de activiteiten van TOS verlopen. Het Pact geeft openheid door te communiceren welke doelen het Pact voor ogen heeft met de inzet van TOS en tracht hierop aan te sturen. Tevens communiceert Pact op Zuid welke een bijdrage zij zal leveren aan de door TOS gesignaleerde problemen. Pact op Zuid is gebaat bij een gerichte beleidsaanpak en heeft daarvoor informatie nodig van TOS. TOS is voor het uitvoeren van haar eigen beleid afhankelijk van de financiën van Pact op Zuid. Door deze wederzijdse afhankelijkheid zijn beide partijen genoodzaakt openheid te geven. Ook maakt de openheid van beide partijen het mogelijk om TOS optimaal te benutten.

Binnen het project JOLO werkt Pact op Zuid (voornamelijk deelgemeente Feijenoord) samen met jongeren en medewerkers van JOLO. In deze samenwerking zijn wel aandachtspunten op het gebied van openheid aan te wijzen. JOLO geeft openheid aan het Pact op Zuid en andere maatschappelijke instanties zoals de politie door problemen die aangegeven worden door jongeren naar deze instanties te communiceren. Dit met het doel dat er een gerichte beleidsaanpak kan worden gehanteerd. Pact op Zuid dient openheid te geven aan JOLO door te rapporteren wat de deelgemeente en wooncorporaties aan de gesignaleerde problemen (gaan) doen. Tevens dient het Pact op Zuid openheid te geven over de hoogte van beschikbare gelden die gereserveerd worden voor het JOLO-project. Dit laatste zorgt voor problemen. Deelgemeente Feijenoord heeft geen openheid gegeven over de onzekere financieringssituatie. Door een nieuwe financiële verdeelsleutel was onzeker of JOLO Vreewijk kon worden gefinancierd. Dit heeft voor vertraging gezorgd bij de toezegging van beschikbare gelden aan JOLO. Omdat er geen openheid is gegeven zorgt dit voor een sfeer van onzekerheid en enige spanningen. Er wordt geklaagd over 'bureaucratische traagheid'. Indien deelgemeente Feijenoord (Pact op Zuid) openheid geeft over de financiële situatie kunnen deze spanningen worden voorkomen. Door de afhankelijkheid van JOLO van de financiën van het Pact op Zuid heeft dit gebrek aan openheid verder niet geleid tot verdere problemen in de samenwerking.

Bij de aanpak van het Afrikaanderplein is tot op heden beperkte openheid gegeven aan de bewoners. Er is openheid gegeven door het Pact op Zuid aan andere maatschappelijke organisaties en een vijftal bewoners. In werksessies met professionals en deze bewoners is gezamenlijk gekomen tot het

formuleren van een aantal beleidsthema's die binnen het opengestelde projectplan van het Pact op Zuid aangepakt dienen te worden. De open inbreng van de professionele participanten is hierbij van belang geweest omdat het Pact op Zuid zelf nog geen thema's had geformuleerd. Zij hadden slechts beleid op hoofdlijnen geformuleerd aan de hand van een gesignaleerde problemen. Deze problemen en voorgenomen beleid zijn vooraf aan de werksessies aan de participanten gepresenteerd. Na het formuleren van de thema's is het de bedoeling dat burgers worden betrokken voor nadere invulling van beleidsaanpak aangaande deze thema's. Dit heeft zich nog niet voltrokken omdat de financiering van de gereserveerde gelden voor het Afrikaanderplein in onzekerheid verkeerde. Het Pact op Zuid heeft hier openheid overgegeven en gezamenlijk met de participanten besloten te wachten met het betrekken van meer bewoners en ondernemers tot deze zekerheid wel kon worden gegeven. Door deze openheid konden de reeds betrokken participanten begrip op brengen voor de situatie. Ook omdat er gezamenlijk is besloten te wachten met verdere voortzetting van het project tot zekerheid kan worden geboden, berusten alle partijen zich in de huidige situatie.

Hier ligt een belangrijk verschil aangaande openheid over de onzekere financiële situatie ten opzichte van het project De Laagjes en binnen het JOLO Vreewijk- project. Omdat in deze projecten verzuimd is openheid te geven, is er binnen de samenwerking een beklagende sfeer ontstaan van onbegrip en ergernis. Dit is dus bij het project Afrikaanderplein beter aangepakt. Ook is het belangrijk op te merken dat er door deze keuze ook geen schade is ontstaan in het vertrouwen van de burger aangaande het Pact op Zuid. Zij zijn immers nog niet betrokken. Dit in tegenstelling tot de projecten JOLO en De Laagjes waar er sprake is van een afnemend vertrouwen van de bewoners, ondernemers en overige betrokkenen in de afloop van het project.

Ook zijn er dergelijke problemen in de voorwaarde van openheid aan te wijzen tussen de samenwerking van Pact op Zuid en de Pendrecht Universiteit. Ook hierbij verzuimt het Pact openheid te geven over de onzekere financiële situatie. De deelnemende bewoners van de Pendrecht Universiteit zijn in de veronderstelling dat het Pact vrij beschikking heeft 'tot tientallen miljoenen'. De Pendrecht Universiteit heeft openheid gegeven door aan te geven welke projecten zij graag willen uitvoeren met behulp van Pactgelden. Het Pact heeft deze begroting in eerste instantie goedgekeurd en tevens gepresenteerd in het jaarprogramma. Nu blijkt echter dat er gekort dient te worden op het budget voor de Pendrecht Universiteit. Er wordt geen openheid en duidelijkheid gegeven over de reden voor deze bekorting. Dit leidt tot weerstand, ergernis en onbegrip van de initiatiefnemende bewoners van de Pendrecht Universiteit. Ook zij spreken van 'bureaucratische traagheid en geneuzel'. De consequenties van het gebrekkig geven van openheid zijn echter bij dit project groter voor het Pact op Zuid. Pact op Zuid wil de Pendrecht Universiteit gebruiken voor promotie van het Pact. Ook willen zij gebruik maken van het netwerk van de Pendrecht Universiteit voor andere Pactprojecten zoals de Spin- Off van de Kanskaarten. Nu het Pact weinig openheid geeft over de samenwerking met de Pendrecht Universiteit wil de Pendrecht Universiteit ook geen openheid geven aan het Pact. Zij schermen haar netwerk af en weigeren mee te werken aan initiatieven van het Pact op Zuid, zoals de bustour die is georganiseerd bij de Spin- Off van het Stadionpark en een fotoproject van het Pact op Zuid.

Bij het project Pleinenonderzoek Zuid is grote mate van openheid gegeven door de betrokken bewoners en de onderzoekers. Door deze openheid zijn de onderzoeksresultaten dan ook boven verwachting. De grote mate van openheid door bewoners is gerealiseerd doordat de onderzoekers intensief hebben geïnvesteerd in het winnen van vertrouwen van de ondervraagden. Zij hebben bewoners aangesproken en hen de bedoelingen van het onderzoek en het belang ervan uitgelegd. Door in een periode van vier maanden veel tijd en aandacht te besteden aan de participanten hebben ook zij openheid gegeven door de benodigd onderzoek informatie te verstrekken en is er zelfs dieper ingegaan op de oorzaken van problemen. Deze grote mate van openheid heeft ertoe geleid dat het onderzoek voor bredere doeleinden kan worden gebruikt. Succesfactor lijkt dan ook de informele sfeer die is gecreëerd waarmee het vertrouwen van de burger is gewonnen. Hierbij zijn de factoren tijd, aandacht en openheid in nazorg van belang. De burgers hebben namelijk gespreksverslagen ingezien en is de keuze voor anonimiteit geboden.

Bij het project MFA is in eerste fase van het project aan de voorwaarde van openheid voldaan, door de betrokken bewoners en belanghebbenden een brief te verzenden waarin het verloop van het MFA-project is beschreven en waarin de bedoeling en het belang van de inloopavond/bewonersavond in uiteen is gezet. De participanten hebben weinig openheid gegeven. Zij hebben slechts een beperkte mening over de ontwerpen gegeven en niet zozeer over de inhoud van de ontwerpen. Wel hebben zij suggesties voor locaties gegeven. Pact op Zuid heeft de resultaten van de avonden en het verdere verloop van het project niet verder gecommuniceerd naar de betrokkenen. Het effect hiervan is niet te bepalen, maar indien burgers niet weten wat er met hun input wordt gedaan zullen zij wellicht een volgende keer niet de moeite nemen deel te nemen. Reden dat het Pact op Zuid geen verdere resultaten heeft gecommuniceerd is dat de opkomst en input minimaal was. Tevens had het project wegens financiële redenen geen gevolg en prioriteit. Besloten is om bestaande MFA's op te verbeteren.

Bij het project Rondetafelgesprekken Charlois is binnen de samenwerking tussen de bewoners, kunstenaars en het Pact op Zuid in hoge mate voldaan aan de voorwaarden van openheid. Het project is blanco gestart op initiatief van kunstenaars. OP gezamenlijke wijze is gekomen tot het formuleren van een eindvisie voor de betekenis van kunst in Charlois. Alle drie partijen hebben openheid gegeven door werkgroepen op te stellen waarin ideeën en visies zijn uitgewisseld. Het Pact heeft openheid gegeven door aan te geven wat de kosten van kunst zijn en wat hun bedoeling van kunst is. De kunstenaars hebben eveneens openheid gegeven door hun bedelingen met kunst aan te geven. Bewoners hebben hun wensen, visies, eisen en meningen over de inzet van kunst gegeven. Na inventarisatie van deze gegevens en een gezamenlijke discussie over de verschillen is tot overeenstemming gekomen tot een gezamenlijke kunstvisie. Succesfactor tot deze openheid is de open sfeer die is gecreëerd door de initiatiefnemende kunstenaars. Op voorhand hebben zij de bewoners en medewerkers van het Pact op Zuid uitgenodigd voor een kunstbezoeking. Ook is er gedineerd. Hierdoor is op voorhand een informele sfeer gecreëerd waardoor alle partijen bereid waren tot openheid. De factoren van tijdsbesteding en aandacht voor de bewoner lijken hierbij wederom van belang. In tegenstelling tot de avonden voor de MFA's, is hier wel nazorg gepleegd. De deelnemers zijn achteraf geïnformeerd over wat er met de input wordt gedaan. Onbekend bij het Pact op Zuid en de deelgemeente Charlois is of de geformuleerde kunstvisie ook daadwerkelijk wordt gehanteerd bij

hun kunstbeleid. De betrokken kunstenaars geven te kennen dat zij wel rekening houden met de geformuleerde visie.

Ramenproject Pendrecht en Lichtplan Katendrecht zijn projecten van gelijke aard. Echter zijn er duidelijke verschillen in openheid aan te wijzen. Binnen het Lichtplan Katendrecht geven de kunstenaars en het Pact op Zuid openheid aan de bewoners door hen over de voorgenomen plannen te informeren en hen te betrekken bij de keuze van de ontwerpen. De bewoners geven hierbij openheid door hun mening te geven over de kunst ontwerpen en uiteindelijke keuzen te maken. Het Pact geeft openheid door hun eisen aan het projecten kenbaar te maken en de kunstenaars presenteren hun achterliggende bedoelingen van de ontwerpen. Bij Lichtplan Katendrecht is er sprake van een open planproces, waarbij het project in openheid en overeenstemming tot stand komt. Bij het ramenproject Pendrecht wordt daarentegen op een minimale manier voldaan aan de voorwaarde van openheid. De kunstenaars geven openheid door hun vervaardigde ontwerpen aan het Pact (dK&C) te presenteren. Het Pact geeft openheid door de ontwerpen te beoordelen op gemeentelijke vereisten en het beschikbare budget vast te stellen. Er is pas openheid aan de bewoners gegeven aan de burgers over het projectverloop nadat er definitieve besluiten waren genomen. Het aandeel van de bewoners aan openheid is zij toestemming hebben gegeven voor de uitvoer van de projectplannen. Ondanks deze minimale betrokkenheid van de bewoners is er unaniem voorgestemd en hebben de bewoners zelf voor draagvlak gezorgd bij bewoners die twijfels hadden. Succesfactor hierbij lijkt de zijn dat het procesverloop achteraf wel aan de bewoners is gepresenteerd en er openheid is gegeven over het motief voor deze keuze; het diende een kunstproject te worden waarbij de kunstenaars geestelijk eigenaar bleven. Ook is ingespeeld op de bewoners door te vermelden dat hun huizen verbijzonderd zullen worden en daarmee in waarde zullen stijgen, zonder dat zij hier kosten aan hoeven te verbinden. Openheid geven over de voordelen voor bewoners is daarmee eveneens een succesfactor.

Binnen de samenwerking van het Pact op Zuid met adviespanel Kracht op Zuid wordt aan de voorwaarde van openheid voldaan door presentaties gedurende de vierjaarlijkse bijeenkomsten. Kracht op Zuid geeft openheid door een eerste agenda op te stellen met onderwerpen waar zij graag informatie over willen. Pact op Zuid vult deze agenda aan met onderwerpen waarover zij graag advies willen. Aan de hand van deze agenda geeft Pact op Zuid openheid door presentaties te geven over de te bespreken onderwerpen en projecten. Vervolgens vinden er opengesprekken en discussies plaats. De besproken onderwerpen, afspraken worden schriftelijk vastgelegd door de secretaris van het Pact op Zuid en gecommuniceerd naar de deelnemende partijen. Dit maakt dat er ook binnen dit project sprake is van een open proces. Onduidelijk is of beide partijen volledige openheid van zaken geven. Er wordt voornamelijk gesproken over algemene hoofdlijnen en thema's. Wel kan worden vastgesteld dat de participerende bewoners meer waarde aan Kracht op Zuid hechten dan het Pact op Zuid. Uit gesprekverslagen blijkt ook dat zij meer gerichte informatie, wensen en ideeën geven. Mogelijke oorzaak hiervan is dat de participanten meer belang hebben bij het Pact op Zuid dan andersom. Het Pact kan meer voor de persoonlijke belangen van de deelnemers betekenen dan andersom. Het advies van Kracht op Zuid is immers vrijblijvend, terwijl beslissingen van het Pact op Zuid bindend zijn en de betrokken bewoners en ondernemers kan treffen. Door deze niet wederzijdse afhankelijkheid is Pact op Zuid in de gelegenheid om beperkte openheid te geven.

Bij de Spin- Off van Hart van Zuid en het Stadionpark wordt eveneens voldaan aan de voorwaarde van openheid. Ook bij deze projecten is er grotendeels sprake van een open proces. In samenwerking met burgers en maatschappelijke professionals stelt het Pact op Zuid een gerichte beleidsaanpak op. Dit wordt gedaan door het geven van presentaties, uitgebreide feedbacksessies en werkgroepsessies. Pact op Zuid geeft hierbij openheid door de hoofdlijnen en doelstellingen van het beleid te presenteren, waarna de overige betrokkenen het beleid nader trachten in te vullen door hun specifieke kennis over de gebieden kenbaar te maken en vanuit hun eigen visie beleidsvoorstellen en ideeën te opperen. Uit het onderzoek blijkt dat het Pact op Zuid bij de sessies met bewoners zelfs alert moet zijn dat er niet teveel ruimte tot openheid wordt gegeven. Bij deze sessies wijken bewoners soms af van richtlijnen en grijpen de sessies aan om geheel andere issues aan de kaak te stellen bij de professionals. Dit kan leiden tot ongestructureerde sessies waarbij het doel uit het ook wordt verloren. Oorzaak van de grote mate van openheid van de betrokken bewoners is dat er een informele sfeer is gecreëerd waarbij bewoners vaak persoonlijk zijn geworven. Tijdsbesteding aan de bewoners en het geven aandacht en het gevoel dat de bewoners ertoe doen, lijken hierbij wederom succesfactoren te zijn tot het verkrijgen van openheid.

Omdat de aanpak van Plein 1953 zich nog in een conceptfase begint is analyse van de voorwaarde openheid nog niet mogelijk.

Voorwaardenanalyse|**duidelijke rolverdeling**

Bij projecten van het OBR zoals de Aanpak van de Dordtselaan, De Laagjes, de aanpak van Plein 1953 is het betrekken van bewoners, ondernemers, pandeigenaren en andere belanghebbenden opgenomen in de projectplannen. Hierbij is tevens aangegeven op welke wijze dit dient te gebeuren. Voorafgaand aan bijeenkomsten met de participanten is dit eveneens schriftelijk en mondeling gecommuniceerd. Deze zelfde gang van zaken geldt voor het project van de MFA's en de aanpak van het Afrikaanderplein.

Bij sommige projecten zoals JOLO, TOS en de Pendrecht Universiteit hebben het Pact op Zuid en de projectmedewerkers te maken met vrijwilligers bijdragen van jongeren, kinderen en bewoners. Bij de projecten dienen deze vrijwilligers een soort afsprakennorm te ondertekenen waarin de bevoegdheden en de betekenis van hun inbreng in is vastgelegd. De rolverdeling van de samenwerking met de projectmedewerkers van TOS, JOS en de Pendrecht Universiteit zijn eveneens opgenomen in projectplannen die door wederzijdse goedkeuring wordt bekrachtigd door deze deelnemende partijen.

De samenwerking tussen het Pact op Zuid met Kracht op Zuid is vastgelegd in een soort convenant, ofwel een visiedocument genoemd. In dit document is aangegeven wat het doel en de betekenis is van de samenwerking. Hierbij is eveneens de rolverdeling opgenomen waarbij is vastgelegd dat de adviezen van Kracht op Zuid vrijblijvend van aard zijn. Ook bij het project Norm op Zuid is de rolverdeling van de deelnemende partijen opgesteld in een soort document die door alle partijen is ondertekend.

Bij projecten als Rondetafelgesprekken Charlois, Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes en de Pleasure Paasparty wordt de samenwerkingsrelatie vastgelegd in de projectvoorstellen van de initiafnemende participanten. Hierbij wordt eveneens het doel en de rolverdeling uiteengezet. In het geval van deze projecten heeft het Pact op Zuid het volledige projectvoorstel overgenomen en verwerkt als projectplan.

Ook bij het Lichtplan Katendrecht en het Ramenproject Pendrecht is de rolverdeling vastgelegd in de projectplannen. Deze plannen zijn mede opgesteld door de kunstenaars en op deze wijze dan de kunstenaars dan ook op de hoogte van de rolverdeling. In het geval van het Ramenproject Pendrecht is vastgelegd dat de kunstenaars vrijheid wordt geboden voor het kunstproject, maar wel aan gemeentelijke vereisten dient te voldoen. Tevens is opgenomen dat Pact op Zuid eindbeslisser is omdat zij het project dient te financieren en de burger eveneens een uiteindelijke eindstem heeft doordat zij toestemming dienen te verlenen voor de uitvoer van het project. Deze rolverdeling is echter pas in de laatste fase van het project aan de burger kenbaar gemaakt door middel van de projectpresentatie. Bij het Lichtplein Katendrecht is de rolverdeling in een eerder stadium kenbaar gemaakt door middel van een eerdere projectpresentatie waarbij de voorgenomen plannen werden gepresenteerd.

Bij de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en Stadionpark, wordt de rolverdeling eveneens opgenomen in het projectplan en wordt dit gedurende de inleidende presentaties aan de participanten gecommuniceerd. In praktijk blijkt echter dat de betrokken bewoners de grens steeds meer willen verleggen. Zij willen gedurende het proces steeds meer inbreng op steeds meer onderwerpen. Het niet geheel respecteren en naleven van de rolverdeling is alleen gesignaleerd binnen deze twee projecten. Mogelijk genoemde oorzaak is dat bij deze projecten de bewoners in grote getale deelnemen aan bewonersavonden. Hierdoor hebben zij de neiging zich te verenigen 'tegen' de beleidsmakers en professionals. Zij zien hun kans om meer inspraak 'af te dwingen' of onderwerpen waar zij zelf direct belang bij hebben aan te snijden. Het verschijnsel komt namelijk niet voor bij de eerste werksessies waar een beperkt aantal bewoners betrokken is.

Voorwaardenanalyse| **meerwaarde**

In deze paragraaf wordt gekeken welke meerwaarde kan worden onderscheiden bij het betrekken van de participanten.

Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in reeds uitgevoerde projecten en projecten die uitvoering en de projecten die zich in beginnende fase bevinden waarin de meerwaarde dus nog niet vanuit de praktijk is te bepalen.

Het betrekken van de organisatie van de Pleasure Paasparty is van meerwaarde geweest voor het Pact op Zuid omdat zij aan studenten uit Rotterdam Zuid twaalf stageplaatsen hebben geboden. Elf van deze stageplaatsen zijn vervuld door studenten uit Zuid. Dit is van meerwaarde omdat uit het onderzoek blijkt dat jongeren van Zuid moeilijk aan werk en stageplaatsen komen. Tevens zijn er

arrangementen opgesteld met Ahoy, zes hotels en twee restaurants op Zuid. Dit is van meerwaarde geweest omdat op deze wijze extra werkgelegenheid aan deze ondernemingen is geboden. De PPP heeft hiermee eveneens een bijdrage geleverd aan de doelstelling van de economische pijler om de potentie van jongeren te benutten en te investeren in kansrijke clusters (Ahoy- gebied). Omdat de PPP een terugkerend evenement dient te worden zal deze meerwaarde jaarlijks terug kunnen komen.

Bij de aanpak van de Dordtselaan en De Laagjes ligt de meerwaarde van het betrekken van de ondernemers en pandeigenaren voornamelijk in het verkrijgen van draagvlak voor de uitvoering van het project en het verkrijgen van informatie over de mogelijkheden van de straat. Indien het OBR en dS+V beleid oplegt aan de ondernemers zonder hen hier vooraf in te betrekken zal dit leiden tot weerstand. Daarbij is informatie over de wensen en behoefte van ondernemers van belang bij het bepalen van de functieverandering van de detailhandel. De ondernemers dienen aan te geven welk soort onderneming zij voor ogen zien en wat hun toekomstvisie is over hun onderneming. Deze informatie geeft dS+V en het OBR de mogelijkheid om de ondernemers meer gericht aan te sturen. Tevens zorgt dit voor draagvlak van het beleid wat ten goede dient te komen aan de uitvoering. Indien de projecten effectief worden uitgevoerd geven zij een wezenlijke bijdrage aan de doelstelling van de economische pijler om te investeren in kansrijke economische clusters en het stimuleren en faciliteren van ondernemerschap. Ook wordt de aantrekkelijkheid van het bedrijventerrein en de Dordtselaan vergroot wat een bijdrage levert aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.

Meerwaarde voor Pact op Zuid om de Norm op Zuid te omarmen en daarmee de initiatiefnemende scholen betrekken bij het bereiken van de doelstellingen van de sociale pijler, is dat deze participerende partijen beschikken over de juiste kennis, know- how en netwerk. Daarnaast zou de doelbereiking van de Norm op Zuid de jeugd van Rotterdam Zuid enorm vooruit helpen. Dit zou bijdragen aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Tot op heden hebben de inspanningen van de Norm op Zuid nog niet gezorgd voor enige meerwaarde. De initiatiefnemende scholen blijven steken op het punt waarbij de doelstellingen moeten worden vertaald in een beleidsaanpak.

Door de betrokkenheid van de basisschoolkinderen van het project Kindercampus Pendrecht Veilige Looproutes is specifieke informatie verworven dat zorgt voor het veiliger maken van de routes tussen de scholen die de kinderen afleggen. Dit is van meerwaarde om omdat deze wijze een gerichte veiligheidsaanpak kan worden gehanteerd. De looproutes zijn nu op effectieve wijze veiliger gemaakt omdat de beleidsmakers beschikking hadden tot specifieke informatie die ze wellicht niet eenvoudig op een andere wijze hadden kunnen verkrijgen.

Meerwaarde voor het Pact op Zuid om TOS te betrekken is dat zij bijdrage leveren aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact. TOS beschikt over specifieke informatie door haar directe samenwerking met ouders en kinderen. Hierdoor zijn zij in de positie om leefbaarheidproblemen op Zuid op directe en gerichte wijze aan te pakken. In praktijk blijken de activiteiten van TOS ook daadwerkelijk van meerwaarde te zijn en het project draagt dan ook bij aan de doelbereiking van de sociale pijler en de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid.

De betrokkenheid van het JOLO- project is van vooral van meerwaarde omdat binnen dit project jongeren zelf een rol vervullen bij de aanpak van Vreewijk. Er is gebleken dat het effectiever is dat jongeren elkaar aanspreken dan dat zij door maatschappelijke instanties worden aangesproken op hun gedrag. Daarnaast blijkt dat jongeren die hebben deelgenomen aan het JOLO- project meer kansen hebben op de arbeidsmarkt en minder moeite hebben met het vinden van stageplaatsen. Dit maakt dat het JOLO- project van meerwaarde is doordat zij een bijdrage geeft bij de doelbereiking van de sociale pijler om te investeren in de jeugd en hen perspectief te bieden.

Meerwaarde van de betrokkenheid van bewoners bij het Pleinenonderzoek Zuid is dat de bewoners openheid hebben gegeven over hoe zij de pleinen gebruiken en ook welke problemen zich voordoen op de pleinen. Tevens hebben zij hun wensen en ideeën aangaande de pleinen kenbaar gemaakt. Deze informatie levert een belangrijke bijdrage voor de fysieke en sociale beleidsaanpak van de pleinen. Fraaie pleinen die een effectieve inrichting kennen zal een bijdrage leveren aan de doelbereiking van de fysieke en sociale pijler. Tevens levert dit een bijdrage aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Omdat het Pleinenonderzoek zeer brede en gedetailleerde uitkomsten kent waarbij schokkende informatie is vrijgekomen over de leefomstandigheden van de bewoners aan deze pleinen zal het onderzoek een breder effect hebben. De pleinen en de gebieden rondom deze pleinen zullen wellicht worden opgenomen als losse pijlerprojecten worden. Het Pleinenonderzoek kent dan ook een brede meerwaarde.

Het betrekken van bewoners en belanghebbenden bij de ontwerpen van MFA's diende te leiden tot specifieke invulling voor de inhoud van de MFA's en het bepalen van de meest geschikte locaties. In praktijk is de betrokkenheid van de bewoners en belanghebbenden echter van weinig meerwaarde geweest. De belanghebbenden en bewoners hebben nauwelijks (bruikbare) input gegeven. Oorzaak hiervan is wellicht dat de bewonersavonden waren ingericht als een soort inlooptentoonstelling en niet als discussie of werkgroep. Er is onvoldoende mogelijkheid gegeven tot het geven van gerichte suggesties of feedback.

Het project 'Rondetafelgesprekken Charlois' waarbij kunstenaars en bewoners zijn betrokken om gezamenlijk tot een kunstvisie te komen is van meerwaarde voor het Pact op Zuid omdat er een aantal duidelijke opvattingen over kunst zijn geformuleerd. Zo is bepaald dat kunst een bijdrage dient te geven aan de status van de wijk en dat kunst nieuwe bewoners dient te trekken. Tevens is duidelijk geworden dat het plaatsen van kunst zeker wordt gewaardeerd maar geen problemen oplost. Ook is door de bewoners aangegeven dat zij graag betrokken willen worden door de kunstenaars bij hun werk. Hetzij ter inspiratie, hetzij bij de uitvoering. Kunst mag van de bewoners ook functioneel zijn, zoals in de vorm van speeltoestellen. Omdat het vervaardigen en plaatsen van kunst een hoge kostenpost kan zijn is de verkregen informatie van meerwaarde voor het kunstbeleid van het Pact op Zuid. Onbekend is echter of er met deze visie wordt gewerkt. Doordat er een hechte samenwerking heeft plaatsgevonden levert het project in ieder geval een bijdrage aan doelstelling van de kunst- en cultuurpijler om mensen met elkaar te verbinden en kwaliteit aan de bestaande leefbaarheid toe te voegen. De inbreng van de participanten levert in mindere mate meerwaarde op voor het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact, al zou het een bijdrage kunnen leveren aan een mogelijkheid

voor de vergroting van bewonerstevredenheid; kunst blijkt immers gewaardeerd te worden door de bewoners.

Het betrekken van kunstenaars bij de aanpak van Katendrecht en Pendrecht heeft tot meerwaarde geleid omdat zij een aantal creatieve ontwerpen hebben vervaardigd die ervoor kunnen zorgen dat genoemde gebieden worden verbijzonderd. Inbreng van de bewoners bij deze projecten is van minder meerwaarde, zij hebben slechts keuzen gemaakt in ontwerpen, of zoals in het geval van Ramenproject Pendrecht slechts toestemming gegeven. Dit is echter niet van belang omdat het motief voornamelijk lag bij de meerwaarde van de kunstenaars. Bewoners zijn betrokken voor draagvlak. Dit is ook verkregen en zo heeft ook de betrokkenheid van de bewoners meerwaarde.

De betrokkenheid van Kracht op Zuid heeft tot op heden weinig meerwaarde voor het Pact op Zuid. Er is voornamelijk sprake van eenrichtingsverkeer waarbij het Pact presentaties geeft over onderwerpen waar Kracht op Zuid nadere informatie over wil. Enige meerwaarde dat Kracht op Zuid biedt voor Pact op Zuid is dat zij op deze manier een netwerk opbouwt wat in een later stadium wellicht van pas kan komen. Kracht op Zuid biedt tot op heden geen meerwaarde in het bereiken van de doelstellingen van het Pact op Zuid. Oorzaak hiervan is voornamelijk te wijten aan Pact op Zuid zelf, zij hechten tot op heden weinig waarde aan Kracht op Zuid. Wel wordt door het Pact aangegeven dat zij de potentie van Kracht op Zuid beter dient te benutten. Kracht op Zuid verstrekt namelijk wel specifieke kennis en informatie over de wensen, behoeften, leefcultuur en gebeurtenissen op Zuid. Daarom is besloten om de samenwerkingsvisie te herzien en de relatie anders in te vullen.

Bij de Spin- Off van de Kanskaarten Hart van Zuid en het Stadionpark is het betrekken van professionals en bewoners van meerwaarde doordat zij creatieve ideeën geven over de invulling van de beleidsplannen. Ook komen zij met oplossingen die zeer voor de hand liggend zijn maar niet door de beleidsmakers zijn bedacht. De bustour die is georganiseerd bij de Spin- Off van het Stadionpark is van meerwaarde geweest omdat jongeren hierbij duidelijk hebben aangegeven welke plekken verbetering behoeven en welke plekken zij geschikt achten voor nieuwe sportaccommodaties of -faciliteiten. Dergelijke activiteiten dragen bij aan de effectiviteit van de beleidsplannen en zijn dus zeker van meerwaarde bij de doelbereiking van het project.

De meerwaarde van het betrekken van bewoners bij de aanpak van Plein 1953 en het Afrikaanderplein en de Pactactiviteiten binnen de Pendrecht Universiteit is nog niet te bepalen omdat de projecten nog niet in uitvoering zijn. Dat het betrekken van bewoners binnen deze projecten de potentie hebben tot meerwaarde is reeds opgenomen bij de analyse van de motieven.

Over het algemeen kan worden gesteld dat de betrokkenheid van bewoners, ondernemers, pandeigenaren en overige belanghebbenden meerwaarde opleveren bij het bereiken van de projectdoelstellingen. Tevens leveren de betrokkenen op veelal indirecte wijze meerwaarde aan het bereiken van de hoofddoelstellingen van het Pact op Zuid. Alleen de projecten Kracht op Zuid en het betrekken van bewoners op de bewonersavonden van de MFA- ontwerpen blijken weinig meerwaarde op te leveren. Oorzaak hiervan ligt bij een ineffectieve inrichting van de bewonersavonden. Bij Kracht

op Zuid is de oorzaak dat het Pact op Zuid (nog) weinig waarde hecht aan het adviespanel en voornamelijk als voorlichter fungeert in plaats van adviesvrager.

Propper en Steenbeek (1999: 40) geven tot slot aan dat de verwachtingen die beleidsmakers van de participanten hebben reëel moet zijn. Uit voorgaande analyse blijkt dat de verwachtingen die het bestuur van de participanten op voorhand had (af te leiden uit de motieven) grotendeels reëel zijn gebleken.

